

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ ΘΕΜΑΤΩΝ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ 2020

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση
Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΠΡΟΕΔΡΟΥ Ε.Σ.Α.μεΑ.	6
ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΗ	7
ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΤΩΝ Η.Ε. ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ	9
Η εξέταση της χώρας από την Επιτροπή των Η.Ε. για τη Σύμβαση των Δικαιωμάτων των Ατόμων με Αναπηρία	9
Ο δρόμος προς μια εθνική στρατηγική για την αναπηρία και το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία	11
Ενεργοποίηση του μηχανισμού εφαρμογής και παρακολούθησης της Σύμβασης	14
Οριζόντια ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας στις πολιτικές σε όλα τα επίπεδα	15
Ένταξη της διάστασης της αναπηρίας στα αναπτυξιακά προγράμματα (ΕΣΠΑ & ΕΠΑ).....	16
Σύστημα αξιολόγησης/πιστοποίησης της αναπηρίας.....	19
ΙΣΟΤΗΤΑ ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ & ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ.....	23
Ισονομία και προστασία από τις διακρίσεις.....	23
Παροχή εύλογων προσαρμογών	24
Αναγνώριση δικαιοπρακτικής ικανότητας.....	24
Ισότιμη πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στη δικαιοσύνη.....	25
Δικαιοσύνη και εύλογες προσαρμογές	26
Κατάλληλη εκπαίδευση/κατάρτιση του προσωπικού που εργάζεται στον τομέα της δικαιοσύνης	27
ΖΩΗ, ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ, ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ	29
Στέρηση της ελευθερίας λόγω αναπηρίας (απαγόρευση/στέρισης της ελευθερίας λόγω αναπηρίας)	29
Σεβασμός των δικαιωμάτων και της ασφάλειας των ατόμων με αναπηρία που βρίσκονται σε καθεστώς στέρισης της ελευθερίας/κράτησης	31
<i>Η πρακτική μεταφοράς των ατόμων με ψυχοκοινωνικές αναπηρίες στο πλαίσιο της ακούσιας νοσηλείας και σεβασμός των δικαιωμάτων τους. ....</i>	<i>31</i>
<i>Σωφρονιστικά ιδρύματα και δικαιώματα κρατούμενων ατόμων με αναπηρία ή/και χρόνια πάθηση .....</i>	<i>32</i>
Αντιμετώπιση, απαγόρευση, πρόληψη και προστασία από τη βία και την ενδοοικογενειακή βία.....	34

<i>Ενδοοικογενειακή βία</i>	34
<i>Ρατσιστική βία</i>	35
<i>Αστυνομική βία</i>	35
<i>Πρόληψη και προστασία από τη βία (ενδοοικογενειακή βία, ρατσιστική βία, κακοποίηση)</i>	36
ΦΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑ	39
Φυσική προσβασιμότητα	39
<i>Εθνική Αρχή Προσβασιμότητας</i>	42
<i>Εθνικό Σχέδιο Προσβασιμότητας</i>	42
<i>Σχέδια Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας (Σ.Β.Α.Κ.)</i>	43
<i>Εκπαίδευση σε θέματα προσβασιμότητας</i>	43
Ηλεκτρονική Προσβασιμότητα	43
<i>Διαδίκτυο, προσβασιμότητα και άτομα με αναπηρία</i>	44
<i>Προσβασιμότητα ιστοτόπων και εφαρμογών των συσκευών του δημοσίου τομέα</i>	45
Προσβασιμότητα δημοσίων υπηρεσιών και εγγραφών	48
<i>Απλοποίηση των διαδικασιών που αφορούν τις συναλλαγές των πολιτών με τις δημόσιες υπηρεσίες.</i>	48
Μεταφορές και Κινητικότητα	51
<i>Προσβασιμότητα Μέσων Μαζικής Μεταφοράς</i>	51
<i>Θέσεις στάθμευσης</i>	51
<i>Άδειες οδήγησης ατόμων με αναπηρία</i>	52
<i>Κινητικότητα και πρόσβαση σε βοηθητικές τεχνολογίες των ατόμων με αναπηρία</i>	53
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΔΙΑΒΙΩΣΗ & ΖΩΗ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	56
Διαθεσιμότητα υπηρεσιών υποστήριξης ανεξάρτητης διαβίωσης (ελευθερία στην επιλογή του είδους της υποστήριξης)	56
<i>Στέγες Υποστηριζόμενης Διαβίωσης (Σ.Υ.Δ.)</i>	57
<i>Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών με Αναπηρία (Κ.Δ.Α.Π-μεΑ.)</i>	58
<i>Βοήθεια στο Σπίτι</i>	59
<i>Εθνική Στρατηγική για την Αποϊδρυματοποίηση</i>	61
<i>Προσωπικός Βοηθός</i>	63
<i>Αναδοχή και υιοθεσία παιδιών με αναπηρία</i>	64

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ.....	66
Πρόσβαση στην υποχρεωτική εκπαίδευση, εκπαιδευτική ένταξη παιδιών με αναπηρία.....	66
Πρόσβαση στο γενικό εκπαιδευτικό σύστημα.....	66
Προσβασιμότητα και καταλληλότητα σχολικών μονάδων, υποδομών και εγκαταστάσεων.....	67
Προσβασιμότητα εκπαιδευτικού υλικού, εξοπλισμού και εκπαιδευτικής διαδικασίας.....	68
Υποστήριξη των μαθητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.....	70
Πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, την κατάρτιση και τη δια βίου μάθηση.....	76
<i>Τριτοβάθμια Εκπαίδευση</i>	76
<i>Επαγγελματική Κατάρτιση και Δια Βίου Μάθηση</i>	77
Υποστήριξη των εκπαιδευτικών με αναπηρία.....	79
Κουλτούρα συμπερίληψης και σχολικός εκφοβισμός.....	80
Πολιτικές και νομοθεσίες που προωθούν τη συμπερίληψη.....	81
Πρόσβαση σε ισότιμη και δωρεάν υγειονομική περίθαλψη (γενική και εξειδικευμένη).....	86
<i>Ανασφάλιστοι και πρόσβαση φαρμακευτική κάλυψη</i>	88
<i>Προσβασιμότητα δομών και υπηρεσιών υγείας</i>	88
<i>Σεβασμός των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία ως νοσηλευόμενοι/θεραπευόμενοι</i>	89
ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ.....	91
Ισότιμη πρόσβαση στην εργασία.....	91
Αποτελεσματική πρόσβαση στα γενικά, τεχνικά προγράμματα και προγράμματα επαγγελματικού προσανατολισμού, τις υπηρεσίες διορισμού και την επαγγελματική και συνεχιζόμενη εκπαίδευση.....	94
Εύλογες προσαρμογές.....	100
ΒΙΟΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ.....	104
Πρόσβαση σε ανεκτό επίπεδο διαβίωσης και κατάλληλες συνθήκες στέγασης, σίτισης και ένδυσης.....	104
<i>Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός</i>	104
<i>Συνθήκες Στέγασης</i>	105
<i>Επαρκής Σίτιση</i>	108

Υποχρέωση της πολιτείας να προστατεύει και να βελτιώνει το βιοτικό επίπεδο των ατόμων με αναπηρία.....	108
Πρόσβαση σε κατάλληλες και προσιτές υπηρεσίες, συσκευές και σε κάθε άλλη βοήθεια για σχετικές με την αναπηρία ανάγκες	109
Πρόσβαση σε οικονομικές ενισχύσεις για την κάλυψη του πρόσθετου κόστους της αναπηρίας.....	112
Πρόσβαση σε προγράμματα μείωσης της φτώχειας.....	112
Φορολογικές ελαφρύνσεις.....	114
<i>Απαλλαγές από φορολογία εισοδήματος</i>	114
<i>Εξαιρέση από ειδική εισφορά αλληλεγγύης</i>	114
Πρόσβαση σε συνταξιοδοτικά επιδόματα και προγράμματα.....	115
<i>Ο Στόχος 15 του Εθνικού Σχεδίου Δράσης</i>	117
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΚΑΙ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ	120
Εμπόδια στην ενεργή συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις στην πολιτική ζωή.....	122
<i>Προσβασιμότητα των εκλογικών κέντρων</i>	122
<i>Πρόσβαση στο εκλογικό υλικό</i>	123
<i>Πρόσβαση στη πληροφορία</i>	124
ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ, ΣΤΟΝ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ.....	129
Συμμετοχή σε ίση βάση με τους άλλους στην πολιτιστική ζωή, σε ψυχαγωγικές δραστηριότητες, σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου και σε αθλητικές δραστηριότητες	129
Πρόσβαση σε τόπους πολιτιστικών παραστάσεων ή υπηρεσιών (θέατρα, μουσεία, κινηματογράφους, βιβλιοθήκες, μνημεία και περιοχές εθνικής πολιτιστικής σημασίας)	134
Πρόσβαση στο πολιτιστικό υλικό, σε τηλεοπτικά προγράμματα, ταινίες, θέατρο και σε άλλες πολιτιστικές δραστηριότητες σε προσβάσιμες μορφές.	136
Πρόσβαση στον αθλητισμό και την ψυχαγωγία.....	138
Ισότιμη πρόσβαση σε τουριστικές υπηρεσίες.....	140
ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗ, ΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΗΡΙΑ .	146
ΕΙΔΙΚΟ ΘΕΜΑ	154
ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ Ή/ΚΑΙ ΧΡΟΝΙΕΣ ΠΑΘΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ ΤΟΥΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ COVID -19.....	154

Πρόσβαση στη πληροφορία και ενημέρωση	154
Άτομα με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις και πρόσβαση στην υγεία	156
Εκπαίδευση.....	159
Εργασία και απασχόληση	162
Επιπτώσεις της πανδημίας στις δομές και υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας	164
Πρόσφυγες με αναπηρία και πανδημία.....	167
«Μένουμε σπίτι, δεν μένουμε σιωπηλοί»	167
ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ.....	171
Ισότητα ενώπιον του νόμου & πρόσβαση στη δικαιοσύνη	171
Ζωή, ελευθερία, ασφάλεια και αξιοπρέπεια του ατόμου	171
Φυσική και ηλεκτρονική προσβασιμότητα	172
Ανεξάρτητη διαβίωση & ζωή στην κοινότητα.....	174
Εκπαίδευση και κατάρτιση	175
Υγεία.....	177
Εργασία και απασχόληση	178
Βιοτικό επίπεδο και κοινωνική προστασία.....	179
Ευαισθητοποίηση, στάσεις και αντιλήψεις για την αναπηρία.....	183
Ειδικό θέμα: Ζητήματα προστασίας των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID -19.....	184

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΠΡΟΕΔΡΟΥ Ε.Σ.Α.μεΑ.

Το 2020, σημαδεύτηκε ανεξίτηλα από την πανδημική κρίση που ακόμα βιώνουμε και τις ανυπολόγιστες συνέπειες της σε όλα τα επίπεδα της κοινωνίας. Η νέα απειλή του Κορωνοϊού και οι σοβαροί κίνδυνοι που πυροδότησε για την υγεία του πληθυσμού, το βιοτικό επίπεδο, τα δικαιώματα και τις ζωές όλων των πολιτών, έπληξαν και πλήττουν υπέρμετρα τα άτομα με αναπηρία η/και χρόνιες παθήσεις και τις οικογένειές τους. Περισσότερο λοιπόν από ποτέ, το αναπηρικό κίνημα σήμερα καλείται να είναι ο θεματοφύλακας των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις, και να διεκδικεί καθημερινά την άρση παλιών, αλλά και των νέων αποκλεισμών που γέννησε η παρούσα συνθήκη.

Ταυτόχρονα, το 2020, έλαβε χώρα στο πεδίο της αναπηρίας μια σημαντική εξέλιξη, την οποία η Ε.Σ.Α.μεΑ. αξιοποίησε και αξιοποιεί εμπροσθοβαρώς, η κατάρτιση του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, κάτι που αποτέλεσε χρόνιο αίτημα του αναπηρικού κινήματος.

Με την ανά χείρας έκθεση, θέλουμε να συμβάλλουμε στην κατάδειξη των εμποδίων και των ανισοτήτων που βιώνουν τα άτομα με αναπηρία σε όλους τους τομείς της καθημερινότητας τους, καθώς και των ιδιαίτερων ζητημάτων που αντιμετωπίζουν στη δυσμενή συγκυρία της πανδημίας.

Ευελπιστούμε να ευαισθητοποιήσουμε περαιτέρω του αρμόδιους φορείς αλλά και την κοινωνία, και να συνδράμουμε μέσω της παρούσας ανάλυσης και των τεκμηριωμένων συστάσεών της, ώστε να αποτραπεί η διαφαινόμενη σήμερα περιθωροποίηση ακόμα μεγαλύτερου τμήματος των ατόμων με αναπηρία, χρόνιες παθήσεις και των οικογενειών τους.

Με εκτίμηση,
Ιωάννης Βαρδακαστάνης

ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΗ

Σε συνέχεια της έκδοσης των τριών εθνικών εκθέσεων στο πλαίσιο του Υποέργου 3 της πράξης «Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας», η Ετήσια Έκθεση εντάσσεται από φέτος στην αυτεπιστασία του Παρατηρητηρίου (Π.Ε.8, Π.8.1) ως βασική εκροή που υλοποιείται με ίδια μέσα, συστηματοποιώντας και συνδέοντας το επιστημονικό έργο του Παρατηρητηρίου, με τη λειτουργία και τις δράσεις της Εθνικής Συνομοσπονδίας Ατόμων με Αναπηρία.

Η Ετήσια Έκθεση έχει ως αντικείμενο την αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης και των διαχρονικών εξελίξεων στο πεδίο των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία, με σκοπό: Να αποτελέσει ένα ισχυρό “εργαλείο” παρακολούθησης των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία, όπως αυτά κατοχυρώθηκαν στη Διεθνή Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών (Η.Ε.) για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες, και να καθιερωθεί ως μια συστηματική και αξιόπιστη πηγή πληροφόρησης για όλες τις εξελίξεις στο πεδίο των πολιτικών για την αναπηρία.

Στην Έκθεση παρουσιάζονται οι πρόσφατες εξελίξεις αναφορικά με την υλοποίηση των απαιτήσεων της Σύμβασης, αναδεικνύονται τα εμπόδια και οι φραγμοί που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις και οι οικογένειες τους, επισημαίνεται η πρόοδος που έχει συντελεστεί μέχρι σήμερα, και τέλος, διατυπώνονται συστάσεις πολιτικής προς την πολιτεία και τους αρμόδιους φορείς, ώστε να αντιμετωπιστούν οι καίριες προκλήσεις στο επίπεδο του πολιτικού σχεδιασμού.

Η δημοσίευση των εκθέσεων σε ετήσια βάση, σκοπό έχει να ευαισθητοποιεί και να εμπλέκει όλο και περισσότερους φορείς και πρόσωπα στο διάλογο για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, και να παρακινεί την ανάληψη δράσεων

Το Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας, μέσω της πολύπλευρης επιστημονικής και ερευνητικής του δραστηριότητας, συγκροτεί έναν αποτελεσματικό μηχανισμό για την παρακολούθηση και αξιολόγηση των πολιτικών για την αναπηρία, υπό την οπτική της δικαιωματικής οπτικής της αναπηρίας, που κατοχυρώθηκε με την ψήφιση της Σύμβασης των ΗΕ για τα δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες (CRPD).

Όραμα του Παρατηρητηρίου Θεμάτων Αναπηρίας είναι να καταστεί ένα ισχυρό εργαλείο του αναπηρικού κινήματος στον καθημερινό αγώνα για την προστασία, την προάσπιση, και την προώθηση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις και των οικογενειών τους.

που προωθούν την κοινωνική ένταξη των ατόμων με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις.

Βασικό πλαίσιο αναφοράς των Εκθέσεων είναι η Διεθνής Σύμβαση των Η.Ε. για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες, που αποτελεί το πρώτο νομικά δεσμευτικό κείμενο κατοχύρωσης και εξειδίκευσης του συνόλου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων για τα άτομα με αναπηρία, αναγνωρίζοντάς τα, ως υποκείμενα με πλήρη δικαιώματα και ελευθερίες. Η αδιαίρετοτητα και αλληλεξάρτηση των δικαιωμάτων, επέβαλλε την υιοθέτηση της θεματικής προσέγγισης στη συγγραφή της έκθεσης (και ανά άρθρο), ενώ επίσης επιχειρείται και η εξέταση της εφαρμογής των γενικών υποχρεώσεων που έχουν οριζόντιο χαρακτήρα.

Η συγγραφή της έκθεσης βασίστηκε σε ποικίλες πηγές και δεδομένα που αντλήθηκαν μέσω: έρευνας γραφείου, δευτερογενούς ανάλυσης δεδομένων, πληροφόρησης που λαμβάνει η Ε.Σ.Α.μεΑ. μέσω της δράσης της, διενέργεια διαβούλευσης με αιρετούς εκπροσώπους του αναπηρικού κινήματος.

Το ειδικό θέμα αυτής της Έκθεσης είναι αφιερωμένο στην πανδημία και ειδικότερα στα ζητήματα προστασίας των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις κατά την διάρκεια της πανδημίας του κορωνοϊού (COVID-19) στην Ελλάδα.

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΤΩΝ Η.Ε. ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ

Η εξέταση της χώρας από την Επιτροπή των Η.Ε. για τη Σύμβαση των Δικαιωμάτων των Ατόμων με Αναπηρία

Παρά το γεγονός ότι η παρούσα συγκυρία της υγειονομικής κρίσης θέτει επιπλέον εμπόδια και νέους κινδύνους, επιτάσσοντας την εκ νέου αξιολόγηση και ιεράρχηση των θεμάτων της αναπηρίας, οι σημαντικές εξελίξεις που έλαβαν χώρα σε σχέση με την εφαρμογή της Σύμβασης των Η.Ε. για τα Δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες αποτελούν πολύτιμη παρακαταθήκη για το σήμερα αλλά και για το αύριο των δημόσιων πολιτικών για την αναπηρία στη χώρα.

Τον Σεπτέμβριο του 2019, για πρώτη φορά στην ιστορία, η Ελλάδα εξετάστηκε από την Επιτροπή των Η.Ε. για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες, σε μια εφ' όλης της ύλης δημόσια ακρόαση, στην έδρα των Η.Ε. στη Γενεύη, σχετικά με την τήρηση των υποχρεώσεων του κράτους προς τα άτομα με αναπηρία, όπως αυτές απορρέουν από τη Σύμβαση που έχει κυρώσει η χώρα μας από το 2012 με το ν. 4074/2012.

Σε όλη τη διαδικασία της εξέτασης η Ε.Σ.Α.μεΑ. ήταν παρούσα. Την Δευτέρα 2 Σεπτεμβρίου, αντιπροσωπεία της Ε.Σ.Α.μεΑ., συμμετείχε στην ιδιωτική συνάντηση (Private Meeting) με τα μέλη της Επιτροπής, όπου παρουσίασε τα βασικά σημεία της [Εναλλακτικής Έκθεσης](#) της Συνομοσπονδίας, καταδεικνύοντας την πραγματικότητα που βιώνουν τα άτομα με αναπηρία στην Ελλάδα.

Η Ε.Σ.Α.μεΑ. συμμετείχε ενεργά και σε όλες τις προπαρασκευαστικές διαδικασίες. Στις 11 Φεβρουαρίου 2019, είχε καταθέσει την πρώτη της Έκθεση, στις 8 έως 11 Απριλίου έλαβε μέρος στην 11η Προ-Συνεδριακή Συνάντηση της Επιτροπής για την Σύμβαση στην Γενεύη, ενώ στις 26 Ιουλίου 2019 κατέθεσε την ολοκληρωμένη Εναλλακτική Έκθεση της (Alternative Report) στην Επιτροπή των Η.Ε. για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες, καλύπτοντας σχεδόν όλα τα πεδία πολιτικής, όπως αυτά κατανέμονται στα Άρθρα της Σύμβασης. Επιπλέον, απάντησε από τη σκοπιά των ατόμων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις στα περισσότερα από τα ερωτήματα του [Καταλόγου Θεμάτων](#) που έθεσε η Επιτροπή προς την Ελληνική Κυβέρνηση. Τέλος, η Ε.Σ.Α.μεΑ. προέβη και στη σύνταξη Καταλόγου Συστάσεων, τονίζοντας τα πιο φλέγοντα σημεία στα οποία θα πρέπει να δοθεί άμεση σημασία, καθώς αντίκεινται των διατάξεων της Σύμβασής.

Η Επιτροπή υιοθέτησε τις [Τελικές Παρατηρήσεις](#) προς τη χώρα κατά την 506η συνεδρίασή της, που έγινε στις 18 Σεπτεμβρίου 2019 και τις οποίες η Ε.Σ.Α.μεΑ. με δική της πρωτοβουλία της μετέφρασε στην [ελληνική γλώσσα](#) αλλά και ως [κείμενο εύκολο για ανάγνωση](#) (easy-to-read) για την μεγαλύτερη διάχυση τους στην ελληνική κοινωνία.

11/02/2019

Η Ε.Σ.Α.μεΑ. κατέθεσε την πρώτη της εναλλακτική έκθεση
[Ελληνικά](#) | [Αγγλικά](#)

[Η Ε.Σ.Α.μεΑ. έλαβε μέρος στην 1η Προ-Συνεδριακή Συνάντηση της Επιτροπής για την Σύμβαση των Δικαιωμάτων των Ατόμων με Αναπηρία των Ηνωμένων Εθνών στην Γενεύη](#)

8-11/04/2019

26/07/2019

Η Ε.Σ.Α.μεΑ. κατέθεσε την ολοκληρωμένη της Εναλλακτική Έκθεση (alternative report) στην Επιτροπή της Σύμβασης
[Ελληνικά](#) | [Αγγλικά](#)

[Αντιπροσωπεία της Ε.Σ.Α.μεΑ. συμμετείχε στην ιδιωτική συνάντηση \(private meeting\) με τα μέλη της Επιτροπής στη Γενεύη](#)

02/09/2019

03-04/09/2019

Ο εποικοδομητικός διάλογος μεταξύ της αντιπροσωπίας του Ελληνικού κράτους και της Επιτροπής των ΗΕ έλαβε χώρα στη Γενεύη
3 Σεπτεμβρίου 2019 | 4 Σεπτεμβρίου 2019

[Η Επιτροπή των ΗΕ δημοσίευσε τις Τελικές Παρατηρήσεις της για την Ελλάδα](#)

29/10/2019

03/12/2019

Το Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας της Ε.Σ.Α.μεΑ. διοργανώνει την τεχνική ημερίδα ««3η Δεκέμβρη 2019: Το αναπηρικό κίνημα ρωτά την ελληνική κυβέρνηση πως θα υλοποιήσει τις παρατηρήσεις/συστάσεις της Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών»
[Ημερίδα](#)

6. Η Επιτροπή συνιστά στο ελληνικό κράτος σε στενή διαβούλευση και με την ενεργό εμπλοκή των οργανώσεων των ατόμων με αναπηρία:

- Να εναρμονίσει το νομικό και διοικητικό πλαίσιο για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, συμπεριλαμβανομένου του μηχανισμού αξιολόγησης της αναπηρίας, με την πλήρη ένταξη του δικαιωματικού μοντέλου της αναπηρίας στους νόμους, τους κανονισμούς και τις πρακτικές του, σε όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης και σε όλη την επικράτεια, σύμφωνα με τη Σύμβαση.

- Να αναπτύξει μια ολοκληρωμένη, συνεκτική και μακροπρόθεσμη εθνική στρατηγική και σχέδιο δράσης για την εφαρμογή της Σύμβασης, με σαφή χρονοδιαγράμματα, δείκτες αναφοράς και πιστώσεις προϋπολογισμού.

- Να εξαλείψει στη νομοθεσία του την υποτιμητική γλώσσα που αναφέρεται στα άτομα με αναπηρία.

Σύσταση της Επιτροπής των ΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες

Στις Τελικές Παρατηρήσεις, η Επιτροπή σημειώνει με ικανοποίηση την αυξημένη προσοχή που προσέδωσε το συμβαλλόμενο Κράτος στην εφαρμογή της Σύμβασης κατά το πρόσφατο παρελθόν και τις προσπάθειές του να υλοποιήσει τα πρότυπα της Σύμβασης μέσω αξιοσημείωτων νομοθετικών μεταρρυθμίσεων. Η Επιτροπή εκτιμά τα μέτρα του συμβαλλόμενου Κράτους για να καταστήσει προσβάσιμες τις δημόσιες συγκοινωνίες στην Αθήνα και σε άλλες μεγάλες πόλεις, και για τη διατήρηση του ονομαστικού επιπέδου των επιδομάτων αναπηρίας κατά τη διάρκεια της οικονομικής και χρηματοπιστωτικής κρίσης.

Στις κύριες περιοχές προβληματισμού

ως προς τις γενικές αρχές και υποχρεώσεις του ελληνικού κράτους, η Επιτροπή εκφράζει την ανησυχία της για την έλλειψη στη νομοθεσία του συμβαλλόμενου Κράτους μιας εναρμονισμένης προσέγγισης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, και για το γεγονός ότι το υπάρχον νομοθετικό πλαίσιο, συμπεριλαμβανομένου του μηχανισμού αξιολόγησης της αναπηρίας,

εξακολουθεί να περιλαμβάνει στοιχεία που συνδέονται με το ιατρικό μοντέλο της αναπηρίας και υποτιμητική γλώσσα για τα άτομα με αναπηρία. Η Επιτροπή, επίσης, ανησυχεί για την έλλειψη μιας συνεκτικής και μακροπρόθεσμης στρατηγικής για την αποτελεσματική εφαρμογή της Σύμβασης.

Ο δρόμος προς μια εθνική στρατηγική για την αναπηρία και το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία

Στις 16 Ιουλίου 2019 η Ε.Σ.Α.μεΑ κατέθεσε στον Πρωθυπουργό της χώρας, στο Υπουργικό Συμβούλιο και στους Αρχηγούς των Πολιτικών Κομμάτων, το «[Εθνικό Πρόγραμμα για την Εφαρμογή της Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία](#)», το οποίο επικαιροποιήθηκε μετά τη δημοσίευση των Τελικών Παρατηρήσεων και Συστάσεων της Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες.

Η πρωτοβουλία αυτή της Ε.Σ.Α.μεΑ. οδήγησε στη συνάντηση που πραγματοποιήθηκε στο Μέγαρο Μαξίμου στις 21 Αυγούστου 2019, κατά τη διάρκεια της οποίας ο Πρωθυπουργός Κυριάκος Μητσοτάκης δεσμεύτηκε στον Πρόεδρο της Ε.Σ.Α.μεΑ. για την προτεραιότητα που η Κυβέρνηση θα δώσει στη στρατηγική για την ουσιαστική και αποτελεσματική αντιμετώπιση των προβλημάτων των ατόμων με αναπηρία. Οι κυριότερες δεσμεύσεις της Κυβέρνησης, ήταν η εκπόνηση Εθνικού Σχεδίου Δράσης και η συγκρότηση διαρκούς τεχνικής επιτροπής με συμμετοχή όλων των Υπουργείων, η κωδικοποίηση των διάσπαρτων νομοθετικών διατάξεων, η άμεση ενσωμάτωση του προστατευτικού πλαισίου του ενωσιακού και του διεθνούς δικαίου και η δημιουργία Εθνικής Αρχής Προσβασιμότητας.

Έτσι, ένα χρόνο μετά, τη Δευτέρα 21 Σεπτεμβρίου, ο υπουργός Επικρατείας κ. Γ. Γερατερίτης έδωσε σε [δημόσια διαβούλευση](#) το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, όπως είχε δημοσίως δεσμευτεί. Η διαβούλευση έγινε μέσω του [orengon.gr](#) και ολοκληρώθηκε στις 5 Οκτωβρίου.

Η Ε.Σ.Α.μεΑ. χαιρέτισε με ιδιαίτερη χαρά τη δημοσιοποίηση του Εθνικού Σχεδίου Δράσης, χαρακτηρίζοντας ως «Ιστορική» την ημέρα της έναρξης της δημόσιας διαβούλευσης, καθώς με αυτόν τον τρόπο πήρε σάρκα και οστά ένα διαχρονικό αίτημα της, που το είχε θέσει στο δημόσιο διάλογο από τη δεκαετία του 1990.

Ανεξάρτητα από την ανάγκη τροποποίησης/συμπλήρωσης των επιμέρους θεμάτων που πραγματεύεται, το παρόν σχέδιο αποτελεί μια πολύ σημαντική εξέλιξη, την οποία το αναπηρικό κίνημα θα αξιοποιήσει τολμηρά και εμπροσθοβαρώς, καθώς θέτει με έναν ενιαίο και συνεκτικό τρόπο τα ζητήματα που άπτονται των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία στη χώρα.

Το Εθνικό Σχέδιο έλαβε υπόψη της συστημικές παθογένειες, όπως αναδείχθηκαν από την τεχνική επιτροπή, την Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών, τον Συνήγορο του Πολίτη, την Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, την Ε.Σ.Α.μεΑ. και τους λοιπούς φορείς του αναπηρικού κινήματος. Ενδεικτικά αναφέρονται:

(α) Έλλειψη συγκροτημένης φιλοσοφίας για τα δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία στην εθνική νομοθεσία, (β) κατακερματισμός των σχετικών διατάξεων στην εθνική νομοθεσία, (γ) κατακερματισμός της κοινωνικής πολιτικής σε επιμέρους μέτρα και δράσεις, (δ) έλλειψη στρατηγικής για την αποτελεσματική εφαρμογή της Σύμβασης, (ε) διατήρηση στο εθνικό νομοθετικό πλαίσιο, συμπεριλαμβανομένου του μηχανισμού αξιολόγησης της αναπηρίας, στοιχείων

που παραπέμπουν στο ιατρικό μοντέλο της αναπηρίας, (στ) χρήση υποτιμητικής γλώσσας για τα Άτομα με Αναπηρία στην εθνική νομοθεσία, (ζ) εφαρμογή της νομοθετικής απαγόρευσης διακρίσεων μόνο στο πεδίο της εργασίας και απασχόλησης (ν. 3304/2005 και 4443/2016) και όχι σε άλλα πεδία, όπως κοινωνική ασφάλιση, υγεία, κοινωνική πρόνοια, φορολογία, (η) στήριξη της κοινωνικής πολιτικής για τα Άτομα με Αναπηρία κυρίως σε ευρωπαϊκή χρηματοδότηση, γεγονός το οποίο δεν εξασφαλίζει βιωσιμότητα και συνέχεια, (θ) διχογνωμία ως προς την ανάγκη ύπαρξης ενός γενικού ορισμού της αναπηρίας, (ι) μειωμένη φυσική προσβασιμότητα, (ια) ελάχιστη ψηφιακή προσβασιμότητα, ιδίως των ιστοτόπων του δημοσίου τομέα, (ιβ) αποσπασματικές δράσεις αποϊδρυματοποίησης, (ιγ) έλλειψη καλών πρακτικών σε θέματα μεταναστευτικού/προσφυγικού.

Πηγή: Προσχέδιο Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία

Η Ε.Σ.Α.μεΑ., ύστερα από εκτενή διαβούλευση με όλες τις οργανώσεις - μέλη της, που εκπροσωπούν πάνω από 500 πρωτοβάθμιες οργανώσεις ατόμων με αναπηρία, χρόνιες παθήσεις και τις οικογένειές τους, υπέβαλλε τις προτάσεις της ανά Πυλώνα/Στόχο πολιτικής, ζητώντας την ενσωμάτωσή τους στο τελικό κείμενο του Εθνικού Σχεδίου Δράσης.

Στα γενικά σχόλια της η Ε.Σ.Α.μεΑ. αναφέρει ότι, **το Εθνικό Σχέδιο Δράσης αν και περιλαμβάνει θετικές παρεμβάσεις, ωστόσο χρήζει βελτίωσης. Απαιτείται αφενός η μεγαλύτερη δυνατή ευθυγράμμισή του με τη δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας, αφετέρου η ενσωμάτωση σε αυτό του συνόλου των συστάσεων -οριζόντιου και τομεακού χαρακτήρα- της Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες και των προβλέψεων των «Κατευθυντήριων Διατάξεων υλοποίησης της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες» που περιλαμβάνονται στον ν.4488/2017, οι οποίες μέχρι σήμερα δεν έχουν υλοποιηθεί.**

Επιστολή απέστειλε η Ε.Σ.Α.μεΑ. με τις προτάσεις της επί του «Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία» στον αρμόδιο για την εκπόνησή του υπουργό Επικρατείας Γ. Γεραπετρίτη. Τις προτάσεις και τις παρατηρήσεις τις κατέθεσε επίσης και στη δημόσια διαβούλευση επί του Σχεδίου Δράσης.

Επιστολή

Ενεργοποίηση του μηχανισμού εφαρμογής και παρακολούθησης της Σύμβασης

Το Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας της Ε.Σ.Α.μεΑ. εργάζεται συστηματικά στο πεδίο των στατιστικών για την αναπηρία, προς την κατεύθυνση της αξιοποίησης των υφιστάμενων δεδομένων, της επεξεργασίας νέων μεθοδολογικών προσεγγίσεων, της κατάρτισης δεικτών παρακολούθησης της Σύμβασης, καθώς και της συνεργασίας και ανταλλαγής τεχνογνωσίας με τους αρμόδιους φορείς και αρχές του ελληνικού στατιστικού συστήματος.

Κομβικής σημασίας αναφορικά με την οριζόντια εφαρμογή της Σύμβασης είναι ο Στόχος 1 του Σχεδίου Δράσης «Ενεργοποιείται και τίθεται σε λειτουργία το δίκτυο του Συντονιστικού Μηχανισμού του ν. 4488/2017 για την εφαρμογή της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες (εφεξής Σύμβαση) σε όλη την Επικράτεια».

Παρά την ψήφιση του ν. 4488/2017, είναι μικρή η πρόοδος που έχει συντελεστεί μέχρι σήμερα ως προς την ενεργοποίηση του Μηχανισμού Εφαρμογής και Παρακολούθησης και έχουν διαπιστωθεί αδυναμίες ως προς τον καθορισμό και τη συνεργασία των Σημείων Αναφοράς.¹

Η Ε.Σ.Α.μεΑ. προκειμένου να υπερκεραστούν οι αδυναμίες λειτουργίας του πλαισίου εφαρμογής και παρακολούθησης, πέραν των προβλεπόμενων στο Σχέδιο ενεργειών, πρότεινε επίσης:

- Τον ορισμό του Υπουργού Επικρατείας ως Κεντρικού Σημείου Αναφοράς για την παρακολούθηση της εφαρμογής της Σύμβασης.
- Τη συμπερίληψη επί ίσοις όροις στο Πλαίσιο για την Προαγωγή Εφαρμογής της Σύμβασης του Συνηγόρου του Πολίτη, της Ε.Σ.Α.μεΑ., της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (Ε.Ε.Δ.Α.) και της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής της Ελλάδος (Ο.Κ.Ε.).
- Τον ορισμό πλαισίου τακτικής συνεργασίας ανάμεσα στην Ε.Σ.Α.μεΑ., τον Συνήγορο του Πολίτη, την Ε.Ε.Δ.Α. και την Ο.Κ.Ε.
- Τη συμμετοχή της Ε.Σ.Α.μεΑ. στον Συντονιστικό Μηχανισμό.²

¹ Σύμφωνα με το Εθνικό Σχέδιο έχουν ωστόσο με τη συνδρομή της ΕΝΠΕ και της ΚΕΔΕ έχουν ήδη ορισθεί σημεία επαφής για την παρακολούθηση της εφαρμογής της Σύμβασης σε όλη την Επικράτεια, καθώς και μόνιμοι υπάλληλοι ως σημεία επικοινωνίας.

² Σύμφωνα με όσα ορίζονται στα άρθρα 4 (παρ. 3) και 33 (παρ. 3) της Σύμβασης και τις κατευθύνσεις που περιλαμβάνονται στο Γενικό Σχόλιο 7 της Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες.

Οριζόντια ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας στις πολιτικές σε όλα τα επίπεδα

Σε επίπεδο νομοθεσίας, στη παρούσα φάση εκκρεμεί η έκδοση των προβλεπόμενων ΚΥΑ/ΥΑ στα άρθρα 61 (παρ. 2), 62 (παρ. 2), 65 (παρ. 1), 66 (παρ. 1 και 2) και 67 (παρ. 2) του ν.4488/2017, καθώς και η θέσπιση μέτρων και χρηματοδοτικών μέσων για την προώθηση της ελληνικής νοηματικής γλώσσας ως ισότιμης με την ελληνική και της γραφής Braille ως τρόπου γραφής των Ελλήνων πολιτών, όπως οι παρ. 2 και 3 του άρθρου 65 του ν.4488/2017 ορίζουν.

Βασικό έλλειμμα που δυσχεραίνει τον σχεδιασμό και την εφαρμογή πολιτικών για την αναπηρία, είναι επίσης η απουσία ολοκληρωμένου συστήματος συλλογής στατιστικών δεδομένων για την αναπηρία και τη χρόνια πάθηση, στη βάση της δικαιωματικής προσέγγισης.

Απαιτείται λοιπόν, η συνεργασία των αρμόδιων φορέων και αρχών για τη δημιουργία δεικτών παρακολούθησης των υλοποιούμενων παρεμβάσεων, και η συλλογή δεδομένων για τα άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις, σύμφωνα με τις απαιτήσεις του άρθρου 31 της Σύμβασης και σε συνάρτηση με το Εθνικό Σχέδιο Δράσης.

Το Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας, έχοντας εναρμονίσει τη λειτουργία με αυτή τη στρατηγική της Ε.Σ.Α.μεΑ. υλοποιεί κατά την τρέχουσα προγραμματική περίοδο τη δράση «Παροχή υποστήριξης στα επιμέρους σημεία αναφοράς (Υπουργεία και Περιφέρειες) για την ορθή εφαρμογή των απαιτήσεων της Σύμβασης και των Τελικών Παρατηρήσεων της Επιτροπής σε Κεντρικό και Περιφερειακό Επίπεδο με στόχο να συνδράμει την πολιτεία στην ορθή και αποτελεσματική εφαρμογή της Σύμβασης στη χώρα σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο. Η τελική εκροή της δράσης αφορά στην εκπόνηση για κάθε ωφελούμενο φορέα (Υπουργείο/Περιφέρεια) ενός περιεκτικού Οδικού Χάρτη με τεκμηριωμένες συστάσεις, οδηγίες και κατευθύνσεις για την ορθή ενσωμάτωση και εφαρμογή της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας

Άμεσες προτεραιότητες επίσης θα πρέπει να αποτελέσουν:

- Η εκπόνηση ολοκληρωμένου σχεδίου δράσης για την εφαρμογή της καθολικής προσβασιμότητας, βάσει συνεργειών, σε όλους τους τομείς εφαρμογής, καθώς και,
- Η κατάρτιση Περιφερειακών και Τοπικών Σχεδίων Δράσης σε συνεργασία με την Ε.Σ.Α.μεΑ. και τις αντιπροσωπευτικές οργανώσεις των ατόμων με αναπηρία και των ατόμων με χρόνιες παθήσεις.

Αυτές οι ενέργειες που προτάθηκαν ως προσθήκες στο Εθνικό Σχέδιο θα συνδράμουν στην αποτελεσματική οριζόντια και κάθετη εφαρμογή των στόχων του Εθνικού Σχεδίου.

Η Ε.Σ.Α.μεΑ. από τη μεριά της εργάζεται συστηματικά όλα τα προηγούμενα χρόνια προς την κατεύθυνση της ενσωμάτωσης της διάστασης της αναπηρίας σε όλες τις πολιτικές, τομεακές και περιφερειακές, και θέτει την εμπειρία και τεχνογνωσία της στη διάθεση των αρμόδιων αρχών. Στο πλαίσιο αυτό, έχει συνάψει μνημόνια και πρωτόκολλα συνεργασίας με υπουργεία, περιφέρειες, δήμους της χώρας και ανεξάρτητες αρχές.³

Επιπρόσθετα η Ε.Σ.Α.μεΑ. υλοποιεί, μέσω των συγχρηματοδοτούμενων πόρων του Ε.Σ.Π.Α., ολοκληρωμένες παρεμβάσεις για την άρση των διακρίσεων και την κοινωνική ένταξη των ατόμων με αναπηρία, των ατόμων με χρόνιες παθήσεις και των οικογενειών τους στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας και Δυτικής Ελλάδας ενώ πρόσφατα υπέβαλε Πρόταση και για την Περιφέρεια Πελοποννήσου.⁴

Σε αυτήν την κατεύθυνση, στις 12.06.2020, σε συνάντηση εργασίας που είχαν ο Πρόεδρος και ο Γ. Γραμματέας της Ε.Σ.Α.μεΑ., με τον υπουργό Εσωτερικών Τ. Θεοδωρικάκο και την Γ.Γ. Ανθρώπινου Δυναμικού Δημοσίου Τομέα Βιβή Χαραλαμπογιάννη, συμφωνήθηκε η υπογραφή πρωτοκόλλου συνεργασίας μεταξύ Ε.Σ.Α.μεΑ., υπουργείου Εσωτερικών, Κ.Ε.Δ.Ε. και ΕΝ.Π.Ε., για τον συντονισμό και την παρακολούθηση της εφαρμογής της Σύμβασης των Η.Ε. για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία σε τοπικό επίπεδο.

Ένταξη της διάστασης της αναπηρίας στα αναπτυξιακά προγράμματα (ΕΣΠΑ & ΕΠΑ)

Για το εθνικό αναπηρικό κίνημα, η δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας, όπως κατοχυρώνεται στη Σύμβαση των Η.Ε. για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες, είναι άμεσα συνυφασμένη με ένα δίκαιο και βιώσιμο μοντέλο ανάπτυξης. Αυτή η αντίληψη εκφράζεται πλέον και σε θεσμικά κείμενα, εξέχουσα θέση μεταξύ των οποίων κατέχει η «Ατζέντα 2030», στην οποία η ανάπτυξη προσεγγίζεται με την τριπλή της διάσταση: οικονομική, κοινωνική (άρση των ανισοτήτων, κοινωνική συνοχή, ανθρώπινα δικαιώματα) και περιβαλλοντική, με στόχο «Να μην μείνει κανένας πίσω».

ΕΣΠΑ

Η χώρα μας, έχει θεωρηθεί πρότυπο σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ως προς τον τρόπο με τον οποίο συμπερίλαβε οριζόντια τη διάσταση της αναπηρίας στο Ε.Σ.Π.Α. και στα Επιχειρησιακά Προγράμματα 2014 – 2020.

³ (Πρωτόκολλα με το Υπουργείο Τουρισμού, τον ΕΛΟΤ, Δήμους Αθήνας και Αλεξανδρούπολης, Ινστιτούτο Οδικής Ασφάλειας «Πάνος Μυλωνάς» κ.ά.).

⁴ Στην ιστοσελίδα της Ε.Σ.Α.μεΑ. (<https://www.esamea.gr/index.php>) μπορείτε να πληροφορηθείτε για όλα τα έργα που υλοποίησε η Ε.Σ.Α.μεΑ. ή βρίσκονται σε εξέλιξη.

Με την καθοριστική συμβολή της «Ομάδας Εργασίας για την παρακολούθηση της ένταξης της διάστασης της αναπηρίας και της μη διάκρισης στο Ε.Σ.Π.Α. και τα Επιχειρησιακά Προγράμματα 2014-2020», στην οποία συμμετέχει η Ε.Σ.Α.μεΑ., η αρχή της μη διάκρισης λόγω αναπηρίας και το κριτήριο της προσβασιμότητας στα άτομα με αναπηρία ενσωματώνεται οριζόντια σε όλες τις Πράξεις των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων (Ε.Π.) του ΕΣΠΑ 2014 – 2020.

Η οριζόντια ενσωμάτωση της αρχής της μη διάκρισης λόγω αναπηρίας και το κριτήριο της προσβασιμότητας στο ΕΣΠΑ 2014 – 2020

Σύμφωνα με τον «Οδηγό Αξιολόγησης Αιτήσεων Χρηματοδότησης Πράξεων (πλην κρατικών ενισχύσεων) συγχρηματοδοτούμενων από τα Επιχειρησιακά Προγράμματα του στόχου 'Επενδύσεις στην Ανάπτυξη και την απασχόληση'» (2015), η αρχή της μη διάκρισης λόγω αναπηρίας και η προσβασιμότητα αποτελούν κριτήρια επιλογής πράξεων. Πιο συγκεκριμένα, στην 2η ομάδα κριτηρίων «Ενσωμάτωση οριζόντιων πολιτικών και τήρηση θεσμικού πλαισίου» έχουν συμπεριληφθεί τα εξής δύο κριτήρια: α) «Προαγωγή της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών και της μη διάκρισης. Εξετάζεται εάν η προτεινόμενη πράξη προασπίζει την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών και αποτρέπει κάθε διάκριση λόγω φύλου, φυλής, εθνοτικής καταγωγής, θρησκείας, πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας, γενετήσιου προσανατολισμού» και β) «Εξασφάλιση της προσβασιμότητας των ατόμων με αναπηρία. Εξετάζεται πώς η πράξη διασφαλίζει την προσβασιμότητα των ατόμων με αναπηρία σύμφωνα με το ισχύον θεσμικό πλαίσιο.

Για την εξειδίκευση του κριτηρίου της προσβασιμότητας σε διαφορετικές κατηγορίες Πράξεων διαμορφώθηκε σε συνεργασία με την Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (Ε.Σ.Α.μεΑ.) το Παράρτημα II «για την εξειδίκευση του κριτηρίου αξιολόγησης «Εξασφάλιση της προσβασιμότητας στα άτομα με αναπηρία», το οποίο επισυνάπτεται σε όλες τις προσκλήσεις.

Επιπρόσθετα, στο Παράρτημα I «Υποχρεώσεις Δικαιούχων» κάθε Πρόσκλησης περιλαμβάνεται η παρακάτω απαίτηση «1. Τήρηση Κοινοτικών και Εθνικών Κανόνων. Να τηρούν την Κοινοτική και Εθνική Νομοθεσία κατά την εκτέλεση της πράξης και ιδίως όσον αφορά τις δημόσιες συμβάσεις, την αειφόρο ανάπτυξη, τις κρατικές ενισχύσεις, την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών, τη μη διάκριση και την προσβασιμότητα Ατόμων με Αναπηρίες».

Στα υποχρεωτικά δικαιολογητικά που ο εκάστοτε δικαιούχος υποβάλλει με την πρότασή του στην αρμόδια ΕΥΔ περιλαμβάνεται και «Έκθεση τεκμηρίωσης εξασφάλισης της προσβασιμότητας των ατόμων με αναπηρία».

Τέλος, σύμφωνα με τον Επικοινωνιακό Οδηγό του ΕΣΠΑ 2014 - 2020 (2015), σε «όλα τα μέτρα πληροφόρησης και επικοινωνίας θα πρέπει να τηρείται η υποχρέωση για παροχή προσβάσιμης πληροφόρησης στα άτομα με αναπηρία» (σελ. 17). Με στόχο τη διάχυση της προαναφερθείσας απαίτησης στα μέτρα πληροφόρησης και επικοινωνίας των Ε.Π. έχει περιληφθεί, ύστερα από σχετική πρόταση της Ε.Σ.Α.μεΑ., το Παράρτημα 5 «Ένταξη της διάστασης της αναπηρίας και προσβασιμότητας των ΑμεΑ στη στρατηγική επικοινωνίας των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων».

Πέραν των στοχευμένων παρεμβάσεων σε τομεακά και περιφερειακά προγράμματα για τα άτομα με αναπηρία, η διάσταση της αναπηρίας, κατόπιν παρεμβάσεων της Ε.Σ.Α.μεΑ., συμπεριλήφθηκε σε δράσεις που απευθύνονταν στον γενικό πληθυσμό⁵.

Για την παρακολούθηση της ένταξης της διάστασης της αναπηρίας και της μη διάκρισης στο Ε.Σ.Π.Α. και τα Επιχειρησιακά Προγράμματα 2014-2020 μέχρι τη λήξη της τρέχουσας προγραμματικής περιόδου, η Ε.Υ.Σ.Σ.Α. προέβη, τον Ιούνιο του 2017, στην επανασύσταση και συγκρότηση ομάδας εργασίας, στην οποία συμμετείχαν εκπρόσωποι των υπηρεσιών της Εθνικής Αρχής Συντονισμού (Ε.Α.Σ.) και της Ε.Σ.Α.μεΑ. Για τη διασφάλιση της ενεργούς συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία στις διαδικασίες παρακολούθησης του Ε.Σ.Π.Α., η Ε.Σ.Α.μεΑ συμμετέχει με δικαίωμα ψήφου στις Επιτροπές Παρακολούθησης του συνόλου των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων 2014 - 2020.

Με επιστολή της στις 24.04.2020 η Ε.Σ.Α.μεΑ. ζήτησε από τον Υφυπουργό Ανάπτυξης και Επενδύσεων την επανασύσταση της Ομάδας Εργασίας με διάρκεια έως το 2027, και με αντικείμενο τη διαμόρφωση προτάσεων για τη συμπερίληψη της διάστασης της αναπηρίας και της προσβασιμότητας στα άτομα με αναπηρία στον στρατηγικό σχεδιασμό και τις κατευθυντήριες αρχές της προγραμματικής περιόδου 2021-2027, την παρακολούθηση των σχετικών

⁵ Στις Προσκλήσεις των Δράσεων «Πρώθησης της απασχόλησης μέσω Προγραμμάτων Κοινωνικού Χαρακτήρα» με δικαιούχο τον Ο.Α.Ε.Δ. πριμοδοτείται η συμμετοχή των: α) άνεργων ατόμων με ποσοστό αναπηρίας από 50% και άνω και β) γονέων προστατευόμενων (ανήλικων και ενήλικων) τέκνων με ποσοστό αναπηρίας από 67% και άνω με δεκαπέντε (15) και δέκα (10) μόρια αντίστοιχα. Στην Πρόσκληση της Δράσης «Ερευνώ - Δημιουργώ - Καινοτομώ» προβλέπεται ότι: α) στην περίπτωση που κάποιο μέλος της ομάδας έργου είναι άτομο με αναπηρία, η κάλυψη των δαπανών μετακίνησης συνοδών, διερμηνέων νοηματικής γλώσσας κ.λπ., β) σε περίπτωση ατόμων με αναπηρία που απασχολούνται στο έργο, η κάλυψη του κόστους για εύλογες προσαρμογές μέχρι ποσοστού 5% του προϋπολογισμού έργου του δικαιούχου που απασχολεί τα άτομα με αναπηρία. «Τα πάσης φύσεως επιδόματα αναπηρίας (προνοιακά επιδόματα, εξωιδρυματικό επίδομα, επίδομα κίνησης, διατροφικό επίδομα νεφροπαθών και μεταμοσχευμένων συμπαγών οργάνων κ.λπ.) που λαμβάνουν οι ωφελούμενοι/δυσνητικοί δικαιούχοι ή μέλη των οικογενειών τους εξαιρούνται και δεν προσμετρώνται στο εισοδηματικό κριτήριο βαθμολόγησης, στην περίπτωση που αυτά έχουν ήδη συμπεριληφθεί στο εισόδημα επιβολής εισφοράς».

εξελίξεων σε όλα τα επίπεδα με σκοπό τη διαμόρφωση προτάσεων για την εφαρμογή της «αρχής της μη διάκρισης» λόγω αναπηρίας και του κριτηρίου της προσβασιμότητας σε όλες τις φάσεις υλοποίησης των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων, τη διαμόρφωση σχετικών προτάσεων για την έκδοση οδηγιών, οδηγιών, εγκυκλίων, προς επίλυση τυχόν προβλημάτων που διαπιστώνονται κ.ά.

Ε.Π.Α.

Αναφορικά με το Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης (ΕΠΑ) 2021 – 2025, η Ε.Σ.Α.μεΑ. κατέθεσε τις προτάσεις της επ’ αυτού (14.7.2020). Μεταξύ των προτάσεων, ζήτησε να ενσωματωθούν δείκτες παρακολούθησης σε σχέση με την αναπηρία και την προσβασιμότητα στα άτομα με αναπηρία/χρόνιες παθήσεις, εκ των οποίων ορισμένοι ενσωματώθηκαν.

Επίσης, προτάθηκε η θεσμική συνεργασία του Συστήματος Διαχείρισης (Σ.Δ.Ε.) του Ε.Π.Α. με την Ε.Σ.Α.μεΑ., μέσω της σύστασης Ομάδας Εργασίας, για τον σχεδιασμό και την παρακολούθηση της ενσωμάτωσης της διάστασης της αρχής της μη διάκρισης λόγω αναπηρίας και της προσβασιμότητας σε όλους τους στόχους, προτεραιότητες και δράσεις/έργα του ΕΠΑ⁶.

Σύστημα αξιολόγησης/πιστοποίησης της αναπηρίας

Η Ε.Σ.Α.μεΑ. και οι οργανώσεις του αναπηρικού κινήματος, καθ’ όλη τη μνημονιακή δεκαετία, αγωνίστηκαν για να θεσπιστεί και να λειτουργήσει στη χώρα ένα αξιόπιστο και κοινωνικά δίκαιο σύστημα αξιολόγησης και πιστοποίησης της αναπηρίας.

Τομή ως προς το ελληνικό σύστημα αξιολόγησης της αναπηρίας υπήρξε η ίδρυση το 2011 των Κέντρων Πιστοποίησης της Αναπηρίας (ΚΕ.Π.Α.) και η υιοθέτηση του Ενιαίου Πίνακα Προσδιορισμού Ποσοστού Αναπηρίας (Ε.Π.Π.Π.Α.), μέσω των οποίων θεσμοθετήθηκε για πρώτη φορά ένα ενιαίο σύστημα αξιολόγησης και πιστοποίησης της αναπηρίας.

Το σύστημα αυτό, είχε στην αρχή πολλές αδυναμίες. Ωστόσο, με τις επανειλημμένες και διαρκείς παρεμβάσεις της η Ε.Σ.Α.μεΑ. διεκδίκησε τη συνεχή βελτίωση και τον εξανθρωπισμό του. Ως αποτέλεσμα, έχουν λάβει και λαμβάνουν χώρα σημαντικές αναθεωρήσεις του Ε.Π.Π.Π.Α., οι οποίες αίρουν αρκετές από τις προγενέστερες ανισότητες και στρεβλώσεις αναφορικά με συγκεκριμένες

---

⁶ Απόλυτα αναγκαία κρίνεται δε, η ενσωμάτωση και σαφής αναφορά των παραπάνω αρχών στο σχετικό εγχειρίδιο και οδηγό του ΣΔΕ, καθώς και η υιοθέτηση ειδικού κριτηρίου για την προσβασιμότητα στα άτομα με αναπηρία κατά τη διαδικασία επιλογής έργων.

κατηγορίες παθήσεων, μέσω και της διαδοχικής επικαιροποίησης του πίνακα μη αναστρέψιμων παθήσεων.

Παρά λοιπόν τις όποιες αδυναμίες του, το νέο σύστημα, που παραμένει βέβαια ιατροκεντρικό, επέφερε έναν σοβαρό εξορθολογισμό στη διαδικασία πιστοποίησης της αναπηρίας, μέσω της εφαρμογής καθολικών κριτηρίων αξιολόγησης.

Με τη σύσταση της διεπιστημονικής Ομάδας Εργασίας με την Αρ. Πρωτ. 26366/Δ1.8638 Απόφαση (ΑΔΑ: 6ΚΔΙ6ΜΤΛΚ-5Χο), επανέρχεται στην χώρα η 15 ετής συζήτηση για την ενσωμάτωση της λειτουργικότητας στην αξιολόγηση της αναπηρίας.

Από το 2005, οπότε και ήρθε στον δημόσιο διάλογο το θέμα της «λειτουργικότητας» των ατόμων με αναπηρία ως κριτήριο αξιολόγησης του βαθμού αναπηρίας τους, η Ε.Σ.Α.μεΑ. κράτησε την ίδια σταθερή θέση, θεωρώντας ότι η «λειτουργικότητα» αποτελεί μια διφορούμενη και αμφισβητούμενη έννοια που στην Ελλάδα δεν μπορούσε και δεν μπορεί να έχει εφαρμογή. Το 2017, όπου η ενσωμάτωση της λειτουργικότητας αποτέλεσε απαίτηση των δανειστών, η Ε.Σ.Α.μεΑ. διεμήνυσε τόσο στην πολιτική ηγεσία της χώρας όσο και στην τρόικα ότι δεν θα επέτρεπε να περάσει, όπως και έπραξε.

Το ίδιο συνέβη και το 2018. Η Ε.Σ.Α.μεΑ. με συντονισμένες ενέργειες συνέβαλε στην αποτροπή της ενσωμάτωσης της λειτουργικότητας στο σύστημα αξιολόγησης της αναπηρίας, δηλώνοντας ότι: «Η απαίτηση των δανειστών της χώρας για την εισαγωγή της λειτουργικότητας στην πιστοποίηση της αναπηρίας είναι παράλογη, αδικαιολόγητη και εχθρική».

Κατά τον ίδιο τρόπο και το 2020, μέσω του Γ. Γραμματέα της κ. Ιωάννη Λυμβαίου, η Ε.Σ.Α.μεΑ. συμμετέχει στη Διεπιστημονική Ομάδα Εργασίας, που συζητά ξανά τη λειτουργικότητα, με στόχο να υπερασπίσει τα δικαιώματα και τις θέσεις του αναπηρικού κινήματος.

Η συμμετοχή της Ε.Σ.Α.μεΑ. στην Ομάδα Εργασίας υπήρξε ουσιαστική και καταλυτική στην κατεύθυνση της μη ενσωμάτωσης πρόσθετων κριτηρίων λειτουργικότητας στην αξιολόγηση της αναπηρίας και στην απονομή των αναπηρικών επιδομάτων. Τονίζεται δε ότι, το ισχύον σύστημα λαμβάνει ήδη σε σημαντικό βαθμό υπόψη τη λειτουργικότητα των ατόμων, ιδιαίτερα σε παθήσεις που εκ των πραγμάτων επιφέρουν μείωση της αυτής, κάτι που αποτέλεσε κοινό τόπο των μελών της Διεπιστημονικής Ομάδας.

Η Συνομοσπονδία, κατέγραψε γραπτώς τη διαφωνία και τη συνολική της θέση επί του ζητήματος, σε υπόμνημα που υπέβαλε στην Διεπιστημονική

Ομάδα, το οποίο θα ενσωματωθεί αυτούσιο ως παράρτημα στο τελικό κείμενο πολιτικής (που θα προκύψει από τις εργασίες της Ομάδας), έτσι ώστε να καταγραφεί με διακριτό και σαφή τρόπο η θέση του φορέα.

Την ίδια θέση επανέλαβε η Ε.Σ.Α.μεΑ. και επί του Εθνικού Σχεδίου Δράσης, σχετικά με την προβλεπόμενη δράση του στόχου 4: «Διενεργούμε μελέτη για την πιθανή μελλοντική αξιοποίηση κριτηρίων λειτουργικότητας στην αξιολόγηση της αναπηρίας», χαρακτηρίζοντας ακατανόητη την όποια σπατάλη ανθρώπινων και οικονομικών πόρων για την συνέχιση μιας ήδη ναυαγισμένης πρωτοβουλίας, ιζετούς διάρκειας. Ωστόσο θετικά αξιολογείται το γεγονός ότι, ακόμα και στο Σχέδιο Δράσης φαίνεται ότι το ζήτημα της λειτουργικότητας καταλαμβάνει περιθωριακή θέση ως “προβληματική” μελέτης, ενώ παράλληλα έχουν συμπεριληφθεί αρκετές από τις βελτιώσεις (υποδομών, στελέχωσης λειτουργίας των ΚΕ.Π.Α. κ.α.) που θεωρούμε και εμείς αναγκαίες για την ουσιαστική αναβάθμιση του υφιστάμενου συστήματος αξιολόγησης και πιστοποίησης της αναπηρίας.

Απόσπασμα από το υπόμνημα της Ε.Σ.Α.μεΑ.: Σχόλια και επισημάνσεις της εθνικής συνομοσπονδίας ατόμων με αναπηρία προς την διεπιστημονική ομάδα για την ενσωμάτωση της λειτουργικότητας στην αξιολόγηση της αναπηρίας και στην απονομή προνοιακών επιδομάτων.

Στο πλαίσιο των πολιτικών λιτότητας, ανακύπτει συνεχώς στο δημόσιο διάλογο το αφήγημα περί παθογένειας του συστήματος κοινωνικής προστασίας στην Ελλάδα, η οποία και συνδέεται σκοπίμως με το ύψος των προνοιακών παροχών σε χρήμα. (...) Είναι αλήθεια ότι, η κοινωνική προστασία των ατόμων με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις στην Ελλάδα, δομήθηκε στη βάση του αναχρονιστικού ιατρικού μοντέλου και περιορίστηκε διαχρονικά σε μια μονοδιάστατη προνοιακή /φιλανθρωπική αντίληψη. Απόρροια αυτής της αντίληψης είναι η απουσία δομών και υπηρεσιών που να ανταποκρίνονται στις ανάγκες των ατόμων με αναπηρία και να υποστηρίζουν την ανεξάρτητη διαβίωση στην κοινότητα.(...) Η προωθούμενη αλλαγή (ωστόσο), παρότι παρουσιάζεται ως απομάκρυνση από το ιατρικό μοντέλο, στην πραγματικότητα επανεισάγει την ίδια ιατροκεντρική προσέγγιση της αναπηρίας από την πίσω πόρτα. Είναι σαφές ότι η έννοια της λειτουργικότητας περιορίζει το ζήτημα της αναπηρίας στο επίπεδο του ατομικού προβλήματος και αναπόφευκτα συνδέεται με την ιατρική βλάβη. (...) Μια νέα προσέγγιση στην αξιολόγηση της αναπηρίας θα όφειλε να διευρύνει και όχι να συρρικνώνει την απόλαυση του δικαιώματος σε κοινωνική προστασία, ώστε να είναι συμβατή με τη φιλοσοφία και το κανονιστικό περιεχόμενο της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες. Μια τέτοια προσέγγιση πρέπει να είναι προσανατολισμένη στα εμπόδια που αντιμετωπίζει το άτομο στην ισότιμη συμμετοχή του στην κοινωνία, καθώς και στις ανάγκες που έχει σε επίπεδο υποστήριξης, ώστε να υλοποιηθεί η σύσταση 6.1. που έχει γίνει

προς τη χώρα από την Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες. (...) (...) μια τέτοια αναγκαία τομή δεν θα αφορούσε αποκλειστικά το σύστημα αξιολόγησης της αναπηρίας αλλά θα προσπατούσε την εκ βάθρων αναδιαμόρφωση του εξωτερικού περιβάλλοντος που παραμένει στο μεγαλύτερο μέρος του μη φιλικό και μη προσβάσιμο για τα άτομα με αναπηρία, και που είναι αυτό εν τέλει που καθιστά μη λειτουργικά τα άτομα με αναπηρία σε πολλούς τομείς της κοινωνικής ζωής.(...) Εν τέλει, είναι σαφές ότι τα ζητήματα και οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν σήμερα τα άτομα με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις, κατ' επέκταση και οι πολιτικές για την αναπηρία, ορίζουν πολλές άλλες προτεραιότητες που χρήζουν άμεσης αντιμετώπισης από την πολιτεία, αντί της εκ νέου αναθεώρησης του συστήματος αξιολόγησης /πιστοποίησης, δεδομένου ότι εκλείπει το πλαίσιο περιβαλλόντων, δομών και υπηρεσιών, που είναι αναγκαίο για μια πραγματική μεταρρύθμιση του συστήματος, στην βάση της φιλοσοφίας της Σύμβασης.

ΙΣΟΤΗΤΑ ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ & ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

- ✓ Ισονομία και προστασία από τις διακρίσεις
- ✓ Παροχή εύλογων προσαρμογών
- ✓ Αναγνώριση δικαιοπρακτικής ικανότητας
- ✓ Ισότιμη πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στη δικαιοσύνη (σε όλα τα στάδια της νομικής διαδικασίας)
- ✓ Εύλογες προσαρμογές
- ✓ Κατάλληλη εκπαίδευση/κατάρτιση του προσωπικού που εργάζεται στον τομέα της δικαιοσύνης

Ισονομία και προστασία από τις διακρίσεις

Το Ελληνικό Κράτος, μέσω του Συντάγματός του, αναγνωρίζει την αρχή των ίσων δικαιωμάτων για όλους τους πολίτες, ορίζοντας ότι όλοι οι πολίτες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου [άρθρο 4, παράγραφος 1. Βλέπε επίσης άρθρα 21, 251, 116]. Ωστόσο, μέχρι και τα μέσα του 2000 δεν υπήρξε καμία ειδική νομοθεσία που να αφορά στην απαγόρευση των διακρίσεων. Το 2016, ψηφίστηκε ο ν. 4443/2016 (ο οποίος αντικατέστησε τον ν.3304/2005) μέσω του οποίου ενσωματώνονται στο ελληνικό νομικό πλαίσιο οι Ευρωπαϊκές Οδηγίες 2000/43/EK «περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής» και 2000/78/EK «για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία». Έτσι, με το ν. 4443/2016, εισάγονται στο ελληνικό νομικό πλαίσιο οι έννοιες της «άμεσης» και «έμμεσης» διάκρισης, της «πολλαπλής διάκρισης», της «διατομεακής» διάκρισης και της διάκρισης «λόγω σχέσης». Επίσης, σύμφωνα με το ν. 4443/2016, προβλεπόταν η δημοσίευση ενός Προεδρικού Διατάγματος που θα προωθούσε την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης και σε άλλους τομείς της ζωής. Ωστόσο, τέσσερα (4) χρόνια μετά, η έκδοση του εν λόγω Προεδρικού Διατάγματος ακόμη εκκρεμεί.

Η Ε.Σ.Α.μεΑ., λαμβάνοντας υπόψη την Σύσταση της παρ. 8γ των Τελικών Παρατηρήσεων της Επιτροπής των Η.Ε. αλλά και τη δυσκολία και χρονοτριβή που χαρακτηρίζει τη διαδικασία έκδοσης προεδρικού διατάγματος, πρότεινε στο υπό επεξεργασία Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία να επεκταθεί το εύρος προστασίας της αρχής της ίσης μεταχείρισης σε όλα τους τομείς της ζωής μέσω διάταξης νόμου.

Η Ε.Σ.Α.μεΑ. συμμετέχει ενεργά στην εκπόνηση του Σχεδίου Δράσης κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας, του Εθνικού Συμβουλίου κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας που λαμβάνει χώρα το Φθινόπωρο του 2020, ώστε να εξασφαλίσει η ένταξη της διάστασης της αναπηρίας και η πρόληψη εγκλημάτων ρατσιστικής βίας λόγω αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης.

Επιπρόσθετα, μέσα από τη συμμετοχή της Ε.Σ.Α.μεΑ. στην Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (Ε.Ε.Δ.Α.), πραγματοποιούνται συνεχείς παρεμβάσεις για την οριζόντια ένταξη της διάστασης της αναπηρίας σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ειδικότερα σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων που αφορούν τα παιδιά με αναπηρία, τις γυναίκες με αναπηρία, τους μετανάστες, πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο με αναπηρία, και στα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα με αναπηρία.

Παροχή εύλογων προσαρμογών

Σε ότι αφορά τον ορισμό, την έννοια και την εφαρμογή των εύλογων προσαρμογών, στο Ελληνικό νομικό πλαίσιο η απόδοση είναι αρκετά γενική και υπόκειται σε πολλές ερμηνείες. Σύμφωνα με τον ν.4443/2016, η παροχή εύλογων προσαρμογών περιορίζεται μόνο στα πεδία της απασχόλησης και της εργασίας και όχι σε άλλους τομείς όπως στην εκπαίδευση, την κοινωνική προστασία, τη δικαιοσύνη κ.λπ.

Η Ε.Σ.Α.μεΑ., λαμβάνοντας υπόψη και τη σύσταση (παρ. 8) της Επιτροπής των ΗΕ από το κείμενο των Τελικών Παρατηρήσεων,⁷ πρότεινε να ενταχθεί στο υπό επεξεργασία Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία ειδικός υπο-στόχος σχετικά με τον προσδιορισμό των εύλογων προσαρμογών και την παροχή τους.⁸

Αναγνώριση δικαιοπρακτικής ικανότητας

Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 1 του Ελληνικού Συντάγματος, «όλοι οι Έλληνες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου». Όμως, το άρθρο αυτό δεν αφορά όλους τους

---

⁷ Οι Τελικές Συστάσεις της Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών είναι διαθέσιμες στην ιστοσελίδα των Ηνωμένων Εθνών στο: <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhskOcZ9cO6iPair3wEJzoMtZPRlsn2F8be6qzYChDHrmBTMH%2bqHKEyy9lklKsnfl7vYm%2b%2fX3mXiOTCPBgssnHiOpTdzNgr3iDcGr9iV9ip4N2>. Η ελληνική μετάφραση τους είναι διαθέσιμη στο: https://www.esamea.gr/component/cck/?task=download&collection=article_filegroup&xi=0&file=article_file&id=4592, και η μορφή σε εύκολη για ανάγνωση (easy-to-read) στο: https://www.esamea.gr/component/cck/?task=download&collection=article_filegroup&xi=1&file=article_file&id=4592.

⁸ Βλ. επίσης την υπό-ενότητα «Εύλογες Προσαρμογές στην Εργασία», στην ενότητα «Εργασία και Απασχόληση» αυτής της Έκθεσης.

πολίτες, αφού από αυτό εξαιρούνται αρκετά άτομα με νοητικές ή/και ψυχοκοινωνικές αναπηρίες. Σύμφωνα με του άρθρο 1666 του Αστικού Κώδικα, ένας/μία ενήλικος/η υποβάλλεται σε δικαστική συμπαράσταση όταν λόγω της ψυχικής ή νοητικής ή σωματικής αναπηρίας του/της αδυνατεί να φροντίζει για τις υποθέσεις του/της [...]. ο ανήλικος που βρίσκεται υπό γονική μέριμνα ή κηδεμονία, μπορεί να υποβληθεί σε «δικαστική συμπαράσταση», αν συντρέχουν οι όροι της δικαστικής συμπαράστασης, κατά το τελευταίο έτος της ανηλικότητας⁹. Ο θεσμός της δικαστικής συμπαράστασης ή της υποκαθιστάμενης λήψης αποφάσεων είναι μια μορφή κηδεμονίας και αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά εμπόδια για τα άτομα με αναπηρία, και ιδιαίτερα για τα άτομα με νοητικές ή/και ψυχοκοινωνικές αναπηρίες, στην ισότιμη απόλαυση των δικαιωμάτων τους. Παραδείγματος χάρη, τα άτομα που βρίσκονται σε καθεστώς πλήρους δικαστικής συμπαράστασης, στερούνται των πολιτικών τους δικαιωμάτων αλλά και του δικαιώματος τους να παντρευτούν και να δημιουργήσουν οικογένεια.

Συνεπώς, το άτομο που βρίσκεται υπό καθεστώς δικαστικής συμπαράστασης αντιμετωπίζεται ως «αντικείμενο» και δε μπορεί να πάρει οποιαδήποτε απόφαση που αφορά τη ζωή του. Η «αντικειμενοποίηση» του ατόμου και η μη-μεταχείριση του ως «υποκείμενο-φορέας δικαιωμάτων» αποτέλεσε σημείο προβληματισμού της Επιτροπής των Η.Ε. για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες στις Τελικές Παρατηρήσεις τους προς το ελληνικό κράτος συστήνοντας την αντικατάσταση του θεσμού της 'υποκαθιστάμενης λήψης αποφάσεων' από ένα σύστημα 'υποστηριζόμενης λήψης αποφάσεων'. Παρά τη σύσταση της Επιτροπής των Η.Ε. για αντικατάσταση του θεσμού της «υποκαθιστάμενης λήψης αποφάσεων» μια τέτοια πρωτοβουλία δεν περιλαμβανόταν στο Σχέδιο Δράσης για την Αναπηρία που ήταν για διαβούλευση.

Ισότιμη πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στη δικαιοσύνη

Αν και το Ελληνικό Σύνταγμα προβλέπει ότι όλοι οι πολίτες της Ελλάδας έχουν δικαίωμα πρόσβασης στη δικαιοσύνη (Άρθρο 20, παρά. 1), τα άτομα με νοητικές ή ψυχοκοινωνικές αναπηρίες που έχουν χάσει τη δικαιοπρακτική τους ικανότητα δεν μπορούν να συμμετάσχουν ισότιμα στις δικαστικές διαδικασίες, αφού εναπόκειται στον κηδεμόνα τους να αποφασίσει εάν μπορούν να συμμετάσχουν ή όχι σε δίκη που τους αφορά¹⁰. Ομοίως, περιορισμούς σε ότι αφορά τη συμμετοχή τους δικαστικές διαδικασίες αντιμετωπίζουν και οι κωφοί και

⁹ Αστικό Κώδικας, Άρθρο 1666

¹⁰ Βλ. για παράδειγμα, Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, Άρθρο 63, και Προεδρικό Διάταγμα 503/1985.

βαρήκοι πολίτες. Συγκεκριμένα μέσω ειδικών διατάξεων περιγράφεται ο βαθμός συμμετοχής τους πριν και κατά τη διάρκεια της δίκης.¹¹

Τα εμπόδια των ατόμων με αναπηρία στην ίση πρόσβαση τους στη δικαιοσύνη δεν περιορίζονται μόνο στο θεσμικό πλαίσιο, αλλά αφορούν και σε ζητήματα προσβασιμότητας των κτιριακών υποδομών. Αν και δεν υπάρχει μέχρι και σήμερα μια επίσημη καταγραφή της προσβασιμότητας των κτιρίων του δικαστικού συστήματος¹², η πλειοψηφία τους είναι μη προσβάσιμα. Ορισμένα δικαστήρια στην Αθήνα έχουν ράμπες αλλά δυστυχώς όχι όλα. Επίσης οι ανελκυστήρες δεν είναι πάντοτε προσβάσιμοι σε άτομα με αναπηρία αφού δεν είναι αρκετά μεγάλοι για χρήστες αναπηρικών αμαξιδίων ή σπάνια υπάρχει αναγγελία ορόφου, ή/και κουμπιά σε Braille. Επίσης, είναι αμφίβολο αν υπάρχουν: i) προσβάσιμες τουαλέτες για το κοινό, ii) σημάνσεις σε Braille για τους τυφλούς και για άτομα με προβλήματα όρασης και iii) «ζωντανή-βοήθεια» για τους τυφλούς και τα άτομα με προβλήματα όρασης, τους χρήστες αναπηρικών αμαξιδίων. Ζητήματα προσβασιμότητας υπάρχουν και στα δικαστικά μέγαρα που βρίσκονται στις περιφέρειες της Ελλάδας αφού συνήθως αυτά στεγάζονται σε παλιά κτήρια.

Εκτός από τα εμπόδια στο «δομημένο περιβάλλον» της δικαιοσύνης, εμπόδια υπάρχουν και στην προσβασιμότητα της νομοθεσίας, αφού αυτή δεν είναι διαθέσιμη σε γραφή Braille αλλά ούτε και σε άλλες εναλλακτικές μορφές όπως σε κείμενο εύκολο για ανάγνωση (easy-to-read). Τα δικαστήρια ή/και άλλες δικαστικές αρχές δεν παρέχουν διερμηνείς νοηματικής γλώσσας για τη διευκόλυνση της επικοινωνίας των κωφών και βαρήκων.

Δικαιοσύνη και εύλογες προσαρμογές

Τα παραπάνω εμπόδια θα μπορούσαν να αντιμετωπιστούν σε κάποιο βαθμό μέσω της παροχής εύλογων προσαρμογών, όμως σύμφωνα με το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο, δεν προβλέπεται η παροχή εύλογων προσαρμογών για την πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στη δικαιοσύνη.

---

¹¹ Παρατηρούνται διαφοροποιήσεις στις εν λόγω διατάξεις από τον ένα Κώδικα στον άλλο όπως μεταξύ του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας σχετικά με την επικοινωνία των κωφών και βαρήκων με τις δικαστικές αρχές, π.χ., μεταξύ του άρθρου 253 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας και του άρθρου 227 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

¹² Το Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας της Ε.Σ.Α.μεΑ. με επιστολή του προς το Υπουργείο Δικαιοσύνης έχει ζητήσει στοιχεία σχετικά με την προσβασιμότητα των κτιρίων του δικαστικού συστήματος. Ωστόσο, μέχρι και την στιγμή που ετοιμάστηκε αυτή η έκθεση δεν είχε λάβει κάποια επίσημη ενημέρωση.

Κατάλληλη εκπαίδευση/κατάρτιση του προσωπικού που εργάζεται στον τομέα της δικαιοσύνης

Η Εθνική Σχολή Δικαστών, στο πρόγραμμα σπουδών της προσφέρει στους μελλοντικούς δικαστές και εισαγγελείς μαθήματα σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Παρέχει επίσης σεμινάρια στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με στόχο την εκπαίδευση των δικαστών σε θέματα που αφορούν τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, τα δικαιώματα μεταναστών και προσφύγων, τα εγκλήματα μίσους, τα δικαιώματα των ανηλίκων.

Αν και γίνεται εκπαίδευση των δικαστών και των εισαγγελέων σε θέματα που σχετίζονται με τα δικαιώματα ατόμων που ανήκουν σε συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες, δεν είναι σαφές εάν αυτή η κατάρτιση είναι διαθέσιμη και σε άλλα δικαστικά και διοικητικά στελέχη, καθώς και στην αστυνομία, για να διασφαλίζεται ότι τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία θα προστατεύονται και θα προωθούνται.

Τον Αύγουστο του 2019 το Τμήμα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Υπουργείου Δικαιοσύνης διοργάνωσε εκπαιδευτικό σεμινάριο που απευθυνόταν στο προσωπικό που εργάζεται στο τομέα της Δικαιοσύνης με θέμα την άρση των εμποδίων που δυσχεραίνουν την πλήρη και ισότιμη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στη δικαιοσύνη. Εκπρόσωποι της Ε.Σ.Α.μεΑ., ύστερα από πρόσκληση που έλαβαν, συμμετείχαν στο σεμινάριο παρουσιάζοντας και συζητώντας για θέματα που αφορούσαν την ενσωμάτωση της δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας στη δικαιοσύνη, την πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στη δικαιοσύνη, για τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν και την άρση αυτών, την παροχή εύλογων προσαρμογών.

ΘΕΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ (+)

- Η ένταξη της διάστασης της αναπηρίας και η πρόληψη εγκλημάτων ρατσιστικής βίας λόγω αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης στο Σχεδίου Δράσης κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας, που εκπονεί το Εθνικό Συμβούλιο κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας.
- Η πρωτοβουλία διοργάνωσης εκπαιδευτικού σεμιναρίου από το Τμήμα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Υπουργείου Δικαιοσύνης που απευθυνόταν στο προσωπικό που εργάζεται στο τομέα της Δικαιοσύνης με θέμα την άρση των εμποδίων που δυσχεραίνουν την πλήρη και ισότιμη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στη δικαιοσύνη.

ΑΡΝΗΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ (-)

- Η μη εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης σε όλους τομείς της ζωής.
- Η εφαρμογή των εύλογων προσαρμογών μόνο στο πεδίο της εργασίας και της απασχόλησης και όχι σε άλλα πεδία πολιτικής.
- Ο θεσμός της δικαστικής συμπαράστασης που εμποδίζει τα άτομα με αναπηρία να απολαμβάνουν πλήρως τα δικαιώματά τους, αντιμετωπίζοντας τα ως «αντικείμενα» και όχι ως «υποκείμενα-φορείς» δικαιωμάτων.
- Τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία, π.χ., οι κωφοί και βαρήκοοι, στην πρόσβαση τους στη δικαιοσύνη.
- Η μη προσβασιμότητα των δικαστικών μεγάρων, π.χ., κτίρια, προσβάσιμες τουαλέτες, σημάνσεις σε Braille.
- Τα εμπόδια σχετικά με την πρόσβαση στη πληροφορία, π.χ., η νομοθεσία δεν είναι διαθέσιμη σε γραφή Braille αλλά ούτε και σε άλλες εναλλακτικές προσβάσιμες μορφές.

ΖΩΗ, ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ, ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ

- ✓ Στέρηση της ελευθερίας λόγω αναπηρίας (απαγόρευση/ στέρισης της ελευθερίας λόγω αναπηρίας)
- ✓ Σεβασμός των δικαιωμάτων και της ασφάλειας των ατόμων με αναπηρία που βρίσκονται σε καθεστώς στέρισης της ελευθερίας/κράτησης
- ✓ Αντιμετώπιση, απαγόρευση, πρόληψη και προστασία από τη βία και την ενδοοικογενειακή βία

Στέρηση της ελευθερίας λόγω αναπηρίας (απαγόρευση/στέρισης της ελευθερίας λόγω αναπηρίας)

Το ιατρο-νομικό πλαίσιο της «ακούσιας νοσηλείας» στερεί την ελευθερία των ατόμων με ψυχοκοινωνικές ή νοητικές αναπηρίες λόγω της αναπηρίας τους. Μολονότι, ο ν. 2071/1992 (ΦΕΚ 123/15.07.1992) που εισάγει το θεσμό της «ακούσιας νοσηλείας» τονίζει ότι το άτομο με ψυχοκοινωνική αναπηρία θα πρέπει να αντιμετωπίζεται με σεβασμό σε όλα τα στάδια της θεραπείας του, όπως και ότι η επιλογή της υποχρεωτικής νοσηλείας πρέπει να είναι η τελευταία επιλογή και η διάρκειά της δεν πρέπει να υπερβαίνει συνολικά τους 6 μήνες, όπως επισημαίνεται και στην Έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη (2019)¹³, οι παραπάνω δικλίδες δεν διασφαλίζονται. Για παράδειγμα, το άτομο με ψυχοκοινωνική ή νοητική αναπηρία δεν είναι ενήμερος/η για τα δικαιώματά του/της κατά τη διάρκεια της παραμονής του/της στη μονάδα ψυχικής υγείας ούτε είναι ενήμερος/η ότι έχει δικαίωμα να ασκήσει ένδικο μέσο. Επίσης, ως προς το χρόνο παραμονής, αυτός πολλές φορές ξεπερνά τους 6 μήνες που είναι και το ανώτατο όριο προβλεπόμενης παραμονής σε μονάδα ψυχικής υγείας, ειδικότερα στις μονάδες ψυχικής υγείας των μεγάλων αστικών κέντρων.¹⁴

Ένα ακόμα σοβαρό ζήτημα αποτελεί και η συχνότητα των ακούσιων νοσηλειών, όπου στην Ελλάδα το ποσοστό συχνότητας τους είναι ιδιαίτερα υψηλό. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα στοιχεία του Mental Health Atlas (2018)¹⁵, ο αριθμός των συνολικών εισαγωγών σε Μονάδες Ψυχικής Υγείας ήταν 8.791, ενώ

¹³ Συνήγορος του Πολίτη (2019). Έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη για την εφαρμογή της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία. Ανακτήθηκε στις 15 Νοεμβρίου 2020 από: https://www.synigoros.gr/resources/ohe_el--2.pdf

¹⁴ ο.π.

¹⁵ Όπως αναφέρεται στην απάντηση του ελληνικού κράτους στο Κατάλογο Θεμάτων της Επιτροπής των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες. Ανακτήθηκε στις 15 Νοεμβρίου 2020 από:

<http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhskOcZ9cO6iPair3wEJzoMtZrMdwWBVu54zCU5VVVICldapF1q7g%2b5iGP34B5bhZFKWsX1LvM1U2JZPtK%2fzqOyia9NV29rAk2gOOeJ1%2f2UHiqf49tJYqkvIxMdr8Xq1kxJw%3d%3d>

ο αριθμός των περιστατικών ακούσιας νοσηλείας ήταν 4.199. Ή σε ποσοστιαία κλίμακα, το ποσοστό των περιστατικών ακούσιας νοσηλείας επί του συνόλου εισαγωγών σε Μονάδες Ψυχικής Υγείας ανέρχεται σε 47%.

Πίνακας 1: Mental Health Atlas για το έτος 2018

Συνολικός αριθμός εισαγωγών στις Μονάδες Ψυχικής Υγείας	8.791
Συνολικός αριθμός περιστατικών ακούσιας νοσηλείας	4.199
Ποσοστό ακούσιων νοσηλειών επί του συνόλου των εισαγωγών σε Μονάδες Ψυχικής Υγείας	47%

Πηγή: [Replies of Greece to the Committee on the Rights of Persons with Disabilities list of issues](#)

Σύμφωνα, ωστόσο, με τα ευρήματα του ερευνητικού προγράμματος «Μελέτη του των Ακούσιων Νοσηλειών στην Ελλάδα (Μ.Α.Ν.Ε.)» τα ποσοστά ακούσιων νοσηλειών σε Μονάδες Ψυχικής Υγείας των Αθηνών, Θεσσαλονίκης και Αλεξανδρούπολης κυμαίνονται μεταξύ 50% και 65%.¹⁶ Τόσο το ποσοστό που καταγράφεται από το Mental Health Atlas (2018) όσα και αυτά που προκύπτουν από τα ευρήματα του προγράμματος Μ.Α.Ν.Ε. είναι ιδιαίτερα υψηλά σε σύγκρισή με άλλες Ευρωπαϊκές χώρες όπως η Δανία (4,6%), η Αγγλία (13,5%) ή η Πορτογαλία (3,2%).¹⁷

22. «[N]α καταργήσει όλους τους νόμους που επιτρέπουν την ακούσια στέριση της ελευθερίας λόγω αναπηρίας, να τερματίσει τη χρήση αναγκαστικής θεραπείας και περιοριστικών και καταναγκαστικών μεθόδων, και να παρέχει αποτελεσματικά ένδικα μέσα για τα άτομα με αναπηρία που στερούνται την ελευθερία τους λόγω της αναπηρίας τους»

Παρατήρηση της Επιτροπής των ΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες

Μολονότι η Επιτροπή των Η.Ε. στο κείμενο με τις Τελικές Παρατηρήσεις προς το ελληνικό κράτος συστήνει κατά προτεραιότητα την κατάργηση όλων των νόμων που στερούν την ελευθερία του ανθρώπου λόγω της αναπηρίας, τον Οκτώβριο του 2020 δημοσιεύθηκε η Υπουργική Απόφαση Γ3α,β/Γ.Π.οικ.65047 «Όροι και προϋποθέσεις ακούσιας νοσηλείας σε ιδιωτικές ψυχιατρικές κλινικές» (ΦΕΚ 4704/Β/23-10-2020), η οποία περιγράφει το πλαίσιο κατά το οποίο τα άτομα με ψυχική αναπηρία θα μπορούν να νοσηλευθούν ακούσια σε ιδιωτικές μονάδες ψυχικής υγείας (δημοσίευση της απόφασης εκκρεμούσε από το 1992 όταν και ψηφίστηκε ο ν. 2071).

¹⁶ Στυλιανίδης, Σ. (2020, 10 Οκτωβρίου). «Παγκόσμια ημέρα Ψυχικής Υγείας : Ο χάρτης της ντροπής των ακούσιων νοσηλειών». Ανακτήθηκε στις 15 Νοεμβρίου 2020 από: <https://www.tovima.gr/2020/10/10/opinions/pagkosmia-imeras-psyxikis-ygeias-o-xartis-tis-ntropis-ton-akousion-nosileion/>

¹⁷ ο. π.

Σεβασμός των δικαιωμάτων και της ασφάλειας των ατόμων με αναπηρία που βρίσκονται σε καθεστώς στέρησης της ελευθερίας/κράτησης

Η πρακτική μεταφοράς των ατόμων με ψυχοκοινωνικές αναπηρίες στο πλαίσιο της ακούσιας νοσηλείας και σεβασμός των δικαιωμάτων τους.

Ενάντια στο σεβασμό των δικαιωμάτων και της ασφάλειας των ατόμων με αναπηρία είναι και η πρακτική που ακολουθείται στο πλαίσιο της ακούσιας νοσηλείας. Αν και ο ν. 2071/1992 (ΦΕΚ 123/15.07.1992), συγκεκριμένα η παρ. 5 του άρθρου 96, προβλέπει ότι η μεταφορά του ατόμου με ψυχική αναπηρία «διενεργείται υπό συνθήκες που εξασφαλίζουν το σεβασμό στην προσωπικότητα και την αξιοπρέπεια του ασθενή» αυτό στην πραγματικότητα φαίνεται ότι καταστρατηγείται. Η μεταφορά του ατόμου με ψυχική αναπηρία γίνεται στις περισσότερες των περιπτώσεων με περιπολικό της αστυνομίας, και όχι με όχημα του ΕΚΑΒ.

Ο τρόπος αντιμετώπισης του ατόμου με ψυχική αναπηρία κατά τη μεταφορά του σε Μονάδα Ψυχικής Υγείας προσομοιάζει με αυτή της μεταγωγής ενός ποινικά κρατούμενου, αφού το άτομο με αναπηρία φοράει χειροπέδες και συνοδεύεται από αστυνομικούς, οι οποίοι, όπως υποστηρίζουν¹⁸, λαμβάνουν τον ρόλο του συνοδού χωρίς ωστόσο να έχουν εκπαιδευτεί κατάλληλα ώστε να γνωρίζουν ως προς το πως οφείλουν να συμπεριφερθούν στα άτομα αυτά.

Η έλλειψη εκπαίδευσης των αστυνομικών σχετικά με την εμπλοκή τους στην εν λόγω διαδικασία μπορεί να οδηγήσει σε διενέξεις, όπως συνέβη, για παράδειγμα, το Φθινόπωρο του 2019 στην Κέρκυρα μεταξύ ενός αστυνομικού-συνοδού και του νοσηλευτικού προσωπικού αφού ο αστυνομικός-συνοδός δεν γνώριζε ότι όφειλε να παραμείνει μαζί με το άτομο με ψυχική αναπηρία έως ότου ολοκληρωθεί η διαδικασία εισαγωγής του στη Μονάδα Ψυχικής Υγείας.¹⁹

«Ιστορίες γραφειοκρατικής τρέλας: Μετέτρεψαν το αστυνομικό τμήμα σε ψυχιατρική κλινική»

Πηγή: Εφημερίδα Έθνος
Ιούλιος 2019

¹⁸ «Ένωση Αστυνομικών Υπαλλήλων Μεσσηνίας: 'Να σταματήσουν να μεταφέρονται οι ψυχικά ασθενείς με περιπολικά'». (2017, 31 Οκτωβρίου). Ανακτήθηκε στις 15 Νοεμβρίου 2020 από: <https://eleftheriaonline.gr/local/koinonia/astynomika/item/137459-enosi-astynomikon-ypallilon-messinias-na-stamatisoun-na-metiferontai-oi-psyhika-astheneis-me-peripolika>, «Πικράκης - Καρτσάκης: Στο επίκεντρο η ακούσια νοσηλεία, η μεταφορά και φύλαξη ψυχικά πασχόντων». (2020, 22 Οκτωβρίου). Ανακτήθηκε στις 15 Νοεμβρίου 2020 από: <https://www.ekriti.gr/kriti/pikrakis-kartsakis-sto-epikentro-i-akoysia-nosileia-i-metafora-kai-fylaxi-psyhika-pashonton>

¹⁹ «Καταγγελία της ΕΓΕΣΥΚ για το περιστατικό στην ψυχιατρική κλινική του Νοσοκομείου». (2019, 11 Νοεμβρίου). [Web log post]. Ανακτήθηκε στις 15 Νοεμβρίου 2020 από: <https://www.corfupress.com/2019/ειδησεις/ελευθερο/koinonia/καταγγελία-της-εγεσυκ-για-το-περιστατ/>

«[...]Αδιανόητο και μεσαιωνικό να αποδίδεται η Ψυχική Υγεία στις κατασταλτικές δυνάμεις της Ελληνικής Αστυνομίας, να αντιμετωπίζονται ασθενείς, ως ποινικοί κρατούμενοι και σιδηροδέσμιοι να διακομίζονται από το ένα νοσοκομείο στο άλλο»

Πηγή:

www.ekriti.gr/category/kriti

Σε ένα άλλο περιστατικό που συνέβη το καλοκαίρι του 2019 σε μικρή πόλη σε περιφέρεια της Ελλάδας, ένα άτομο με ψυχική αναπηρία, που με εντολή εισαγγελέα έχρηζε ακούσιας νοσηλείας, κατέληξε να διανυκτερεύσει στο κρατητήριο του τοπικού Αστυνομικού Τμήματος λόγω έλλειψης διαθέσιμων κλινών στη Μονάδα Ψυχικής Υγείας που θα νοσηλευόταν και μέχρι την αναζήτηση και εύρεση νέας κλίνης σε άλλη μονάδα.²⁰

Η πρακτική αυτή, δυστυχώς, επισύρει στο μυαλό απαρχαιωμένα στερεότυπα και προκαταλήψεις για τα άτομα με ψυχοκοινωνικές αναπηρίες, αφού τα άτομα αυτά αντιμετωπίζονται με βάση την «επικινδυνότητά» τους ή ως «ποινικά κρατούμενοι» και όχι με τον οφειλόμενο σεβασμό στην προσωπικότητα, την αξιοπρέπεια και τα ανθρώπινα δικαιώματά τους. Επιπλέον, όπως τονίζει η Ένωση Νοσηλευτών/τριών Ελλάδος²¹ αλλά και ο Συνήγορος του Πολίτη σε ειδική έκθεση που είχε δημοσιεύσει από το 2007²², η κατασταλτική αυτή πρακτική μεταφοράς του ατόμου με ψυχική αναπηρία στις Μονάδες Ψυχικής Υγείας είναι αρκετά πιθανό να έχει αρνητικές συνέπειες στην κατάσταση της υγείας του.

Σωφρονιστικά ιδρύματα και δικαιώματα κρατούμενων ατόμων με αναπηρία ή/και χρόνια πάθηση

Οι συνθήκες διαβίωσης των ατόμων με αναπηρία ή/και χρόνια πάθηση στα σωφρονιστικά ιδρύματα της χώρας δεν είναι προς την κατεύθυνση του σεβασμού των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία. Τα Μ.Μ.Ε. έχουν κατά καιρούς αναφερθεί στις άθλιες συνθήκες που επικρατούν στα σωφρονιστικά ιδρύματα της χώρας και αφορούν όλους τους κρατούμενους. Οι συνθήκες

²⁰ «Ιστορίες γραφειοκρατικής τρέλας: Μετέτρεψαν το αστυνομικό τμήμα σε ψυχιατρική κλινική». Έθνος, Ιούλιος 6, 2019. Ανακτήθηκε στις 15 Νοεμβρίου 2020 από: https://www.ethnos.gr/ellada/48918_istories-grafeiokratikis-trelas-metetrepsan-astynomiko-tmima-se-psyhiatriki-klinikiki, «Ψυχιατρική κλινική το κρατητήριο της Αστυνομίας στην Κυπαρισσία». Eleftheriaonline.gr, Ιούλιος 6, 2019, διαθέσιμο στο: <https://eleftheriaonline.gr/local/koinonia/item/189656-psyhiatriki-klinikiki-to-kratitirio-tis-astynomias-stin-kyparissia>

²¹ Ένωση Ελλήνων Νοσηλευτών-τριών Ελλάδος (2018). «Υπόμνημα: Σχετικά με την νομοθετική μεταρρύθμιση για την ακούσια νοσηλεία». Ανακτήθηκε στις 15 Νοεμβρίου 2020 από: <http://enne.gr/12565>

²² Συνήγορος του Πολίτη (2007). «Ειδική Έκθεση: Αυτεπάγγελτη έρευνα του Συνηγόρου του Πολίτη για την ακούσια νοσηλεία ψυχικά ασθενών». Ανακτήθηκε στις 15 Νοεμβρίου 2020 από: <https://www.synigoros.gr/resources/docs/206391.pdf>

αυτές, ωστόσο, είναι ακόμα χειρότερες για τα άτομα με αναπηρία ή/και χρόνια πάθηση που λόγω της αναπηρίας τους είναι σε δυσμενέστερη θέση.

Εμπόδια και περιορισμοί λόγω της έλλειψης προσβασιμότητας των σωφρονιστικών ιδρυμάτων της χώρας, η υποστελέχωση των νοσοκομείων και των μονάδων ψυχικής υγείας των φυλακών σε ιατρικό, νοσηλευτικό και παραϊατρικό προσωπικό, η μη δωρεάν παροχή ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και πρόσβασης σε τεχνικά βοηθήματα και αναλώσιμα υλικά των κρατούμενων με αναπηρία ή/και χρόνια πάθηση, αλλά και η έλλειψη παροχής εξατομικευμένης θεραπείας στους κρατούμενους με ψυχική αναπηρία είναι μερικά από τα ζητήματα που δείχνουν την έλλειψη σεβασμού ως προς τα δικαιώματα των ατόμων που βρίσκονται σε καθεστώς στέρησης της ελευθερίας/κράτησης τους.²³

Όπως τονίζει η Ε.Σ.Α.μεΑ., με αφορμή τη διαβούλευση του νομοσχεδίου «Ρυθμίσεις Σωφρονιστικής νομοθεσίας και λοιπές διατάξεις», αυτό που χρειάζεται -και μέχρι και σήμερα δεν έχει υλοποιηθεί- είναι ο σχεδιασμός και η υλοποίηση ειδικών μέτρων που θα στοχεύουν στην εξομάλυνση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι κρατούμενοι με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις.²⁴

Στο ίδιο μήκος κύματος είναι και ο προβληματισμός της Επιτροπής των Η.Ε. για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες όπου στο κείμενο με τις Τελικές Παρατηρήσεις της συστήνει στο ελληνικό κράτος να λάβει μέτρα αλλά να παρέχει και εξατομικευμένη στήριξη στους κρατούμενους με αναπηρία διασφαλίζοντας έτσι τον σεβασμό της αξιοπρέπειας τους.

25. «[Η Επιτροπή] συνιστά στο συμβαλλόμενο Κράτος να προβλέψει συγκεκριμένα μέτρα και εξατομικευμένη στήριξη για φυλακισμένους και κρατούμενους με αναπηρία ώστε να καλύπτονται οι καθημερινές τους ανάγκες»

Σύσταση της Επιτροπής των ΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες

Ενδεικτικά, ένα παράδειγμα που έρχεται να επιβεβαιώσει τον προβληματισμό της Ε.Σ.Α.μεΑ. και της Επιτροπής των Η.Ε., αποτελεί η περίπτωση στο σωφρονιστικό κατάστημα της Αλικαρνασσού όπου ένας κρατούμενος με βαριά αναπηρία (ποσοστό αναπηρίας 90%) εξακολουθεί να κρατείται παρά το γεγονός ότι ο νόμος προβλέπει την αποφυλάκιση των κρατούμενων με αναπηρία που έχουν ποσοστό αναπηρίας παραπάνω από 67% (ν. 4322/2015) (ΦΕΚ Α'

²³ Ε.Σ.Α.μεΑ. (2020, Οκτώβριος 13). Δελτίο τύπου: Περί του σωφρονιστικού συστήματος και τα ειδικά μέτρα που διεκδικούν τα άτομα με αναπηρία. Ανακτήθηκε στις 15 Νοεμβρίου 2020 από: <https://www.esamea.gr/pressoffice/press-releases/4983-peri-toy-sofronistikoy-systimatos-kai-ta-eidika-metra-poy-diekdikoy-n-ta-atoma-me-anapiria>

²⁴ Ο.π.

42/27.04.2015). Όπως σημειώνεται στο ρεπορτάζ του Έθνους, λόγω της μη εφαρμογής του νόμου από το δικαστήριο, η νομική εκπρόσωπος του εν λόγω κρατούμενου έχει καταφύγει στην Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των ΗΕ, η οποία εξέδωσε οδηγία προς το ελληνικό κράτος για την διασφάλιση της πρόσβασης του κρατούμενου σε επαρκής υγειονομικές υπηρεσίες και φάρμακα έως ότου παρθεί τελική απόφαση από την επιτροπή.²⁵

Αντιμετώπιση, απαγόρευση, πρόληψη και προστασία από τη βία και την ενδοοικογενειακή βία

Ενδοοικογενειακή βία

Κατά καιρούς περιστατικά βίας και κακομεταχείρισης κατά της σωματικής και ψυχικής ακεραιότητας των ατόμων με αναπηρία έχουν έρθει στο φως. Ωστόσο, δεν υπάρχουν επίσημα στοιχεία που να απεικονίζουν την πραγματική διάσταση του φαινομένου. Ενώ η Ελληνική Αστυνομία διατηρεί μια βάση δεδομένων που καταγράφει όλα τα περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας, στη βάση αυτή δεν περιλαμβάνεται η διάσταση της αναπηρίας (άτομα με αναπηρία είτε ως θύτες είτε ως θύματα) στο σύστημα ταξινόμησής της, χάνοντας συνεπώς μια σημαντική πληροφορία σε ότι αφορά τους παράγοντες ευαλωτότητας των θυμάτων.

Η ανάγκη ύπαρξης στοιχείων σχετικά με την κακοποίηση των ατόμων με αναπηρία, και ειδικότερα των γυναικών και κοριτσιών με αναπηρία επιβεβαιώνεται και μέσα από τη μελέτη που διενήργησε το Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο σχετικά με την κακοποίηση των γυναικών στη Κρήτη.²⁶ Σύμφωνα με τα ευρήματα της μελέτης, από τις 82 γυναίκες με αναπηρία που συμμετείχαν σε αυτή, μια μορφή βίας είχε δεχτεί το 81,7% ή οι 8 στις 10, που αποτελεί ένα πολύ υψηλό και ανησυχητικό ποσοστό.²⁷ Ακόμη, σε ότι αφορά τα χαρακτηριστικά των θυτών, αυτοί ήταν συνήθως άτομα από το οικογενειακό περιβάλλον των θυμάτων, όπως οι γονείς τους, οι σύντροφοί τους.

---

²⁵ Ψαρά, Μ. (2020, 6 Σεπτεμβρίου). «Πρώτη φορά απόφαση-οδηγία του ΟΗΕ για την Ελλάδα για κρατούμενο με 90% αναπηρία». Έθνος. Ανακτήθηκε στις 15 Νοεμβρίου 2020 από: https://www.ethnos.gr/ellada/122544_protifora-apofasi-odigia-toy-oie-gia-tin-ellada-gia-kratoymeno-me-90-anapiria

²⁶ Αριστείδου, Ε. (2020, 18 Ιανουαρίου). «Σοκάρουν τα στοιχεία για την κακοποίηση γυναικών στην Κρήτη». Η Αυγή. Ανακτήθηκε στις 15 Νοεμβρίου 2020 από: https://www.avgi.gr/arheio/338421_sokaroun-ta-stoiheia-gia-tin-kakopoiisi-gynaikon-stin-kriti, Δασκαλάκης, Μ. (2020, 19 Ιανουαρίου). «Κακοποίηση: Ο «εφιάλτης» πίσω από τις κλειστές πόρτες - Σοκάρουν τα στοιχεία». Ανακτήθηκε στις 15 Νοεμβρίου 2020 από: <https://www.neakriti.gr/article/kriti/irakleio/1565231/sokaroun-ta-stoiheia-gia-tin-kakopoiisi-stin-kriti/>

²⁷ ο.π.

Ρατσιστική βία

Σε ότι αφορά περιστατικά ρατσιστικής βίας, σύμφωνα με τα στοιχεία της Ελληνικής Αστυνομίας, όπως αυτά παρουσιάζονται στην *Ετήσια Έκθεση του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας*, το 2019 καταγράφηκαν συνολικά 282 περιστατικά ρατσιστικής βίας.²⁸ Από αυτά στα 232 περιστατικά διενεργήθηκε αστυνομική προανάκριση αυτεπαγγέλτως ή κατόπιν σχετικής καταγγελίας, ενώ στα υπόλοιπα 50 περιστατικά οι αρμόδιες υφιστάμενες αστυνομικές υπηρεσίες επιλήφθηκαν κατόπιν εισαγγελικών παραγγελιών για την διενέργεια προκαταρκτικών εξετάσεων. Από τα περιστατικά αυτά, υπήρχαν 34 περιπτώσεις όπου το πιθανολογούμενο ρατσιστικό κίνητρο ήταν η αναπηρία.

Πίνακας 2: Περιστατικά ρατσιστικής βίας σύμφωνα με την Ελληνική Αστυνομία (2019)

Περιστατικά ρατσιστικής βίας	282
Περιστατικά που διενεργήθηκε αστυνομική προανάκριση	232
Περιστατικά που το πιθανολογούμενο ρατσιστικό κίνητρο ήταν η αναπηρία	34

Πηγή: *Ετήσια έκθεση 2019 του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας*

Αστυνομική βία

Περιστατικά βίας και κακοποίησης εναντίον ατόμων με αναπηρία, κυρίως ατόμων με ψυχική ή/και νοητική αναπηρία, έχουν καταγραφεί και δημοσιευτεί στα μέσα μαζικής ενημέρωσης όπου θύτες ήταν αστυνομικοί.²⁹ Ένα τέτοιο περιστατικό έλαβε χώρα στις αρχές Απριλίου του 2020 σε επαρχιακή πόλη της Ελλάδας όταν αστυνομικοί της ομάδας Ο.Π.Κ.Ε. στο πλαίσιο ελέγχου λόγω των μέτρων περιορισμένης κυκλοφορίας εξαιτίας της πανδημίας άσκησαν σωματική και ψυχολογική βία σε νεαρό άτομο με νοητική αναπηρία. Συγκεκριμένα, επειδή το νεαρό άτομο δεν μπορούσε να τους μιλήσει οι αστυνομικοί θεώρησαν ότι ήταν διαρρήκτης και για το λόγο αυτό άσκησαν σωματική βία σε αυτό.³⁰

²⁸ Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας (2020). *Ετήσια έκθεση 2019 του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας*. Ανακτήθηκε στις 15 Νοεμβρίου 2020 από: <https://www.unhcr.org/gr/wp-content/uploads/sites/10/2020/06/ETHSIA-EKTHESH-2019-GREEK.pdf>

²⁹ Τέσση, Γ. (2020, 7 Φεβρουαρίου). «Δικάζονται οι δύο αστυνομικοί που διέλυσαν τη ζωή ψυχικά ασθενούς». Ανακτήθηκε στις 15 Νοεμβρίου 2020 από: https://www.efsyn.gr/ellada/dikaiosyni/230288_dikazontai-oi-dyo-astynomikoi-poy-dielysan-ti-zoi-psyhika-asthenous

³⁰ «Ηλεία: Αστυνομικοί ξυλοκόπησαν 22χρονο ΑμεΑ γιατί... «τον πέρασαν για διαρρήκτη». (2020, 10 Απριλίου). Weblog post. Ανακτήθηκε στις 15 Νοεμβρίου 2020 από: <https://tvxs.gr/news/ellada/ileia-astynomikoi-perasan-gia-diarrikti-22xrono-amea-kai-ton-ksylokopisan>, «Ηλεία: Αστυνομικοί ξυλοκόπησαν 22χρονο ΑΜΕΑ νομίζοντας ότι είναι διαρρήκτης» (2020, 14 Απριλίου). *Τα Νέα*. Ανακτήθηκε στις 15 Νοεμβρίου 2020 από:

«[τ]α μέτρα περιορισμού και μειωμένης κυκλοφορίας που έχουν παρθεί για την αντιμετώπιση του κορονοϊού δεν αποτελούν καμία δικαιολογία και δεν υποβαθμίζουν καθόλου το περιστατικό, πόσο μάλλον όταν η βία προέρχεται από όργανα που έχουν ως αποστολή την προστασία και την ασφάλεια των πολιτών. Δε δεχόμαστε και δε θα ανεχθούμε οποιαδήποτε άσκηση σωματικής, ψυχολογικής και λεκτικής βίας απέναντι σε άτομο με αναπηρία, από όπου και εάν προέρχεται.»

Δελτίο τύπου της Ε.Σ.Α.μεΑ.

Το περιστατικό αυτό καταδικάστηκε από το αναπηρικό κίνημα, τονίζοντας ότι «[Δ]ε δεχόμαστε και δε θα ανεχθούμε οποιαδήποτε άσκηση σωματικής, ψυχολογικής και λεκτικής βίας απέναντι σε άτομο με αναπηρία, από όπου και εάν προέρχεται.»³¹ Παρόμοιο περιστατικό είχε λάβει χώρα και το 2007 σε μεγάλο δήμο της Αττικής, το οποίο εκδικάστηκε το 2020 στο Εφετείο, όπου αστυνομικοί αντί να προφυλάξουν το άτομο με ψυχική αναπηρία του άσκησαν σωματική και ψυχολογική βία με αποτέλεσμα τα χτυπήματα που δέχθηκε να του προκαλέσουν σοβαρή αναπηρία.³²

Όπως αναφέρεται στην ιστοσελίδα της Ελληνικής Αστυνομίας, η ίδια διενεργεί ή συμμετέχει σε δράσεις που αφορούν στην ευαισθητοποίηση των υπαλλήλων των άρχων επιβολής του νόμου στην προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των πολιτών.³³ Ωστόσο, περιστατικά όπως αυτό που αναφέρθηκε παραπάνω, επισημαίνουν την ανάγκη διεξαγωγής ακόμα περισσότερων δράσεων εκπαίδευσης και κατάρτισης σε θέματα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων γενικά και των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία ειδικότερα.

Πρόληψη και προστασία από τη βία (ενδοοικογενειακή βία, ρατσιστική βία, κακοποίηση)

Η καταγγελία των περιστατικών βίας -είτε αυτά αφορούν περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας είτε περιστατικά σεξουαλικής κακοποίησης είτε

<https://www.tanea.gr/2020/04/14/greece/astynomika/ileia-astynomikoi-ksylokopisan-22xrono-amea-nomizontas-oti-einai-diarriktis/>

³¹ Ε.Σ.Α.μεΑ. (2020, 11 Απριλίου). «Δελτίο Τύπου: Απαράδεκτο περιστατικό αστυνομικής βίας σε άτομο με νοητική αναπηρία». Ανακτήθηκε στις 15 Νοεμβρίου 2020 από: <https://www.esamea.gr/press-office/press-releases/4734-aparadekto-peristatiko-astynomikis-bias-se-atomo-me-noitiki-anapiria>

³² Τέσση, Γ. (2020, 7 Φεβρουαρίου). «Δικάζονται οι δύο αστυνομικοί που διέλυσαν τη ζωή ψυχικά ασθενούς». Ανακτήθηκε στις 15 Νοεμβρίου 2020 από: https://www.efsyn.gr/ellada/dikaiosyni/230288_dikazontai-oi-dyo-astynomikoi-poy-dielysan-ti-zoi-psyhika-asthenous

³³ Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας (2019, 3 Δεκεμβρίου). Δελτίο Τύπου: Με επιτυχία πραγματοποιήθηκε διαδικτυακό σεμινάριο (webinar) με θέμα «Ανθρώπινα δικαιώματα και θεμελιώδεις ελευθερίες των στελεχών των Αρχών Επιβολής του Νόμου, στο Δικαστήριο της Ε.Ε.». Ανακτήθηκε στις 15 Νοεμβρίου 2020 από: http://astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&lang=%27.%27&perform=view&id=91260&Itemid=2371&lang=

ρατσιστικής βίας- από τα θύματα είναι πολλές φορές φορτισμένη με αισθήματα φόβου και ντροπής. Είναι γνωστό ότι πολλές φορές τα θύματα αισθάνονται ότι αν αποφασίσουν να καταγγείλουν το περιστατικό τότε θα βιώσουν για μια ακόμη φορά την τραυματική εμπειρία που ήδη βίωσαν. Για τον λόγο αυτό, πολλές φορές ο φόβος οδηγεί τα θύματα βίας να επιλέξουν τη σιωπή από το να προβούν στην καταγγελία τους.

Ωστόσο, δεν είναι μόνο ο φόβος που αποθαρρύνει τα θύματα βίας με αναπηρία να καταγγείλουν τέτοια περιστατικά. Η έλλειψη πληροφόρησης για το πως πρέπει να δράσουν σε περίπτωση που είναι θύματα -τόσο τα ίδια τα άτομα όσο και άτομα που είναι μάρτυρες περιστατικών βίας-, η έλλειψη παροχής υπηρεσιών στήριξης σε θύματα βίας αλλά και η ανεπαρκής εκπαίδευση των εμπλεκόμενων φορέων -όπως αστυνομικοί, ιατρικό προσωπικό, ψυχολόγοι- στην καταγραφή και διαχείριση των περιστατικών, είναι σημαντικές αιτίες για την υποκαταγραφή αυτών των φαινομένων.

Στην ιστοσελίδα της Ελληνικής Αστυνομίας υπάρχουν τρεις σημαντικές δράσεις ευαισθητοποίησης σχετικά με την ενδοοικογενειακή βία, την προστασία από την σεξουαλική κακοποίηση ανηλίκων και την προστασία των ανηλίκων στο διαδίκτυο. Παρ' όλα αυτά, οι εν λόγω δράσεις δεν έχουν επικοινωνηθεί ευρύτερα (και σε εναλλακτικές και προσβάσιμες μορφές επικοινωνίας) ώστε τα άτομα με αναπηρία να είναι ενήμερα για το ποια είναι τα δικαιώματά τους αλλά και η διαδικασία που θα πρέπει να ακολουθήσουν σε περίπτωση που είναι θύματα βίας.

ΘΕΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ (+)

- Η ύπαρξη ορισμένων δράσεων ευαισθητοποίησης στην ιστοσελίδα της ελληνικής αστυνομίας σχετικά με την ενδοοικογενειακή βία, την προστασία από την σεξουαλική κακοποίηση ανηλίκων και την προστασία των ανηλίκων στο διαδίκτυο.

ΑΡΝΗΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ (-)

- Ο θεσμός της «ακούσιας νοσηλείας» και η μεγάλη συχνότητα στη χρήση του.
- Η πρακτική μεταφοράς των ατόμων με ψυχοκοινωνικές αναπηρίες στο πλαίσιο της ακούσιας νοσηλείας (μεταφορά των ατόμων με ψυχοκοινωνικές αναπηρίες με περιπολικό και χειροπέδες).
- Η έλλειψη ποσοτικών ή στατιστικών δεδομένων σχετικά με περιστατικά βίας εις βάρος των ατόμων με αναπηρία (περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας, κακοποίησης, ρατσιστικής βίας).

- Οι άσχημες συνθήκες διαβιώσεις των ατόμων με αναπηρία στα ιδρύματα και στις Μονάδες Ψυχικής Υγείας στην Ελλάδα που δεν εγγυώνται την πρόληψη των πρόωρων και αφύσικων θανάτων.
- Η ελλιπής εκπαίδευση των υπάλληλων των άρχων επιβολής του νόμου για την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των πολιτών.
- Η έλλειψη σχεδιασμού και λήψης ειδικών μέτρων που θα στοχεύουν στην εξομάλυνση των προβλημάτων σχετικά με τις συνθήκες διαβίωσης των ατόμων με αναπηρία ή/και χρόνια πάθηση στα σωφρονιστικά ιδρύματα της χώρας.
- Η μη επικοινωνία των δράσεων ευαισθητοποίησης σε θέματα βίας σε εναλλακτικές και προσβάσιμες μορφές.

ΦΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑ

- ✓ Ισότιμη πρόσβαση στα δημόσια και ιδιωτικά κτίρια και εγκαταστάσεις (συμπεριλαμβανομένων των σχολείων, των κατοικιών, των νοσοκομείων / υποδομών / εγκαταστάσεων παροχής υπηρεσιών υγείας και των χώρων εργασίας)
- ✓ Ισότιμη πρόσβαση στην πληροφόρηση και τις επικοινωνίες (συμπεριλαμβανομένων των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας και των ηλεκτρονικών υπηρεσιών)
- ✓ Ισότιμη πρόσβαση στα μέσα και τις υποδομές μεταφορών (δρόμοι κ.λπ.)
- ✓ Δικαίωμα ελεύθερης επιλογής στις μετακινήσεις (επιλογή του τρόπου και του χρόνου μετακίνησης κ.α.)
- ✓ Πρόσβαση σε βοηθήματα κινητικότητας, συσκευές και υποβοηθητικές τεχνολογίες (assistive technologies) και σε ζωντανή βοήθεια
- ✓ Κατάρτιση σε δεξιότητες κινητικότητας
- ✓ Πρόσβαση σε πληροφορίες

Φυσική προσβασιμότητα

Η προσβασιμότητα του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος αποτελεί αναγκαία συνθήκη ώστε τα άτομα με αναπηρία να μπορούν να απολαύσουν τα δικαιώματά τους. Όμως τα ευρήματα της Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών για το έτος 2019 (SILC-2019) δείχνουν ότι τα άτομα με αναπηρία της χώρας αντιμετωπίζουν σημαντικούς περιορισμούς ως προς τη φυσική προσβασιμότητα. Συγκεκριμένα, όπως αποτυπώνεται στον παρακάτω πίνακα, σχεδόν ένα στα τρία άτομα με μεγάλη δυσκολία στην όραση αντιμετωπίζουν εμπόδια προσβασιμότητας στην περιοχή τους, ενώ στην περίπτωση των τυφλών ατόμων, παραπάνω από τους μισούς αναφέρουν εμπόδια προσβασιμότητας. Αντίστοιχα ποσοστά ατόμων με κινητικές δυσκολίες δηλώνουν ότι η περιοχή τους δεν είναι προσβάσιμη.

Πίνακας 3: Ποσοστό ατόμων με λειτουργικούς περιορισμούς που αντιμετωπίζουν εμπόδια προσβασιμότητας στην περιοχή διαμονής τους, ανά είδος και βαθμό λειτουργικού περιορισμού (2019)

Βαθμός δυσκολίας/ Περιορισμός	Αντιμετωπίζουν εμπόδια προσβασιμότητας
----------------------------------	---

Δυσκολία στην όραση	
Μεγάλη δυσκολία	30,4%
Δεν μπορώ καθόλου να το κάνω	53,7%
Δυσκολία στην ακοή	
Μεγάλη δυσκολία	30,5%
Δεν μπορώ καθόλου να το κάνω	10,1%
Δυσκολία στο περπάτημα / Ανέβασμα-Κατέβασμα σκάλας	
Μεγάλη δυσκολία	29,9%
Δεν μπορώ καθόλου να το κάνω	47,4%
Δυσκολία στην μνήμη/Συγκέντρωση	
Μεγάλη δυσκολία	25,8%
Δεν μπορώ καθόλου να το κάνω	30,4%
Δυσκολία στην καθημερινή ατομική φροντίδα	
Μεγάλη δυσκολία	34,9%
Δεν μπορώ καθόλου να το κάνω	43,2%
Δυσκολία στην επικοινωνία	
Μεγάλη δυσκολία	29,4%
Δεν μπορώ καθόλου να το Κάνω	20,6%

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών, 2019 Επεξεργασία: Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας.

Το νομικό πλαίσιο που διέπει τα ζητήματα προσβασιμότητας του δομημένου περιβάλλοντος και των μέσων μαζικής μεταφοράς κρίνεται ικανοποιητικό και μόνο λίγες παρεμβάσεις χρειάζονται ακόμα να γίνουν ώστε να επικαιροποιηθεί και συμπληρωθεί -όπου είναι αναγκαίο. Ωστόσο, σοβαρό πρόβλημα εντοπίζεται στην καθυστέρηση εφαρμογής του. Παραδείγματος χάρη, τα περισσότερα κτίρια που στεγάζουν δημόσιες υπηρεσίες και χρήσεις συνάθροισης κοινού εξακολουθούν να είναι μη προσβάσιμα, ενώ -σύμφωνα με το «Νέο Οικοδομικό Κανονισμό» ν. 4067/2012 (ΦΕΚ Α' 79/09.04.2012)- όφειλαν να είχαν μετατραπεί σε προσβάσιμα μέχρι το τέλος του 2020. Αν και ο νόμος έθετε συγκεκριμένη προθεσμία υλοποίησης των παρεμβάσεων λόγω της οικονομικής κρίσης που βίωσε η χώρα, της μη διάθεσης κονδυλίων και

της έλλειψης ορισμού ενδιαμέσων οροσήμων για την παρακολούθηση της προόδου προσβασιμοποίησης των κτιρίων, αυτό δεν έγινε.

Μόλις τον Ιούλιο του 2020, δημοσιεύθηκε από το Υπουργείο Περιβάλλοντος η Υπουργική Απόφαση Υ.Α. ΥΠΕΝ/ΔΕΣΕΔΠ/65826/699/2020 (ΦΕΚ 2998/Β' 20.7.2020) «Τεχνικές οδηγίες προσαρμογής υφιστάμενων κτιρίων και υποδομών για την προσβασιμότητα αυτών σε άτομα με αναπηρία και εμποδιζόμενα άτομα σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία», στην οποία περιλαμβάνονται τεχνικές οδηγίες και κατευθύνσεις που αφορούν στην προσαρμογή των υφιστάμενων κτιρίων, ενώ το ίδιο χρονικό διάστημα αναπτύχθηκε επίσης κινητικότητα για την εξεύρεση κονδυλίων και διαδικασιών για τη βελτίωση της προσβασιμότητας των δημοσίων κτιρίων υπό το συντονισμό του Υπουργείου Επικρατείας, το οποίο συνέστησε σχετική Ομάδα Εργασίας στην οποία συμμετέχει και η Ε.Σ.Α.μεΑ.

Η δημοσίευση την υπουργικής απόφασης σχετικά με τις τεχνικές οδηγίες και κατευθύνσεις για την προσβασιμότητα των ατόμων με αναπηρία χαιρέτισθηκε θετικά από την Ε.Σ.Α.μεΑ.³⁴ δεδομένου ότι είναι αποτέλεσμα της ενεργούς συνεργασίας της Ε.Σ.Α.μεΑ. με το Υπουργείο Περιβάλλοντος και την Επιτροπή Προσβασιμότητας, στην οποία η Ε.Σ.Α.μεΑ. εκπροσωπείται από τη σύστασή της.

Επίσης ο ν. 4030/2011 (ΦΕΚ Α' 249/25.11.2011), όπως έχει τροποποιηθεί με τον ν. 4495/2017 (ΦΕΚ Α' 167/03.11.2017) και ισχύει σήμερα, επιβάλλει την εκπόνηση μελέτης προσβασιμότητας για την έκδοση οικοδομικής άδειας. Ωστόσο, οι προβλέψεις του νόμου αυτού σχετικά με το περιεχόμενο της μελέτης προσβασιμότητας δεν έχουν ακόμη ολοκληρωθεί, καθώς εκκρεμεί η έκδοση σχετικού Προεδρικού Διατάγματος. Με δεδομένη τη δυσκαμψία που χαρακτηρίζει τη διαδικασία έκδοσης προεδρικού διατάγματος, η Ε.Σ.Α.μεΑ. έχει προτείνει την αντικατάστασή του με νομοθετική διάταξη.

Επιπροσθέτως, από τα τέλη του 2019 επανασυστάθηκε η Επιτροπή Προσβασιμότητα του Υπουργείου Ενέργειας και Περιβάλλοντος και η λειτουργία της έχει οριστεί μέχρι τα τέλη του 2020. Ο σκοπός της Επιτροπής είναι να γνωμοδοτεί επί θεμάτων προσβασιμότητας σχετιζόμενων με τον Οικοδομικό Κανονισμό και να εισηγείται στον Υπουργό ειδικές ρυθμίσεις που αφορούν στην προσβασιμότητα.

---

³⁴ Ε.Σ.Α.μεΑ. (2020, 7 Ιουλίου). «Δελτίο Τύπου: Υπουργική Απόφαση για προσβασιμότητα κτιρίων- αυθαίρετα όσα δεν προσαρμοστούν.» Ανακτήθηκε στις 16 Νοεμβρίου 2020 από: <https://www.esamea.gr/pressoffice/press-releases/4881-yπουργiki-apofasi-gia-prosbasimotita-ktirion-aythaireta-osa-den-prosarmostoyin>

Εθνική Αρχή Προσβασιμότητας

Κατά τη διάρκεια της συνάντησης που είχε η Ε.Σ.Α.μεΑ. με τον Πρωθυπουργό και τον Υπουργό Επικρατείας στις 21 Αυγούστου 2019, προτάθηκε η σύσταση Εθνικής Αρχής Προσβασιμότητας, πρόταση η οποία έγινε αποδεκτή και από τον Πρωθυπουργό. Η Εθνική Αρχή Προσβασιμότητας θα είναι επιφορτισμένη με την επίβλεψη της εφαρμογής του θεσμικού πλαισίου για τα άτομα με αναπηρία αλλά και την εισήγηση για χάραξη δημόσιας πολιτικής και ρυθμιστικών παρεμβάσεων, την ανάπτυξη κατευθυντήριων γραμμών και προδιαγραφών προσβασιμότητας και την παροχή τεχνικής βοήθειας και εκπαίδευσης σε συνεργασία με τα αρμόδια Υπουργεία, τις Περιφέρειες και τους Δήμους, τις αντιπροσωπευτικές οργανώσεις των ατόμων με αναπηρία, τον Σ.τ.Π. και την Ε.Ε.Δ.Α..

Ένα χρόνο μετά, στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία που δόθηκε σε διαβούλευση στα μέσα Σεπτεμβρίου, η Εθνική Αρχή Προσβασιμότητας αποτελούσε το Στόχο 2 του Σχεδίου Δράσης και βαίνει προς τη δημιουργία της, ύστερα από την οριστικοποίησή του.

Εθνικό Σήμα Προσβασιμότητας

Ήδη από το 2013, μετά από συνεργασία της Ε.Σ.Α.μεΑ. και του Ελληνικού Οργανισμού Τυποποίησης (Ε.Λ.Ο.Τ.) αναπτύχθηκε το εθνικό πρότυπο Ε.Λ.Ο.Τ. 1439:2013 «Οργανισμός φιλικός σε πολίτες με αναπηρία – Απαιτήσεις και συστάσεις», που αφορά σε μία ολιστική προσέγγιση της προσβασιμότητας των οργανισμών σε άτομα με αναπηρία (όπως η προσβασιμότητα υποδομών, παρεχόμενων υπηρεσιών, προϊόντων, πολιτικών, κατάρτισης του προσωπικού), η εφαρμογή όμως του οποίου είναι προαιρετική.

Μετά την ανάπτυξη και της εφαρμοστικής του προτύπου Τεχνικής Προδιαγραφής ΤΠ Ε.Λ.Ο.Τ. 1449, σήμερα ο Ε.Λ.Ο.Τ. σε συνεργασία με Ε.Σ.Α.μεΑ. επεξεργάζονται Κανονισμό Χρήσης Σήματος προς κατάθεση στο Υπουργείο Ανάπτυξης για τη χορήγηση Ελληνικού Σήματος Προσβασιμότητας σε επιχειρήσεις που συμμορφώνονται με το πρότυπο ΕΛΟΤ 1439 και την ΤΠ 1449.

Εθνικό Σχέδιο Προσβασιμότητας

Ένα από τα μεγαλύτερα 'ελλείματα' που αντιμετωπίζει το ελληνικό κράτος είναι η απουσία ενός Εθνικού Σχεδίου για την Προσβασιμότητα με συγκεκριμένα χρονοδιαγράμματα και πόρους μέσω του οποίου θα υλοποιηθεί η εφαρμογή της προσβασιμότητας σε όλους τους τομείς, π.χ. στο δομημένο περιβάλλον, τις μεταφορές, τα κτίρια και τις εγκαταστάσεις, καθώς επίσης και στις τεχνολογίες πληροφορίας και επικοινωνιών.

Για το λόγο αυτό η Ε.Σ.Α.μεΑ. πρότεινε να ενταχθεί στο υπό επεξεργασία Εθνικό Σχέδιο Δράσης ειδικός στόχος «Στρατηγική για την προσβασιμότητα» για τη σύνταξη και εφαρμογή ολοκληρωμένου εθνικού σχεδίου δράσης και μακροπρόθεσμης στρατηγικής για την καθολική προσβασιμότητα (υποδομών, υπηρεσιών, αγαθών), με επαρκείς πιστώσεις προϋπολογισμού, συγκεκριμένες προθεσμίες και αποτελεσματικό μηχανισμό παρακολούθησης, σύμφωνα με το άρθρο 9 της Σύμβασης, την σύσταση 14 (α) και τα Γενικά Σχόλια 2 (2014) και 7 (2018) της Επιτροπής των Η. Ε..

Σχέδια Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας (Σ.Β.Α.Κ.)

Κατά τη διάρκεια του 2020 ολοκληρώθηκε επίσης από Ομάδα Εργασίας που συνέστησε το Υπουργείο Ενέργειας και Περιβάλλοντος, με τη συμμετοχή και εκπροσώπου της Ε.Σ.Α.μεΑ., η μελέτη και συγγραφή ενός τεύχους για τον αστικό σχεδιασμό για τη στήριξη των Σχεδίων Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας (Σ.Β.Α.Κ.), το οποίο στοχεύει μεταξύ άλλων και στην προώθηση του προσβάσιμου σχεδιασμού των αστικών περιβαλλόντων. Εν αναμονή έκδοσης της σχετικής Απόφασης. Η Ε.Σ.Α.μεΑ. επίσης παρακολουθεί και συμμετέχει σε όλες τις διαβουλεύσεις που γίνονται από διάφορους δήμους για την ανάπτυξη Σ.Β.Α.Κ.

Εκπαίδευση σε θέματα προσβασιμότητας

Η έλλειψη γνώσεων του προσωπικού των δημόσιων αρχών, των παρόχων δημόσιων υπηρεσιών, των μηχανικών, των σχεδιαστών, και ούτω καθεξής, αποτελεί ένα σημαντικό εμπόδιο σε ότι αφορά τις ανάγκες στήριξης των ατόμων με αναπηρία. Το κράτος, δυστυχώς μέχρι και σήμερα, δεν παρέχει καμία εκπαίδευση σε θέματα αναπηρίας και προσβασιμότητας, όπως επίσης δεν υπάρχει καμία εκπαιδευτική δομή υπεύθυνη για την παροχή κατάρτισης σε αυτά τα θέματα.

Η Ε.Σ.Α.μεΑ. βρίσκεται σε διαβούλευση με το Τεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδας (Τ.Ε.Ε.) για την υπογραφή Πρωτοκόλλου Συνεργασίας με στόχο μεταξύ άλλων και την ανάπτυξη εργαλείων για την κάλυψη αυτού του κενού.

Ηλεκτρονική Προσβασιμότητα

Από τις αρχές του 2020 καταγράφηκαν και συνεχίζουν να καταγράφονται σημαντικές εξελίξεις στο χώρο του «ψηφιακού κόσμου» στην Ελλάδα. Αν και ο επερχόμενος ψηφιακός μετασχηματισμός είχε ήδη ανακοινωθεί από τα τέλη του 2019³⁵, η πανδημία του COVID-19 και η απαγόρευση κυκλοφορίας των πολιτών

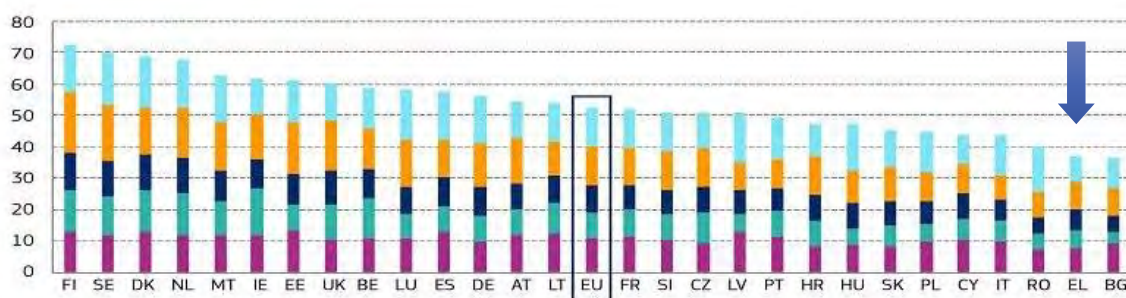
³⁵ Βλ. την εισήγηση του Υφυπουργού Ψηφιακής Διακυβέρνησης, κ. Γεωργαντά, στην Τεχνική Ημερίδα «3^η Δεκέμβρη 2019: Το αναπηρικό κίνημα ρωτά την ελληνική κυβέρνηση πως θα

κατά την περίοδο Μαρτίου – Απριλίου 2020 συνετέλεσε αποφασιστικά στη λήψη άμεσων δράσεων ώστε να διευκολύνουν τις συναλλαγές των πολιτών με τις υπηρεσίες του δημοσίου τομέα.

Διαδίκτυο, προσβασιμότητα και άτομα με αναπηρία

Η όλο και περισσότερη χρήση του διαδικτύου και η ανάπτυξη του «ψηφιακού κόσμου» αποτελούν σημαντικά στοιχεία της δεκαετίας που ζούμε αλλά και αυτών που θα επακολουθήσουν. Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι πλέον είμαστε πολίτες δυο «κόσμων», του «πραγματικού κόσμου» και του «ψηφιακού κόσμου» όπου, ευτυχώς ή δυστυχώς, ο ένας κόσμος δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς τον άλλο. Συνεπώς, η αποφυγή του «ψηφιακού αναλφαριθμητισμού», του «ψηφιακού χάσματος» και η άρση των εμποδίων που οδηγούν στον «ψηφιακό αποκλεισμό» των ατόμων με αναπηρία οφείλουν να είναι θέματα προτεραιότητας στην πολιτική ατζέντα του κράτους για την ισότιμη συμμετοχή και πρόσβαση τους στον αναδυόμενο «ψηφιακό κόσμο». Σύμφωνα με το δείκτη ψηφιακής οικονομίας και κοινωνίας (DESI) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το 2020, η Ελλάδα κατατάσσεται στην προτελευταία (27^η) θέση σε ότι αφορά την ψηφιακή της πρόοδο, ενώ όπως αναφέρεται στην έκθεση, η «Η έλλειψη ψηφιακών δεξιοτήτων, τόσο σε βασικό όσο και σε ανώτερο επίπεδο, παραμένει σημαντικό εμπόδιο για την Ελλάδα στο πλαίσιο του ψηφιακού μετασχηματισμού της κοινωνίας και της οικονομίας της».³⁶

Γράφημα 1: Δείκτης Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας (DESI) 2020 για την Ελλάδα

Πηγή: Δείκτης Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας (DESI) 2020 για την Ελλάδα

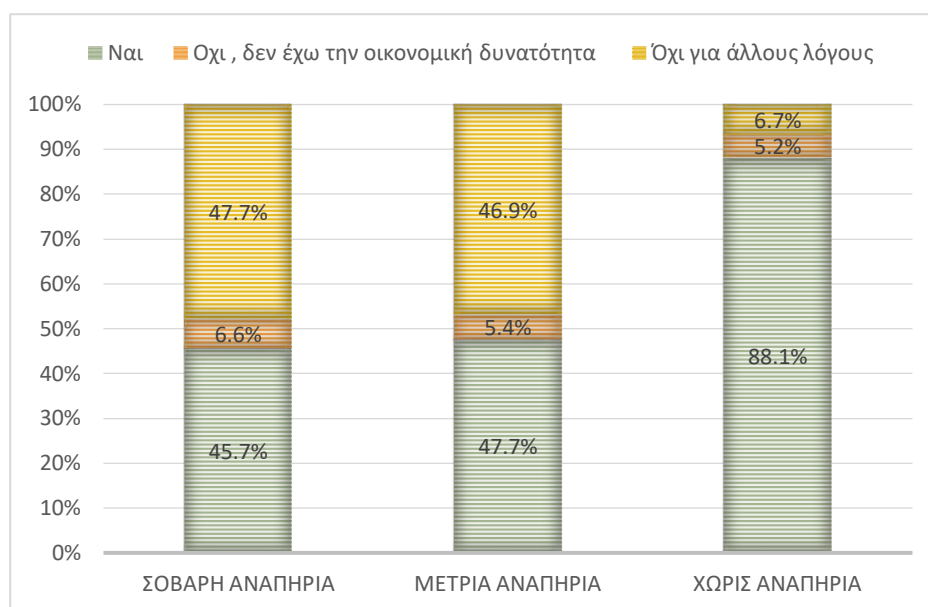
Ομοίως, σύμφωνα με την Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών για το έτος 2019 (SILC-2019) σχετικά με τη σύνδεση στο διαδίκτυο

υλοποιήσει τις παρατηρήσεις/συστάσεις της Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών» που διοργάνωσε το Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας της Ε.Σ.Α.μεΑ. στις 3 Δεκεμβρίου 2019. Η ημερίδα είναι διαθέσιμη στο κανάλι της [Ε.Σ.Α.μεΑ](https://www.youtube.com/watch?v=MIYgBkD_4vs&t=4s&ab_channel=ESAMEAGr), στο YouTube στο ακόλουθο σύνδεσμο: https://www.youtube.com/watch?v=MIYgBkD_4vs&t=4s&ab_channel=ESAMEAGr

³⁶ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2020). Δείκτης Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας (DESI) 2020 για την Ελλάδα, σελ. 10

ατόμων 16+, ένα (1) στα δύο (2) άτομα με σοβαρή και μέτρια αναπηρία δεν έχουν σύνδεση στο διαδίκτυο, σε αντίθεση με τα άτομα χωρίς αναπηρία όπου τρεις (3) στους τέσσερις (4) έχουν σύνδεση στο διαδίκτυο. Το ενδιαφέρον στη έρευνα αυτή είναι ότι το 47,7 % των ατόμων με σοβαρή αναπηρία και το 46,9% των ατόμων με μέτρια αναπηρία δεν έχουν σύνδεση στο διαδίκτυο όχι για οικονομικούς λόγους, αλλά για άλλους λόγους που θα μπορούσαν ενδεχόμενος να ενταχθούν στην προβληματική της έλλειψης ψηφιακών δεξιοτήτων όπως προκύπτει και από τον δείκτη DESI.

Γράφημα 2: Σύνδεση στο Διαδίκτυο και κατάσταση αναπηρίας ατόμων ηλικίας 16+ (2019)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών, 2019/
Επεξεργασία: Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας.

Προσβασιμότητα ιστοτόπων και εφαρμογών των συσκευών του δημόσιου τομέα

Η προσβασιμότητα των ιστοτόπων και των εφαρμογών των φορητών συσκευών του δημόσιου τομέα ώστε να γίνουν πιο προσιτές στους χρήστες με αναπηρία, αποτελεί σημαντικό στοιχείο για την άρση των εμποδίων που οδηγούν σε ψηφιακό αποκλεισμό των ατόμων με αναπηρία.

Η Οδηγία 2016/2102 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «για την προσβασιμότητα των ιστοτόπων και των εφαρμογών για φορητές συσκευές των οργανισμών του δημόσιου τομέα» ενσωματώθηκε αρχικά στον ν. 4591/2019 (ΦΕΚ Α' 19/12.02.2019). Ωστόσο, λόγω της αλλαγής στην αρχιτεκτονική της κυβέρνησης που συστάθηκε το καλοκαίρι του 2019, ο ν.4591/2019 δεν μπορούσε να εφαρμοστεί. Έτσι, ο ν. 4727/2020 «Ψηφιακή Διακυβέρνηση (Ενσωμάτωση στην Ελληνική Νομοθεσία της Οδηγίας (ΕΕ) 2016/2102 και της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/1024) Ηλεκτρονικές Επικοινωνίες (Ενσωμάτωση στο Ελληνικό Δίκαιο της Οδηγίας (ΕΕ) 2018/1972) και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 184/23-9-2020), που

ψηφίστηκε από την ελληνική Βουλή το καλοκαίρι του 2020, αντικατέστησε τον ν. 4591/2019.

Η δημιουργία του Μητρώου Δημόσιων Ιστοσελίδων και Εφαρμογών (ΜΗ.Δ.ΙΣ.ΕΦ) είναι μια πρόβλεψη που περιλαμβάνονταν στον ν.4591/2019 και περιλαμβάνεται στο ν. 4727/2020 και στοχεύει στη καταγραφή των οργανισμών του δημοσίου τομέα των οποίων οι ιστότοποι και οι εφαρμογές τους για φορητές συσκευές είναι προσβάσιμες. Για να μπορέσει να καταγραφεί ο ιστότοπος ενός δημοσίου φορέα στο μητρώο θα πρέπει να ακολουθηθεί μια διαδικασία στην οποία προβλέπεται και η εμπλοκή της Ε.Σ.Α.μεΑ. (άρθρο 107, παρ. 28). Παρ' όλα αυτά, η υπουργική απόφαση που θα εξειδικεύει την εφαρμογή του νόμου και θα ορίζει τις τεχνικές προδιαγραφές για την λειτουργία του Μητρώου εκκρεμεί.

Τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία σε ότι αφορά την προσβασιμότητα των ιστοτόπων του δημοσίου απεικονίζονται στον πίνακα που ακολουθεί, στον οποίο αποτυπώνεται το μειωμένο επίπεδο προσβασιμότητας ιστοσελίδων με σημαντικό ενδιαφέρον για τα άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις.

Πίνακας 4: Αποτελέσματα προσβασιμότητας ιστοτόπων του Δημοσίου που είναι σημαντικές για τα άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις

Υπουργείο/Φορέας	Συνολική Βαθμολογία	Προβλήματα
Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης	93	<ul style="list-style-type: none"> - Τα χρώματα φόντου και προσκηνίου δεν έχουν επαρκή λόγο αντίθεσης - Τα στοιχεία κεφαλίδας δεν είναι σε διαδοχική φθίνουσα σειρά - Οι σύνδεσμοι δεν έχουν διακριτό όνομα
Υπουργείο Υγείας	90	<ul style="list-style-type: none"> - Τα κουμπιά δεν έχουν προσβάσιμα ονόματα - Τα χρώματα φόντου και προσκηνίου δεν έχουν επαρκή λόγο αντίθεσης - Οι σύνδεσμοι δεν έχουν διακριτό όνομα
Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων	95	<ul style="list-style-type: none"> - Τα στοιχεία κεφαλίδας δεν είναι σε διαδοχική φθίνουσα σειρά - Οι σύνδεσμοι δεν έχουν διακριτό όνομα Ορισμένα στοιχεία έχουν τιμή [tabindex] μεγαλύτερη από 0
Υπουργείο Παιδείας	61	<ul style="list-style-type: none"> - Τα κουμπιά δεν έχουν προσβάσιμα

		<p>ονόματα</p> <ul style="list-style-type: none"> - Τα χρώματα φόντου και προσκηνίου δεν έχουν επαρκή λόγο αντίθεσης - Οι σύνδεσμοι δεν έχουν διακριτό όνομα - Οι εικόνες δεν έχουν τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα [alt] - Το [user-scalable = "όχι"] χρησιμοποιείται στο στοιχείο <meta name = "viewport"> ή το χαρακτηριστικό [maximum-scale] είναι μικρότερο από 5
<u>Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Εσόδων (ΑΑΔΕ)</u>	93	<ul style="list-style-type: none"> - Τα χρώματα φόντου και προσκηνίου δεν έχουν επαρκή λόγο αντίθεσης - Οι σύνδεσμοι δεν έχουν διακριτό όνομα - Οι λίστες δεν περιέχουν μόνο στοιχεία <li> και στοιχεία υποστήριξης σεναρίων (<script> and <template>).
<u>Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ)</u>	76	<ul style="list-style-type: none"> - Τα κουμπιά δεν έχουν προσβάσιμα ονόματα - Κανένα πεδίο φόρμας δεν έχει πολλαπλές ετικέτες - Ορισμένα στοιχεία έχουν τιμή [tabindex] μεγαλύτερη από 0 - Οι λίστες δεν περιέχουν μόνο στοιχεία <li> και στοιχεία υποστήριξης σεναρίων (<script> and <template>).
<u>Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση Κοινωνικής Ασφάλισης (ΗΔΙΚΑ)</u>	82	<ul style="list-style-type: none"> - Τα χρώματα φόντου και προσκηνίου δεν έχουν επαρκή λόγο αντίθεσης - Οι σύνδεσμοι δεν έχουν διακριτό όνομα - Οι εικόνες δεν έχουν τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα [alt] - Τα στοιχεία φόρμας δεν σχετίζονται με ετικέτες
<u>ΕΦΚΑ</u>	75	<ul style="list-style-type: none"> - Τα χρώματα φόντου και προσκηνίου δεν έχουν επαρκή λόγο αντίθεσης - Οι σύνδεσμοι δεν έχουν διακριτό όνομα - Οι λίστες δεν περιέχουν μόνο στοιχεία <li> και στοιχεία υποστήριξης σεναρίων (<script> and <template>).
<u>GOV.gr</u>	89	<ul style="list-style-type: none"> - Τα χρώματα φόντου και προσκηνίου δεν έχουν επαρκή λόγο αντίθεσης - Οι σύνδεσμοι δεν έχουν διακριτό όνομα - Τα στοιχεία λίστας (<li>) δεν περιλαμβάνονται στα γονικά στοιχεία

		<ul style="list-style-type: none"> ή <ol>. - Το [user-scalable = "όχι"] χρησιμοποιείται στο στοιχείο <meta name = "viewport"> ή το χαρακτηριστικό [maximum-scale] είναι μικρότερο από 5
<u>ΚΕΠΑ</u>	96	<ul style="list-style-type: none"> - Οι σύνδεσμοι δεν έχουν διακριτό όνομα - Οι λίστες δεν περιέχουν μόνο στοιχεία <li> και στοιχεία υποστήριξης σεναρίων (<script> and <template>).

Προσβασιμότητα δημοσίων υπηρεσιών και εγγραφών

Απλοποίηση των διαδικασιών που αφορούν τις συναλλαγές των πολιτών με τις δημόσιες υπηρεσίες.

Ένα σημαντικό και συχνό εμπόδιο που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία αφορά στις συναλλαγές τους με τις δημόσιες υπηρεσίες. Όπως αναφέρεται στην Εναλλακτική Έκθεση της Ε.Σ.Α.μεΑ.³⁷ μεταξύ των φυσικών εμποδίων που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία στις καθημερινές τους συναλλαγές με τις δημόσιες αρχές ή/και υπηρεσίες του ελληνικού κράτους είναι:

- η έλλειψη διερμηνέων νοηματικής γλώσσας για τους κωφούς και βαρήκοους,
- η έλλειψη συνοδών για τυφλούς, μερικώς βλέποντες ή άτομα με περιορισμένη κινητικότητα,
- η έλλειψη αναγνωστών για τους τυφλούς και τους μερικώς βλέποντες,
- η έλλειψη κειμένων σε προσβάσιμες μορφές, συμπεριλαμβανομένης και της μορφής εύκολη για ανάγνωση (easy-to-read) για άτομα με νοητικές αναπηρίες,
- οι περιορισμοί στην άμεση επικοινωνία (είτε μέσω τηλεφώνου, γραπτών μηνυμάτων ή ηλεκτρονικού ταχυδρομείου) με τις αρμόδιες αρχές,
- η συνεχής ανάγκη να επισκεφτούν διάφορους φορείς αφού δεν

33. Η Επιτροπή συνιστά στο συμβαλλόμενο Κράτος να διασφαλίσει ότι οι πάροχοι υπηρεσιών προς το κοινό, ειδικότερα οι δημόσιοι ραδιοτηλεοπτικοί οργανισμοί, οι τηλεπικοινωνιακοί φορείς και οι δημόσιες βιβλιοθήκες, σταδιακά προσφέρουν στα άτομα με αναπηρία πληροφορία σε προσβάσιμες μορφές, όπως η νοηματική γλώσσα, η γραφή Braille, η μορφή εύκολη για ανάγνωση και η χρήση επιγραφών, με βάση ένα πλάνο δράσης που θα είναι συγκεκριμένο και θα παρακολουθείται. Συνιστά, επίσης, στο συμβαλλόμενο Κράτος να υιοθετήσει αποτελεσματικά μέτρα για τη διευκόλυνση της χρήσης της νοηματικής γλώσσας, του κειμένου σε μορφή εύκολη για ανάγνωση (Easy-to-Read) και σε Braille, με την ενεργό εμπλοκή των αντίστοιχων οργανώσεων των ατόμων με αναπηρία.

Σύσταση της Επιτροπής των ΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες

³⁷ Ε.Σ.Α.μεΑ. 2019

υπάρχουν συγκεντρωμένες όλες οι υπηρεσίες σε ένα φορέα ή δεν υπάρχει μια διασύνδεση μεταξύ τους.³⁸

Τα εμπόδια πρόσβασης στην πληροφορία των ατόμων με αναπηρία ή/και με χρόνιες παθήσεις στον δημόσιο τομέα λόγω έλλειψης εγγράφων σε προσβάσιμες μορφές και της έλλειψης διερμηνείας στη νοηματική γλώσσα, προβλημάτισαν εξίσου και την Επιτροπή των Η.Ε., όπου στην Σύσταση της προς το ελληνικό κράτος συστήνει να διασφαλιστεί η σταδιακή πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στην πληροφορία μέσω της χρήσης εναλλακτικών προσβάσιμων μορφών.

Στο πλαίσιο αυτό τρεις δράσεις που έλαβαν χώρα μέσα στο 2020 είναι προς τη κατεύθυνση της άρσης των εμποδίων που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία κατά τις συναλλαγές τους με τις υπηρεσίες.

↳ Gov.gr

Αφορά στη δημιουργία της διαδικτυακής πύλης του ελληνικού κράτους gov.gr. Ο σκοπός της εν λόγω ιστοσελίδας είναι να συγκεντρώσει τις ήδη παρεχόμενες ψηφιακές υπηρεσίες που προσφέρονται από τα υπουργεία, τους φορείς, τους οργανισμούς και της ανεξάρτητες αρχές τους Δημοσίου σε ένα ιστότοπο. Μέχρι το Νοέμβριου του 2020 οι διαθέσιμες ψηφιακές υπηρεσίες ήταν 670 οι οποίες έχουν ταξινομηθεί σε 11 κατηγορίες, όπως: εκπαίδευση, υγεία και πρόνοια, οικογένεια, εργασία και ασφάλιση, δικαιοσύνη κ.λπ. Σε ότι αφορά τα άτομα με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις, οι διαθέσιμες ψηφιακές υπηρεσίες αφορούν:

- Αιτήματα προς το Κέντρο Πιστοποίησης Αναπηρίας (ΚΕ.Π.Α.)
- Πιστοποίηση στο Κέντρο Πιστοποίησης Αναπηρίας (ΚΕ.Π.Α.)
- Βεβαίωση χορήγησης οικονομικής ενίσχυσης κωφλαλίας
- Βεβαίωση χορήγησης οικονομικής ενίσχυσης σε άτομα με βαριά αναπηρία
- Δωρεάν κόμιστρο ΑΤΗ.ΕΝΑ card για άνεργους και άτομα με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις.

↳ ΚΕΠ και myKEPlive.gr

Η δεύτερη δράση είναι αυτή του ψηφιακού Κ.Ε.Π. ή του myKEPlive.gr. Η ίδρυση και λειτουργία των Κέντρων Εξυπηρέτησης Πελατών (Κ.Ε.Π.) ήδη από το 2002 (ΦΕΚ 102/1) είχε και έχει ως σκοπό τη ταχεία εξυπηρέτηση των πολιτών αλλά και τη μείωση της γραφειοκρατίας. Παρά τη θετική συμβολή τους στην αντιμετώπιση αυτών των ζητημάτων, τα άτομα με αναπηρία εξακολουθούσαν και εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν εμπόδια κατά τις συναλλαγές τους με αυτά.

---

³⁸ Ο.π.

Τον Μάρτιο του 2020, συστάθηκε ομάδα εργασίας στο Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης³⁹ για την απλούστευση των διοικητικών διαδικασιών και ένταξη αυτών στα Κ.Ε.Π. στην οποία συμμετείχαν και εκπρόσωποι της Ε.Σ.Α.μεΑ. Μεταξύ των προτεινόμενων διαδικασιών που εξέτασε η επιτροπή, ήταν:

- η δυνατότητα υποβολής διαφόρων αιτήσεων που σχετίζονται με την έκδοση ΑΦΜ,
- τα ΚΕΠΑ (αίτησης εξέτασης, χορήγηση αντιγράφου από τα ΚΕΠΑ, κατάθεση αίτησης ένστασης εξεταζόμενου),
- την έκδοση δελτίου στάθμευσης για άτομα με αναπηρία,
- την παραχώρηση και ανανέωση θέσης στάθμευσης για άτομα με αναπηρία,
- την υποβολή αίτησης για χορήγηση ευρωπαϊκής κάρτας ασφάλισης ασθένειας από τον ασφαλιστικό φορέα του αιτούντος,
- τη χορήγηση αντιγράφου και επανέκδοσης απόφασης δικαστικής συμπαράστασης για τα άτομα με αναπηρία κ.ο.κ.

Μέχρι και το Νοέμβριο του 2020, σύμφωνα με την Υπουργική Απόφαση (ΦΕΚ Β' 2073/30-5-2020)⁴⁰ οι παρεχόμενες υπηρεσίες από τα Κ.Ε.Π. αφορούν στην:

- Χορήγηση ευρωπαϊκής κάρτας ασφάλισης
- Χορήγηση πιστοποιητικού περί θέσεως σε δικαστική συμπαράσταση (προσωρινή ή οριστική)

Επίσης, μια σημαντική εξέλιξη για τα άτομα με αναπηρία, και ειδικότερα για τους κωφούς και βαρήκοους, είναι η δημιουργία ειδικής πλατφόρμας εξυπηρέτησης των πολιτών με τηλεδιάσκεψη μέσω του myKEPlive.gr η οποία ξεκίνησε να λειτουργεί πιλοτικά τον Αύγουστο του 2020.⁴¹

↳ Προσβασιμότητα υλικού

Σημαντικό εμπόδιο για τα άτομα με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις αποτελεί και η προσβασιμότητα του υλικού που μεταφορτώνεται και είναι διαθέσιμο στους ιστοτόπους του δημοσίου και ευρύτερου δημοσίου τομέα. Πολλά από τα έγγραφα σε μορφή .doc ή .odt, αρχεία .pdf κ.λπ. που είναι διαθέσιμα, δεν πληρούν τα κριτήρια προσβασιμότητας.

³⁹ Υπουργική Απόφαση Αρ. 6382 ΕΞ 2020 «Σύσταση ομάδας εργασίας στο Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης (ΥΨΔ) για την απλούστευση διοικητικών διαδικασιών και ένταξη αυτών στα Κέντρα Εξυπηρέτησης Πολιτών (ΚΕΠ)»

⁴⁰ Κοινή Υπουργική Απόφαση 20530 ΕΞ 2020 (ΦΕΚ 3030/Β/21-7-2020) «Καθορισμός διαδικασίας παροχής διοικητικών πληροφοριών και διεκπεραίωσης υποθέσεων πολιτών και επιχειρήσεων από τα Κέντρα Εξυπηρέτησης Πολιτών (Κ.Ε.Π.) με τηλεδιάσκεψη»

⁴¹ Η παροχή των υπηρεσιών στην ελληνική νοηματική γλώσσα ή με χειλεανάγωση βασίζεται στην υπηρεσία IRIS-RELAY SERVICE η οποία λειτουργεί ήδη στα Κ.Ε.Π. των δήμων Χαλανδρίου και Κορυδαλλού, ενώ σύντομα θα είναι διαθέσιμο και στο Κ.Ε.Π. του δήμου Ηλιούπολης.

Μεταφορές και Κινητικότητα

Προσβασιμότητα Μέσων Μαζικής Μεταφοράς

Σε ότι αφορά την προσβασιμότητα των Μέσων Μαζικής Μεταφοράς (Μ.Μ.Μ.), υπάρχει σημαντική διαφοροποίηση μεταξύ της Περιφέρειας Αττικής και των υπολοίπων περιφερειών της χώρας, με την εικόνα στην Αττική να είναι καλύτερη χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχουν προβλήματα προσβασιμότητας και εκεί. Τα μέσα σταθερής τροχιάς της Αθήνας (μετρό και τραμ) και -σύντομα- της Θεσσαλονίκης (μετρό) είναι προσβάσιμα σε ικανοποιητικό βαθμό, ωστόσο, όχι στον ίδιο βαθμό τα λεωφορεία και τα τρόλεϊ. Σε κάποιες από τις στάσεις των λεωφορείων και των τρόλεϊ έχουν προστεθεί ειδικές πλατφόρμες ώστε να διευκολύνουν την επιβίβαση των πολιτών σε αυτά. Τα υπεραστικά όμως λεωφορεία και τα τρένα δεν είναι προσβάσιμα ενώ σε ότι αφορά τα προσβάσιμα ταξί είναι πολύ λίγα σε όλη τη χώρα (όχι περισσότερα από 20).

Η Ε.Σ.Α.μεΑ. έχει ζητήσει από τον Υπουργό Υποδομών και Μεταφορών τη σύσταση Επιτροπής για θέματα ατόμων με αναπηρία, η οποία παλαιότερα λειτουργούσε με μεγάλη επιτυχία στο Υπουργείο, για την εξέταση και εισήγηση μέτρων επί θεμάτων αρμοδιότητας του Υπουργείου σχετιζόμενων με τα άτομα με αναπηρία. Ήδη από το Υπουργείο της έχει ζητηθεί ο ορισμός εκπροσώπου.

Θέσεις στάθμευσης

Τα άτομα με αναπηρία που είναι κάτοχοι δελτίου στάθμευσης, όπως προβλέπεται από το Προεδρικό Διάταγμα 241/2005⁴², μπορούν να κάνουν χρήση των ειδικών χώρων στάθμευσης για τα άτομα με αναπηρία όπου αυτοί διατίθενται. Παρ' όλα αυτά, υπάρχουν μόνο λίγοι δημόσιοι χώροι στάθμευσης που διατίθενται για στάθμευση οχημάτων ατόμων με αναπηρία στην ελληνική επικράτεια, οι οποίοι μάλιστα αρκετά συχνά χρησιμοποιούνται παρανόμως από άλλους οδηγούς, δημιουργώντας εμπόδια στα άτομα με αναπηρία και στην εξυπηρέτησή τους.

Η ελληνική Αστυνομία από το Σεπτέμβριο του 2019 ξεκίνησε την λειτουργία ενός ειδικού επιχειρησιακού προγράμματος τροχονομικής αστυνόμευσης με τίτλο «Ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτών στις πόλεις». Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται οι παραβάσεις που αφορούν σε στάση-στάθμευση σε ράμπα διάβασης ατόμων με αναπηρία, σε ειδικούς χώρους στάθμευσης ατόμων με αναπηρία, και σε χώρους στάθμευσης αποκλειστικά για συγκεκριμένο όχημα ατόμων με αναπηρία.

---

⁴² Το Προεδρικό Διάταγμα 241/2005 ενσωματώνει στο Ελληνικό νομικό πλαίσιο τη Σύσταση του Συμβουλίου της ΕΕ της 4^{ης} Ιουνίου 1998 για την κάρτα στάθμευσης για τα άτομα με αναπηρία, και ορίζει τις κατηγορίες των ατόμων με αναπηρία που έχουν δικαίωμα να αποκτήσουν την Ευρωπαϊκή Κάρτα Στάθμευσης.

Πίνακας 5: Αριθμός παραβάσεων που αφορούν σε στάση/στάθμευση σε ράμπα διάβασης και σε χώρους στάθμευσης ατόμων με αναπηρία

Μήνας	Αριθμός παραβάσεων
Σεπτέμβριος – Νοέμβριος 2019	9531
Δεκέμβριος 2019	3075
Ιανουάριος 2020	2724
Φεβρουάριος 2020	3149
Μάρτιος 2020	-
Απρίλιος 2020	-
Μάιος 2020	1320
Ιούνιος 2020	1551
Ιούλιος 2020	1316
Αύγουστος 2020	1043
Σεπτέμβριος 2020	1868

Πηγή: Ελληνική Αστυνομία - Ειδικό επιχειρησιακό πρόγραμμα τροχονομικής αστυνόμευσης «Ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτών στις πόλεις»⁴³

Όπως προκύπτει από το παραπάνω διάγραμμα υπάρχει μια συνεχής καταπάτηση από πολίτες χωρίς αναπηρία των θέσεων στάθμευσης για τα άτομα με αναπηρία. Η στάση τους αυτή υποδηλώνει την έλλειψη ευαισθητοποίησης ως προς το κατοχυρωμένο δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία στις μετακινήσεις.

Θετικό, ωστόσο είναι το γεγονός ότι, κατά το διάστημα αναφοράς (Σεπτέμβριος 2019 – Σεπτέμβριος 2020) διαπιστώνεται μια τάση σχετικής μείωσης των παραβάσεων. Η περιορισμένη και εμποδιζόμενη πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία σε χώρους στάθμευσης αποτέλεσε σημείο προβληματισμού της Επιτροπής των Η.Ε. στις Τελικές Παρατηρήσεις της, συστήνοντας στο ελληνικό κράτος τη λήψη δράσεων για τη διασφάλιση της προσωπικής κινητικότητας των ατόμων με αναπηρία.

Άδειες οδήγησης ατόμων με αναπηρία

Τον Οκτώβριο του 2020, με εγκύκλιο⁴⁴ που δημοσίευσε του Υπουργείο Υποδομών και Μεταφορών ανακοίνωσε διευκολύνσεις στον τρόπο ανανέωση της άδειας οδήγησης των ατόμων με αναπηρία που τους έχει χορηγηθεί έπειτα από ιατρική εξέταση από το κέντρο «Ηνίοχος». Συγκεκριμένα, αν ένας/μία οδηγός με αναπηρία επιθυμεί να ανανεώσει την άδεια οδήγησης του/της, η οποία

⁴³ Για τους μήνες Μάρτιος και Απρίλιος 2020 δεν υπάρχουν στοιχεία λόγω της γενικότερης απαγόρευσης που υπήρχε εκείνη τη χρονική περίοδο εξαιτίας της πανδημίας COVID-19.

⁴⁴ Υπουργείο Υποδομών και Μεταφορών (2020, Οκτώβριος 12). «[Ιατρική εξέταση για την ανανέωση άδειας οδήγησης η οποία έχει χορηγηθεί από το Εθνικό Κέντρο για οδηγούς με αναπηρίες «ΗΝΙΟΧΟΣ»](#)».

αρχικά είχε χορηγηθεί από το Κέντρο Αξιολόγησης Ικανότητας και Προετοιμασίας Οδήγησης για οδηγούς με αναπηρίες «ΗΝΙΟΧΟΣ», η νέα ιατρική εξέταση που χρειάζεται να προσκομίσει δεν είναι υποχρεωτικό να προέρχεται από το ίδιο Κέντρο αλλά και από ιδιώτες γιατρούς που είναι συμβεβλημένοι με το Υπουργείο Υποδομών και Μεταφορών, όπως και από γιατρούς δημόσιων νοσοκομειακών ιδρυμάτων και κέντρων υγείας.

Παράλληλα, η Ε.Σ.Α.μεΑ. συμμετείχε σε Επιτροπή του Υπουργείου για την κατάρτιση πρότασης για την αναμόρφωση του ισχύοντος πλαισίου χορήγησης αδειών οδήγησης στο πλαίσιο της οποίας πραγματοποιήθηκαν και διαβουλεύσεις στελεχών της διοίκησης του Υπουργείου με εκπροσώπους της Ε.Σ.Α.μεΑ. και των Ομοσπονδιών της.

Κινητικότητα και πρόσβαση σε βοηθητικές τεχνολογίες των ατόμων με αναπηρία

Η ανεξάρτητη και αυτόνομη κινητικότητα των ατόμων με αναπηρία εξακολουθεί να συναντά προβλήματα στην Ελλάδα, ιδίως στην περιφέρεια, τις μικρότερες πόλεις και τις νησιωτικές περιοχές της χώρας, λόγω της έλλειψης προσβασιμότητας στο δομημένο περιβάλλον και στο δίκτυο μεταφορών. Στην Ελλάδα, η στήριξη που λαμβάνουν τα άτομα με αναπηρία είναι κυρίως οικονομικά βοηθήματα και επιδόματα ανάλογα με την κατηγορία αναπηρίας τους.

Ο Εθνικός Οργανισμός Παροχής Υπηρεσιών Υγείας (Ε.Ο.Π.Υ.Υ.) είναι η αρμόδια αρχή για την κάλυψη μέρους του κόστους τεχνικών βοηθημάτων και βοηθητικών συσκευών, καλύπτοντας το 75% του συνολικού κόστους. Για άτομα με αναπηρία που είναι παραπληγικά, τετραπληγικά και ακρωτηριασμένα, και λαμβάνουν το εξωιδρυματικό επίδομα αναπηρίας, ο Ε.Ο.Π.Υ.Υ. καλύπτει το σύνολο του κόστους.

Επιπρόσθετα, στην Εγκύκλιο του Ε.Ο.Π.Υ.Υ. 3112/2012 περιλαμβάνεται ένας πίνακας που περιέχει τα τεχνικά βοηθήματα και τις βοηθητικές συσκευές που καλύπτει ο Ε.Ο.Π.Υ.Υ., καθώς και το χρονικό διάστημα για το οποίο πρέπει να τα χρησιμοποιεί κάποιος/α ώστε να δικαιούται αντικατάσταση αυτών. Λαμβάνοντας υπόψη τη μεγάλη εξέλιξη της τεχνολογίας σε ότι αφορά τα τεχνικά βοηθήματα και τις βοηθητικές συσκευές για τα άτομα με αναπηρία, η μη

31. Η Επιτροπή συνιστά στο συμβαλλόμενο Κράτος να λάβει αποτελεσματικά μέτρα για τη βελτίωση του συστήματος στήριξης της προσωπικής κινητικότητας, διασφαλίζοντας τη διαφάνεια και την ισότιμη πρόσβαση όλων των ατόμων με αναπηρία σε παροχές και μέσα που διευκολύνουν την προσωπική τους κινητικότητα. Συνιστά, επίσης, στο συμβαλλόμενο Κράτος να παρέχει ειδική κατάρτιση σε δεξιότητες κινητικότητας στα άτομα με αναπηρία και στο ειδικευμένο προσωπικό που εργάζεται μαζί τους.

Σύσταση της Επιτροπής των ΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες

ανανέωση του για σχεδόν μια δεκαετία (η τελευταία φορά που αναθεωρήθηκε ήταν το 2012) τον καθιστά παρωχημένο. Ένα βασικό πρόβλημα που δημιουργεί η μη επικαιροποίηση του Πίνακα είναι ότι όταν κάποιος/α ασφαλισμένος/η με αναπηρία επιθυμεί να αγοράσει ένα τεχνικό βοήθημα ή μια βοηθητική συσκευή που δεν περιλαμβάνεται στον Πίνακα, π.χ. λόγω του ότι χρειάζεται κάτι νεότερης τεχνολογίας, τότε ο Ε.Ο.Π.Υ.Υ. δεν θα τον/την αποζημιώσει, δημιουργώντας αυτομάτως κόστος στον/στην ασφαλισμένο/η με αναπηρία.

Τέλος, σε ότι αφορά τα ειδικά προγράμματα κατάρτισης για τα άτομα με αναπηρία για την απόκτηση δεξιοτήτων κινητικότητας, καθώς και το εξειδικευμένο προσωπικό που συνεργάζεται μαζί τους, δεν έχουν ακόμη σχεδιαστεί και παρασχεθεί με συστηματικό και συνεχή τρόπο. Επί του παρόντος, τα προγράμματα αυτά βασίζονται σε ιδιωτική πρωτοβουλία ή παρέχονται από ιδιωτικούς φορείς σε υψηλό κόστος.

ΘΕΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ (+)

- Η δέσμευση για τη σύσταση Εθνικής Αρχής Προσβασιμότητας, αν και ακόμα αναμένεται η υλοποίηση της.
- Η Επεξεργασία του Κανονισμού Χρήσης Εθνικού Σήματος Προσβασιμότητας μεταξύ του Ε.Λ.Ο.Τ. και της Ε.Σ.Α.μεΑ.
- Η συμμετοχή της Ε.Σ.Α.μεΑ. στις διαβουλεύσεις για τα Σχέδια Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας (Σ.Β.Α.Κ.).
- Η δημοσίευση της Υπουργικής Απόφασης Υ.Α. ΥΠΕΝ/ΔΕΣΣΕΔΠ/65826/699/2020 (ΦΕΚ 2998/Β' 20.7.2020) που αφορά σε τεχνικές οδηγίες για την προσβασιμοποίηση των κτιρίων.
- Η κινητικότητα για την εξεύρεση κονδυλίων και διαδικασιών για τη βελτίωση της προσβασιμότητας των δημοσίων κτιρίων υπό το συντονισμό του Υπουργείου Επικρατείας, το οποίο συνέστησε σχετική Ομάδα Εργασίας στην οποία συμμετέχει και η Ε.Σ.Α.μεΑ.
- Η ανάπτυξη και λειτουργία της διαδικτυακής πύλης gov.gr.
- Η απλούστευση των διοικητικών διαδικασιών και ένταξη αυτών στα Κ.Ε.Π.
- Η δημιουργία της πλατφόρμας myKEPlive και η δυνατότητα τηλεδιασκέψεων στη νοηματική γλώσσα για τους κωφούς και βαρήκοους.
- Η αποδοχή της πρότασης για σύσταση επιτροπής προσβασιμότητας στο Υπουργείο Μεταφορών.
- Η κατάρτιση πρότασης για την αναμόρφωση του ισχύοντος πλαισίου χορήγησης αδειών οδήγησης με τη συμμετοχή της Ε.Σ.Α.μεΑ.

ΑΡΝΗΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ (-)

- Η μη υλοποίηση της δέσμευσης που προβλεπόταν στον Νέο Οικοδομικό Μηχανισμό και αφορούσε στη μετατροπή όλων των δημόσιων κτιρίων σε προσβάσιμα μέχρι το τέλος του 2020.
- Ο μη καθορισμός ακόμη του περιεχομένου της μελέτης προσβασιμότητας, όπως προβλέπεται στο ν. 4030/2011.
- Η μη ύπαρξη δράσεων για την εκπαίδευση του προσωπικού των δημοσίων αρχών, των παρόχων δημόσιων υπηρεσιών, των μηχανικών, κ.λπ., σε θέματα που αφορούν τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία και την προσβασιμότητα.
- Η απουσία υποχρεωτικής εκπαιδευτικής ενότητας σχετικής με την προσβασιμότητα και τον Καθολικό Σχεδιασμό στις τεχνικές σχολές όλων των βαθμίδων της χώρας.
- Η καθυστέρηση στην ενεργοποίηση της Οδηγίας 2016/2012.
- Η μη λειτουργία του Μητρώου Δημόσιων Ιστοσελίδων και Εφαρμογών (ΜΗ.Δ.ΙΣ.ΕΦ) στο οποίο προβλέπεται να καταγράφονται οι οργανισμοί του δημοσίου τομέα των οποίων οι ιστότοποι και οι εφαρμογές τους για φορητές συσκευές είναι προσβάσιμες.
- Η μη ύπαρξη προσβάσιμων υπεραστικών λεωφορείων και TAXI.
- Η μη ανανέωση του Ε.Κ.Π.Υ., και συγκεκριμένα του παραρτήματος που αφορά τον Πίνακα με τα τεχνικά βοηθήματα ή βοηθητικές συσκευές για τα άτομα με αναπηρία.

ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΔΙΑΒΙΩΣΗ & ΖΩΗ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

- ✓ Δυνατότητα επιλογής των συνθηκών διαβίωσης σε ίση βάση με τους άλλους
- ✓ Διαθεσιμότητα υπηρεσιών υποστήριξης ανεξάρτητης διαβίωσης (ελευθερία στην επιλογή του είδους της υποστήριξης)

Διαθεσιμότητα υπηρεσιών υποστήριξης ανεξάρτητης διαβίωσης (ελευθερία στην επιλογή του είδους της υποστήριξης)

Σε αντίθεση με παλαιότερες αντιλήψεις που αντιμετώπιζαν τα άτομα με αναπηρία ως «αντικείμενα» στα οποία δεν τους δινόταν η δυνατότητα να ελέγχουν και να παίρνουν αποφάσεις για τη ζωή τους, η φιλοσοφία της «ανεξάρτητης διαβίωσης» φέρνει ριζική αλλαγή σε αυτή την οπτική. Η «ανεξάρτητη διαβίωση» βασίζεται στην

αρχή ότι τα άτομα με αναπηρία ως υποκείμενα-φορείς δικαιωμάτων, μπορούν να παίρνουν αποφάσεις, να ασκούν έλεγχο στη ζωή τους, και να κάνουν τις δικές τους επιλογές. Ανεξάρτητη διαβίωση σημαίνει, να έχουν τα άτομα με αναπηρία ίσες δυνατότητες και ευκαιρίες για να ζουν με αξιοπρέπεια και αυτονομία στην κοινότητα και σε ίση βάση με τους άλλους. Η ανεξάρτητη διαβίωση επιτάσσει επίσης την απομάκρυνση των ατόμων με αναπηρία από τις δομές ιδρυματικού τύπου, οι οποίες επιβάλλουν στα άτομα ένα καθεστώς πλήρους ανελευθερίας και καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους.

Συνεπώς, η διαμόρφωση ενός κατάλληλου συστήματος υποστήριξης το οποίο θα είναι διαμορφωμένο με τέτοιο τρόπο ώστε να προσαρμόζεται στις (εξατομικευμένες) ανάγκες του ατόμου με αναπηρία αλλά και στις επιλογές/προτιμήσεις του, είναι κλειδί για την επίτευξη της ανεξάρτητης διαβίωσης.

Στην Ελλάδα, την τελευταία δεκαετία παρατηρείται μια μετάβαση από τις μονάδες κλειστής φροντίδας στις μονάδες ανοιχτής φροντίδας. Σύμφωνα με τον Πίνακα 6, ενώ το 2007 ο αριθμός των ωφελούμενων που διαβιούσαν σε μονάδες κλειστής φροντίδας ήταν ίσος με τον αριθμό των ωφελούμενων σε μονάδες ανοιχτής φροντίδας, μια δεκαετία αργότερα, καταγράφεται σημαντική αύξηση των ωφελούμενων της ανοικτής φροντίδας σε ποσοστό 73,3%.

Πίνακας 6: Ωφελούμενοι /Εξυπηρετούμενοι σε Μονάδες Κοινωνικής Φροντίδας (Ανοικτής & Κλειστής Φροντίδας)

Έτος	Κλειστής Φροντίδας	Ανοικτής Φροντίδας	Σύνολο Ωφελούμενων	Ποσοστό Ωφελούμενων Ανοικτής Φροντίδας
2007	4985	4867	9852	49,4%
2009	4980	6885	11865	58,0%
2011	3963	9414	13377	70,4%
2013	3178	7985	11163	71,5%
2015	3078	6394	9472	67,5%
2017	2894	7946	10840	73,3%

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή, Έρευνα Μονάδων Κοινωνικής Φροντίδας και Προστασίας

Η ύπαρξη ενός αριθμού δομών, προγραμμάτων και υπηρεσιών, σύμφωνα με το ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο, στηρίζει τα άτομα με αναπηρία στο να μπορούν να διαβιούν ανεξάρτητα, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι η λειτουργία αυτών των δόμων δεν αντιμετωπίζει προβλήματα και δυσκολίες στη λειτουργία τους. Οι Μονάδες Ψυχοκοινωνικής Αποκατάστασης των ατόμων με ψυχικές αναπηρίες, οι Στέγες Ανεξάρτητης Διαβίωσης (Σ.Α.Δ.), οι Στέγες Υποστηριζόμενης Διαβίωσης για τα άτομα με αναπηρία (Σ.Υ.Δ.), τα Κέντρα Δημέρευσης και Ημερήσιας Φροντίδας (Κ.Δ.Η.Φ.), τα Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης για τα άτομα με αναπηρία (Κ.Δ.Α.Π.-μεΑ), το πρόγραμμα 'Βοήθεια στο Σπίτι', οι δράσεις για την αποϊδρυματοποίηση και τα επιδόματα οικονομικής ενίσχυσης είναι δομές και προγράμματα που δημιουργούν ένα πλαίσιο στήριξης για την διαβίωση του ατόμου με αναπηρία μέσα στη κοινωνία.

Στέγες Υποστηριζόμενης Διαβίωσης (Σ.Υ.Δ.)

Η ίδρυση και λειτουργία των Στεγών Υποστηριζόμενης Διαβίωσης σηματοδοτεί την προσπάθεια μετάβασης από τα ιδρύματα σε δομές μέσα στην κοινότητα. Στην αρχή, οι Στέγες Υποστηριζόμενης Διαβίωσης αφορούσαν μόνο άτομα με νοητικές αναπηρίες. Για παράδειγμα, σύμφωνα με μια μελέτη που διεξήχθη το 2017 από την Ειδική Υπηρεσία Συντονισμού και Παρακολούθησης Δράσεων του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (Ε.Υ.Σ.Ε.Κ.Τ.), στην Ελλάδα υπήρχαν 42 Στέγες Υποστηριζόμενης Διαβίωσης, με τον αριθμό των ατόμων που διέμεναν σε αυτές να είναι 267.⁴⁵ Αξίζει να σημειωθεί ότι ο αριθμός των Σ.Υ.Δ. αυξάνεται με γρήγορους ρυθμούς, π.χ., τον Ιούλιο του 2019 ο αριθμός τους είχε φτάσει τις 100, ενώ κατά τη

⁴⁵ Ειδική Υπηρεσία Συντονισμού και Παρακολούθησης Δράσεων του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (Ε.Υ.Σ.Ε.Κ.Τ.). (2017). *Μελέτη για τις Στέγες Υποστηριζόμενης Διαβίωσης στο ΕΣΠΑ 2014-2020*. Αθήνα.

διάρκεια του 2020 υπήρχαν προσκλήσεις χρηματοδοτήσεις από τις Περιφέρειες της Ελλάδας για τη δημιουργία νέων Σ.Υ.Δ.

Εύφορο έδαφος για την περαιτέρω αύξηση των Στεγών Υποστηριζόμενης Διαβίωσης ήταν η έκδοση της Κοινής Υπουργικής Απόφασης Δ12/ΓΠοικ.13107/283 «Προϋποθέσεις ίδρυσης και λειτουργίας Στεγών Υποστηριζόμενης Διαβίωσης Ατόμων με Αναπηρίες» τον Απρίλιο του 2019, όπου η Ε.Σ.Α.μεΑ. και το μέλος της Π.Ο.Σ.Γ.Κ.Α.μεΑ. ενεπλάκησαν ενεργά στη διαδικασία διαβούλευσης με το ελληνικό κράτος. Σύμφωνα με την Κοινή Υπουργική Απόφαση, οι Σ.Υ.Δ. αφορούν /απευθύνονται πλέον σε όλα τα άτομα με σωματικές, ψυχοκοινωνικές, νοητικές ή/και αισθητηριακές αναπηρίες τα οποία δεν μπορούν να μείνουν μόνα τους χωρίς την κατάλληλη στήριξη. Επιπλέον, θετικά αξιολογείται η αναθεώρηση που έλαβε χώρα στο θεσμικό πλαίσιο που διέπει την ίδρυση αυτών των δομών, δίνοντας τη δυνατότητα και σε νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου να εμπλακούν/αναλάβουν την ίδρυση τους.⁴⁶

Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών με Αναπηρία (Κ.Δ.Α.Π.-μεΑ.)⁴⁷

Τα Κ.Δ.Α.Π.-μεΑ. αποτελούν μια ακόμη δομή που συνεισφέρει στην ανεξάρτητη διαβίωση των ατόμων με αναπηρία. Ο στόχος τους είναι η δημιουργική απασχόληση των παιδιών και νέων με αναπηρία (π.χ. νοητική ή κινητική), που συμβάλει στην κοινωνική τους ένταξη, στη στήριξη των οικογενειών τους και στην αποφυγή της ιδρυματοποίησης. Αν και αρχικά τα Κ.Δ.Α.Π.-μεΑ. Απευθύνονταν μόνο σε παιδιά και νέους με αναπηρία, σύμφωνα με το νομοσχέδιο «Μέτρα ενίσχυσης των εργαζομένων και ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, κοινωνικοασφαλιστικές διατάξεις και διατάξεις για την ενίσχυση των ανέργων» που ήταν υπό διαβούλευση και ολοκληρώθηκε στις 29 Οκτωβρίου 2020, πλέον απευθύνονται και σε ενήλικες με αναπηρία ή χρόνια πάθηση.

Όμως, λόγω του ότι η χρηματοδότηση των Κ.Δ.Α.Π.-μεΑ. προέρχεται κυρίως από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο μέσω του προγράμματος «Εναρμόνιση Οικογενειακής και Επαγγελματικής Ζωής» και όχι από τον κρατικό προϋπολογισμό, αυτό έχει συνέπειες στην ομαλή λειτουργία τους και συγκεκριμένα στην στελέχωση τους, αφού το υπάρχον προσωπικό δεν επαρκεί για να καλύψει τις ανάγκες λειτουργίας τους. Για παράδειγμα, τον Μάιο του 2019,

⁴⁶ Οι ΣΥΔ διακρίνονται σε: α) Σ.Υ.Δ. με 1 έως 4 ενοίκους με αναπηρία και β) Σ.Υ.Δ. με 5 έως 9 ενοίκους με αναπηρία. Οι δομές αυτές απευθύνονται σε άτομα με αναπηρία που έχουν συμπληρώσει το 18^ο έτος της ηλικίας τους και δεν μπορούν να διαβιώσουν αυτόνομα, αλλά χρειάζονται κατάλληλη στήριξη. Η επιλογή των ενοίκων γίνεται τόσο βάσει επιστημονικών κριτηρίων όσο και βάσει της προσωπικότητας, των εξατομικευμένων αναγκών και της κατάσταση της υγείας τους.

⁴⁷ Η εν λόγω Δομή ρυθμίζεται από την Υ.Π. με αριθ. Π2β/Γ.Π.οικ. 14957/9.10.2001 (ΦΕΚ 1397 Β'/22.10.2001).

η Ε.Σ.Α.μεΑ. με επιστολή της προς τον Δήμαρχο Ζακύνθου, ζήτησε την άμεση λήψη δράσεων λόγω του ότι οι προσφερόμενες υπηρεσίες στους εξυπηρετούμενους είναι ανεπαρκείς όπως και ότι οι συνθήκες λειτουργίας τους είναι ελλιπείς και όχι όπως αυτές καθορίζονται στην οικεία Υπουργική Απόφαση.⁴⁸

Με αφορμή τη διαβούλευση του νομοσχεδίου «Μέτρα ενίσχυσης των εργαζομένων και ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, κοινωνικοασφαλιστικές διατάξεις και διατάξεις για την ενίσχυση των ανέργων» και τις αλλαγές που προβλέπονται για τη λειτουργία των Κ.Δ.Α.Π.-μεΑ., η Ε.Σ.Α.μεΑ., λαμβάνοντας υπόψη ότι η εν λόγω δομή αποτελεί ένα από τους πιο πρωτοποριακούς θεσμούς της χώρας και μοναδικό σε επίπεδο πρωτοβάθμιας αυτοδιοίκησης που συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας ζωής τόσο των ίδιων των ατόμων με αναπηρία με αναπηρία όσο και των οικογενειών τους, τονίζει ότι

«Τα Κ.Δ.Α.Π.-μεΑ. θα πρέπει να εκσυγχρονιστούν προκειμένου να ανταποκριθούν στις σύγχρονες ανάγκες, να προωθούν την ανεξάρτητη διαβίωση των ατόμων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις και να συνάδουν με τη σύγχρονη δικαιωματική προσέγγιση για την αναπηρία, ... να απευθύνονται σε όλους τους ανήλικους και ενήλικους με αναπηρία ή χρόνια πάθηση, συμπεριλαμβανομένων των πολιτών τρίτων χωρών (ανήλικων και ενήλικων) με αναπηρία, να επεκταθούν σε κάθε Δήμο της χώρας, να διασφαλιστεί η σταθερή χρηματοδότησή τους και να ακολουθείται από αυτά το μοντέλο της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης και της δημιουργικής απασχόλησης, η οποία θα είναι συμπληρωματική της σχολικής εκπαίδευσης, ώστε να υπάρχει αλληλουχία της δημόσιας εκπαίδευσης και της εκπαίδευσης σε Κ.Δ.Α.Π.-μεΑ, να εξασφαλίζονται οι προδιαγραφές προσβασιμότητας σε αυτά, τόσο για τους ωφελούμενους όσο και για τους γονείς/κηδεμόνες αυτών αλλά και για εργαζόμενους σε αυτά και σε αντίθετη περίπτωση να μην δίνεται άδεια λειτουργίας, καθώς και να γίνει έλεγχος προσβασιμότητας σε αυτά που ήδη λειτουργούν»⁴⁹

Βοήθεια στο Σπίτι

Το πρόγραμμα «Βοήθεια στο Σπίτι» -που καθιερώθηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1990 και εξακολουθεί να υλοποιείται- συμβάλλει και αυτό στην ενίσχυση του πλαισίου της ανεξάρτητης διαβίωσης στην Ελλάδα. Αν και δεν απευθύνεται

⁴⁸ Ε.Σ.Α.μεΑ. (2020, 15 Μαΐου). Δελτίο Τύπου: Να δοθεί άμεση λύση στην υποστελέχωση του ΚΔΑΠ ΜΕΑ του Δ. Ζακύνθου. Ανακτήθηκε στις 16 Νοεμβρίου 2020 από: <https://www.esamea.gr/pressoffice/press-releases/4212-na-dothei-amesi-lysi-stin-ypostelexosioy-kdap-mea-toy-d-zakynthoy>

⁴⁹ Ε.Σ.Α.μεΑ. (2020, 30 Οκτωβρίου). Δελτίο Τύπου: Στο υπ. Εργασίας για τα μέτρα ενίσχυσης εργαζομένων και ευάλωτων ομάδων. Ανακτήθηκε στις 16 Νοεμβρίου 2020 από: <https://www.esamea.gr/pressoffice/press-releases/5021-sto-yp-ergasias-gia-ta-metra-enisxysis-ergazomenon-kai-eyaloton-omadon>

αποκλειστικά σε άτομα με αναπηρία, στοχεύει στην παροχή βοήθειας στα ηλικιωμένα κυρίως άτομα που δεν μπορούν να αυτοεξυπηρετηθούν, έχοντας ως σκοπό τη βελτίωση της καθημερινότητάς τους, και την ενίσχυση της ανεξάρτητης διαβίωσης των ωφελούμενων και των οικογενειών τους. Οι υπηρεσίες που παρέχονται από το «Βοήθεια στο Σπίτι» είναι: α) συμβουλευτική και συναισθηματική στήριξη, β) νοσηλευτική μέριμνα και φυσιοθεραπεία, γ) οικογενειακή-οικιακή φροντίδα, και δ) ικανοποίηση πρακτικών αναγκών διαβίωσης, συνοδεία σε διάφορες υπηρεσίες, μικροαγορές ή/και πληρωμή λογαριασμών. Ωστόσο, η λειτουργία του προγράμματος περιορίζεται σε συγκεκριμένες ώρες κατά τη διάρκεια της ημέρας και σε συγκεκριμένες κατηγορίες ατόμων που χρειάζονται αυτό το είδος στήριξης.

Η μη επαρκής λειτουργία των δομών που συμβάλλουν στην ανεξάρτητη διαβίωση έχει σαν αποτέλεσμα την επιβάρυνση του νοικοκυριού στην κάλυψη των αναγκών φροντίδας ή στήριξης των ατόμων με αναπηρία ή χρόνια πάθηση ή των ηλικιωμένων. Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας SILC 2019 σχετικά με την κάλυψη των αναγκών φροντίδας ή υποστήριξης των ατόμων με αναπηρία, χρόνιο πρόβλημα υγείας, ή των ηλικιωμένων, στη συντριπτική πλειονότητα των νοικοκυριών (80%) την ευθύνη φροντίδας ή στήριξης επωμίζονται τα ίδια τα μέλη του νοικοκυριού.

Πίνακας 7: Τρόποι κάλυψης αναγκών φροντίδας ή υποστήριξης του/των ατόμου/ων με χρόνια πρόβλημα υγείας, αναπηρία ή μεγάλη ηλικία από τα νοικοκυριά (2019)

Κύριος/συμπληρωματικός τρόπος κάλυψης των αναγκών	Με χρήση υπηρεσιών φροντίδας ή βοήθειας κατ' οίκον που προσφέρονται δωρεάν από κρατικούς φορείς (π.χ. πρόγραμμα «Βοήθεια στο σπίτι»)	Με χρήση υπηρεσιών φροντίδας ή βοήθειας κατ' οίκον, το κόστος των οποίων βαρύνει το νοικοκυριό	Η αναγκαία φροντίδα ή βοήθεια παρέχεται από τα μέλη του νοικοκυριού
ΚΥΡΙΟΣ ΤΡΟΠΟΣ	5,7%	14,6%	79,8%
ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΟΣ ΤΡΟΠΟΣ	22,7%	54,5%	22,8%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών, 2019/
Επεξεργασία: Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας.

29(α). Η Επιτροπή συνιστά στο συμβαλλόμενο Κράτος να υιοθετήσει μία ολοκληρωμένη εθνική στρατηγική, με σαφή και χρονικά δεσμευτικά μέτρα και διάθεση επαρκών πόρων, για αποτελεσματική αποϊδρυματοποίηση σε όλα τα επίπεδα.

Σύσταση της Επιτροπής των ΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες

Επίσης, δευτερεύοντος και συμπληρωματικά τα νοικοκυριά απασχολούν με δικά τους έξοδα φροντιστές για το άτομο που χρήζει υποστήριξης. Μόνο ένα 5,7% των νοικοκυριών αναφέρουν ως κύριο τρόπο κάλυψης των αναγκών φροντίδας/υποστήριξης του ατόμου, τη «χρήση υπηρεσιών φροντίδας ή βοήθειας κατ' οίκον που προσφέρονται δωρεάν από κρατικούς φορείς».

Συμπερασματικά, αυτό που προκύπτει από τον παραπάνω πίνακα είναι, η σημαντική επιβάρυνση των μελών του νοικοκυριού αφενός σε πρακτικό επίπεδο εφόσον τα μέλη αποτελούν τους βασικούς φροντιστές των ατόμων που χρήζουν φροντίδας/υποστήριξης, αφετέρου σε οικονομικό επίπεδο, προκειμένου να λαμβάνουν, έστω συμπληρωματικά, μια εξωτερική βοήθεια.

Εθνική Στρατηγική για την Αποϊδρυματοποίηση

Οι αρνητικές συνέπειες της ιδρυματικής φροντίδας στη ψυχική και σωματική υγεία των ατόμων είναι ευρέως γνωστές και επιστημονικά αποδεδειγμένες.

Η ιδρυματική φροντίδα όχι μόνο είναι αναποτελεσματική, αλλά συνιστά κατάφωρη παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και προσβολή της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας.

Η πρώτη προσπάθεια αποϊδρυματοποίησης στην Ελλάδα ήταν η ψυχιατρική μεταρρύθμιση «Ψυχαργώς» που ξεκίνησε στα τέλη της δεκαετίας του 1980, και είχε σαν σκοπό την αποϊδρυματοποίηση των ψυχικά ασθενών, μέσω του κλεισίματος των ψυχιατρείων και της δημιουργίας νέων δομών μέσα στην κοινότητα, με στόχο την κοινωνικό-οικονομική επανένταξη των ψυχικά ασθενών.⁵⁰ Τα αποτελέσματα αυτής μεταρρύθμισης ήταν σημαντικά αφού πέτυχαν τους στόχους τους σε ότι αφορά τη δημιουργία νέων δομών αποϊδρυματοποίησης, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπήρχαν και πολλά εμπόδια που έπρεπε να ξεπεραστούν ώστε να προχωρήσει η εν λόγω μεταρρύθμιση. Η οικονομική κρίση που ξέσπασε το 2009, αδρανοποίησε ωστόσο τις περαιτέρω προσπάθειες της μεταρρύθμισης, καθώς επίσης επηρέασε

⁵⁰ Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας (2020). *Μελέτη για τη διαμόρφωση συνθηκών και πλαισίων ανεξάρτητης διαβίωσης στην κοινότητα: Τελική Έκθεση*. Αθήνα: Ε.Σ.Α.μεΑ.

αρνητικά τη λειτουργία των ήδη υπάρχοντων δομών ψυχοκοινωνικής αποκατάστασης.⁵¹

Το 2017, μετά τη δημοσίευση των απάνθρωπων συνθήκων διαβίωσης των ατόμων που διέμεναν/φιλοξενούνταν στο Παράρτημα Λεχαινών του Κέντρου Κοινωνικής Πρόνοιας Δυτικής Ελλάδας και του Παραρτήματος Σκαραμαγκά του Κέντρου Αποθεραπείας και Αποκατάστασης Παιδιών με Αναπηρία Αττικής,⁵² ξεκίνησε να λειτουργεί πιλοτικό πρόγραμμα αποϊδρυματοποίησης. Σύμφωνα με την Κοινή Υπουργική Απόφαση οικ.60135/1579 «Πρόγραμμα: «Αποϊδρυματοποίηση των Ατόμων με Αναπηρία»⁵³, ο κύριος στόχος του πιλοτικού προγράμματος ήταν η μετεγκατάσταση όλων των ατόμων με αναπηρία που φιλοξενούνταν στο Παράρτημα Λεχαινών και στο Παράρτημα Σκαραμαγκά σε ασφαλείς υποστηρικτικές δομές ή σε δομές οικογενειακού καθώς και η επιστροφή ορισμένων από τα άτομα που έμεναν στις παραπάνω δομές στο οικογενειακό τους περιβάλλον, με παράλληλη υποστήριξή τους.

Στα τέλη του 2019⁵⁴, το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων ανέλαβε την πρωτοβουλία για τη διαμόρφωση εθνικής στρατηγικής για την αποϊδρυματοποίηση. Στο πλαίσιο αυτό ζήτησε τεχνική βοήθεια από την Υπηρεσία Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Structural Reform Support Service -S.R.S.S.) και τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό

---

⁵¹ Ο.π.

⁵² Βλ. ενδεικτικά, BBC (2014, November 14). Disabled children locked up in cages in Lechaina, Greece. [Video post]. Ανακτήθηκε στις 15 Νοεμβρίου 2020 από: <https://www.youtube.com/watch?v=d5KPcvoO7mg>; Cossé, Eva (2014, November 14). Dispatches: Greece - No Excuse for Caging Children. [Weblog post]. Ανακτήθηκε στις 15 Νοεμβρίου 2020 από: <https://www.hrw.org/news/2014/11/18/dispatches-greece-no-excuse-caging-children>; Hadjimatheou, Chloe. (2014, November 14). The disabled children locked up in cages. [Weblog post]. Ανακτήθηκε στις 15 Νοεμβρίου 2020 από: <https://www.bbc.com/news/magazine-30038753>; Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (2014, November 27). Παιδιά σε κλουβιά: Η ντροπή δεν έχει τέλος. [Weblog post]. Ανακτήθηκε στις 15 Νοεμβρίου 2020 από <https://www.hlhr.gr/παιδιά-σε-κλουβιά-η-ντροπή-δεν-έχει-τέλ/>, European Association of Service Providers for Persons with Disabilities. (2014, November 19). Another human rights scandal: time for the EU to act! [Press release]. Ανακτήθηκε στις 15 Νοεμβρίου 2020 από https://www.easpd.eu/sites/default/files/sites/default/files/News/pr_di.pdf, Tsiropoulou, Jenny.

(2017, September 12). They could laugh and talk; they could have a life! [Weblog post]. Ανακτήθηκε στις 15 Νοεμβρίου 2020 από <https://thepressproject.gr/they-could-laugh-and-talk-they-could-have-a-life/>

⁵³ Το πρόγραμμα αυτό αναπτύχθηκε από το Υπουργείο Εργασίας με τη συμμετοχή της μη κυβερνητικής οργάνωσης Lumos.

⁵⁴ «3^η Δεκέμβρη 2019: Το αναπηρικό κίνημα ρωτά την ελληνική κυβέρνηση πως θα υλοποιήσει τις παρατηρήσεις- συστάσεις της Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών». Τεχνική ημερίδα που διοργάνωσε το Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας της Ε.Σ.Α.μεΑ. στις 3 Δεκεμβρίου 2019. Η τεχνική ημερίδα είναι διαθέσιμη στο κανάλι της Ε.Σ.Α.μεΑ. στο YouTube στο: https://www.youtube.com/watch?v=MIYgBkD_4vs

Παρόχων Υπηρεσιών για τα Άτομα με Αναπηρίες (E.A.S.P.D.). Στην διαμόρφωση της εθνικής στρατηγικής αποϊδρυματοποίησης, εκτός από το S.R.S.S. και το E.A.S.P.D., συμμετείχε και μια επιτροπή από ειδικούς, μεταξύ των οποίων και εκπρόσωποι της Ε.Σ.Α.μεΑ. Σύμφωνα με τον αρχικό σχεδιασμό, η *Εθνική Στρατηγική για την Αποϊδρυματοποίηση* θα ήταν έτοιμη στο τέλος Φεβρουαρίου 2020 και η ανάπτυξη του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την αποϊδρυματοποίηση τον Ιούνιο του 2020.⁵⁵ Το φθινόπωρο του 2020, το E.A.S.P.D., που έχει αναλάβει την τεχνική βοήθεια για το σχεδιασμό και την υλοποίηση της *Εθνικής Στρατηγικής για την Αποϊδρυματοποίηση*, διοργάνωσε έξι διαδικτυακές συναντήσεις εργασίας⁵⁶, με συμμετοχή εκπροσώπου της Ε.Σ.Α.μεΑ.

Προσωπικός Βοηθός

Αν και το πρόγραμμα «Βοήθεια στο Σπίτι» έχει ομοιότητες με την υπηρεσία του «προσωπικού βοηθού», ο θεσμός του προσωπικού βοηθού απευθύνεται αποκλειστικά στα άτομα με αναπηρία και είναι προσαρμοσμένος στις ιδιαίτερες ανάγκες στήριξής τους. Ο «προσωπικός βοηθός» είναι το άτομο εκείνο που υποστηρίζει ένα άτομο με αναπηρία στην καθημερινή του διαβίωση. Η υποστήριξη μπορεί να αφορά σε καθημερινές ασχολίες και ανάγκες μετακινήσεων, δραστηριότητες προσωπικής φροντίδας και υγιεινής, καθημερινές λειτουργίες του νοικοκυριού π.χ. προετοιμασία φαγητού κ.α. Βασικό στοιχείο της φιλοσοφίας του θεσμού είναι το δικαίωμα επιλογής του ατόμου με αναπηρία σχετικά με το άτομο που θα αποτελέσει τον προσωπικό του βοηθό.

Το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, στο πλαίσιο των δράσεων που είχε ανακοινώσει για την προώθηση της ανεξάρτητης διαβίωσης, συνέστησε με την Υπουργική Απόφαση αρ. 293 (ΦΕΚ Υ.Ο.Δ.Δ. 314/23.04.2020) Ομάδα Εργασίας, με σκοπό τη διερεύνηση των όρων και των προϋποθέσεων υπό τους οποίους η υπηρεσία του «προσωπικού βοηθού» θα μπορούσε να θεσμοθετηθεί στην Ελλάδα. Η Ομάδα Εργασίας, στην οποία συμμετείχε η Ε.Σ.Α.μεΑ.,⁵⁷ ξεκίνησε τις εργασίες της στις αρχές Απριλίου και στα τέλη Ιουλίου κατέθεσε το πόρισμα της στην πολιτική ηγεσία του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων.

---

⁵⁵ Βλ. την εισήγηση της Υφυπουργού Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, κα Δόμνας Μιχαηλίδου, στην Τεχνική Ημερίδα «3¹ Δεκέμβρη 2019: Το αναπηρικό κίνημα ρωτά την ελληνική κυβέρνηση πως θα υλοποιήσει τις παρατηρήσεις/συστάσεις της Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών» που διοργάνωσε το Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας της Ε.Σ.Α.μεΑ. στις 3 Δεκεμβρίου 2019. Η ημερίδα είναι διαθέσιμη στο κανάλι της [Ε.Σ.Α.μεΑ](https://www.youtube.com/watch?v=MIYgBkD_4vs&t=4s&ab_channel=ESAMEA), στο YouTube στο ακόλουθο σύνδεσμο: https://www.youtube.com/watch?v=MIYgBkD_4vs&t=4s&ab_channel=ESAMEA

⁵⁶ Οι τρεις συναντήσεις εργασίας αφορούσαν το σχεδιασμό του Σχεδίου Δράσης για τους ενήλικες και τους ηλικιωμένους με αναπηρία και οι υπόλοιπες τρεις αφορούσαν τον σχεδιασμό του Σχεδίου Δράσης για τα παιδιά με αναπηρία.

⁵⁷ Υπουργική Απόφαση αρ. 293 (ΦΕΚ Υ.Ο.Δ.Δ. 314/23.04.2020)

Σε συνέχεια της κατάθεσης του πορίσματος, η Υφυπουργός Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων εισηγήθηκε τη χρηματοδότηση πιλοτικού προγράμματος εφαρμογής της υπηρεσίας του «προσωπικού βοηθού» από το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, με την ημερομηνία έναρξης να τοποθετείται εντός του 2021.⁵⁸

Αναδοχή και υιοθεσία παιδιών με αναπηρία

Σύμφωνα με την έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη από το 2015⁵⁹, 3000 παιδιά διαμένουν σε ιδρύματα παιδικής φροντίδας, εκ των οποίων τα 1000 σε ιδρύματα του δημοσίου τομέα, χωρίς ωστόσο να γίνεται αναφορά στον αριθμό των παιδιών που έχουν αναπηρία. Σχεδόν παρόμοια ευρήματα με αυτά του Συνηγόρου του Πολίτη εμπεριέχει και η έκθεση «Χαρτογράφηση της ιδρυματικής και κατ' οίκον φροντίδας των παιδιών στην Ελλάδα» της ΜΚΟ Lumos.⁶⁰ Συγκεκριμένα, με έτος αναφοράς το 2014, η έρευνα της Lumos εκτιμά ότι 2825 παιδιά και νέοι βρίσκονταν κάτω από ιδρυματική περίθαλψη, ενώ μόνο 309 άτομα ζούσαν σε ανάδοχη οικογένεια.⁶¹ Λόγω της έλλειψης εναλλακτικής επιλογής φροντίδας, όταν ένα παιδί δεν μπορεί να συνεχίσει να ζει με τους γονείς του ή με κάποιο μέλος από την ευρύτερη οικογένεια του, καταλήγει σε ίδρυμα για απεριόριστη χρονική περίοδο. Ωστόσο, η κατάσταση αυτή είναι δυσμενέστερη για τα παιδιά με αναπηρία αφού από τη στιγμή που θα πάνε στο ίδρυμα οι πιθανότητες εξόδου από αυτό μετά την ενηλικίωσή τους είναι λίγες.⁶²

Θετικό βήμα που θα συμβάλει στην αποϊδρυματοποίηση των παιδιών με αναπηρία, είναι η θέσπιση του ν. 4538/2018 που προβλέπει την αναδοχή και υιοθεσία παιδιών με αναπηρία ενώ επίσης θεσπίζει το πλαίσιο επαγγελματικής αναδοχής παιδιών με αναπηρία. Αν και ο ν. 4538 έχει ψηφιστεί από το 2018, ακόμα δεν έχει αρχίσει να εφαρμόζεται. Ωστόσο, μέσα στο 2020 σημειώνεται έντονη κινητικότητα ώστε ο νόμος αυτός να εφαρμοστεί. Μάλιστα στο Σχέδιο Δράσης για τα Άτομα με Αναπηρία περιλαμβάνεται συγκεκριμένη δράση που στοχεύει να ευαισθητοποιήσει και να ενημερώσει την κοινωνία σχετικά με το δικαίωμα των παιδιών με αναπηρία στην αποϊδρυματοποίησή τους και στην ανεξάρτητη διαβίωσή τους στη κοινότητα.

⁵⁸ Κοψίνη, Χ (2020, 27 Οκτωβρίου). «Πρόταση για «προσωπικό βοηθό» σε Άτομα με Αναπηρία». *Η Εφημερίδα των Συντακτών*. Ανακτήθηκε στις 16 Νοεμβρίου 2020 από: https://www.efsyn.gr/oikonomia/elliniki-oikonomia/266054_protasi-gia-prosopiko-boitho-se-atoma-me-anapiria

⁵⁹ Συνήγορος του Πολίτη. (2015). *Ειδική έκθεση «Τα δικαιώματα των παιδιών που ζουν σε ιδρύματα»: Διαπιστώσεις και προτάσεις του Συνηγόρου για την λειτουργία των ιδρυμάτων παιδικής προστασίας*. Αθήνα. Ανακτήθηκε στις 16 Νοεμβρίου 2020 από: www.synigoros.gr

⁶⁰ Roots Research Center. (2015). *Mapping institutional and residential care for children in Greece: Executive Summary*. Ανακτήθηκε στις 16 Νοεμβρίου 2020 από: https://www.openingdoors.eu/wp-content/uploads/2016/08/Data_institutionalised_children_Greece.pdf

⁶¹ Ο.π.

⁶² Συνήγορος του Πολίτη, 2015

ΘΕΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ (+)

- Η πρωτοβουλία για τον σχεδιασμό Εθνικής Στρατηγικής για την Αποϊδρυματοποίηση
- Η πρωτοβουλία για τη δημιουργία Ομάδας Εργασίας για τον «προσωπικό βοηθό» και η ανακοίνωση για πιλοτική της έναρξη μέσα στο 2021.
- Η πρωτοβουλία για την ευαισθητοποίηση και ενημέρωση σχετικά με την αναδοχή και υιοθεσία παιδιών με αναπηρία.
- Η εμπλοκή των ατόμων με αναπηρία στην Επιτροπή για το σχεδιασμό της Εθνικής Στρατηγικής για την Αναπηρία και στην Ομάδα Εργασίας για την εκπόνηση μελέτης σχετικά με τον «προσωπικό βοηθό», σύμφωνα και με τη Σύσταση 29β⁶³ της Επιτροπής των Η.Ε. για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες.

ΑΡΝΗΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ (-)

- Η σημαντική επιβάρυνση των οικογενειών για την κάλυψη των αναγκών φροντίδας και υποστήριξης των ατόμων με αναπηρία ή χρόνια πάθηση,
- Η περιορισμένη διαθεσιμότητα δομών και υπηρεσιών υποστήριξης της ανεξάρτητης διαβίωσης των ατόμων με αναπηρία στην κοινότητα.
- Η ανεπαρκής λειτουργία των υφιστάμενων δομών, όπως τα ΚΔΑΠ-μεΑ., λόγω της υποστελέχωσής τους.

---

⁶³ Οι Τελικές Συστάσεις της Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών είναι διαθέσιμες στην ιστοσελίδα των Ηνωμένων Εθνών στο:

<http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhskOcZ9cO6iPair3wEJzoMtZPRIsn2F8be6qzYChDHrmBTMH%2bqHKEyy9lklKsnfl7vYm%2b%2fX3mXiOTCPBgssnHiOpTdzNgr3iDcGr9iV9ip4N2>. Η ελληνική μετάφραση τους είναι διαθέσιμη στο:

https://www.esamea.gr/component/cck/?task=download&collection=article_filegroup&xi=0&file=article_file&id=4592, και η μορφή σε εύκολη για ανάγνωση (easy-to-read) στο:

https://www.esamea.gr/component/cck/?task=download&collection=article_filegroup&xi=1&file=article_file&id=4592.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ

- ✓ Πρόσβαση στην υποχρεωτική εκπαίδευση, εκπαιδευτική ένταξη παιδιών με αναπηρία
- ✓ Πρόσβαση στο Γενικό Εκπαιδευτικό Σύστημα
- ✓ Προσβασιμότητα και καταλληλότητα σχολικών μονάδων, υποδομών και εγκαταστάσεων
- ✓ Προσβασιμότητα εκπαιδευτικού υλικού, εξοπλισμού και εκπαιδευτικής διαδικασίας
- ✓ Πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, την κατάρτιση και τη δια βίου μάθηση

Πρόσβαση στην υποχρεωτική εκπαίδευση, εκπαιδευτική ένταξη παιδιών με αναπηρία

Στην Ελλάδα δεν υπάρχουν έως σήμερα δεδομένα για τη μαθητική διαρροή των παιδιών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, και εκλείπει επίσης, επίσημη καταγραφή του συνολικού πληθυσμού εντός και εκτός εκπαίδευσης, ώστε να είναι εφικτή η εκτίμηση του ποσοστού σχολικής ένταξης. Εξάλλου, μόλις το 2008 κατοχυρώνεται νομοθετικά στη χώρα ο υποχρεωτικός χαρακτήρας της εκπαίδευσης ατόμων με αναπηρία «ως αναπόσπαστο μέρος της υποχρεωτικής και δωρεάν δημόσιας παιδείας» (ν. 3699/2008).

Το Σχ. έτος 2019-20, οι μαθητές με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (με ή χωρίς γνωμάτευση), που φοιτούν σε γενικά και ειδικά σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, αποτελούν το 7% του μαθητικού πληθυσμού της χώρας και ανέρχονται σε 101.683 μαθητές.⁶⁴ Το 70% των μαθητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες είναι αγόρια.

Πρόσβαση στο γενικό εκπαιδευτικό σύστημα

Η πλειονότητα των μαθητών/τριών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (88%) φοιτούν σε σχολεία γενικής εκπαίδευσης, ενώ 12.086 μαθητές/τριες φοιτούν σε διαχωρισμένα σχολεία ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης.

Ο πληθυσμός των ειδικών σχολείων αποτελείται κυρίως από μαθητές/τριες με νοητική αναπηρία, μαθητές/τριες με αυτισμό και μαθητές/τριες με πολλαπλές αναπηρίες, οι οποίοι/ες λόγω της σοβαρότητας της αναπηρίας τους είναι και

⁶⁴ Στοιχεία πληροφοριακού συστήματος Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, My School.

περισσότερο εκτεθειμένοι/ες σε κοινωνικό αποκλεισμό.

Ωστόσο, η de facto εγγραφή των μαθητών/τριων με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στα γενικά σχολεία, παρότι αξιολογείται θετικά ως μια τάση προς την κατεύθυνση ενός συμπεριληπτικού εκπαιδευτικού συστήματος, δεν εξασφαλίζει την ουσιαστική ένταξη και την ισότιμη συμμετοχή των μαθητών/τριων με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες σε ένα σχολείο για όλους.

Προσβασιμότητα και καταλληλόλητα σχολικών μονάδων, υποδομών και εγκαταστάσεων

Βασικό εμπόδιο που αντιμετωπίζουν οι μαθητές/τριες με κινητικές και αισθητηριακές αναπηρίες αποτελεί η μειωμένη προσβασιμότητα των σχολικών εγκαταστάσεων και υποδομών. Σύμφωνα με καταγραφή του Υπουργείου Παιδείας, το 2017 ένας μεγάλος αριθμός σχολικών κτιρίων δεν πληρούσαν ούτε τις ελάχιστες προδιαγραφές φυσικής προσβασιμότητας (ράμπες, ανελκυστήρες). Ειδικότερα, σε όλη τη χώρα 7.361 σχολεία δε διαθέτουν ράμπα για να εισέλθει αναπηρικό αμαξίδιο και περισσότερα 9.917 δεν διαθέτουν χώρους υγιεινής για άτομα με αναπηρία.⁶⁵

Τα τελευταία 2 χρόνια (2019-2020), μέσω του προγράμματος Φιλόδημος II, υλοποιούνται σημαντικά έργα για την ενίσχυση της προσβασιμότητας των σχολικών κτιρίων και ειδικότερα για την «κατασκευή ραμπών και χώρων υγιεινής ατόμων με αναπηρία» μέσω οικονομικής χρηματοδότησης του Υπουργείου Εσωτερικών προς τους Δήμους. Ο συνολικός προϋπολογισμός του προγράμματος ανέρχεται σε 35.000.000 €.⁶⁶

Η κατάσταση των κτιριακών υποδομών και εγκαταστάσεων είναι σημαντικά υποβαθμισμένη και στην περίπτωση των ειδικών σχολείων (Σ.Μ.Ε.Α.Ε.). Αρκετά ειδικά σχολεία αντιμετωπίζουν σοβαρά κτιριακά προβλήματα, με ελλείψεις, ακατάλληλους (π.χ. χωρισμένους με νοβοπάν) και μη προσβάσιμους χώρους. Η περίπτωση του 2^{ου} ειδικού δημοτικού Πειραιά είναι χαρακτηριστική. Το σχολείο συστεγάζεται με γενικό δημοτικό της περιοχής και του έχουν δοθεί σχολικές αίθουσες σε όροφο με ανάβαση σκάλας και χωρίς να υπάρχει ανελκυστήρας. Αποτέλεσμα αυτών των ελλείψεων είναι ο συνωστισμός μαθητών/τριών σε σχολικές τάξεις, ακόμα και με συνδιδασκαλία τμημάτων λόγω έλλειψης

⁶⁵ <https://www.ypes.gr/wp-content/uploads/2019/04/pros29878-18042019.pdf>

⁶⁶ Το ανώτατο ποσό χρηματοδότησης για κάθε σχολική μονάδα καθορίζεται σε 500€ για την κατασκευή ή προκατασκευή και τοποθέτηση ραμπών και 2.500€ για την κατασκευή χώρων υγιεινής.

αιθουσών, αλλά και η αδυναμία του ειδικού εκπαιδευτικού προσωπικού (Ε.Ε.Π.) και του ειδικού βοηθητικού προσωπικού (Ε.Β.Π.) να επιτελέσει αποτελεσματικά το ρόλο του αφού σε αρκετές περιπτώσεις δεν υπάρχουν οι χώροι για τις προβλεπόμενες συνεδρίες.⁶⁷

Η πρόσβαση στη σχολική μονάδα προϋποθέτει και τη δυνατότητα ασφαλούς και έγκαιρης μεταφοράς των μαθητών/τριών από και προς το σχολείο. Το προβληματικό και ελλιπές σύστημα μεταφοράς των μαθητών/τριών με αναπηρία στις σχολικές μονάδες έχει ως αποτέλεσμα αρκετοί μαθητές/τριες να αποκλείονται από την εκπαιδευτική διαδικασία, αλλά και στην περίπτωση των ειδικών σχολείων, να μην έχουν καν πρόσβαση στις αναγκαίες θεραπείες. Σε αρκετές περιπτώσεις, οι οικογένειες των μαθητών/τριών αναγκάζονται να επωμιστούν οι ίδιες το οικονομικό βάρος προκειμένου να μεταφέρουν τα παιδιά τους στο σχολείο (ακόμα και με ταξί) ώστε να μη στερούνται το δικαίωμα στη μάθηση.⁶⁸

Ιδιαίτερα έντονα είναι τα προβλήματα λειτουργίας που αντιμετωπίζουν τα ειδικά σχολεία στην περιφέρεια και ιδίως στην νησιωτική Ελλάδα.

Χαρακτηριστική είναι η κατάσταση στην περιφέρεια Βορείου Αιγαίου, την οποία η Ε.Σ.Α.μεΑ. γνωστοποίησε στην Υπουργό Παιδείας στις 14.10.2019, προωθώντας τα αιτήματα της Περιφερειακής Ομοσπονδίας ΑμεΑ Β. Αιγαίου και του Σ.Ε.Π.Ε. Ικαρίας και Φούρνων. Μεταξύ των προβλημάτων που επισημαίνονται είναι: η έλλειψη αίθουσας για να στεγαστεί το τμήμα ένταξης του 2^{ου} δημοτικού Αγίου Κηρύκου, η μη λειτουργία του ειδικού δημοτικού Καραβοστάμου, οι ελλείψεις σε ΕΒΠ με αποτέλεσμα να παραμένουν παιδιά στο σπίτι τους, τα προβλήματα με τη μεταφορά των μαθητών από και προς το σχολείο (ακατάλληλα μέσα μεταφοράς, προσέλευση και αποχώρηση σε ώρες εκτός σχολικού ωραρίου).

Προσβασιμότητα εκπαιδευτικού υλικού, εξοπλισμού και εκπαιδευτικής διαδικασίας

Το εκπαιδευτικό υλικό, οι υπηρεσίες, ο εξοπλισμός, το ηλεκτρονικό περιβάλλον και οι πληροφορίες που παρέχονται στους μαθητές παραμένουν σε μεγάλο βαθμό μη προσβάσιμα.

⁶⁷ Βλ. Υπόμνημα ΣΕΕΠΕΑ Αττικής για την κατάσταση στην Ειδική Εκπαίδευση στην Αττική, 21-10-2020 (Αρ. πρωτ.760): <https://www.especial.gr/eidikh-agwgh-kai-ekpaidefsh-sthn-attikh-perigrafh-kai-kwdikopoihsh-provlhmatwn-apo-ton-seepea-attikhs/>

⁶⁸ <https://www.especial.gr/sullogos-proswpikou-eidikou-peratatwn-aluta-akoma-ta-provlimata-metaforas-mathitwn/>

Σύμφωνα με ενημέρωση που είχε το Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Ι.Ε.Π.), ο σχεδιασμός, η μεθοδολογία και η παραγωγή νέων/υποστηρικτικών τεχνολογιών και ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού καθώς και η μελέτη της διαφοροποίησης και της προσβασιμότητας των προγραμμάτων σπουδών, των διδακτικών βιβλίων και του εκπαιδευτικού υλικού, αποτελούν αντικείμενο εν εξελίξει συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων, των εξής:

- Καθολικός Σχεδιασμός και Ανάπτυξη Προσβάσιμου Ψηφιακού Εκπαιδευτικού Υλικού: <http://iep.edu.gr/el/espa-2014-2020/04-katholikos-sxediasmos-kai-anaptyksi-prosvasimou-psifiakoy-ekpaideftikoy-ylikoy>
- Επιμόρφωση σε πρακτικές στήριξης των μαθητών και των μαθητριών στο πλαίσιο της Διαφοροποιημένης Διδασκαλίας (ΔΔ)": <http://iep.edu.gr/el/espa-2014-2020/12-epimorfosi-se-praktikes-ypostirixis-ton-mathiton-kai-ton-mathitrion-sto-plaisio-tis-diaforopoiimenis-didaskalias-dd>.

Παρότι ο νόμος 3699/2008 αναγνωρίζει την γραφή Braille ως επίσημη γραφή των τυφλών μαθητών/τριών, οι τυφλοί/ες ή μερικώς βλέποντες μαθητές/τριες αντιμετωπίζουν αρκετά προβλήματα σχετικά με την προσβασιμότητα του εκπαιδευτικού υλικού. Πολλά σχολικά βιβλία είτε δεν έχουν ακόμη εκτυπωθεί σε γραφή Braille, με τη διαθεσιμότητα τους να περιορίζεται κυρίως στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, ενώ σε αρκετές περιπτώσεις διαπιστώνονται λάθη στη μετεγγραφή που οφείλονται στη χρήση ξεπερασμένων τεχνολογιών. Εντός του 2018 συγκροτήθηκε Ομάδα Εργασίας με απόφαση του τότε Υπουργού Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων με αντικείμενο τη μετεγγραφή των μαθητικών βιβλίων στον κώδικα γραφής Braille, για τυφλούς/ες μαθητές/τριες της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, ωστόσο δεν γνωρίζουμε τα μέχρι στιγμής αποτελέσματα αυτής της πρωτοβουλίας.

34(β). «Τα σχολεία και τα πανεπιστήμια δεν διαθέτουν προσβάσιμα και συμπεριληπτικά περιβάλλοντα, κτίρια, εκπαιδευτικό υλικό, υπηρεσίες, εξοπλισμό, τεχνολογίες πληροφορίας και επικοινωνίας, καθώς και εξατομικευμένη στήριξη για εκπαιδευόμενους με αναπηρία»

Παρατήρηση της Επιτροπής των ΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες

Για παράδειγμα, στο Ειδικό Σχολείο κωφών- βαρήκοων Πανοράματος Θεσσαλονίκης όπου φοιτούν μαθητές με μητρική γλώσσα τη νοηματική, είχε τοποθετηθεί γυμναστής και κοινωνικός λειτουργός που δεν διέθεταν έστω επάρκεια στην Ελληνική νοηματική γλώσσα (σχ. Έτος 2019).

Προβλήματα αντιμετωπίζουν και οι κωφοί/ες και βαρήκοοι/ες μαθητές/τριες, αφού ακόμα και στα ειδικά σχολεία διαπιστώνεται έλλειψη εκπαιδευτικού προσωπικού με επάρκεια στην νοηματική γλώσσα. Παρότι η νοηματική γλώσσα αναγνωρίζεται ως επίσημη γλώσσα του ελληνικού κράτους, αλλά και ως απαραίτητο προσόν για την τοποθέτηση εκπαιδευτικού και Ε.Ε.Π. σε Σ.Μ.Ε.Α. κωφών και βαρήκοων, στην πράξη αυτό δεν εφαρμόζεται.

Η υγειονομική κρίση λόγω της πανδημίας του κορωνοϊού ανέδειξε με δραματικό τρόπο τα εμπόδια ηλεκτρονικής προσβασιμότητας που αντιμετωπίζουν οι μαθητές/τριες με αναπηρία στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Κατά την περίοδο του 1^{ου} lockdown, χιλιάδες μαθητές βρέθηκαν εντελώς αποκλεισμένοι/ες από την εξ αποστάσεως εκπαίδευση, λόγω της έλλειψης προσβασιμότητας των εφαρμογών συγχρονισμένης ή ασύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης που τέθηκαν σε λειτουργία.

Αντικείμενο της Πράξης «Καθολικός Σχεδιασμός και Ανάπτυξη Προσβάσιμου Ψηφιακού Εκπαιδευτικού Υλικού» αποτελεί η ανάπτυξη προσβάσιμου ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση (από την Γ' έως και την ΣΤ' Δημοτικού) για όλους τους μαθητές με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Επιπλέον, το εν λόγω υλικό μπορεί να χρησιμοποιηθεί και από μαθητές των Ειδικών σχολείων και των ΕΕΕΕΚ στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Η πράξη αποτελεί συνέχεια της πράξης «Σχεδιασμός και ανάπτυξη προσβάσιμου εκπαιδευτικού και εποπτικού υλικού για μαθητές με αναπηρίες – Οριζόντια Πράξη» με MIS 299743 (<http://www.prosvasimo.gr/el/>), με την οποία έγινε η προσαρμογή των σχολικών εγχειριδίων για όλα τα μαθήματα των τάξεων της Α' και Β' Δημοτικού, ώστε να καταστούν προσβάσιμα από μαθητές με διάφορες αναπηρίες.

Υποστήριξη των μαθητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες

Πολλά και σοβαρά προβλήματα αντιμετωπίζουν οι υποστηρικτικές δομές της εκπαίδευσης και ειδικότερα τα Κέντρα Εκπαιδευτικής Συμβουλευτικής και Υποστήριξης (Κ.Ε.Σ.Υ.). Σοβαρές ελλείψεις σε προσωπικό, ακατάλληλα και μη προσβάσιμα κτήρια, ελλείψεις σε ψυχομετρικά εργαλεία αξιολόγησης, ελλείψεις σε υλικοτεχνική υποδομή, ελλείψεις σε προσωπικό καθαριότητας και

πλημμελείς συνθήκες υγιεινής αποτελούν ζητήματα που καθιστούν δυσχερή την έγκαιρη και ολοκληρωμένη αξιολόγηση και στήριξη των μαθητών.⁶⁹

Σε αυτές τις συνθήκες, είναι αμφίβολο και ασαφές, με ποιο ακριβώς τρόπο ο ν. 4547/2018 (ΦΕΚ Α' 102) για τις δομές υποστήριξης της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για όλους τους μαθητές, θα έχει κάποιο θετικό αντίκτυπο στο δικαίωμα των μαθητών με αναπηρία στην εκπαίδευση, όπως διαπιστώνει και ο Συνήγορος του Πολίτη στην Έκθεση του για την εφαρμογή της Σύμβασης (2019).

Η εξειδικευμένη υποστήριξη των μαθητών με αναπηρία ή /και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στα γενικά σχολεία, υλοποιείται κυρίως μέσω του θεσμού των τμημάτων ένταξης στα οποία υποστηρίζονται οι εν λόγω μαθητές σε ποσοστό 43% (σχ.έτος 2019-20).

Τα Τμήματα Ένταξης (Τ.Ε.) αντιμετωπίζουν πολλά προβλήματα που σχετίζονται κυρίως με την έλλειψη επαρκούς προσωπικού και τον μεγάλο αριθμό μαθητών/τριών που πολλές φορές υπερβαίνει το νόμιμο όριο των 12 μαθητών/τριών ανά τμήμα. Επιπρόσθετα, αμφιλεγόμενη είναι και η σύνθεσή των Τ.Ε. καθώς συνήθως αποτελούνται από μαθητές/τριες πολύ διαφορετικών κατηγοριών και σοβαρότητας αναπηρίας ή/και ειδικής εκπαιδευτικής ανάγκης, αλλά και από μαθητές/τριες που ενδεχομένως αντιμετωπίζουν άλλες δυσκολίες. Αξιοσημείωτο είναι ότι για μεγάλο τμήμα αυτών των μαθητών/τριών δεν γνωρίζουμε τον ακριβή λόγο παραπομπής τους στα Τ.Ε. Ειδικότερα, κατά το σχολικό έτος 2019-20, το 36,4% των μαθητών/τριών που φοιτούν σε Τ.Ε. δεν διαθέτουν επίσημη γνωμάτευση/ διάγνωση για αναπηρία ή ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

34(δ) «Δεν υπάρχουν επαρκή στοιχεία για το ύψος των δημόσιων κονδυλίων που διατίθενται για τη συμπεριληπτική εκπαίδευση στα γενικά σχολεία και τα ιδρύματα ανώτερης εκπαίδευσης, για καθορισμένα διαφανή πρωτόκολλα σε σχέση με εξατομικευμένα εκπαιδευτικά πλάνα και για σχετικές τεχνολογίες και μέσα επικοινωνίας που να διασφαλίζουν την πρόσβαση των μαθητών με αναπηρία σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης.»

Παρατήρηση της Επιτροπής των ΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες

⁶⁹ Βλ. Υπόμνημα Σ.Ε.Ε.Π.Ε.Α. Αττικής για την κατάσταση στην Ειδική Εκπαίδευση στην Αττική, 21-10-2020 (Αρ. πρωτ.760): <https://www.especial.gr/eidikh-agwgh-kai-ekpaidefsh-sthn-attikh-perigrafh-kai-kwdikopoihsh-provlhmatwn-apo-ton-seepea-attikhs/>

Πίνακας 8: Μαθητές με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες σε γενικά σχολεία ανά είδος εκπαιδευτικής υποστήριξης, Σχ. Έτος 2019-2020

ΠΛΗΘΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΑΝΑ ΕΙΔΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ (ΣΧ. ΕΤΟΣ 2019-2020)	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ	%
Μόνο από τον εκπαιδευτικό της γενικής τάξης	25258	11645	36903	41,2%
Παράλληλη Στήριξη	7835	1777	9612	10,7%
Τμήματα Ένταξης με κοινό και εξειδικευμένο πρόγραμμα	24855	12883	37738	42,1%
Τμήματα Ένταξης διευρυμένου ωραρίου	743	330	1073	1,2%
Κατ' οίκον διδασκαλία	154	100	254	0,3%
Ειδικό βοηθητικό προσωπικό	733	460	1193	1,3%
Σχολικός νοσηλευτής	857	745	1602	1,8%
Ειδικό βοηθό που διαθέτει η οικογένεια	905	317	1222	1,4%
Σύνολο	61340	28257	89597	

Πηγή: Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Πληροφοριακό Σύστημα My-School (30.7.2020)

Η εξατομικευμένη υποστήριξη με τη μορφή της Παράλληλης Στήριξης εφαρμόζεται σε πολύ μικρότερη κλίμακα και δη στο 11% των μαθητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

Στη διετία 2017-2019 διαπιστώνονται ορισμένες εξελίξεις που αξιολογούνται θετικά. Ειδικότερα, καταγράφεται:

- μείωση του ποσοστού των μαθητών που δεν λαμβάνουν καμία εξειδικευμένη υποστήριξη, και αφετέρου,
- αύξηση του αριθμού των μαθητών που λαμβάνουν παράλληλη στήριξη, καθώς οι σχετικές εγκρίσεις ανήλθαν από 6.273 (Σχ. Έτος 2017-18) σε 9.612 (Σχ. Έτος 2019-20).

Ωστόσο σημειώνεται ότι, για το Σχ. Έτος 2019-2020 εκλείπουν τα δεδομένα για τις παρεχόμενες ώρες υποστήριξης, ενώ έχει ήδη διαπιστωθεί εμπειρικά η τάση να εγκρίνονται περισσότερα αιτήματα, που όμως αντιστοιχούν σε μείωση των ωρών υποστήριξης σε κάθε μαθητή. Συμπερασματικά, είναι επίφοβο να εξάγουμε συμπέρασμα για την πραγματική μεταβολή αναφορικά με την ποιότητα της παρεχόμενης υποστήριξης μέσω Π.Σ.

Πίνακας 9: Μαθητές με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες σε γενικά σχολεία ανά είδος εκπαιδευτικής υποστήριξης: Μεταβολή τη διετία 2018-2020

ΠΛΗΘΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΑΝΑ ΕΙΔΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ	2019-2020	2017-18	ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΔΙΕΤΙΑ 2019/20	ΤΗ 2017/18-
Μόνο από τον εκπαιδευτικό της Γενικής Τάξης	36903	45770	-8867	-19,37%
Παράλληλη Στήριξη	9612	6.273	3339	53,23%
Τμήματα Ένταξης με Κοινό και Εξειδικευμένο	37738	38.317	-579	-1,51%
Τμήματα Ένταξης Διευρυμένου Ωραρίου	1073	1.095	-22	-2,01%
Κατ' οίκον Διδασκαλία	254	332	-78	-23,49%
Ειδικό Βοηθητικό Προσωπικό	1193	783	410	52,36%
Σχολικός Νοσηλευτής	1602	633	969	153,08%
Ειδικό Βοηθό που Διαθέτει η Οικογένεια	1222	1396	-174	-12,46%
Μαθητικός Πληθυσμός στα Γενικά Σχολεία	89597	94599	-5002	-5,29%

Πηγή: Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Πληροφοριακό Σύστημα My-School (30.7.2020) & Παρουσίαση Προϊστάμενου Διεύθυνσης Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης ΥΠ.Π.Ε.Θ, στο: Τα Βασικά Μεγέθη της Εκπαίδευσης 2017-2018: Η ελληνική πρωτοβάθμια & δευτεροβάθμια ειδική αγωγή & εκπαίδευση. Μέρος Γ: Πρακτικά ημερίδας 27 Νοεμβρίου 2018

Διεθνή δεδομένα αναφορικά με τον θεσμό της Παράλληλης Στήριξης-Συνεκπαίδευσης, καταδεικνύουν ότι αυτός είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικός για την ουσιαστική ένταξη των μαθητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στη γενική εκπαίδευση. Θέση της Ε.Σ.Α.μεΑ. αποτελεί η αντίληψη ότι, για να αποδώσει ο συμπεριληπτικός χαρακτήρας της Παράλληλης Στήριξης, θα πρέπει να διαμορφώνονται συνθήκες συνδιδασκαλίας στη τάξη. Ο ειδικός εκπαιδευτικός, χρειάζεται να μπορεί να συνεργάζεται και να συνδιαμορφώνει σε ισότιμη βάση και από κοινού με τον εκπαιδευτικό γενικής εκπαίδευσης τη διδασκαλία, σε ένα πλαίσιο που θα είναι και οι δύο συνυπεύθυνοι για την πρόοδο όλων των μαθητών, και για την αντιμετώπιση των ειδικών εκπαιδευτικών αναγκών τους.

Ωστόσο στην χώρα μας, η εφαρμογή της Παράλληλης Στήριξης λαμβάνει χώρα συνήθως κατά το πρότυπο ενός “προσωπικού βοηθού” για τον/την μαθητή/τρια με αναπηρία, πρακτική η οποία δημιουργεί μια νέα συνθήκη αποκλεισμού εντός του γενικού σχολείου. Αρκετές φορές αυτή η συνθήκη αποτυπώνεται και με τον χωροταξικό διαχωρισμό του εκπαιδευτικού Παράλληλης Στήριξης και του/των

υποστηριζόμενου/ων μαθητή/ων μέσα στην τάξη (λ.χ. χώρος στο πίσω μέρος της τάξης).

Σημαντική έρευνα⁷⁰ που διενεργήθηκε το 2019 σε δείγμα 479 εκπαιδευτικών (εκπαιδευτικοί τάξης, εκπαιδευτικοί Τμημάτων Ένταξης και Παράλληλης Στήριξης) πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης από όλες τις περιφέρειες της χώρας, επικεντρώνεται στο ζήτημα της συνεργασίας εκπαιδευτικών γενικής και ειδικής αγωγής στο πλαίσιο της γενικής πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Τα αποτελέσματα της έρευνας καταδεικνύουν τα ελλείμματα στο επίπεδο του κοινού προγραμματισμού της διδασκαλίας, τη σπάνια εφαρμογή πρακτικών συνδιδασκαλίας στην τάξη, και την περιορισμένη διείσδυση της συνεργατικής κουλτούρας μεταξύ των εκπαιδευτικών της τάξης και των εκπαιδευτικών Παράλληλης Στήριξης. Ως αιτίες αυτών των ελλειμμάτων, οι εκπαιδευτικοί εντοπίζουν την ανεπαρκή εμπειρία και επιμόρφωση τους στη συνεκπαίδευση και τις πρακτικές συνδιδασκαλίας, την ασάφεια του θεσμικού πλαισίου ως προς τις αρμοδιότητες και τη συνεργασία ειδικών και γενικών εκπαιδευτικών, την έλλειψη χρόνου για συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών, ειδικά όταν η Παράλληλη Στήριξη παρέχεται για λίγες μόνο ώρες, αλλά και επειδή η τοποθέτηση των εκπαιδευτικών Παράλληλη Στήριξη δεν γίνεται έγκαιρα με την έναρξη της σχολικής χρονιάς.

08.05.2020 - Η έλλειψη σχολικών νοσηλευτών εγκυμονεί κινδύνους για τους μαθητές με Διαβήτη!

Πολλά προβλήματα αναμένονται να δημιουργηθούν από τη μη έγκαιρη τοποθέτηση σχολικών νοσηλευτών στα σχολεία που φοιτούν παιδιά με Σακχαρώδη Διαβήτη, καθώς τα παιδιά λόγω του νεαρού της ηλικίας τους δεν είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν από μόνα τους το βαρύ φορτίο της διαχείρισης του διαβήτη τους και αναγκάζονται οι γονείς να αναλάβουν το ρόλο «σχολικού νοσηλευτή», αφήνοντας την εργασία τους ή όποιες άλλες υποχρεώσεις έχουν, με δυσάρεστες συνέπειες.

Δελτίο Τύπου της Ε.Σ.Α.μεΑ.

Οι μεγάλες καθυστερήσεις στην τοποθέτηση των Ε.Ε.Π. και Ε.Β.Π. κατά την έναρξη της σχολικής χρονιάς αποτελούν βασικό πρόβλημα που σχετίζεται με την ποιότητα της παρεχόμενης υποστήριξης εν γένει. Στην περίπτωση των εκπαιδευτικών παράλληλης στήριξης, σημειώνεται ότι δυο μήνες μετά την έναρξη του Σχ. Έτους (Νοέμβριος 2020), δεν υπάρχει ακόμη ενημέρωση για τις προσλήψεις αναπληρωτών της Β' φάσης στην Παράλληλη Στήριξη ⁷¹. Ωστόσο σοβαρές καθυστερήσεις λαμβάνουν χώρα και στις προσλήψεις του Ε.Β.Π και των σχολικών νοσηλευτών. Η

⁷⁰ Μπαγιάτη, Ε. (2019). Συνεργασία εκπαιδευτικών γενικής και ειδικής αγωγής στο πλαίσιο της γενικής πρωτοβάθμιας στην Ελλάδα. «εκπ@ιδευτικός κύκλος», 7(3).

⁷¹ https://www.alfavita.gr/ekpaideysi/anakoinoseis/337841_proslipseis-anapliroton-ston-aera-i-b-fasi-tis-parallilis-kai-i-d

Ε.Σ.Α.μεΑ. έχει προβεί σε πολλαπλές επιστολές και διαμαρτυρίες για τα προαναφερθέντα ζητήματα.

Τα προβλήματα αυτά σχετίζονται σε μεγάλο βαθμό με την αναντιστοιχία των προβλεπόμενων κονδυλίων με τις νομοθετικές προβλέψεις και τις πραγματικές ανάγκες των μαθητών με αναπηρία.⁷² Η υπο-χρηματοδότηση της Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (Ε.Α.Ε.) έχει σαν αποτέλεσμα αυτή να παρέχεται κυρίως από προσωρινό προσωπικό (αναπληρωτές εκπαιδευτικούς) γεγονός που δυσχεραίνει την αναβάθμιση της παρεχόμενης εκπαίδευσης και υποστήριξης.

Επίσης, αμφίβολα είναι τα στοιχεία αναφορικά με το εύρος εφαρμογής των εξατομικευμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων των μαθητών/τριών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες με αντίστοιχη προσαρμογή του εκπαιδευτικού - διδακτικού υλικού και του ηλεκτρονικού εξοπλισμού, γεγονός που επισημαίνει ο Συνήγορος του Πολίτη στην Έκθεση του για την εφαρμογή της Σύμβασης, η οποία καταληκτικά συμπεραίνει ότι, δεν έχει καταστεί δυνατή στην πράξη η λειτουργία ενός συστήματος συνεκπαίδευσης.⁷³

Σοβαρό κενό στο Ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, αποτελεί επίσης η πολύ περιορισμένη πρόσβαση σε υπηρεσίες πρώιμης παρέμβασης και προσχολικής αγωγής για παιδιά με αναπηρία, υπηρεσίες που στην πραγματικότητα παρέχονται από ιδιωτικούς φορείς. Η ανάπτυξη δημόσιων δομών πρώιμης παρέμβασης, δεν έχει ακόμη προχωρήσει 12 χρόνια μετά τη ψήφιση του ν. 3699/2008.

Στο τέλος του 2019, με το άρθρο 48 του Ν. 4647/2019 (ΦΕΚ Α' 204/16.12.2019) «Κατεπείγουσες ρυθμίσεις αρμοδιότητας των Υπουργείων Υγείας, Εσωτερικών, Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων και άλλες διατάξεις», νομοθετείται ο «ειδικός βοηθός - συνοδός» για τα παιδιά «με σωματικές, πνευματικές, ψυχικές παθήσεις ή αναπηρίες» στους δημοτικούς βρεφονηπιακούς, βρεφικούς και παιδικούς σταθμούς. Ωστόσο σύμφωνα με τον νόμο το

12.12.2019 - Απαράδεκτη διάταξη για συνοδό παιδιών στους παιδικούς από την... τσέπη των γονιών!

Η Ε.Σ.Α.μεΑ. με αφορμή την ψήφιση από τη Βουλή του νομοσχεδίου «Κατεπείγουσες ρυθμίσεις αρμοδιότητας των Υπουργείων Υγείας, Εσωτερικών, Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων και άλλες διατάξεις», εκφράζει την έντονη διαμαρτυρία της για το άρθρο 48 «Διευκόλυνση ένταξης παιδιών με ειδικές ανάγκες στο μαθησιακό περιβάλλον» του ψηφισθέντος νόμου και ζητάει την άμεση κατάργησή του.

Επιστολή

⁷² Συνήγορος του Πολίτη, Έκθεση 2019

⁷³ Ο.π.

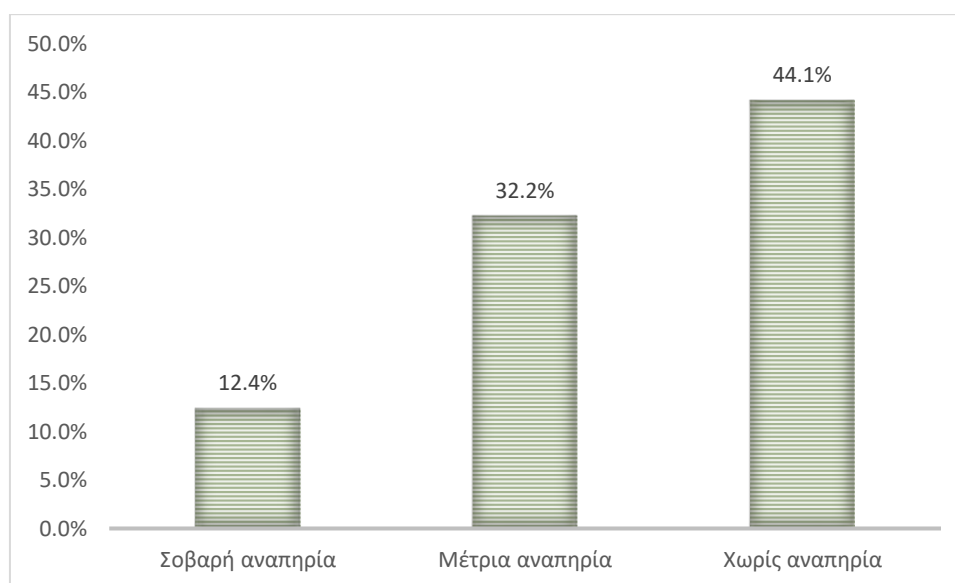
κόστος της απασχόλησης βαρύνει την οικογένεια κάθε παιδιού που χρήζει «ειδικού βοηθού-συνοδού». Λαμβάνοντας δε υπόψη, ότι πολλές οικογένειες δεν έχουν τη δυνατότητα να καλύψουν το συγκεκριμένο κόστος δεν μπορούν εν τέλει να εγγράψουν τα παιδιά τους στις προαναφερθείσες δομές, αλλά μόνο σε Βρεφονηπιακούς Σταθμούς Ολοκληρωμένης Φροντίδας. Η Ε.Σ.Α.μεΑ. εξέφρασε την έντονη αντίθεση της με την εν λόγω, άδικη διάταξη.

Πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, την κατάρτιση και τη διαβίου μάθηση

Τριτοβάθμια Εκπαίδευση

Η πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση εξακολουθεί να είναι δραματικά μικρή. Το 2019, σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών, ο δείκτης «Ποσοστό ατόμων με αναπηρία ηλικίας 30-34 ετών που έχουν ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση» ανέρχεται μόλις στο 12,4 για τα άτομα με σοβαρή αναπηρία. Υπολείπεται δηλαδή 32 μονάδες, σε σχέση με την τιμή που λαμβάνει στον πληθυσμό των ατόμων χωρίς αναπηρία.

Γράφημα 3: Ποσοστό ατόμων ηλικίας 30-34 ετών, που έχουν πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (2019)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών, 2019/
Επεξεργασία: Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας.

Σύμφωνα με στοιχεία του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, όσον αφορά τον αριθμό των εισαγομένων υποψηφίων με σοβαρές παθήσεις (α. 36 Ν. 4452/2017) στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, το Ακαδ. Έτος 2017-2018 έλαβαν μέρος στη διαδικασία εισαγωγής στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση με την ανωτέρω

ειδική κατηγορία, 1.476 υποψήφιοι, από τους οποίους εισήχθησαν οι 1.385⁷⁴, επί συνολικού αριθμού 70.726 εισακτέων σε ΑΕΙ και ΤΕΙ.

Ωστόσο, πέρα από τα υφιστάμενα νομοθετικά μέτρα που διευκολύνουν την εισαγωγή στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, πρέπει να ληφθεί μέριμνα για τη διασφάλιση όλων των αναγκών μέσω με σκοπό την πλήρη και ισότιμη φοίτηση των φοιτητών με αναπηρία στα πανεπιστήμια (π.χ. να εξασφαλιστεί η ασφάλης και έγκαιρη μεταφορά όλων των φοιτητών/τριών με αναπηρία στις σχολές τους, να διασφαλιστεί η προσβασιμότητα όλων των εγκαταστάσεων και των υποδομών καθώς και η προσβασιμότητα του εκπαιδευτικού υλικού).

06.09.2019 - Διακρίσεις στην ακαδημαϊκή κοινότητα: Οι φοιτητές με αναπηρία χάνουν ένα εξάμηνο!

Την άμεση παρέμβαση της ώστε άμεσα να εκδοθεί η εγκύκλιος για την υποβολή ηλεκτρονικού Μηχανογραφικού Δελτίου για την εισαγωγή των υποψηφίων που πάσχουν από σοβαρές παθήσεις στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, ζητά με επείγουσα επιστολή της η Ε.Σ.Α.μεΑ. από την υπουργό Παιδείας Ν. Κεραμέως. Παράλληλα ζητά την οριστική επίλυση του εν λόγω ζητήματος, ώστε στα επόμενα έτη, η έκδοση της εγκυκλίου να γίνεται έγκαιρα, πριν την έναρξη του διδακτικού έτους, προκειμένου όλοι οι φοιτητές να ξεκινούν το έτος τους ταυτόχρονα και να μην υπάρχουν επιτυχόντες δύο ταχυτήτων.

Επιστολή

Πρόσθετα ζητήματα γραφειοκρατικής δυστοκίας καλούνται να αντιμετωπίσουν κάθε χρόνο οι επιτυχόντες των πανελλαδικών εξετάσεων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις, καθώς σημειώνονται σοβαρές καθυστερήσεις στην έκδοση της σχετικής εγκυκλίου για την υποβολή ηλεκτρονικού μηχανογραφικού δελτίου, που σημαίνει καθυστέρηση της ανακοίνωσης των αποτελεσμάτων των υποψηφίων (που εισάγονται στα τριτοβάθμια ιδρύματα κατ' εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 35 του Ν.3794/2009), με αποτέλεσμα να χάνουν το πρώτο εξάμηνο διδασκαλίας.

Επαγγελματική Κατάρτιση και Δια Βίου Μάθηση

Το ζήτημα της επαγγελματικής κατάρτισης των ατόμων με αναπηρία είναι ζωτικής σημασίας δεδομένου ότι η εργασιακή τους ένταξη βρίσκεται σε πολύ χαμηλότερα επίπεδα από τον γενικό πληθυσμό.

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία του Ειδικού Μητρώου Ανέργων του Ο.Α.Ε.Δ. από τους 26.884 ανέργους με αναπηρία, οι οποίοι ήταν εγγεγραμμένοι στο

⁷⁴ <https://www.minedu.gov.gr/exetaseis-2/sovares-pathiseis-m/anakoinwseis-ell-ex/30575-03-10-17-apotritovathmia-ekpaidefsi-ton-ypopsifion-me-sovares-pathiseis-3>

μητρώο τον Μάιο του 2020, έχουν λάβει οποιασδήποτε μορφής επαγγελματική κατάρτιση μόνο/μόλις το 2%.

Δεν αποτελεί λοιπόν υπερβολή η θέση της Ε.Σ.Α.μεΑ. και των οργανώσεων μελών της ότι η χώρα μας δεν παρέχει καμία οργανωμένη επαγγελματική εκπαίδευση, κατάρτιση και διά βίου μάθηση στα άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις.

Η ίδια κατάσταση επικρατεί τόσο στη γενική εκπαίδευση, κατάρτιση και διά βίου μάθηση -δηλαδή σε αυτήν που απευθύνεται στο σύνολο του πληθυσμού- όσο και στις «ειδικές δομές» έχουν ιδρυθεί και λειτουργούν είτε στο πλαίσιο του Υπουργείου Παιδείας είτε στο πλαίσιο άλλων Υπουργείων και Οργανισμών, όπως για παράδειγμα είναι αυτές του Ο.Α.Ε.Δ., που απευθύνονται αποκλειστικά στα άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις.

Δεν υπάρχει καμία απολύτως σύνδεση αυτών των δομών, σχολείων και σχολών με τις πραγματικές ανάγκες της αγοράς εργασίας και δεν προβλέπεται πιστοποίηση των επαγγελματικών προσόντων των ατόμων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις.

Επιπρόσθετα, θέση του αναπηρικού κινήματος της χώρας είναι ότι, η νομοθετική πρωτοβουλία που αναλαμβάνετε για την αναμόρφωση του εθνικού συστήματος επαγγελματικής εκπαίδευσης, κατάρτισης και διά βίου μάθησης οφείλει να αντιμετωπίσει επί ίσοις όροις τα άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις, ενσωματώνοντας πλήρως σε αυτό τη δικαιωματική οπτική της αναπηρίας, την οποία η χώρα μας έχει δεσμευτεί να εφαρμόσει με την κύρωση (ν.4074/2012) από τη Βουλή των Ελλήνων της Σύμβασης των Η.Ε. για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες.

Αίτημα της Ε.Σ.Α.μεΑ. είναι, οι δομές κατάρτισης που απευθύνονται στα άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις, όπως είναι τα Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (Ι.Ε.Κ.), οι Ειδικές Σχολές Επαγγελματικής Κατάρτισης (Σ.Ε.Κ.), τα Εργαστήρια Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (Ε.Ε.Ε.Κ.) κ.λπ., να ενταχθούν ισότιμα στο νέο εθνικό σύστημα επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, που αναπτύσσεται στα επίπεδα 3, 4 και 5 του Εθνικού Πλαισίου Προσόντων, κατ' αντιστοιχία με το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο. Μόνο με αυτόν τον τρόπο θα καταστεί εφικτό αυτές οι δομές να αντιμετωπίζονται

15.07.2020 - Συμμετοχή της Ε.Σ.Α.μεΑ. στη διαμόρφωση του Εθνικού Συστήματος Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, Κατάρτισης και Διά Βίου Μάθησης

Επιστολή

ισότιμα, οδηγώντας στην απόκτηση πιστοποιημένων επαγγελματικών προσόντων για τα άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις, τα οποία να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της σύγχρονης αγοράς εργασίας. Μάλιστα, αυτή η αναγκαία αναμόρφωση απαιτεί την ενεργή εμπλοκή του αναπηρικού κινήματος στη εν λόγω διαδικασία.

Επιπροσθέτως, στη χώρα μας δεν υφίστανται δομές και προγράμματα για τη διαβίου εκπαίδευση παιδιών με αναπηρίες, ιδίως σε θέματα λειτουργικότητας, αυτοεξυπηρέτησης και καθημερινής διαβίωσης.⁷⁵

Υποστήριξη των εκπαιδευτικών με αναπηρία

Οι εκπαιδευτικοί με αναπηρία ή/και χρόνια πάθηση και οι εκπαιδευτικοί που προστατεύουν άτομο με βαριά αναπηρία, καλούνται να αντιμετωπίσουν σωρεία προβλημάτων και εμποδίων κατά την τοποθέτησή τους σε σχολικές μονάδες, λόγω του ότι δεν λαμβάνεται υπόψη ο τόπος κατοικίας τους στο διορισμό τους και αναγκάζονται κάθε φορά να μετακομίσουν με ολόκληρη την οικογένειά τους σε διαφορετικό τόπο, ή να απομακρυνθούν οι ίδιοι από την οικογενειακή τους εστία ή ακόμα και να βρεθούν σε κάποιο απομακρυσμένο μέρος χωρίς νοσοκομειακή περίθαλψη, η οποία είναι τόσο απαραίτητη σε περίπτωση χρόνιας πάθησης.

Παράλληλα η τοποθέτηση εκπαιδευτικών, Ε.Ε.Π. και Ε.Β.Π. με αναπηρία ή χρόνια πάθηση και όσων προστατεύουν άτομο με αναπηρία σε πολλαπλές σχολικές μονάδες, είναι ιδιαίτερα επιβαρυντική ειδικά για άτομα που αντιμετωπίζουν δυσκολίες μετακίνησης.

Το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, δυστυχώς από το 2019 αγνοεί τα αιτήματα της εκπαιδευτικής κοινότητας και του αναπηρικού κινήματος, και μάλιστα πέρασε διάταξη η οποία δυσχεραίνει περισσότερο τη ζωή των εκπαιδευτικών με αναπηρία, με χρόνια πάθηση και όσων προστατεύουν άτομο με αναπηρία.

Σύμφωνα με την παρ. 5 του άρθρου 62 του ν. 4589/2019 οι νεοδιοριζόμενοι τοποθετούνται σε κενή θέση σχολικής μονάδας της περιοχής διορισμού και υποχρεούνται να παραμείνουν στη θέση τοποθέτησής τους για χρονικό διάστημα τουλάχιστον δύο (2) σχολικών ετών. Οποιαδήποτε υπηρεσιακή μεταβολή που επιφέρει μεταβολή της τοποθέτησης αυτής, όπως απόσπαση ή μετάθεση, βάσει γενικής ή ειδικής διάταξης κατά το ως άνω χρονικό διάστημα, δεν επιτρέπεται. Σε περίπτωση διορισμού στην Ε.Α.Ε. ισχύει η υποχρέωση του πρώτου εδαφίου

---

⁷⁵ Συνήγορος του Πολίτη, Έκθεση 2019

Ζητείται επιτέλους εδώ και τώρα η λήψη μέτρων για την προστασία εκπαιδευτικών, Ε.Ε.Π. και Ε.Β.Π. με αναπηρία ή χρόνια πάθηση και όσων προστατεύουν άτομο με βαριά αναπηρία! Επιστολή της Ε.Σ.Α.μεΑ. προς την Υπουργό Παιδείας και Θρησκευμάτων

Επιστολή

και, επιπροσθέτως, ο νεοδιοριζόμενος υποχρεούται να υπηρετήσει στην Ε.Α.Ε. για χρονικό διάστημα τουλάχιστον πέντε (5) ετών.

Το νέο σύστημα προσλήψεων, βάσει της Υπουργικής Απόφασης 104627/ΓΔ5 - ΦΕΚ 3344/Β/10-8-2020, καταργεί όλα τα κοινωνικά κριτήρια που αφορούσαν στην τοποθέτηση των αναπληρωτών στα σχολεία, χωρίς να εξαιρούνται ούτε

οι εκπαιδευτικοί με μεσογειακή αναιμία και σκλήρυνση κατά πλάκας, ούτε οι γονείς με ανάπηρο τέκνο, οι οποίοι είχαν προτεραιότητα στην τοποθέτηση. Η εξέλιξη ή κατάσταση αυτή έχει φέρει σε απόγνωση τους εκπαιδευτικούς με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις και τους εκπαιδευτικούς που έχουν στη φροντίδα τους άτομα με βαριά αναπηρία.

Η Ε.Σ.Α.μεΑ. απέστειλε στις 21.8.2020, για πολλοστή φορά επείγουσα επιστολή στην υπουργό Παιδείας, καθώς έλαβε δεκάδες διαμαρτυρίες από ολόκληρη την Ελλάδα, από διάφορους συλλόγους, εκπαιδευτικούς φορείς, από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις.

Κουλτούρα συμπερίληψης και σχολικός εκφοβισμός

Η μετάβαση σε ένα σχολείο για όλους προϋποθέτει τη δημιουργία κουλτούρας συμπερίληψης στο σύνολο της εκπαιδευτικής κοινότητας, όπως αναδείχθηκε ήδη παραπάνω αναφορικά με την εφαρμογή της Παράλληλης Στήριξης.

Ωστόσο, τα περιστατικά ρατσιστικών συμπεριφορών και σχολικού εκφοβισμού εις βάρος μαθητών με αναπηρία που έρχονται στο φως της δημοσιότητας φανερώνουν με τον πιο επώδυνο τρόπο το έλλειμμα που υπάρχει σε αυτό το επίπεδο.

Ο Συνήγορος του Πολίτη, στην ετήσια έκθεση (2019) του για την εφαρμογή της Σύμβασης επισημαίνει ότι, είναι αναγκαία η ευαισθητοποίηση και η διαμόρφωση νέων αντιλήψεων για την ενσωμάτωση των μαθητών με αναπηρία στη σχολική κοινότητα των γενικών σχολείων (εκπαιδευτικών, γονέων, μαθητών).⁷⁶ Η απουσία μέριμνας για τη διαμόρφωση μιας συμπεριληπτικής κουλτούρας αποτυπώνεται επίσης και στην ανυπαρξία γενικευμένων προγραμμάτων συνεκπαίδευσης μεταξύ γενικών και ειδικών σχολείων -παρά τις προβλέψεις του

⁷⁶ Συνήγορος του Πολίτη, Έκθεση 2019

νόμου 4368/2016, καθώς και στην έλλειψη διασύνδεσης των σχολείων με υπηρεσίες στην κοινότητα.⁷⁷

Οι διακρίσεις που αντιμετωπίζουν οι μαθητές με αναπηρία λαμβάνουν πολλές φορές και θεσμική έκφραση. Η άδικη αντιμετώπιση που βίωσαν οι μαθητές των ειδικών σχολείων κατά τη διάρκεια του πρώτου lockdown αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα, που είχε δραματικές συνέπειες στη ψυχική υγεία των ίδιων των μαθητών και των οικογενειών τους (βλ. Ειδικό Θέμα, σελ.)

Πολιτικές και νομοθεσίες που προωθούν τη συμπερίληψη

Βασική νομοθετική πρωτοβουλία που λήφθηκε το 2020 από το Υπουργείο Παιδείας υπήρξε το πολυνομοσχέδιο ν. 4692/2020 «Αναβάθμιση του σχολείου και άλλες διατάξεις», το οποίο δημοσιοποιήθηκε για δημόσια διαβούλευση στον ιστότοπο του [OpenGov](#) τον Απρίλιο του 2020.

Παρά και τις σαφείς Τελικές Παρατηρήσεις και Συστάσεις της Επιτροπής των Η.Ε., το εν λόγω νομοσχέδιο δεν κάνει καμία αναφορά στους μαθητές με αναπηρία, αντιμετωπίζοντάς τους ως «αόρατους μαθητές». Ο ν.4692/2020, διατηρεί ένα εκπαιδευτικό σύστημα μακριά από κάθε έννοια συμπεριληπτικής εκπαίδευσης, με δομές και προγράμματα που δεν διασφαλίζουν την υποχρεωτική προσβασιμότητα, θεσμοθετώντας ένα σχολείο που απέχει πολύ από το «σχολείο για όλους» και από τις σύγχρονες παιδαγωγικές προσεγγίσεις της εξατομικευμένης υποστήριξης κάθε μαθητή/τριας και της διαφοροποιημένης διδασκαλίας με στόχο την ενίσχυση των ιδιαίτερων δεξιοτήτων και την κάλυψη των εξατομικευμένων αναγκών όλων των μαθητών/τριών. Η μοναδική πρόβλεψη του νόμου για τους μαθητές/τριες με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες⁷⁸ είναι εκ διαμέτρου αντίθετη με την επίσημη εκπαιδευτική πολιτική συμπερίληψης και πλήττει ευθέως το δικαίωμα των μαθητών/τριών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες να φοιτήσουν στο σχολείο της γειτονιάς τους.

34(α) «Δεν υπάρχει ολοκληρωμένη και σαφής νομοθεσία, στρατηγική ή διάθεση πόρων για τη συμπεριληπτική εκπαίδευση, ειδικότερα σε σχέση με τη διαβίου μάθηση

Παρατήρηση της Επιτροπής των ΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες

Η πρόβλεψη του συγκεκριμένου άρθρου ώστε οι τοποθετήσεις των εκπαιδευτικών σε θέσεις των Τμημάτων Ένταξης να πραγματοποιούνται μετά

⁷⁷ Ο.π.

⁷⁸ Άρθρο 47 «Θέματα Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (Ε.Α.Ε.)»

την κάλυψη όλων των κενών στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (Σ.Μ.Ε.Α.Ε.) της οικείας περιοχής μετάθεσης, δεν διασφαλίζουν ένα σύγχρονο συμπεριληπτικό σχολείο, αλλά αντίθετα «διασφαλίζουν» την περαιτέρω υποβάθμιση των ήδη προβληματικών δομών ενταξιακής εκπαίδευσης.

Η Ε.Σ.Α.μεΑ. κατέθεσε την επί της αρχής διαφωνία της καθώς και το σύνολο των αναλυτικών προτάσεων επί των επιμέρους άρθρων του νόμου στο πλαίσιο της διαβούλευσης.

Αντίθετη επί της αρχής με το αντιεπιστημονικό νομοσχέδιο του Παιδείας η Ε.Σ.Α.μεΑ. - αόρατοι οι μαθητές με αναπηρία!

Επιστολή της Ε.Σ.Α.μεΑ. προς την Υπουργό Παιδείας και Θρησκευμάτων

Επιστολή

Ως προς την ανάγκη να υπάρξει μια συνεκτική στρατηγική, είναι πολύ θετική η εν εξέλιξη εκπόνηση Στρατηγικού Σχεδίου Δράσης για την ισότιμη πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία σε μία ποιοτική, συμπεριληπτική/ενταξιακή εκπαίδευση που περιλαμβάνεται ως δέσμευση στον στόχο 12 του Εθνικού Σχεδίου Δράσης και υπήρξε χρόνιο αίτημα της Ε.Σ.Α.μεΑ.

ΘΕΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ (+)

- Η πλειονότητα των μαθητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (88%) φοιτούν σε σχολεία γενικής εκπαίδευσης.
- Η μείωση του ποσοστού των μαθητών που δεν λαμβάνουν καμία εξειδικευμένη υποστήριξη.
- Η υλοποίηση σημαντικών έργων για την ενίσχυση της προσβασιμότητας των σχολικών κτιρίων μέσω του προγράμματος Φιλόδημος II.
- Ο σχεδιασμός και η παραγωγή νέων/υποστηρικτικών τεχνολογιών και ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού, καθώς και η μελέτη της διαφοροποίησης και της προσβασιμότητας των προγραμμάτων σπουδών μέσω συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων.

ΑΡΝΗΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ (-)

- Η απουσία επίσημης καταγραφής του συνολικού πληθυσμού ατόμων μαθητικής ηλικίας, εντός και εκτός εκπαίδευσης.
- Η έλλειψη δεδομένων για τη μαθητική διαρροή των παιδιών με αναπηρία.
- Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα πολυπληθή και ετερόκλητα Τμήματα Ένταξης.

- Η μειωμένη προσβασιμότητα των σχολικών εγκαταστάσεων και υποδομών και η κακή κατάσταση των κτιριακών υποδομών και εγκαταστάσεων και στην περίπτωση των Σ.Μ.Ε.Α.Ε.
- Το προβληματικό και ελλιπές σύστημα μεταφοράς των μαθητών με αναπηρία στις σχολικές μονάδες.
- Το εκπαιδευτικό υλικό, οι υπηρεσίες, ο εξοπλισμός, το ηλεκτρονικό περιβάλλον και οι πληροφορίες που παρέχονται στους μαθητές παραμένουν σε μεγάλο βαθμό μη προσβάσιμα.
- Τα σοβαρά προβλήματα και οι ελλείψεις σε προσωπικό, υποδομές και διαγνωστικά εργαλεία που αντιμετωπίζουν τα Κ.Ε.Σ.Υ..
- Οι μεγάλες καθυστερήσεις στην τοποθέτηση των Ε.Ε.Π. και Ε.Β.Π. κατά την έναρξη της σχολικής χρονιάς.
- Η περιορισμένη πρόσβαση σε υπηρεσίες πρώιμης παρέμβασης και προσχολικής αγωγής για παιδιά με αναπηρία.
- Η επιβάρυνση των οικογενειών παιδιών με αναπηρία με το κόστος του ειδικού βοηθού – συνοδού στους δημοτικούς βρεφονηπιακούς, βρεφικούς και παιδικούς σταθμούς, σύμφωνα με το άρθρο 48 του Ν. 4647/2019 (ΦΕΚ Α' 204/16.12.2019), που ψηφίστηκε στο τέλος του 2019.
- Η υποχρηματοδότηση της Ε.Α.Ε. που έχει σαν αποτέλεσμα να παρέχεται κυρίως από μη μόνιμο προσωπικό (αναπληρωτές εκπαιδευτικούς).
- Η δραματικά μικρή πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.
- Τα νέα εμπόδια που ανέδειξε η υγειονομική κρίση του εξαιτίας της πανδημίας του κορωνοϊού για τους μαθητές/τριες με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.
- Η απουσία οργανωμένης επαγγελματικής εκπαίδευσης, κατάρτισης και διά βίου μάθησης για τα άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις.
- Η έλλειψη σύνδεσης υφιστάμενων δομών, σχολείων και σχολών επαγγελματικής εκπαίδευσης με τις πραγματικές ανάγκες της αγοράς εργασίας, και η μη πρόβλεψη πιστοποίησης των επαγγελματικών προσόντων των ατόμων με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις.
- Η δυσμενής αντιμετώπιση των εκπαιδευτικών και Ε.Ε.Π., Ε.Β.Π. με αναπηρία από την πολιτεία.
- Η έλλειψη πολιτικών για την προώθηση της συμπεριληπτικής κουλτούρας στο σύνολο της εκπαιδευτικής κοινότητας.
- Η ψήφιση νέου εκπαιδευτικού πολυνομοσχεδίου (ν. 4692/2020) που δεν λαμβάνει καθόλου υπόψη τους/τις μαθητές/τριες με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

ΥΓΕΙΑ

- ✓ Ισοτίμη πρόσβαση σε ποιοτική, δωρεάν ή προσιτή υγειονομική περίθαλψη (γενική και εξειδικευμένη)
- ✓ Σεβασμός των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία ως νοσηλευόμενοι/θεραπευόμενοι

Η υγειονομική συγκύρια της πανδημίας επανέφερε στο προσκήνιο με δραματικό τρόπο τη σημασία του δημόσιου συστήματος υγείας. Την περίοδο που γράφεται αυτή η έκθεση (Νοέμβριος 2020) τα νοσοκομεία της χώρας βρίσκονται σε οριακό σημείο πληρότητας υπό το βάρος των επιθετικής εξέλιξης του δεύτερου κύματος της πανδημίας του κορωνοϊού, και εκφράζονται δραματικές εκκλήσεις από το υγειονομικό προσωπικό της χώρας για περαιτέρω ενίσχυση των νοσοκομείων με κλίνες στις Μονάδες Εντατικής Θεραπείας (Μ.Ε.Θ.), εξοπλισμό και προσωπικό.

Η δεκαετής οικονομική κρίση είχε σαρωτική επίδραση στο δημόσιο σύστημα υγείας. Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Σύστημα Λογαριασμών, κατά το διάστημα 2009-2018, η κατά κεφαλήν συνολική δαπάνη για την υγεία (σε ευρώ) μειώθηκε στη χώρα σε ποσοστό 34%.⁷⁹

Ως ποσοστό του Α.Ε.Π., η συνολική χρηματοδότηση για δαπάνες υγείας ανέρχεται το 2018 στο 7,7%, δηλαδή σε επίπεδο πολύ χαμηλότερο του μέσου όρου των κρατών της Ε.Ε. που υπολογίζεται στο 10%.

Πίνακας 10: Συνολική χρηματοδότηση για Δαπάνες Υγείας ως ποσοστού του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος

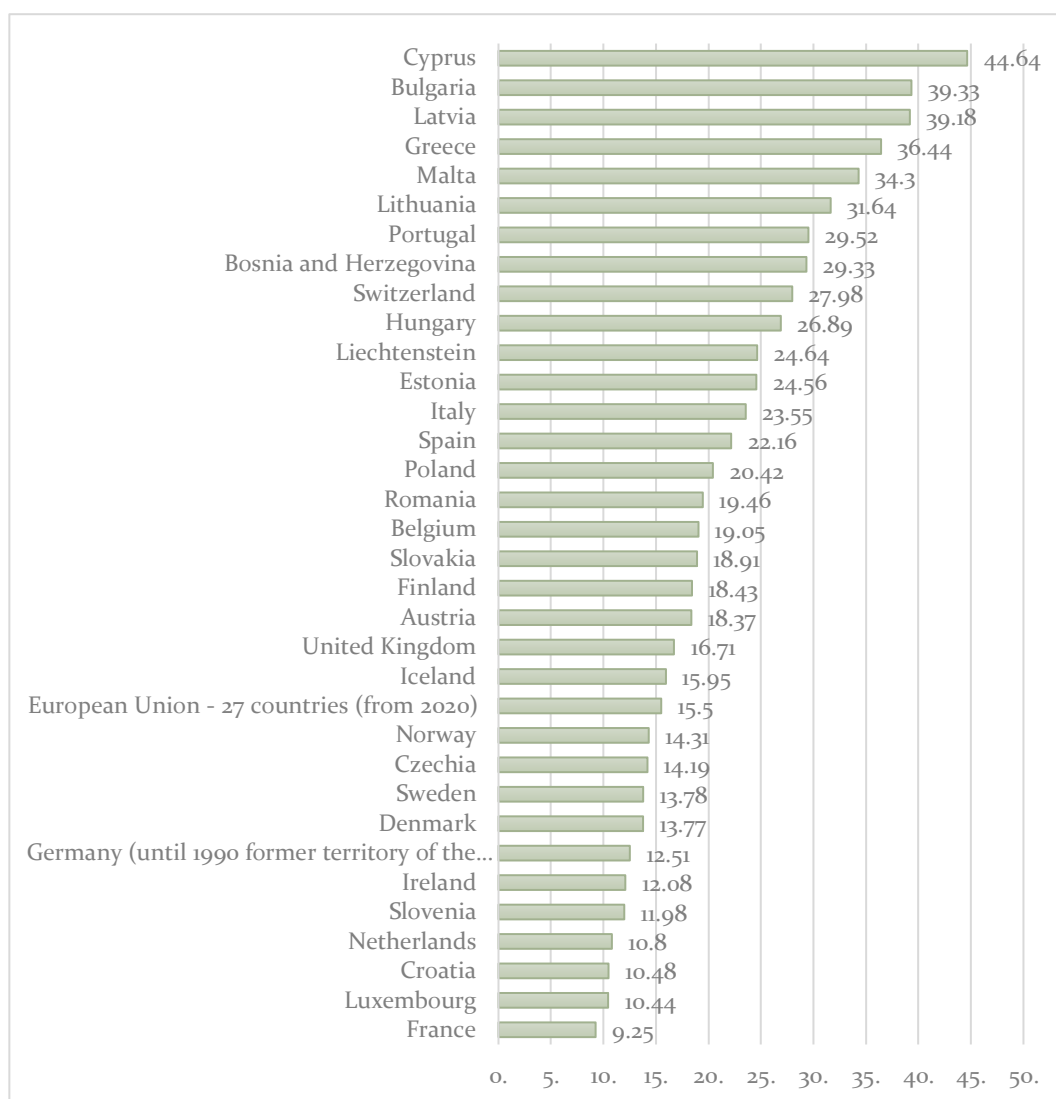
Έτος	Χρηματοδότηση για Δαπάνες Υγείας (ως ποσοστό του ΑΕΠ)
2014*	7,85%
2015*	8,02%
2016*	8,21%
2017*	7,97%
2018	7,72%

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή, Σύστημα Λογαριασμών Υγείας (ΣΛΥ) έτους 2018 (*Αναθεωρημένα στοιχεία)

⁷⁹ Στοιχεία Eurostat, Data set: Health care expenditure by financing scheme [HLTH_SHA11_HF], διαθέσιμο στο: <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

Ωστόσο, ο σημαντικότερος ίσως δείκτης αναφορικά με τον αντίκτυπο των πολιτικών υγείας είναι το ποσοστό που καταλαμβάνουν οι ιδιωτικές δαπάνες⁸⁰ των νοικοκυριών για ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Οι δαπάνες αυτές αφορούν τις άμεσες πληρωμένες που πραγματοποιούν τα νοικοκυριά με επιβάρυνση του διαθέσιμου εισοδήματός τους για ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Από τη συνολική λοιπόν δαπάνη για την υγεία, το 2018 το 36,4% προέρχεται από ιδιωτικές πληρωμές των νοικοκυριών. Το ποσοστό αυτό είναι το τέταρτο (4^ο) υψηλότερο σε όλη την Ευρώπη (πίνακας).

Γράφημα 4: Ποσοστό ιδιωτικής δαπάνης των νοικοκυριών επί των συνολικών δαπανών υγείας (2018)

Πηγή: Eurostat, Data set: Out-of-pocket expenditure on healthcare [TEPSR_SP310], διαθέσιμα στο: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tepsr_sp310/default/table?lang=en

⁸⁰ Οι άμεσες πληρωμές “από την τσέπη” των νοικοκυριών (out-of-pocket payment’s), αφορούν σε πληρωμές για αγαθά και υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης από το πρωτογενές εισόδημα ή τις αποταμιεύσεις των νοικοκυριών, οι οποίες πραγματοποιούνται από τους χρήστες χρήστη κατά τη στιγμή της αγοράς αγαθών ή της χρήσης των υπηρεσιών.

Κατά το διάστημα 2017-2018, η συμβολή του δημόσιου τομέα στη συνολική χρηματοδότηση για δαπάνες υγείας μειώνεται περαιτέρω, από 60,5% το έτος 2017 σε 58,7% το έτος 2018.⁸¹

Πρόσβαση σε ισότιμη και δωρεάν υγειονομική περίθαλψη (γενική και εξειδικευμένη)

Αναμφισβήτητα, η οικονομική κρίση που ξεκίνησε το 2009 επέδρασε σημαντικά σε πολλούς τομείς της ζωής των πολιτών. Συγκεκριμένα, οι μεγάλες περικοπές στους μισθούς του δημόσιου τομέα, η κατάργηση του 13^{ου} και 14^{ου} μισθού στον δημόσιο τομέα και η μείωση των μισθών στον ιδιωτικό τομέα οδήγησαν την πλειοψηφία των Ελλήνων πολιτών, και ιδιαίτερα εκείνων που ανήκουν στις ευάλωτες ομάδες, να αναζητήσουν υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης στον δημόσιο τομέα.⁸² Επίσης, σύμφωνα με στοιχεία του Ο.Α.Σ.Α., σημαντικές αλλαγές επιτελέστηκαν και στο ποσοστό του πληθυσμού που είχε πρόσβαση στο δημόσιο σύστημα υγείας. Ειδικότερα, το 2015 το 86% του πληθυσμού είχε πρόσβαση στο δημόσιο σύστημα υγείας σε σχέση με το 100% το 2008, με τους μακροχρόνια ανέργους να βρίσκονται σε πιο δυσμενή θέση.⁸³

Η μεγάλη ζήτηση για τις δημόσιες υπηρεσίες υγείας από τη μια, και οι σοβαρές περικοπές στον προϋπολογισμό των δημόσιων νοσοκομείων από την άλλη, επηρέασαν σημαντικά την ορθή λειτουργία των νοσοκομείων. Επιπλέον, η μείωση του ιατρικού προσωπικού, η αύξηση του χρόνου αναμονής για να κλείσει κάποιος ραντεβού με γιατρό, η έλλειψη απαραίτητων ιατρικών προμηθειών και αναλώσιμων στα νοσοκομεία, και κυρίως στα περιφερειακά νοσοκομεία, καθώς και οι περικοπές στις δημόσιες υπηρεσίες υγείας των δήμων, έχουν αναδειχθεί ως σημαντικά εμπόδια για τα άτομα με αναπηρία και την πρόσβασή τους στις υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης.⁸⁴

Έτσι, οι ριζικές αλλαγές στη λειτουργία του συστήματος υγείας οδήγησαν στην αύξηση των ανικανοποίητων αναγκών υγείας των πολιτών με ή χωρίς αναπηρία, με τους πολίτες με αναπηρία, ωστόσο, να είναι σε δυσμενέστερη θέση. Όπως απεικονίζεται στο γράφημα που ακολουθεί, το ποσοστό των ατόμων με σοβαρή αναπηρία που δεν ικανοποίησε τις ανάγκες τους σε ιατρική εξέταση ή θεραπεία είναι αρκετά υψηλό και πενταπλάσιο σε σχέση με τα άτομα χωρίς αναπηρία.

⁸¹ Δελτίο Τύπου Ελληνικής Στατιστικής Αρχής, Σύστημα Λογαριασμών Υγείας (ΣΛΥ) έτους 2018

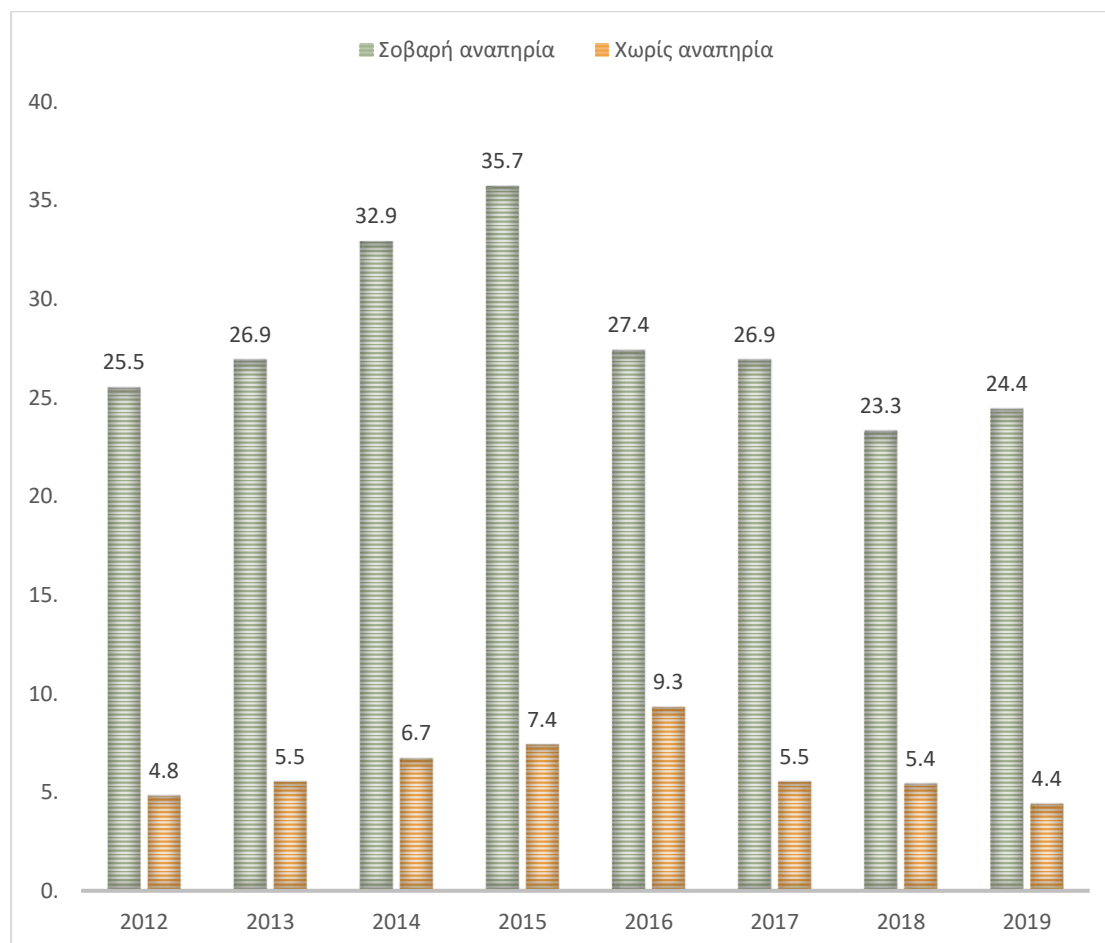
⁸² Εναλλακτική Έκθεση Ε.Σ.Α.μεΑ. 2019

⁸³ Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) (2016). Health Policy in Greece. OECD. Ανακτήθηκε στις 15 Νοεμβρίου 2020 από <http://www.oecd.org/greece/Health-Policy-in-Greece-January-2016.pdf>.

⁸⁴ Rotarou, E. & D. Sakellariou. (2017). Access to health care in an age of austerity: disabled people's unmet needs in Greece, *Critical Public Health*, DOI: [10.1080/09581596.2017.1394575](https://doi.org/10.1080/09581596.2017.1394575).

Συγκεκριμένα, το 2019 το ποσοστό των ατόμων με σοβαρή αναπηρία που δεν ικανοποίησαν τις ανάγκες σε ιατρική περίθαλψη ήταν της τάξης του 24,4%, σε αντίθεση με τα άτομα χωρίς αναπηρία που το ποσοστό τους κυμαινόταν στο 4,4%.

Γράφημα 5: Ποσοστό του πληθυσμού που δεν ικανοποίησε ανάγκες σε ιατρική εξέταση ή θεραπεία τους τελευταίους 12 μήνες, λόγω οικονομικής δυσκολίας, λίστας αναμονής ή μεγάλης απόστασης /έλλειψη τρόπου μετακίνησης

Πηγή: Eurostat, Data set: Self-reported unmet needs for medical examination by level of activity limitation, sex and age [HLTH_DHo3o_custom_151268], διαθέσιμα στο: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/HLTH_DHo3o_custom_239488/default/table?lang=en

Αν και παρατηρείται μείωση αυτού του ποσοστού το έτος 2019 σε σχέση με το 2015 - όπου και καταγράφεται το μεγαλύτερο ποσοστό μη ικανοποίησης των ιατρικών αναγκών- το μεγάλο χάσμα μεταξύ των ατόμων με σοβαρή αναπηρία και των ατόμων χωρίς αναπηρία αξίζει σοβαρής προσοχής, λαμβάνοντας υπόψη ότι η ανάγκη πρόσβασης των ατόμων με σοβαρή αναπηρία στις υπηρεσίες υγείας είναι συχνή και σημαντική.

Ανασφάλιστοι και πρόσβαση φαρμακευτική κάλυψη

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, από το ξέσπασμα της κοινωνικό-οικονομικής κρίσης και έπειτα, παρατηρείται μείωση στο ποσοστό των πολιτών που έχουν πρόσβαση στο δημόσιο σύστημα υγείας. Η ομάδα που πλήγηκε περισσότερο από αυτή την εξέλιξη ήταν οι μακροχρόνια άνεργοι. Η ψήφιση του ν. 4368/2016 (ΦΕΚ Α'21/21.2.2016) ήρθε για να προασπίσει τα δικαιώματα των μακροχρόνια άνεργων με ή χωρίς αναπηρία εισάγοντας, σύμφωνα με το άρθρο 33, την ίση πρόσβαση στο δημόσιο σύστημα υγειονομικής περίθαλψης, δηλαδή σε νοσηλευτική, διαγνωστική και φαρμακευτική κάλυψη.

Με αφορμή την πανδημία του κορωνοϊού και τις 'αναταράξεις' που έχει ήδη επιφέρει, ο περιορισμός της κυκλοφορίας και η εισήγηση για την αποφυγή επίσκεψης των νοσοκομείων, είχε αντίκτυπο στα ανασφάλιστα άτομα με αναπηρία ή/και χρόνια πάθηση περιορίζοντας την πρόσβαση τους σε ιατροτεχνολογικό εξοπλισμό.

Όπως τόνισε η Ε.Σ.Α.μεΑ. σε επιστολή της προς την Επιτροπή Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης, και Δικαιοσύνης, με αφορμή τη διαβούλευση του σχεδίου νόμου «Επιτάχυνση και απλούστευση της ενίσχυσης οπτικοακουστικών έργων, ενίσχυση της ψηφιακής διακυβέρνησης και άλλες διατάξεις» τα ανασφάλιστα άτομα με αναπηρία ή/και χρόνια πάθηση δεν μπορούν να συνταγογραφήσουν αναλώσιμα εξαιτίας της απαγόρευσης να επισκέπτονται τα νοσοκομεία λόγω του κορωνοϊού, βάζοντας με αυτό τον τρόπο την υγεία τους σε κίνδυνο.⁸⁵ Μέσω της άυλης συνταγογράφησης, που εισήχθη την άνοιξη του 2020, ώστε να διευκολύνει την πρόσβαση των πολιτών στο φάρμακο, με παρόμοιο τρόπο θα πρέπει να διευκολυνθεί και η παροχή του αναλώσιμου υγειονομικού στα άτομα που είναι ανασφάλιστα.

Προσβασιμότητα δομών και υπηρεσιών υγείας

Η πρόσβαση στα νοσοκομεία και η προσβασιμότητα των νοσοκομειακών κτιρίων είναι προκλήσεις που τα άτομα με αναπηρία αντιμετωπίζουν καθημερινά όταν επισκέπτονται τα νοσοκομεία, είτε ως ασθενείς είτε ως βοηθοί ή επισκέπτες άλλων ασθενών. Ως προς τη προσβασιμότητα των νοσοκομειακών κτιρίων, τα εμπόδια με τα οποία έρχονται αντιμέτωπα τα άτομα με αναπηρία αφορούν στα δωμάτια των νοσοκομείων αλλά και των τουαλετών των ασθενών που δεν είναι προσαρμοσμένα με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι προσβάσιμα στα

---

⁸⁵ Ε.Σ.Α.μεΑ. (2020, 2 Ιουλίου). «Κατάθεση αιτημάτων και προτάσεων της Ε.Σ.Α.μεΑ. επί του σ/ν: "Επιτάχυνση και απλούστευση της ενίσχυσης οπτικοακουστικών έργων, ενίσχυση της ψηφιακής διακυβέρνησης και άλλες διατάξεις"». Ανακτήθηκε στις 15 Νοεμβρίου 2020 από: <https://www.esamea.gr/our-actions/parliament/4869-katathesi-aitimatou-kai-protaseon-tis-es-a-mea-epi-toy-s-n-epitaxynsi-kai-aploysteysi-tis-enisxysis-optikoakoystikon-ergon-enisxysis-tis-psifiakis-diakybernis-kai-alles-diataxeis>

άτομα με αναπηρία. Επιπρόσθετα, σπάνια υπάρχουν προσβάσιμες τουαλέτες για το κοινό, δεν υπάρχει καμία σήμανση στη γραφή Braille για τους τυφλούς/ες ή τους/τις μερικώς βλέποντες, καθώς επίσης δεν υπάρχει κανένας σχεδιασμός για το πώς τα άτομα με αναπηρία θα εκκενώσουν το κτίριο σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης. Αν και υπάρχουν ράμπες, η χρήση του είναι κυρίως για τα φορεία και για τη μετακίνηση ασθενών από το νοσηλευτικό προσωπικό. Επίσης, σε ότι αφορά τους ανελκυστήρες, σπάνια υπάρχει πρόβλεψη για την ηχητική ανακοίνωση του ορόφου, καθώς και κουμπιά στη γραφή Braille. Το ίδιο ισχύει και στις ιατρικές τεχνολογίες και τις απεικονιστικές ιατρικές τεχνολογίες οι οποίες δεν έχουν προσαρμοστεί στις ανάγκες των ατόμων με αναπηρία.

Εκτός από τα εμπόδια που σχετίζονται με το δομημένο περιβάλλον, εμπόδια υπάρχουν και σε ότι αφορά την επικοινωνία των ασθενών με αναπηρία με τους γιατρούς, το νοσηλευτικό και διοικητικό προσωπικό των νοσοκομείων. Συγκεκριμένα, οι κωφοί/ες ή βαρήκοοι/ες αντιμετωπίζουν περιορισμούς στην επικοινωνία τους με τους γιατρούς και τους νοσηλευτές αφού δεν υπάρχει πρόβλεψη για επικοινωνία μεταξύ τους στη νοηματική γλώσσα, ενώ σε ότι αφορά τους/τις τυφλούς/ες και τους μερικά βλέποντες τα έγγραφα δεν είναι διαθέσιμα στη γραφή Braille. Παραδείγματος χάρη, ενώ το ιατρικό ιστορικό είναι ένα έγγραφο -είτε εκτυπωμένο είτε ψηφιακό- που περιέχει ευαίσθητες προσωπικές πληροφορίες του/της ασθενούς, δεν υπάρχει ειδική διάταξη που να προβλέπει την εκτύπωσή του και σε γραφή Braille. Το ίδιο ισχύει και για τις φόρμες συγκατάθεσης των ασθενών, αναφορικά με συγκεκριμένες ιατρικές πράξεις.

Σεβασμός των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία ως νοσηλευόμενοι/θεραπευόμενοι

Ο Κώδικας Ιατρικής Δεοντολογίας (ν. 3418/2005 ΦΕΚ Α 287/28-11-2005) ορίζει το πλαίσιο σύμφωνα με το οποίο οι γιατροί και το νοσηλευτικό οφείλουν να αντιμετωπίζουν όλους τους ασθενείς με σεβασμό και εμπιστοσύνη ανεξάρτητα από τη φυλή, το φύλο, την αναπηρία, την εθνικότητα, την ηλικία, κ.λπ. Παρ' όλα αυτά, υπάρχουν πολλές περιπτώσεις όπου άτομα με αναπηρία έχουν υποστεί διάκριση τόσο από ιδιώτες γιατρούς όσο και από δημόσιες υπηρεσίες και δομές υγείας. Είτε κατά την επίσκεψή τους σε έναν γιατρό για θέμα που αφορά την υγεία τους, είτε κατά την αξιολόγηση της αναπηρίας τους από τις υγειονομικές επιτροπές των ΚΕ.Π.Α., πολλά άτομα με αναπηρία έχουν αναφέρει ότι δεν τους έχουν αντιμετωπίσει με τον οφειλόμενο σεβασμό.

ΘΕΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ (+)

- Η πρόσβαση των ανασφάλιστων ατόμων με ή χωρίς αναπηρία στο δημόσιο σύστημα υγειονομικής περίθαλψης.

ΑΡΝΗΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ (-)

- Το μεγάλο ποσοστό των ατόμων με σοβαρή αναπηρία που δεν ικανοποιεί τις ανάγκες τους σε ιατρική εξέταση ή θεραπεία.
- Η μεγάλη οικονομική επιβάρυνση των νοικοκυριών με ιδιωτικές δαπάνες για παροχές υγείας.
- Οι ελλείψεις σε υγειονομικό προσωπικό, προμήθειες και αναλώσιμα στις δομές υγείας λόγω περικοπών στις δημόσιες δαπάνες για την υγεία.
- Τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία ή/και χρόνια πάθηση λόγω της μη προσβασιμότητας των νοσοκομειακών κτηρίων.
- Τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία σε ότι αφορά την επικοινωνία τους με το προσωπικό των νοσοκομείων.

ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

- ✓ Ισότιμη πρόσβαση στην εργασία
- ✓ Αποτελεσματική πρόσβαση στα γενικά, τεχνικά προγράμματα και προγράμματα επαγγελματικού προσανατολισμού, τις υπηρεσίες διορισμού και την επαγγελματική και συνεχιζόμενη εκπαίδευση
- ✓ Εύλογες προσαρμογές στην εργασία

Ισότιμη πρόσβαση στην εργασία

Το αυξανόμενο χάσμα στα επίπεδα απασχόλησης του πληθυσμού των ατόμων με αναπηρία σε σύγκριση με τον πληθυσμό χωρίς αναπηρία, τα τεράστια ποσοστά των μη ενεργών ατόμων με αναπηρία, τα υψηλά ποσοστά ανέργων και ατόμων με αναπηρία χωρίς καμία εργασιακή εμπειρία, αποτελούν τα δραματικά δεδομένα που συνθέτουν τη γενική κατάσταση στον τομέα της εργασίας και απασχόλησης.

Το πεδίο της εργασίας εξακολουθεί να αποτελεί πεδίο απροσπέλαστο για τα άτομα με αναπηρία, πεδίο σημαντικών φραγμών και διακρίσεων που παρεμποδίζουν την άσκηση του θεμελιώδους δικαιώματος στη εργασία σε ίση βάση με τους άλλους, και κατ' επέκταση την ισότιμη ένταξη τους στην κοινωνία.

38(α) «Το υψηλό ποσοστό ανεργίας μεταξύ των ατόμων με αναπηρία και τις ανεπαρκείς προσπάθειες για να διασφαλιστεί η ένταξη τους στην ανοιχτή αγορά εργασίας, ειδικότερα των γυναικών με αναπηρία.»

Παρατήρηση της Επιτροπής των ΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες

Η Επιτροπή των Η.Ε. στις Τελικές Παρατηρήσεις της προς τη χώρα εξέφρασε την ανησυχία της για το υψηλό ποσοστό ανεργίας μεταξύ των ατόμων με αναπηρία και τις ανεπαρκείς προσπάθειες για να διασφαλιστεί η ένταξη τους στην ανοιχτή αγορά εργασίας.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών του 2019: Ο δείκτης απασχόλησης των ατόμων με σοβαρή αναπηρία στις ηλικίες 20-64 ετών, υπολογίστηκε να είναι στο εξαιρετικά χαμηλό

επίπεδο του 21,3%, υπολειπόμενος κατά 41,5 μονάδες σε σχέση με την τιμή του στον πληθυσμό χωρίς αναπηρία (57,6%).

Επίσης, ιδιαίτερα ανησυχητικό είναι το γεγονός ότι, το χάσμα διευρύνεται το διάστημα 2016-2019. Συγκεκριμένα, ενώ ο πληθυσμός των ατόμων χωρίς

αναπηρία εμφανίζει αύξηση στο ποσοστό των απασχολούμενων, στην κατηγορία των ατόμων με αναπηρία σημειώνεται περαιτέρω πτώση του δείκτη

Πίνακας 11: Δείκτης και χάσμα απασχόλησης και κατάσταση αναπηρίας

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ	ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ (2016)	ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ (2019)	ΧΑΣΜΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ 2019 (% απασχολούμενων χωρίς αναπηρία- % απασχολούμενων με σοβαρή αναπηρία)	ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΔΕΙΚΤΗ
Σοβαρή Αναπηρία	24,2%	21,3%	41,5	-2,9%
Μέτρια Αναπηρία	43,0%	40,9%	21,9	-2,1%
Χωρίς Αναπηρία	57,6%	62,8%		5,2%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών / Επεξεργασία: Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας.

Η ανάλυση των στοιχείων ανά φύλο έδειξε ότι, η επίδραση της αναπηρίας ως παράγοντας εργασιακού αποκλεισμού είναι πολύ ισχυρότερη από τη διάκριση του φύλου με αποτέλεσμα τόσο οι γυναίκες όσο και οι άνδρες με αναπηρία να βρίσκονται σε παρόμοια και εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα απασχόλησης.

Ο δείκτης ανεργίας ανέρχεται σε εξαιρετικά υψηλό επίπεδο στο πληθυσμό των ατόμων με σοβαρή αναπηρία (20-64 ετών), φτάνοντας στο 39,4% για το έτος 2019. Στη κατηγορία των ατόμων με μέτρια αναπηρία, άνεργοι είναι το 27,3%, ενώ στον πληθυσμό των ατόμων χωρίς αναπηρία η ανεργία εκτιμάται στο 19,5%.

Στις νεότερες ηλικίες (25-39), η ανεργία αγγίζει τρομακτικά επίπεδα της τάξεως του 60%, συνθέτοντας την εικόνα ενός νέου σε ηλικία πληθυσμού πλήρως αποκλεισμένου από τη δυνατότητα αξιοπρεπούς εργασίας και διαβίωσης.

Το 64,8% (182.576 άτομα) του πληθυσμού με σοβαρή αναπηρία (20-64 ετών) και το 43,7% των ατόμων με μέτρια αναπηρία (168.023 άτομα) εκτιμάται ότι δεν μετέχουν στο εργατικό δυναμικό της χώρας. Επιπροσθέτως, το 95% των νέων με

σοβαρή αναπηρία και το 75% των νέων με μέτρια αναπηρία 20-29 ετών αναφέρουν ότι δεν έχουν αποκτήσει καμία εργασιακή εμπειρία.

Μεγάλο τμήμα των μη ενεργών ατόμων, στην πραγματικότητα ανήκει στην ομάδα του απογοητευμένου εν δυνάμει εργατικού δυναμικού «discouraged job seekers»⁸⁶, το οποίο έχει εγκαταλείψει την ελπίδα ότι θα βρει κάποια εργασία.

Τα εμπεδωμένα στερεότυπα και οι πρακτικοί φραγμοί (π.χ. έλλειψη προσβασιμότητας του δομημένου περιβάλλοντος, των μέσων μαζικής μεταφοράς κ.ά.) που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία στην αγορά εργασίας αποτρέπουν μεγάλο τμήμα αυτών από την ενεργή αναζήτηση απασχόλησης.

Μεταξύ των σοβαρών εμποδίων που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία στην εργασιακή τους ένταξη, ύψιστης βαρύτητας είναι η άδικη διακοπή των επιδομάτων αναπηρίας όταν τα άτομα με αναπηρία ή/και χρόνια πάθηση εργάζονται. Η διακοπή του επιδόματος, που έρχεται να καλύψει το πρόσθετο κόστος διαβίωσης λόγω αναπηρίας, λειτουργεί ως αντικίνητρο για την ένταξη των ατόμων με αναπηρία στην εργασία.

Η αρχή της ίσης μεταχείρισης στην απασχόληση και την εργασία, κατοχυρώνεται νομοθετικά και μάλιστα διευρύνθηκε σημαντικά με τον ν. 4443/2016, που ενσωματώνει εκ νέου στην ελληνική νομοθεσία την Οδηγία 2000/78/EK.⁸⁷ Στην πράξη όμως, η εργασία, αποτελεί το κατεξοχήν πεδίο διακρίσεων σε βάρος των ατόμων με αναπηρία.

Από την έναρξη εφαρμογής του νόμου (ν. 4443/2016), που θεσμοθετεί τον ΣτΠ ως τη μόνη αρμόδια εθνική αρχή για την προώθηση και την παρακολούθηση της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης στην απασχόληση και την εργασία, ο εν λόγω ανεξάρτητος φορέας έχει κρίνει σε αρκετές περιπτώσεις ότι υπήρξε διάκριση λόγω αναπηρίας στην απασχόληση και έχει εισηγηθεί την επιβολή

---

⁸⁶ Βλ. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---ifp_skills/documents/publication/wcms_173498.pdf

⁸⁷ Ο Νόμος 4443/2016 καταργεί την προηγούμενη νομοθετική κατανομή αρμοδιοτήτων σε τρεις διαφορετικές αρχές, όπως προβλεπόταν στο Νόμο 3304/2005, π.χ. στον Συνήγορο του Πολίτη, την Επιθεώρηση Εργασίας (Σ.Ε.Π.Ε) και την Επιτροπή Ίσης Μεταχείρισης του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Τώρα, ο Συνήγορος του Πολίτη είναι η μόνη αρμόδια εθνική αρχή για την προώθηση και την παρακολούθηση της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης στην απασχόληση και την εργασία. Οι θεμελιώδεις εξελίξεις, όπως θεσπίστηκαν με το Νόμο 4443/2016, σχετικά με την αναπηρία και τις χρόνιες ασθένειες είναι οι ακόλουθες: α) η προσθήκη των χρόνιων παθήσεων ως μη επιτρεπόμενου κριτηρίου διάκρισης, β) η συμπερίληψη της πολλαπλής διάκρισης λόγω αναπηρίας ή/και χρόνιων παθήσεων, γ) η καθιέρωση της άρνησης εύλογων προσαρμογών ως λόγου διάκρισης και δ) η έννοια της διάκρισης λόγω σχέσης.

προστίμου από το ΣΕΠΕ.⁸⁸ Οι καταγγελίες που αφορούν διάκριση λόγω αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης εμφανίζουν σταδιακή αύξηση, και διαπιστώνεται επίσης ότι αφορούν λιγότερο τον ιδιωτικό και περισσότερο το δημόσιο τομέα, γεγονός που αναδεικνύει και το έλλειμμα ενημέρωσης και διάχυσης της σχετικής πληροφορίας που παρατηρείται στο πεδίο της απασχόλησης και της εργασίας στον ιδιωτικό τομέα.⁸⁹ Επίσης η υποκαταγραφή αυτή σχετίζεται με τον φόβο απόλυσης στον ιδιωτικό τομέα.

Η στατιστική ανάλυση των αναφορών που υποβλήθηκαν στον ΣτΠ ως αρχή της ίσης μεταχείρισης καταδεικνύουν τη μεγάλη έκταση των διακρίσεων λόγω αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης. Σε σύνολο 1.176 νέων αναφορών, το 37% αφορούν σε διακρίσεις λόγω αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης (δεύτερος επικρατέστερος λόγος μετά τις διακρίσεις λόγω φύλου).⁹⁰

Γίνεται συνεπώς αντιληπτό ότι η υφιστάμενη κατάσταση στο πεδίο της εργασίας είναι ιδιαίτερα ανησυχητική. Σε αυτό το πλαίσιο, η Ε.Σ.Α.μεΑ. αντιλαμβάνεται ως θετική και αναγκαία την εκπόνηση εθνικής στρατηγικής για την προώθηση της απασχόλησης των ατόμων με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις, σε συνεργασία με τους κοινωνικούς εταίρους, η οποία προβλέπεται στον στόχο 12 του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία.

Αποτελεσματική πρόσβαση στα γενικά, τεχνικά προγράμματα και προγράμματα επαγγελματικού προσανατολισμού, τις υπηρεσίες διορισμού και την επαγγελματική και συνεχιζόμενη εκπαίδευση

Ο Ο.Α.Ε.Δ., ως ο κατεξοχήν δημόσιος φορέας εκπόνησης και εφαρμογής ενεργών πολιτικών ένταξης, προώθησης της απασχόλησης και επαγγελματικής κατάρτισης ανέργων και εργαζομένων, παρουσιάζει μια χρονίζουσα έλλειψη στρατηγικής αντιμετώπισης των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις στον τομέα της εργασίας.

---

⁸⁸ Συνήγορος του Πολίτη, 2019

⁸⁹ Ο.π.

⁹⁰ Έκθεση Συνηγόρου για τη Αρχή της Ίσης Μεταχείρισης, 2019

Το έλλειμμα αυτό, αποτυπώθηκε στις *Τελικές Παρατηρήσεις της Επιτροπής των Η.Ε. για το άρθρο 27 «Εργασία και Απασχόληση», της Επιτροπής των Η.Ε.*⁹¹, η οποία συστήνει στο ελληνικό κράτος να συμπεριλάβει τη διάσταση της αναπηρίας σε όλες τις πολιτικές, τα μέτρα και τα προγράμματα για την απασχόληση, συμπεριλαμβανομένου του πολιτικού σχεδιασμού του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.).

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Μητρώου Ανέργων του Ο.Α.Ε.Δ., τον Μάιο του 2020, ήταν εγγεγραμμένα 26.884 άτομα με αναπηρία. Το 84% των εγγεγραμμένων βρίσκονται σε μακροχρόνια ανεργία, ενώ το μέσο χρονικό διάστημα ανεργίας είναι τα 5,5 έτη (σύνολο εγγεγραμμένων).

Επιπροσθέτως, από τα στοιχεία προκύπτει ότι, παρά την παρατεταμένη παραμονή τους σε καθεστώς ανεργίας η πλειονότητα αυτών των εγγεγραμμένων δεν έχουν λάβει καμία επαγγελματική κατάρτιση μέσω προγραμμάτων του ΟΑΕΔ. Ειδικότερα, έχει λάβει κάποια κατάρτιση μόνο το 2,3% των εγγεγραμμένων.

Πίνακας 12: Στοιχεία του Μητρώου Ανέργων με Αναπηρία του Ο.Α.Ε.Δ. (ΜΑΙΟΣ 2020)

Εγγεγραμμένοι άνεργοι με αναπηρία (50% και άνω)	26884
Έχουν λάβει κατάρτιση	630
Βρίσκονται σε μακροχρόνια ανεργία	22684

Πηγή: Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού/ΟΑΕΔ.

Ο Ο.Α.Ε.Δ. έδωσε προτεραιότητα στις προσπάθειες αναχαίτισης της πολύ μεγάλης αύξησης της ανεργίας στο γενικό πληθυσμό με συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (Ε.Κ.Τ.). Η έλλειψη προσωπικού, ευαισθητοποίησης στις προβλέψεις της Σύμβασης και στρατηγικής με στόχο την αύξηση του αριθμού των ατόμων με αναπηρία που έχουν αμειβόμενη απασχόληση επίδρασαν αρνητικά για τη συμμετοχή τους σε δημόσιες Προσκλήσεις του Οργανισμού. Τα άτομα με αναπηρία αντιμετωπίστηκαν με όρους γενικού πληθυσμού, χωρίς καμία ειδική πρόβλεψη για την ειδική υποστήριξή τους.

Συνήγορος του Πολίτη, Έκθεση για την εφαρμογή της Σύμβασης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία 2019

⁹¹

https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD%2fC%2fGRC%2fCO%2fi&Lang=en

Πέραν όλων των γενικών εμποδίων που αναφέρθηκαν και αποθαρρύνουν τα άτομα με αναπηρία από την ενεργό αναζήτηση εργασίας, υπάρχουν επίσης πρόσθετα εμπόδια πρόσβασης στο μητρώο ανέργων του Ο.Α.Ε.Δ. Ειδικότερα, η μη εγγραφή των ατόμων με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις στο μητρώο ανέργων του Ο.Α.Ε.Δ. όταν το πιστοποιητικό αναπηρίας τους αναγράφει «ανίκανος/η για κάθε βιοποριστική εργασία», αποκλείει άτομα με αναπηρία από την πιστοποιημένη ανεργία με αποτέλεσμα να μην μπορούν ούτε να συμμετάσχουν σε προγράμματα απασχόλησης.⁹² Πρόκειται για ζήτημα το οποίο έρχεται σε αντίθεση με τη δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας, καθώς μόνο το ίδιο το άτομο με αναπηρία ή/και χρόνια πάθηση μπορεί να κρίνει εάν είναι ικανό προς εργασία ή όχι.

07.07.2020 - Προτάσεις της Ε.Σ.Α.μεΑ. για την αναβάθμιση των πολιτικών και δράσεων του Ο.Α.Ε.Δ. για τα άτομα με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις

Επιστολή

08.07.2020 - Συνάντηση Ε.Σ.Α.μεΑ. με τον Διοικητή Ο.Α.Ε.Δ.

Στον κ. Πρωτοψάλτη η Ε.Σ.Α.μεΑ. κατέθεσε υπόμνημα με τις προτάσεις της και εξέθεσε τα κυριότερα αιτήματα του αναπηρικού κινήματος.

Δελτίο Τύπου

Σε υπόμνημα που είχε ήδη υποβάλει η Ε.Σ.Α.μεΑ. στις 7.7.2020 στον Διοικητή του Οργανισμού, κατέθεσε αναλυτικές προτάσεις αναφορικά με τη συμπερίληψη της διάστασης της αναπηρίας σε όλες τις πολιτικές, μέτρα και προγράμματα απασχόλησης, καθώς και στον πολιτικό σχεδιασμό του Ο.Α.Ε.Δ., τη θεσμοθέτηση της συμμετοχής της Ε.Σ.Α.μεΑ. στο Δ.Σ. του Ο.Α.Ε.Δ.,

Η υποεπιτροπή για τα θέματα των ατόμων με αναπηρία της ειδικής μόνιμης επιτροπής ισότητας, νεολαίας και δικαιωμάτων του ανθρώπου της Βουλής των Ελλήνων συνεδρίασε με θέμα ημερήσιας διάταξης: «Ενημέρωση από τον Διοικητή του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ), κ. Σπύρο Πρωτοψάλτη, για τη δράση του Οργανισμού σχετικά με την απασχόληση των ατόμων με αναπηρία».

Περισσότερα

τη σύσταση Ομάδας Εργασίας (βλ. παρακάτω), την εφαρμογή στοχευμένων παρεμβάσεων για τη διευκόλυνση της πρόσβασης σε ευκαιρίες απασχόλησης και κατάρτισης-μαθητείας, την άρση υφιστάμενων αντικινήτρων και εμποδίων, την ενεργοποίηση θετικών μέτρων δράσης που παραμένουν ανενεργά (όπως η παρ. 1α του άρθρου 23 του ν.4488/2017), τη βελτίωση της ελκυστικότητας των προγραμμάτων επιχορήγησης επιχειρήσεων για την

⁹² Παρά το γεγονός ότι πολλά εξ' αυτών των προγραμμάτων εντάσσονται στο ΕΣΠΑ, στο πλαίσιο του οποίου η αρχή της μη διάκρισης λόγω αναπηρίας συνιστά κριτήριο επιλεξιμότητας ON/OFF.

απασχόληση ανέργων με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις, τη διασφάλιση της συμμετοχής των αναγνωρισμένων προσφύγων με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις στα προγράμματα απασχόλησης.

Με την υπ. αριθ. πρωτ. 51172/01.09.2020 απόφαση του Διοικητή του Ο.Α.Ε.Δ. συγκροτήθηκε η «Ομάδα Εργασίας για Θέματα Ατόμων με Αναπηρίες» με κύριο στόχο την επεξεργασία και εκπόνηση πορίσματος με προτάσεις που θα αποσκοπούν αφενός στη διάχυση της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας στο σύνολο της πολιτικής και δράσης του Οργανισμού, αφετέρου στην εφαρμογή στοχευμένων παρεμβάσεων για τη διευκόλυνση της πρόσβασης των πολιτών με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις σε ευκαιρίες απασχόλησης και κατάρτισης-μαθητείας. Στην Ομάδα Εργασίας πέραν των εκπροσώπων της Ε.Σ.Α.μεΑ. συμμετέχουν υπηρεσιακά στελέχη από όλες τις Δ/νσεις του Οργανισμού. Το πόρισμα της Ομάδας Εργασίας αναμένεται να ολοκληρωθεί τον Δεκέμβριο του 2020, το οποίο και θα υποβληθεί προς έγκριση στο Δ.Σ. του Οργανισμού.

Σε ότι αφορά την ισχύουσα νομοθεσία που προωθεί την απασχόληση των ατόμων με αναπηρία, δυστυχώς αυτή έχει μέχρι σήμερα ισχνά αποτελέσματα.

Ο ν. 2643/1998, που προβλέπει συγκεκριμένες ποσοτώσεις για τις προσλήψεις ατόμων με αναπηρία για θέσεις που προκηρύσσονται στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα είχε περιορισμένο αντίκτυπο στο ποσοστό απασχόλησης των ατόμων με αναπηρία. Την εξαιρετικά περιορισμένη εφαρμογή των ρυθμίσεων του νόμου κυρίως στον ιδιωτικό τομέα έχει επισημάνει και ο ΣτΠ, ο οποίος χαρακτηρίζει ως «ανενεργή» στον ιδιωτικό τομέα την εν λόγω διάταξη.⁹³

Ωστόσο, όπως έχει επισημάνει η Ε.Σ.Α.μεΑ.,⁹⁴ οι διαδικασίες για την υλοποίηση και εφαρμογή του ν.2643/1998 από τις υπηρεσίες του Ο.Α.Ε.Δ. είναι εξαιρετικά χρονοβόρες. Οι θέσεις τόσο του άρθρου 3 (δημόσιος τομέας Ν.Π.Δ.Δ. και Ο.Τ.Α.) όσο και του άρθρου 2 (ιδιωτικός και ευρύτερος δημόσιος τομέας) δεν προκηρύσσονται ετησίως όπως ορίζει ο νόμος, αλλά έχουν τεράστιες καθυστερήσεις. Αξίζει να επισημανθεί ότι, η τελευταία προκήρυξη των θέσεων του δημόσιου τομέα εκδόθηκε το έτος 2014 μετά από πολλές πιέσεις της Ε.Σ.Α.μεΑ.

---

⁹³ Συνηγόρου του Πολίτη (2019). *Έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη (αρ.72 ν.4488/2017) για την εφαρμογή της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες*. Αθήνα: Συνήγορος του Πολίτη. Ανακτήθηκε 25 Νοεμβρίου 2019 από: https://www.synigoros.gr/resources/ohe_el-2.pdf

⁹⁴ Κατάθεση αιτημάτων και προτάσεων της Ε.Σ.Α.μεΑ. που αφορούν στα άτομα με αναπηρία, με χρόνιες παθήσεις και στις οικογένειές τους ενόψει της συνάντησης με τον Υπουργό στις 12.06.2020

Επιπροσθέτως, η μη κατοχή κάρτας ανεργίας από τα άτομα με αναπηρία, είναι ένας σημαντικός παράγοντας που περιορίζει την εφαρμογή του νόμου και αποκλείει τα άτομα με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις από τις προκηρύξεις του ν.2643/1998, κάτι που ωστόσο δεν ισχύει για τις υπόλοιπες προστατευόμενες (από τον νόμο) ομάδες. Συνεπώς, το εν λόγω ζήτημα συνιστά άνιση μεταχείριση σε βάρος των ατόμων με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις.

Η θέσπιση του ν. 4440/2016 έχει δημιουργήσει ένα νέο νομικό περιβάλλον για την πρόσληψη ατόμων με αναπηρία και μελών της οικογένειάς τους στο δημόσιο τομέα, προχωρώντας σε ευνοϊκή κατανομή των ποσοτώσεων σε σύγκριση με τον ν. 2643/1998 και αυξάνοντας σημαντικά τον αριθμό των εργαζομένων στον δημόσιο τομέα κατά τα έτη εφαρμογής του.⁹⁵

Ωστόσο, δυστυχώς, σε αρκετές προκηρύξεις διαπιστώνεται η παραβίαση του ν. 4440/2016 αφού δεν συμπεριλαμβάνεται η ποσόστωση του άρθρου 25 του νόμου, όπως στις προκηρύξεις:

- 2Κ/2019 του ΑΣΕΠ, που αφορούσε στην πλήρωση 1.116 θέσεων τακτικού προσωπικού σε Φορείς του Υπουργείου Υγείας
- 4Κ/2020 του ΑΣΕΠ, που αφορά στην πλήρωση με σειρά προτεραιότητας 2.909 θέσεων τακτικού προσωπικού Πανεπιστημιακής, Τεχνολογικής, Δευτεροβάθμιας και Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης σε Ο.Τ.Α. α' βαθμού της Χώρας, του Υπουργείου Εσωτερικών
- 1/2020, που αφορούσε στην πλήρωση 186 θέσεων προσωπικού με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου αορίστου χρόνου Τεχνολογικής και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης διαφόρων κλάδων και ειδικοτήτων στην Ανώνυμη Εταιρεία Σταθερές Συγκοινωνίες (ΣΤΑ.ΣΥ. Α.Ε.).

Αυτές οι πρακτικές έχουν αποτελέσει αντικείμενο έντονης και επανειλημμένης διαμαρτυρίας της Ε.Σ.Α.μεΑ., ζητώντας εκτός των άλλων τη σύσταση μηχανισμού παρακολούθησης της συνολικής υλοποίησης του ν. 4440/2016 στο Υπουργείο Εσωτερικών, με τη συμμετοχή εκπροσώπου της Ε.Σ.Α.μεΑ., για τη σωστή εφαρμογή του νόμου σε όλες τις κατηγορίες δικαιούχων.

---

⁹⁵ Η θέσπιση αυτού του ν. 2643/1998 είναι αποτέλεσμα της εκστρατείας του ελληνικού αναπηρικού κινήματος να αντιμετωπίσει την άνιση μεταχείριση που υφίστανται τα άτομα με αναπηρία στις προσλήψεις στο δημόσιο τομέα σε σύγκριση με άλλες κοινωνικές ομάδες όπως οι οικογένειες με περισσότερα από τρία παιδιά. Ειδικότερα, ο νόμος αυτός προβλέπει ότι το 10% και το 5% των θέσεων που πρέπει να καλυφθούν από τακτικό προσωπικό και προσωπικό με συμβάσεις αορίστου χρόνου ιδιωτικού δικαίου στον δημόσιο τομέα - συμπεριλαμβανομένων των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης - πρέπει να καλύπτονται από άτομα με αναπηρία με πιστοποιημένο ποσοστό αναπηρίας τουλάχιστον 50% και από συγγενείς ατόμων με αναπηρία με πιστοποιημένο ποσοστό αναπηρίας τουλάχιστον 67%.

38(β) «Την έλλειψη αποτελεσματικών μέτρων για τη βελτίωση και τη διευκόλυνση της παροχής βοηθημάτων και εξατομικευμένης στήριξης στο χώρο εργασίας, και για πιο αποτελεσματικές και προσβάσιμες υπηρεσίες στα άτομα με αναπηρία που αναζητούν εργασία», και συνιστά στο συμβαλλόμενο Κράτος «να διασφαλίσει την πρόβλεψη μέτρων και εξατομικευμένης στήριξης στο χώρο εργασίας, να προωθήσει μεταξύ των εργοδοτών το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία στην εργασία σε ίση βάση με τους άλλους»

Παρατήρηση της Επιτροπής των ΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες

Επιπρόσθετα, η Ε.Σ.Α.μεΑ. έχει επισημάνει επανειλημμένα ορισμένα κενά του νόμου που δημιουργούν αδικίες και εξακολουθούν να ισχύουν 4 χρόνια μετά την ψήφισή του. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι ο νόμος δεν δίνει προβάδισμα στα άτομα με παθήσεις που κρίνονται επ'αόριστο, και επίσης, δεν προβλέπει επιπλέον μοριοδότηση ανάλογα με το ποσοστό αναπηρίας για τις θέσεις αορίστου χρόνου ή μόνιμες θέσεις (μόνο για ορισμένου χρόνου).

14.03.2019 - Η Κυβέρνηση καταργεί στην πράξη νόμο για την εργασία των ατόμων με αναπηρία που η ίδια ψήφισε!

Επιστολή - καταπέλτη απέστειλε η Ε.Σ.Α.μεΑ. στο υπουργείο Διοικητικής Ανασυγκρότησης εκφράζοντας την οργή και την αγανάκτηση όλου του αναπηρικού κινήματος, για τις απαράδεκτες ενέργειες που γίνονται το τελευταίο διάστημα από την Κυβέρνηση ώστε να αποκλειστούν τα άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις από το δικαίωμα στην εργασία!

Επιστολή

19.05.2020 - Καταγγελία για την 4Κ ΑΣΕΠ που δεν προβλέπει θέσεις για άτομα με αναπηρία

Η Ε.Σ.Α.μεΑ. καταγγέλλει την παραβίαση του άρθρου 25 του ν. 4440/2016 η οποία αφορά σε προσλήψεις ατόμων με αναπηρία και μελών των οικογενειών τους μέσω ΑΣΕΠ στην 4Κ/2020, με επιστολή της στον υπουργό Εσωτερικών, ζητώντας του να παρέμβει ώστε να μπει ένα τέλος στην παραβίαση και να σταματήσουν να θίγονται κεκτημένα δικαιώματα ατόμων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις.

Επιστολή

04.11.2020 Παραβίαση του νόμου για τις προσλήψεις των ατόμων με αναπηρία!

Επιστολή καταγγελίας στο υπουργείο Μεταφορών απέστειλε η Ε.Σ.Α.μεΑ., λόγω της απαράδεκτης παραβίασης του άρθρου 25 του ν. 4440/2016 η οποία αφορά σε προσλήψεις ατόμων με αναπηρία μέσω ΑΣΕΠ, στην προκήρυξη 1/2020.

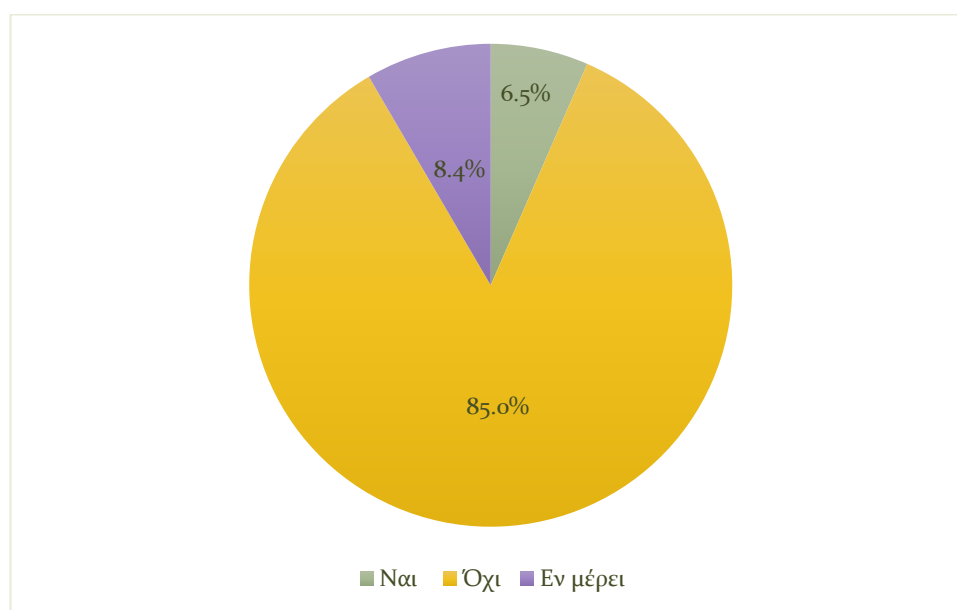
Επιστολή

Πέραν των προαναφερθέντων, δυστυχώς παραμένει ανενεργή η παρ. 1α του άρθρου 23 του ν.4488/2017, με την οποία δίνεται η δυνατότητα στα άτομα με ψυχική ή νοητική αναπηρία, με ποσοστό αναπηρίας 50% και άνω, να αναλαμβάνουν εργασία για λόγους ψυχοκοινωνικής αποκατάστασης και κοινωνικής επανένταξης, ύστερα από προσκόμιση σχετικής γνωμάτευσης από μονάδα ψυχικής υγείας, και μάλιστα δίχως καμία διακοπή των προνοιακών επιδομάτων που λαμβάνουν.

Εύλογες προσαρμογές

Τα άτομα με αναπηρία που έχουν κατορθώσει, παρά τα εμπόδια και τις διακρίσεις, να ενταχθούν στην εργασία αντιμετωπίζουν εχθρικά προς την αναπηρία τους εργασιακά περιβάλλοντα και συνθήκες εργασίας, καθώς στη συντριπτική πλειονότητά τους (84%), αναφέρουν ότι δεν τους έχουν παρασχεθεί στην εργασία οι αναγκαίες για την αναπηρία τους εύλογες προσαρμογές.

Γράφημα 6: Ποσοστό εργαζομένων με αναπηρία που απολαμβάνουν τις εύλογες προσαρμογές που απαιτούνται στην εργασία τους λόγω της αναπηρίας τους (2019)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών, 2019/
Επεξεργασία: Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας

Στην έκθεση του ΣτΠ για την εφαρμογή της αρχής της Ίσης Μεταχείρισης (2019) αναφέρεται ότι «οι περισσότερες από τις υποθέσεις που εξέτασε η Αρχή το 2019 τα μέτρα ή οι εύλογες προσαρμογές που έπρεπε να ληφθούν από τις επιχειρήσεις για τη διασφάλιση των κατάλληλων για όλους τους εργαζομένους συνθηκών απασχόλησης ήταν απλά και σχεδόν αυτονόητα. Παρ' όλα αυτά αρκετές επιχειρήσεις φάνηκαν απρόθυμες να υιοθετήσουν ακόμη και τέτοιου είδους

ευχερή μέτρα, τα οποία αναμφίβολα θα διευκόλυναν τους εργαζομένους και σίγουρα θα συνέβαλλαν στη δημιουργία ενός θετικότερου κλίματος συνεργασίας μεταξύ εργαζομένων και επιχείρησης»⁹⁶. Συνεπώς, καταλήγει ο ΣτΠ, «η πρόβλεψη της υποχρέωσης των εύλογων προσαρμογών από τον εργοδότη δεν εξομαλύνει άνευ άλλου τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία στην απασχόληση και την εργασία. Εκείνο που πρακτικά απαιτείται είναι να συνοδεύεται η οικεία υποχρέωση από συμπληρωματικά μέτρα που ενθαρρύνουν και διευκολύνουν την προσαρμογή του εργοδότη».

Θετική πρόσφατη εξέλιξη είναι η ενσωμάτωση στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης, και ειδικότερα στον Στόχο 14: «Εργασία και Απασχόληση για όλους», μέτρων για τη διασφάλιση της παροχής εύλογων προσαρμογών, ώστε να επιτευχθεί η ένταξη των ατόμων με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις και η ίση μεταχείρισή τους στην εργασία και την απασχόληση, καθώς και ο σχεδιασμός που προβλέπεται, σε συνεργασία με την Ε.Σ.Α.μεΑ., νομοθετικού πλαισίου εύλογων προσαρμογών στο δημόσιο, συμπεριλαμβανομένης της θέσπισης συνοδών και διερμηνέων ελληνικής νοηματικής γλώσσας για δημόσιους υπαλλήλους με αναπηρία που μετέχουν στο πλαίσιο των καθηκόντων τους σε υπηρεσιακές αποστολές στο εσωτερικό ή στο εξωτερικό.

Επίσης, εντός του 2020 υπήρξε η τροποποίηση που πραγματοποίησε ο Ο.Α.Ε.Δ. στο «Πρόγραμμα επιχορήγησης επιχειρήσεων και εργοδοτών για την απασχόληση 2.000 ανέργων Ατόμων με Αναπηρίες (ΑμεΑ), Απεξαρτημένων από εξαρτησιογόνες ουσίες, Αποφυλακισμένων, Νεαρών Παραβατικών Ατόμων ή Νεαρών Ατόμων που βρίσκονται σε κοινωνικό κίνδυνο, και Πρόγραμμα Εργονομικής Διευθέτησης του χώρου εργασίας για Άτομα με Αναπηρίες».⁹⁷ Ο Ο.Α.Ε.Δ. προχώρησε στην απλούστευση και ενίσχυση του προγράμματος, καθώς σε χρονικό διάστημα 2,5 ετών καλύφθηκαν μόνο 750 από τις 2.000 προβλεπόμενες θέσεις. Με αυτή την τροποποίηση παρέχονται ισχυρότερα κίνητρα για την πρόσληψη ανέργων που ανήκουν σε Ε.Κ.Ο. μέσω της μεγαλύτερης επιχορήγησης επιχειρήσεων και εργοδοτών και την απλούστευση των προϋποθέσεων συμμετοχής.

⁹⁶ https://www.synigoros.gr/resources/docs/ee_im_2019_el.pdf

⁹⁷ <http://www.oaed.gr/documents/10195/1214512/04-02-2020.pdf/baf960bd-fb7d-48e5-82e1-d129845doabo>

4.02.2020

Ενισχυμένο και απλουστευμένο πρόγραμμα απασχόλησης Ευπαθών Κοινωνικών Ομάδων - 1.250 νέες θέσεις με επιχορήγηση 90%

Πιο συγκεκριμένα, για την κάλυψη των 1.250 διαθέσιμων θέσεων, έγιναν οι εξής αλλαγές:

α) Αύξηση της επιχορήγησης νέας θέσης εργασίας από 70% στο 90% του συνολικού κόστους (μισθολογικού και μη μισθολογικού) και για τα αντίστοιχα δώρα Χριστουγέννων, Πάσχα, επιδόματος αδείας στον Ιδιωτικό Τομέα.

β) Αύξηση του μέγιστου ποσού επιχορήγησης από 700€ στα 800€ για θέση πλήρους απασχόλησης και από 350€ στα 400€ μηνιαίως για θέση μερικής απασχόλησης.

γ) Αφαίρεση της δέσμευσης απασχόλησης μετά τη λήξη της επιχορήγησης για τους μη μακροχρόνια ανέργους.

δ) Αφαίρεση της προϋπόθεσης 2μηνιαίας εγγραφής στο μητρώο ανέργων για τους ωφελούμενους, ώστε να μπορούν να προσληφθούν όλοι οι εγγεγραμμένοι άνεργοι ΕΚΟ.

ε) Δυνατότητα πρόσληψης ανέργων ΑμεΑ από Δημόσιες επιχειρήσεις, φορείς και οργανισμούς που ασκούν οικονομική δραστηριότητα, επιπλέον των επιχειρήσεων των Δήμων και των Περιφερειών, και των επιχειρήσεων του Ιδιωτικού Τομέα.

Απόσπασμα από δελτίο τύπου του Ο.Α.Ε.Δ.:

<http://www.oaed.gr/documents/10195/1214512/04-02-2020.pdf/baf960bd-fb7d-48e5-82e1-d129845d0ab0>

ΘΕΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ (+)

- Η διεύρυνση της αρχής της Ίσης μεταχείρισης με την ψήφιση του ν. 4443/2016.
- Η σύσταση Ομάδας Εργασίας με τη συμμετοχή εκπροσώπων της Ε.Σ.Α.μεΑ. και υπηρεσιακών στελεχών του Ο.Α.Ε.Δ. με στόχο την επεξεργασία πορίσματος για τη διάχυση της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας στην πολιτική του Ο.Α.Ε.Δ.
- Ο ν. 4440/2016 για την πρόσληψη ατόμων με αναπηρία και μελών της οικογένειάς τους στο δημόσιο τομέα.
- Η απλούστευση και ενίσχυση του προγράμματος επιχορήγησης επιχειρήσεων και εργοδοτών για την απασχόληση 2.000 ανέργων ατόμων με και χωρίς αναπηρία που βρίσκονται σε κοινωνικό κίνδυνο και το Πρόγραμμα Εργονομικής Διευθέτησης του χώρου εργασίας για άτομα με αναπηρίες.
- Ο Στόχος 14 «Εργασία και Απασχόληση για όλους» του Εθνικού Σχεδίου Δράσης.

ΑΡΝΗΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ (-)

- Το αυξανόμενο χάσμα στα επίπεδα απασχόλησης του πληθυσμού των ατόμων με αναπηρία σε σύγκριση με τον πληθυσμό χωρίς αναπηρία, και η πτώση του δείκτη απασχόλησης των ατόμων με αναπηρία το διάστημα 2016-2019.
- Τα τρομακτικά επίπεδα ανεργίας στις νεότερες ηλικίες (25-39), που αγγίζουν το 60%.
- Η άδικη διακοπή των επιδομάτων αναπηρίας όταν τα άτομα με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις εργάζονται.
- Η μη ένταξη των ατόμων με αναπηρία στο μητρώο ανέργων του Ο.Α.Ε.Δ. όταν το πιστοποιητικό αναπηρίας αναγράφει «άνικανος/η για κάθε βιοποριστική εργασία».
- Ο αποσπασματικός χαρακτήρας των μέτρων για την ένταξη των ατόμων με αναπηρία στην εργασία.
- Τα ισχνά επίπεδα ατόμων με αναπηρία που απολαμβάνουν το δικαίωμά τους σε εύλογες προσαρμογές στην εργασία.
- Η χρονίζουσα έλλειψη στρατηγικής αντιμετώπισης των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις στον τομέα της εργασίας από τον ΟΑΕΔ.
- Τα προβλήματα εφαρμογής του ν. 2643/1998.
- Η παραβίαση σε αρκετές προκηρύξεις του ν. 4440/2016, αφού δεν συμπεριλαμβάνεται η ποσόστωση του άρθρου 25.
- Η μη ενεργοποίησης της παρ. 1α του άρθρου 23 του ν. 4488/2017.

ΒΙΟΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ

- ✓ Πρόσβαση σε ανεκτό επίπεδο διαβίωσης και κατάλληλες συνθήκες στέγασης, σίτισης και ένδυσης
- ✓ Υποχρέωση της πολιτείας να προστατεύει και να βελτιώνει το βιοτικό επίπεδο των ατόμων με αναπηρία
- ✓ Πρόσβαση σε κατάλληλες και προσιτές υπηρεσίες, συσκευές και σε κάθε άλλη βοήθεια για σχετικές με την αναπηρία ανάγκες
- ✓ Πρόσβαση σε οικονομικές ενισχύσεις για την κάλυψη του πρόσθετου κόστους της αναπηρίας
- ✓ Πρόσβαση σε προγράμματα κοινωνικής προστασίας και σε προγράμματα μείωσης της φτώχειας
- ✓ Πρόσβαση σε συνταξιοδοτικά επιδόματα και προγράμματα

Πρόσβαση σε ανεκτό επίπεδο διαβίωσης και κατάλληλες συνθήκες στέγασης, σίτισης και ένδυσης

Οι ασύμμετρες επιπτώσεις της δεκαετούς οικονομικής κρίσης στα άτομα με σοβαρή αναπηρία είχαν ως αποτέλεσμα τη δραματική αύξηση του φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού το διάστημα 2010-2019 της τάξεως των 14 μονάδων (από 43,3 σε 57,2).

Την τελευταία δεκαετία τα άτομα με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις και οι οικογένειές τους βίωσαν αντικειμενικά με τον πιο σκληρό τρόπο την οικονομική κρίση. Οι οριζόντιες περικοπές που σημειώθηκαν στους μισθούς και τις συντάξεις ως αποτέλεσμα των μνημονίων, ήταν

ιδιαίτερα επώδυνες για τα άτομα με αναπηρία ή/ και χρόνιες παθήσεις, λαμβάνοντας υπόψη και το πρόσθετο κόστος διαβίωσης που αντιμετωπίζουν λόγω της αναπηρίας.

Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός

Τα άτομα με αναπηρία στην Ελλάδα, αντιμετωπίζουν εξαιρετικά υψηλό κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού. Τόσο σε επίπεδο εισοδήματος όσο και σε επίπεδο υλικών συνθηκών διαβίωσης, τα άτομα με αναπηρία και οι οικογένειές τους αναδεικνύονται διαχρονικά οι «φτωχότεροι μεταξύ των φτωχών».

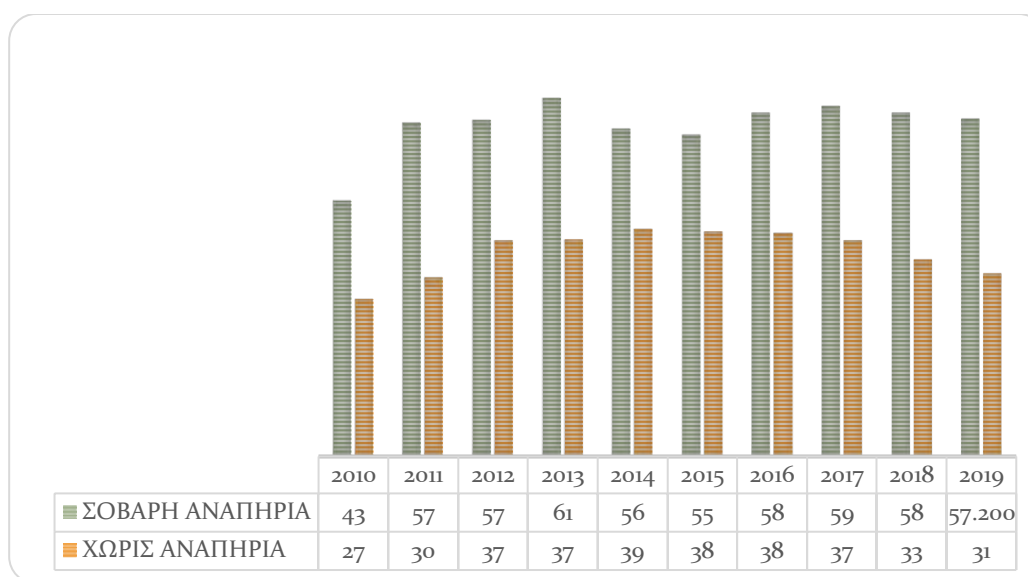
Το 2019 σε κίνδυνο φτώχειας ή/και κοινωνικού αποκλεισμού βρίσκεται το 37% των ατόμων

Τα στοιχεία της έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών – Έτους 2019, επιβεβαιώνουν τη ισχυρή συσχέτιση της αναπηρίας με την φτώχεια καθώς και την επίδραση της σοβαρότητας της αναπηρίας στη σχέση αυτή.

ηλικίας 16 ετών και άνω με σοβαρή αναπηρία, και το 29% των ατόμων ίδιας ηλικίας χωρίς αναπηρία. Ο κίνδυνος της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού λαμβάνει τρομακτικές διαστάσεις στις παραγωγικές ηλικίες όπου δεν υπάρχει το δίκτυ προστασίας των συντάξεων.⁹⁸

Το 2019, στο φάσμα της φτώχειας και του αποκλεισμού βρίσκονται οι 6 στους 10 πολίτες με σοβαρή αναπηρία, ηλικίας 16 έως 64 ετών, καταγράφοντας σχεδόν διπλάσιο ποσοστό σε σύγκριση με τους πολίτες χωρίς αναπηρία.

Γράφημα 7: Κίνδυνος Φτώχειας ή/και κοινωνικού αποκλεισμού και κατάσταση αναπηρίας (16-64 ετών)

Πηγή: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

Σοβαρές υλικές στερήσεις αντιμετωπίζει το 2019, το 31% των ατόμων ηλικίας 16-64 ετών με σοβαρή αναπηρία, και το 17,6% των ατόμων με σοβαρή αναπηρία ηλικίας 65+. Και στις δύο ηλικιακές ομάδες τα εν λόγω ποσοστά είναι σχεδόν διπλάσια από τα αντίστοιχα που καταγράφονται στα άτομα χωρίς αναπηρία.

Συνθήκες Στέγασης

Ανεπαρκείς κρίνονται επίσης οι συνθήκες στέγασης των ατόμων με αναπηρία τόσο αναφορικά με τις κοινές στεγαστικές ανάγκες που αντιμετωπίζουν, καθώς και σε σχέση με τις ειδικές στεγαστικές ανάγκες που αφορούν σε ζητήματα προσβασιμότητας της κατοικίας.

Πιο αναλυτικά, το 2019, το 28,3% των ατόμων με σοβαρή αναπηρία ηλικίας 16-64 ετών, αναφέρουν ότι δεν έχουν επαρκή θέρμανση τον χειμώνα λόγω

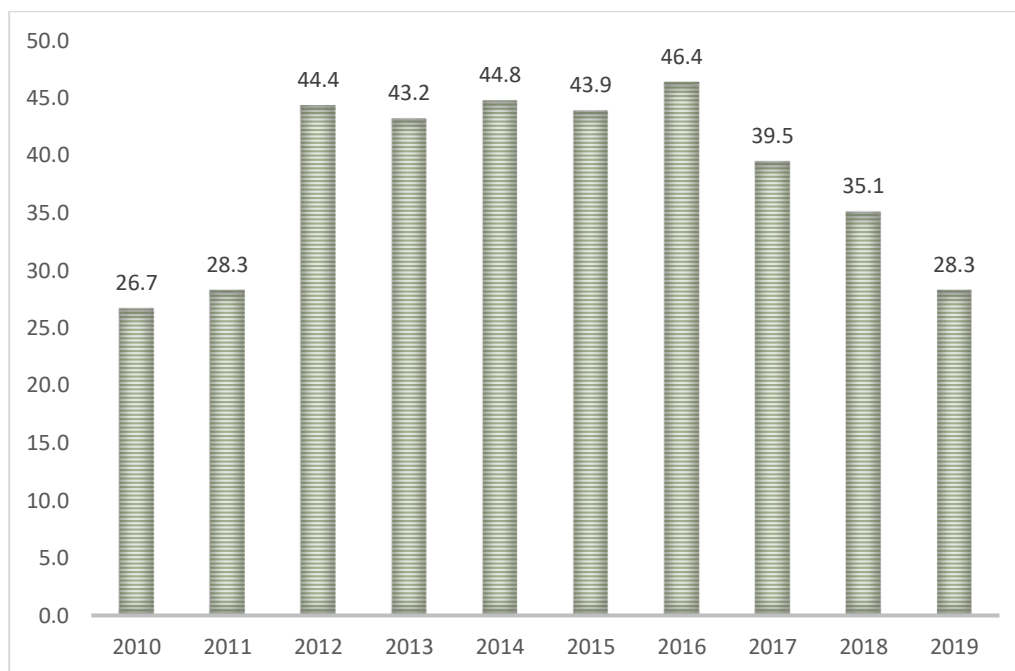
Το ποσοστό του πληθυσμού με σοβαρή αναπηρία που αντιμετωπίζουν μη ικανοποιητική θέρμανση είναι ένα από τα 5 υψηλότερα στην ΕΕ των 27.

⁹⁸ Οι συνταξιούχοι με και χωρίς αναπηρία δέχθηκαν σε πολύ μικρότερο βαθμό τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα συγκριτικά με τους μισθωτούς και τον άνεργο πληθυσμό.

οικονομικής αδυναμίας (χωρίς αναπηρία: 16,9%).

Ωστόσο, συγκριτικά με τα προηγούμενα χρόνια διαπιστώνεται σημαντική βελτίωση, με σταθερή πτώση του ποσοστού ατόμων χωρίς πρόσβαση σε επαρκή θέρμανση από το 2016 και μετά (το 2016, το 46,4% των ατόμων με σοβαρή αναπηρία 16-64 ετών, αναφέρουν οικονομική αδυναμία για επαρκή θέρμανση).

Γράφημα 8: Ποσοστό ατόμων με σοβαρή αναπηρία που διαβιούν σε νοικοκυριά με αδυναμία για ικανοποιητική θέρμανση τον χειμώνα (2019)

Πηγή:

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/HLTH_DHC140_custom_579164/default/table?lang=en

05.12.2019 - Εκτός επιδόματος θέρμανσης τα άτομα με αναπηρία, εάν δεν αλλάξει η απόφαση:

Την αγανάκτησή της για το επίδομα θέρμανσης εκφράζει με επιστολή της στον υπουργό Οικονομικών η Ε.Σ.Α.μεΑ., καθώς για άλλη μια φορά τα άτομα με αναπηρία μένουν εκτός αυτής της παροχής, αφού και πάλι στο συνολικό τους εισόδημα λαμβάνεται υπόψη το αναπηρικό επίδομα.

Επιστολή

Η Ε.Σ.Α.μεΑ. με αλληπάλληλές παρεμβάσεις έχει αναδείξει τη σοβαρότητα του ζητήματος, διεκδικώντας να μην προσμετρούνται τα επιδόματα αναπηρίας στα εισοδηματικά κριτήρια σχετικά με τη χορήγηση του επιδόματος θέρμανσης.

Ειδικότερα η υπ. αριθ. απόφαση 1404/2019, που αφορά στην χορήγηση του επιδόματος πετρελαίου θέρμανσης, αντιμετωπίζει άνισα τα άτομα με αναπηρία, καθώς ορίζει ότι για τη χορήγηση του επιδόματος θέρμανσης λαμβάνεται υπόψη το

συνολικό εισόδημα (εισοδηματικά κριτήρια), στο οποίο προσμετρούνται και τα επιδόματα αναπηρίας.

Σημαντικό επίσης είναι το ζήτημα που προέκυψε περισσότερο επιτακτικά στην παρούσα υγειονομική συγκυρία αναφορικά με την προστασία της πρώτης κατοικίας δανειοληπτών με αναπηρία.

Με επιστολή της η Ε.Σ.Α.μεΑ. προς τον Υπουργό Οικονομικών (05/06/2020), ζητάει την προστασία των δανειοληπτών με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις και των οικογενειών τους για την πρώτη κατοικία, στο πλαίσιο του σχεδίου της κρατικής επιδότησης δόσεων δανείων με υποθήκη στην κύρια κατοικία. Ειδικότερα, ζητήθηκε να υπάρξει εύλογη αναπροσαρμογή για τα άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις και τις οικογένειές τους, αναφορικά με τα κριτήρια για τη λήψη κρατικής επιδότησης στη ρύθμιση για την προστασία της κύριας κατοικίας. Παρ' όλα αυτά, στο νομοσχέδιο που κατατέθηκε δεν λήφθηκε υπόψη το αίτημα του αναπηρικού κινήματος.

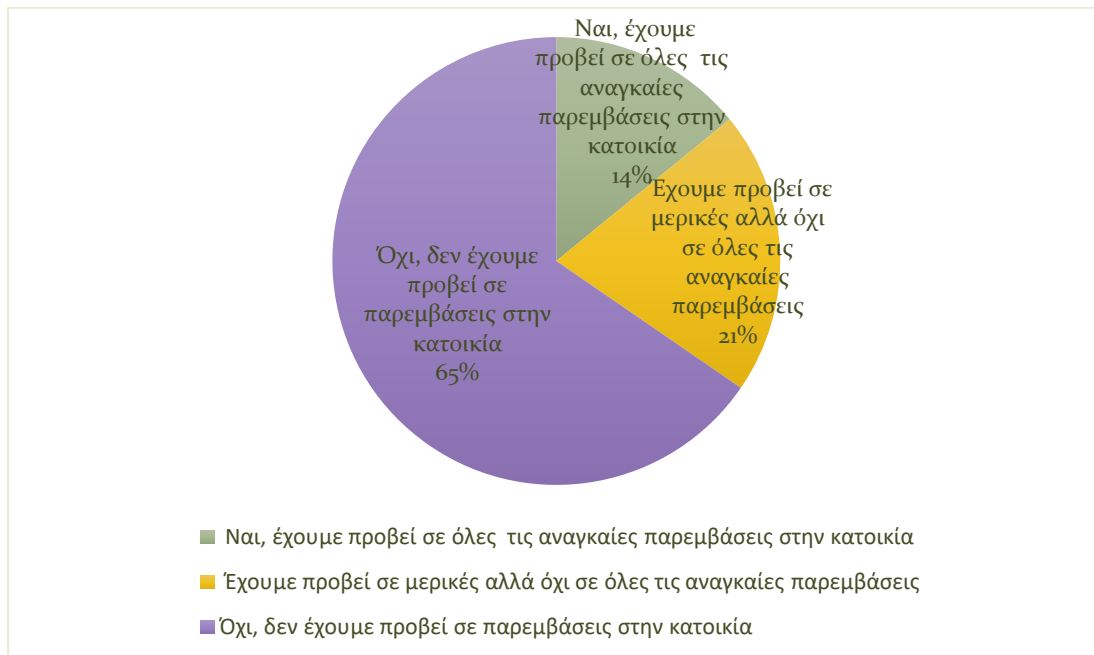
Από την άλλη μεριά, θετική εξέλιξη που έλαβε χώρα ήταν η κατάργηση της απαράδεκτης πρακτικής του συνυπολογισμού των αναπηρικών επιδομάτων στο στεγαστικό επίδομα.

Η πρόσβαση σε ικανοποιητική στέγαση συνεπάγεται για ορισμένες κατηγορίες αναπηρίας την κάλυψη πρόσθετων αναγκών σε προσαρμογές προσβασιμότητας ώστε να είναι εφικτή η άνετη διαβίωση των ατόμων.

Κατατάσσοντας όλες τις χώρες με βάση το ποσοστό του ΑΕΠ που διαθέτουν για την προστασία της αναπηρίας σε σύνολο 35 κρατών, η Ελλάδα δυστυχώς κατέχει την 29η θέση.

Το 2019, το 65% των νοικοκυριών με άτομο που χρειάζεται προσαρμογές προσβασιμότητας δηλώνουν ότι δεν έχουν προβεί καθόλου στις αναγκαίες παρεμβάσεις στην κατοικία τους, ενώ ποσοστό 21% αναφέρει ότι έχουν υλοποιήσει μόνο μερικώς ορισμένες παρεμβάσεις προσβασιμότητας. Μόνο το 14% δηλώνει ότι έχει καλύψει πλήρως τις ανάγκες σε προσαρμογές στην κατοικία.

Γράφημα 9: Εάν έχουν προβεί σε αναγκαίες, σύμφωνα με τις ανάγκες του ατόμου με αναπηρία, παρεμβάσεις αποκατάστασης της προσβασιμότητάς της (2019)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών, 2019/
Επεξεργασία: Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας

Επίσης, μεταξύ των νοικοκυριών που δεν έχουν υλοποιήσει καθόλου αναγκαίες παρεμβάσεις προσβασιμότητας, το 62% αναφέρει ως αιτία την οικονομική αδυναμία.

Επαρκής Σίτιση

Σημαντική μερίδα ατόμων με σοβαρή αναπηρία (16-64 ετών) δεν είναι παράλληλα σε θέση να σιτίζεται ικανοποιητικά και ειδικότερα δεν έχει την οικονομική δυνατότητα να εξασφαλίζει μια διατροφή που να περιλαμβάνει κάθε δεύτερη ημέρα κοτόπουλο, κρέας, ψάρι ή λαχανικά ίσης θρεπτικής αξίας (το 23% των ατόμων με σοβαρή αναπηρία / ποσοστό σε πληθυσμό χωρίς αναπηρία: 11%).

Υποχρέωση της πολιτείας να προστατεύει και να βελτιώνει το βιοτικό επίπεδο των ατόμων με αναπηρία

Το 2017, οι δημόσιες δαπάνες κοινωνικής προστασίας για την αναπηρία ανέρχονται σε 2.658 εκατ. ευρώ, καταλαμβάνοντας το 5,9% των συνολικών δαπανών κοινωνικής προστασίας, όταν ο αντίστοιχος μέσος όρος της Ε.Ε.-28 ανερχόταν στο 7,6%.

Η εξέταση του δείκτη «Κατά κεφαλήν δαπάνη για παροχές κοινωνικής προστασίας για την αναπηρία σε «Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης» (ΜΑΔ) επιβεβαιώνει επίσης το ιδιαίτερα χαμηλό επίπεδο παροχών για την αναπηρία

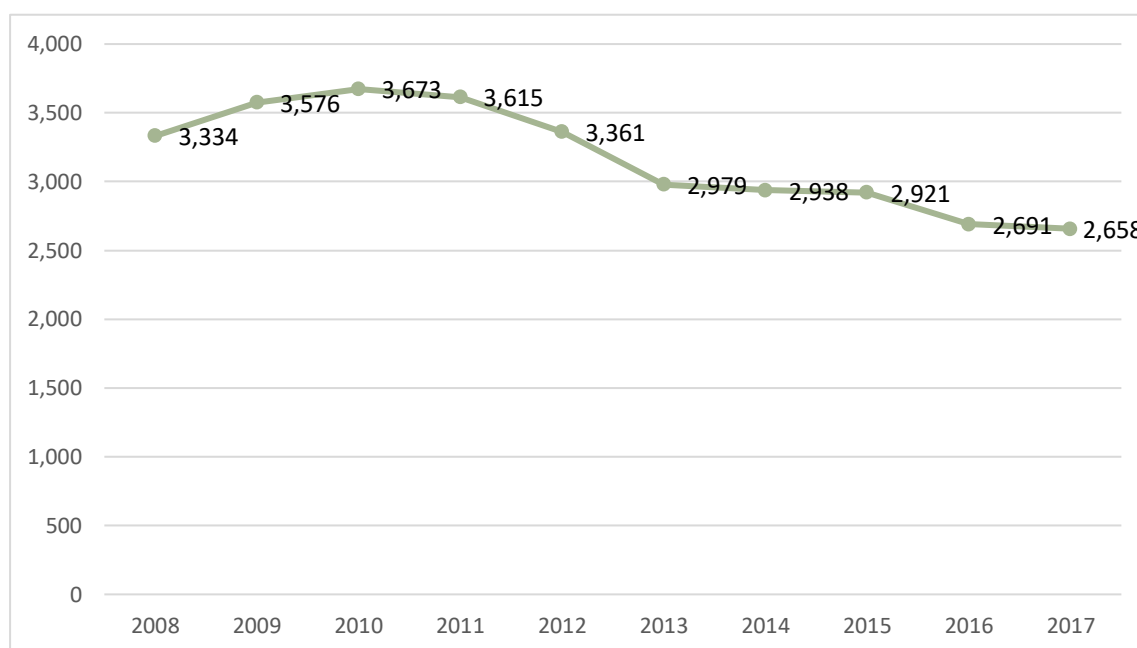
στη Ελλάδα, αφού η τιμή του στη χώρα είναι 297, 8 (ΜΑΔ) ανά κάτοικο, όντας χαμηλότερη κατά 50% της μέσης δαπάνης της Ε.Ε. των 28.

Η διαχρονική ανάλυση φανερώνει μια συνεχή τάση μείωσης των δαπανών κοινωνικής προστασίας για την αναπηρία στην Ελλάδα κατά την περίοδο 2010-2017. Υπολογίζοντας αθροιστικά τις περικοπές αυτών των ετών, διαπιστώνεται συνολική μείωση της δαπάνης για την «αναπηρία» κατά 28%, συρρίκνωση η οποία προέρχεται κυρίως από τις οριζόντιες περικοπές στις συντάξεις.

41. «Η Επιτροπή συνιστά, επίσης, στο συμβαλλόμενο Κράτος να διασφαλίσει την αποτελεσματική εφαρμογή του υπάρχοντος πλαισίου κοινωνικής προστασίας, και προοδευτικά να αναπτύξει περαιτέρω μέτρα για τη διασφάλιση επαρκούς βιοτικού επιπέδου για τα άτομα με αναπηρία.»

Σύσταση της Επιτροπής των ΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες

Γράφημα 10: Διαχρονική εξέλιξη δαπανών για παροχές κοινωνικής προστασίας για την αναπηρία (σε εκατομμύρια €)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Ευρωπαϊκό Σύστημα Ολοκληρωμένων Στατιστικών Κοινωνικής Προστασίας (ESSPROS)
Επεξεργασία: Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας

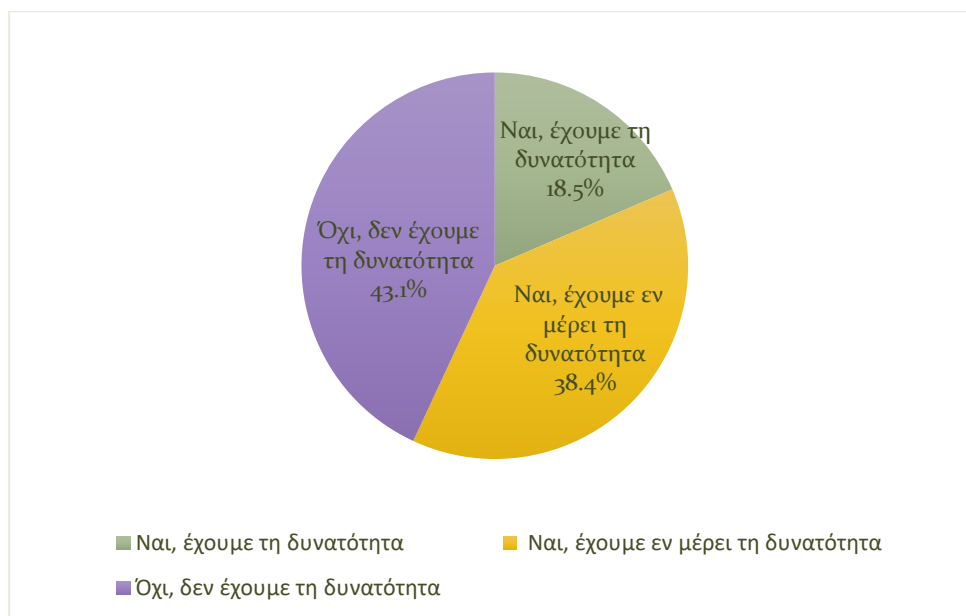
Πρόσβαση σε κατάλληλες και προσιτές υπηρεσίες, συσκευές και σε κάθε άλλη βοήθεια για σχετικές με την αναπηρία ανάγκες

Μόνο το 18,5% των νοικοκυριών αναφέρουν ότι με βάση το συνολικό τους εισόδημα έχουν την οικονομική δυνατότητα να ανταπεξέλθουν πλήρως σε

εξειδικευμένες ανάγκες του ατόμου που χρήζει φροντίδας ή υποστήριξης, όπως για παράδειγμα σε εξειδικευμένες υπηρεσίες φροντίδας, αποκατάστασης ή εκπαίδευσης ή σε αγορά τεχνικών βοηθημάτων.

Γράφημα 11: Οικονομική δυνατότητα των Νοικοκυριών να ανταπεξέλθουν σε εξειδικευμένες ανάγκες του μέλους με ανάγκες φροντίδας ή/και υποστήριξης (2019)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών, 2019/
Επεξεργασία: Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας

Η περιορισμένη πρόσβαση των πολιτών με αναπηρία σε υπηρεσίες βοήθειας/φροντίδας καθώς και υπηρεσίες αποκατάστασης σύμφωνα με τις ανάγκες της αναπηρίας τους, επιβεβαιώνεται από την αναλυτική κατανομή των δαπανών για την κοινωνική προστασίας της «αναπηρίας».⁹⁹ Όπως φαίνεται στον πίνακα οι δαπάνες για το σύνολο των παροχών σε είδος τα τελευταία 2 χρόνια που υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία είναι μηδενικής τάξεως.

Πίνακας 13: Αναλυτικός πίνακας παροχών κοινωνικής προστασίας για την αναπηρία (σε εκατομμύρια €)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Παροχές κοινωνικής προστασίας	3.673	3.615	3.361	2.979	2.938	2.921	2.691	2.658
Χωρίς εισοδηματικά	3.485	3.472	3.229	2.846	2.840	2.820	2.601	2.610

⁹⁹ (Ευρωπαϊκό Σύστημα Ολοκληρωμένων Στατιστικών Κοινωνικής Προστασίας (ESSPROS))

κριτήρια								
Παροχές σε χρήμα	3.469	3.456	3.200	2.833	2.826	2.815	2.601	2.610
Περιοδικές	3.462	3.448	3.191	2.830	2.824	2.813	2.599	2.608
Συντάξεις αναπηρίας	2.694	2.693	2.439	2.156	2.105	2.140	1.930	1.937
Επίδομα περίθαλψης	0	0	0	0	0	0	0	0
Λοιπά Προνοιακά επιδόματα	768	755	752	674	719	673	669	671
Εφάπαξ	7	8	9	3	2	2	2	2
Επίδομα αναπηρίας - ανικανότητας	0	0	0	0	0	0	0	0
Άλλες εφάπαξ παροχές σε χρήμα	7	8	9	3	2	2	2	2
Παροχές σε είδος	16	16	29	13	14	5	0	0
Διαμονή	0	0	0	0	0	0	0	0
Βοήθεια στις καθημερινές δραστηριότητες	0	0	0	0	0	0	0	0
Αποκατάσταση - επανένταξη	16	16	29	13	14	5	0	0
Άλλες παροχές σε είδος	0	0	0	0	0	0	0	0
Με βάση εισοδηματικά κριτήρια (χαμηλά εισοδήματα)	188	143	132	133	98	101	90	48
Παροχές σε χρήμα	160	123	111	102	71	80	68	28
Παροχές σε είδος	28	20	21	31	27	21	22	20

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Ευρωπαϊκό Σύστημα Ολοκληρωμένων Στατιστικών Κοινωνικής Προστασίας (ESSPROS)/
Επεξεργασία: Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας-Ε.Σ.Α.μεΑ.

Η Ελλάδα βρίσκεται στην τελευταία θέση¹⁰⁰ μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών και αναφορικά με το ποσοστό δαπανών κοινωνικής προστασίας που αφιερώνει σε παροχές σε είδος.

¹⁰⁰ Στην Ελλάδα και στην Κύπρο καταγράφονται τα μικρότερα ποσοστά δαπανών, μεταξύ των χωρών της Ε.Ε. για κοινωνικές παροχές σε είδος, ενώ η Δανία και η Σουηδία, στο άλλο άκρο της κατανομής, διαθέτουν τα υψηλότερα στην Ευρώπη ποσοστά των προϋπολογισμών κοινωνικής προστασίας, για παροχές σε είδος. Για περισσότερες πληροφορίες δεξ εδώ: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Social_protection_statistics_-_social_benefits#Expenditure_on_social_protection_benefits_by_function

Επιτατικό πρόβλημα, που έχει αναδείξει με παρεμβάσεις της η Ε.Σ.Α.μεΑ. αποτελεί η κάλυψη των αναγκών σε βοηθήματα κινητικότητας, βοηθητικού εξοπλισμού, συσκευών και τεχνολογιών στους ανασφάλιστους πολίτες με αναπηρία. Η Ε.Σ.Α.μεΑ. έχει προβεί σε δράσεις διεκδικώντας την κάλυψη της προμήθειας βοηθημάτων κινητικότητας, βοηθητικού εξοπλισμού, συσκευών και τεχνολογιών ποιότητας από τον Ε.Ο.Π.Π.Υ. με χρηματοδότηση από τον Ο.Π.Ε.Κ.Α. για τους ανασφάλιστους με αναπηρία.

05.04.2019: Συμμόρφωση της ΑΑΔΕ στις υπουργικές αποφάσεις ζητά η Ε.Σ.Α.μεΑ.

Επιστολή

Πρόσβαση σε οικονομικές ενισχύσεις για την κάλυψη του πρόσθετου κόστους της αναπηρίας

Το πρόσθετο κόστος διαβίωσης των ατόμων με αναπηρία στην Ελλάδα δεν έχει υπολογιστεί επισήμως. Οι οικονομικές ενισχύσεις που λαμβάνουν τα άτομα με αναπηρία ανήλθαν συνολικά το 2020 σε 177.002 επιδόματα αναπηρίας με την πλειονότητα αυτών να αφορά σε επιδόματα βαριάς αναπηρίας (90.183).

Ιδιαίτερα θετικό είναι το ότι, παρά τις έντονες πιέσεις προς τη χώρα, το ύψος των χρηματικών ενισχύσεων δεν έχει υποστεί καμία μείωση κατά τη δεκαετή οικονομική κρίση.

Ωστόσο, τα επιδόματα, παρότι επανορθώνουν σε σημαντικό βαθμό τις οικονομικές ανισότητες, δεν τις εξαλείφουν. Ο κίνδυνος φτώχειας παραμένει και μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις υψηλότερος για τα άτομα με αναπηρία, γεγονός που υποδεικνύει ότι οι υφιστάμενες οικονομικές ενισχύσεις δεν επαρκούν ώστε τα άτομα με αναπηρία να μπορούν να εξασφαλίζουν ένα ανεκτό επίπεδο διαβίωσης, δεδομένου του πρόσθετου κόστους που απορρέει από την αναπηρία τους.

Πρόσβαση σε προγράμματα μείωσης της φτώχειας

Θετική εξέλιξη που έλαβε χώρα κατόπιν πιέσεων της Ε.Σ.Α.μεΑ. είναι η κατάργηση της απαράδεκτης πρακτικής του συνυπολογισμού των αναπηρικών επιδομάτων στο φορολογητέο εισόδημα, πρακτική η οποία απέκλειε πολλά άτομα με αναπηρία από την πρόσβαση σε προνοιακές παροχές και προγράμματα μείωσης της φτώχειας.

40. «Η Επιτροπή ανησυχεί ότι τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία όπως προβλέπονται στο Άρθρο 28 της Σύμβασης έχουν επηρεαστεί αρνητικά από, μεταξύ άλλων: Την ασυνέπεια της εθνικής νομοθεσίας σε σχέση με την φοροαπαλλαγή των προνοιακών επιδομάτων αναπηρίας, καθώς και την ανεπαρκή προστασία τους από κατάσχεση.»

Παρατήρηση της Επιτροπής των ΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες

Η Ε.Σ.Α.μεΑ. προέβει σε αλληπαλλήλες παρεμβάσεις και κατά το διάστημα 2019-2020, καθώς, παρότι το άρθρο 11 της υπ' αριθμ. Υπουργικής Απόφασης Δ12α/Γ.Π.οικ.68856/2202 αναφέρει ρητώς ότι «τα χρηματικά ποσά που καταβάλλονται ως προνοιακές παροχές σε χρήμα σε άτομα με αναπηρία δεν εμπίπτουν σε καμία κατηγορία εισοδήματος και επομένως δεν φορολογούνται.¹⁰¹», στην πράξη η Α.Α.Δ.Ε. δεν είχε εναρμονίσει τις οδηγίες συμπλήρωσης των φορολογικών δηλώσεων με την υπουργική απόφαση

και ζητούνταν από τα άτομα με αναπηρία να καταχωρίσουν τα προνοιακά επιδόματα, σε συγκεκριμένους κωδικούς (όπως στους κωδικούς 659-660, 619-620, 657-658, 617-618), τα ποσά των οποίων προσμετρούνταν στο εισόδημα.

Με εγκύκλιο που εξέδωσε η ΑΑΔΕ στις 5.6.2020¹⁰², διευκρινίζετε ότι «τα χρηματικά ποσά που καταβάλλονται από τον Ο.Π.Ε.Κ.Α. από 1.1.2019 και εξής, ως προνοιακές παροχές σε χρήμα σε άτομα με αναπηρία, δεν εμπίπτουν σε καμία κατηγορία εισοδήματος και δεν φορολογούνται, συνεπώς δεν υπάγονται και στην ειδική εισφορά αλληλεγγύης του άρθρου 43Α του ν.4172/2013. Το ποσό των προνοιακών παροχών σε χρήμα σε άτομα με αναπηρία, δεν υπόκειται σε οποιαδήποτε κράτηση ή εισφορά, δεν κατάσχεται εις χείρας του Δημοσίου ή τρίτων, κατά παρέκκλιση κάθε γενικής ή ειδικής διάταξης και δεν συμψηφίζεται με βεβαιωμένα χρέη προς τη φορολογική διοίκηση και το Δημόσιο εν γένει, τους δήμους, τις περιφέρειες, τα νομικά πρόσωπα των Ο.Τ.Α. α' και β' βαθμού, τα ασφαλιστικά ταμεία ή τα πιστωτικά ιδρύματα και δεν υπολογίζεται στα εισοδηματικά όρια για την καταβολή οποιασδήποτε παροχής κοινωνικού ή προνοιακού χαρακτήρα».

Συνεπώς, τα άτομα με αναπηρία έχουν πλέον ισότιμη πρόσβαση σε προνοιακά προγράμματα καταπολέμησης της φτώχειας όπως το ελάχιστο εγγυημένο

¹⁰¹ Επιπλέον το ποσό προνοιακών παροχών σε χρήμα σε άτομα με αναπηρία δεν υπόκειται σε οποιαδήποτε κράτηση ή κράτηση χαρτοσήμου, δεν κατάσχεται, ούτε συμψηφίζεται με ήδη βεβαιωμένα χρέη προς το Δημόσιο, ιδιώτες ή πιστωτικά ιδρύματα και δεν υπολογίζεται στα εισοδηματικά όρια για την καταβολή οποιασδήποτε παροχής κοινωνικού ή προνοιακού χαρακτήρα.

¹⁰² Οδηγίες για τη φορολογική μεταχείριση των προνοιακών παροχών σε χρήμα που χορηγεί ο Ο.Π.Ε.Κ.Α. σε άτομα με αναπηρία.

εισόδημα (Κ.Ε.Α.), στο βαθμό που δεν υπολογίζεται πλέον ως εισόδημα το ποσό του αναπηρικού επιδόματος.

Επίσης, το 2019, κατόπιν και παρεμβάσεων της Ε.Σ.Α.μεΑ., το κοινωνικό μέρισμα χορηγήθηκε -με βάση την ΚΥΑ: Αριθμ. οικ. 2/89030/ΔΛΤΠ- σε όλα τα άτομα με αναπηρία που λάμβαναν επίδομα αναπηρίας του Ο.Π.Ε.Κ.Α. (κοινωνικό μέρισμα των 700 ευρώ) ανεξαρτήτως ηλικιακών και εισοδηματικών κριτηρίων. Αρνητικό σημείο, όμως, υπήρξε η εξαίρεση από την καταβολή του κοινωνικού μερίσματος των πολιτών με αναπηρία που λάμβαναν αναπηρική σύνταξη, αλλά όχι αναπηρικό επίδομα.

Φορολογικές ελαφρύνσεις

Απαλλαγές από φορολογία εισοδήματος

Πέραν της απαλλαγής των αναπηρικών επιδομάτων από το φόρο εισοδήματος, άλλες εν ισχύ ελαφρύνσεις αφορούν στα άτομα με αναπηρία 80% και άνω, των οποίων οι μισθοί, οι συντάξεις και η πάγια αντιμισθία απαλλάσσονται από το φόρο εισοδήματος. Επίσης, προβλέπεται πάγια μείωση φόρου διακοσίων (200) ευρώ, σε φορολογούμενους με αναπηρία 67% και άνω και σε έχοντες τέκνα με αναπηρία 67% και άνω.

Εξαίρεση από ειδική εισφορά αλληλεγγύης

Σήμερα εξαιρούνται από την επιβολή της ειδικής εισφοράς αλληλεγγύης τα εισοδήματα των προσώπων που είναι ολικώς τυφλοί, καθώς και των προσώπων που παρουσιάζουν βαριές κινητικές αναπηρίες με ποσοστό από 80% και άνω. Η Ε.Σ.Α.μεΑ. πρεσβεύει ότι η ευνοϊκή αυτή ρύθμιση πρέπει να επεκταθεί στα άτομα με ποσοστό αναπηρίας τουλάχιστον 50%, καθώς και στα πρόσωπα που βαρύνονται φορολογικά από άτομα με βαριές αναπηρίες, με ποσοστό αναπηρίας 50% και άνω.

Απαλλαγή από τέλος επιτηδεύματος

Θετική εν ενεργεία διάταξη είναι η παρ. 1 του άρθρου 48 του ν. 4305/2014 (ΦΕΚ Α' 237/31.10.2014) σύμφωνα με την οποία εξαιρούνται από την επιβολή του τέλους επιτηδεύματος τα πρόσωπα που ασκούν ατομική εμπορική επιχείρηση ή ελεύθερο επάγγελμα και παρουσιάζουν αναπηρία ίση ή μεγαλύτερη του ογδόντα τοις εκατό (80%). Ωστόσο, θέση της Ε.Σ.Α.μεΑ. είναι η συμπερίληψη στην ανωτέρω ρύθμιση όλων των προσώπων που έχουν αναπηρία ίση ή μεγαλύτερη του πενήντα τοις εκατό (50%).

Οι υφιστάμενες ρυθμίσεις παρότι είναι ευνοϊκές κρίνονται ανεπαρκείς και ιδιαίτερα στην παρούσα συγκυρία της πανδημίας και των ολέθριων οικονομικών συνεπειών τους για τους πλέον ευάλωτες πολίτες.

Κατά τη διάρκεια του 2020, η Ε.Σ.Α.μεΑ. έχει προχωρήσει σε αρκετές ενέργειες και προτάσεις προς την ελληνική κυβέρνηση προκειμένου να διευρυνθεί το δίκτυο φορολογικών διευκολύνσεων προς τα άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις.

Πρόσβαση σε συνταξιοδοτικά επιδόματα και προγράμματα

Οι αλλαγές στην ασφαλιστική νομοθεσία που έχουν λάβει χώρα τα τελευταία χρόνια, απασχόλησαν την Επιτροπή των Η.Ε. στις σχετικές συστάσεις που απεύθυνε στη χώρα, και εξέφρασε την ανησυχία της για τις αρνητικές επιπτώσεις τους στην υλοποίηση του άρθρου 28 της Σύμβασης.

Οι συνταξιούχοι με αναπηρία αποτελούν κατηγορία που έχει πληγεί σοβαρά από την εφαρμογή των συνεχιζόμενων μνημονιακών πολιτικών λιτότητας. Η συνολική μείωση των δαπανών κοινωνικής προστασίας για την αναπηρία σε μεγάλο βαθμό υπήρξε αποτέλεσμα της μείωσης των συντάξεων αναπηρίας λόγω των οριζόντιων περικοπών στις συντάξεις. Οι περικοπές που σημειώθηκαν στις συντάξεις των ατόμων με αναπηρία και με χρόνιες παθήσεις ήταν ιδιαίτερα επώδυνες και πιο έντονες για τους χαμηλοσυνταξιούχους.

14.07.2020 - Προτάσεις για τα ζητήματα των ατόμων με αναπηρία επί του φορολογικού νομοσχεδίου

Επιστολή δημοσιεύει η Ε.Σ.Α.μεΑ., με τις προτάσεις της επί του σχεδίου νόμου «Φορολογικές παρεμβάσεις για την ενίσχυση της αναπτυξιακής διαδικασίας της ελληνικής οικονομίας, ενσωμάτωση στην Ελληνική Νομοθεσία των Οδηγιών (ΕΕ) 2017/1852, (ΕΕ) 2018/822, (ΕΕ)2016/1164, (ΕΕ) 2018/1910 και (ΕΕ) 2019/475 και άλλες διατάξεις», προς τον υπουργό Οικονομικών.

Επιστολή

Πιο συγκεκριμένα σειρά άδικων νομοθετήσεων έχουν λάβει χώρα τα τελευταία χρόνια, μεταξύ των οποίων, η σταδιακή κατάργηση του ΕΚΑΣ, η ψήφιση των εφαρμοστικών νόμων του 2^{ου} μνημονίου και συγκεκριμένα οι διατάξεις του ν. 4093/12 και της Π.Ν.Π. 411/2013 μέσω των οποίων υπήρξε δυσμενής μεταχείριση των συνταξιούχων αναπηρίας και γήρατος του ιδιωτικού τομέα, οι διατάξεις του ν. 4336/2015 με τις οποίες επήλθε βαρύτατο πλήγμα στο καθεστώς συνταξιοδότησης των ατόμων με αναπηρία και των μελών οικογενειών που έχουν στη φροντίδα τους άτομα με βαριές και πολλαπλές αναπηρίες, ο ν. 4387/2016 μέσω του οποίου καταργούνται σημαντικά δικαιώματα και παροχές¹⁰³

¹⁰³ Με τον ν. 4387/2016, εκτός των άλλων, θεσπίζεται η αναλογική μείωση του ποσού της εθνικής σύνταξης βάσει του ποσοστού αναπηρίας του δικαιούχου, καθώς και το άρθρο 12 παρ. 4Α, περίπτωση γ, το οποίο ορίζει ότι το ορφανό παιδί και από δύο γονείς δικαιούται μόνο το 50% της σύνταξης του γονέα χωρίς να υπάρχει ξεχωριστή πρόβλεψη για το παιδί με αναπηρία.

στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης των ατόμων με αναπηρία, με χρόνιες παθήσεις και των οικογενειών τους.

Η Ε.Σ.Α.μεΑ. με πολλαπλές παρεμβάσεις όλα αυτά τα χρόνια έχει αγωνιστεί για την άρση αυτών των αδικιών και την προώθηση ενός δίκαιου συστήματος ασφαλιστικών παροχών για τα άτομα με αναπηρία.

Το 2020 ψηφίζετε ο ν. 4670/2020 του Υπουργείου Εργασίας με θέμα "Ασφαλιστική μεταρρύθμιση και ψηφιακός μετασχηματισμός Εθνικού Φορέα Κοινωνικής Ασφάλισης (ε- Ε.Φ.Κ.Α.) και άλλες διατάξεις" (ΦΕΚ 43/28.2.2020).

Με το ν. 4670 δημιουργείται ο Ηλεκτρονικός Εθνικός Φορέας Κοινωνικής Ασφάλισης (ε-ΕΦΚΑ), ενώ ενοποιούνται όλοι οι ασφαλιστικοί φορείς απονομής σύνταξης και εφάπαξ παροχής με την ένταξη των δημοσίων λειτουργών, υπαλλήλων και στρατιωτικών, στο ενιαίο αυτό συνταξιοδοτικό σύστημα, ως ιδιαίτερης κατηγορίας ασφαλισμένων.¹⁰⁴

Σύμφωνα με το Ινστιτούτο Εργασίας της ΓΣΣΕ, ο ν. 4670/20 δεν προωθεί ουσιαστικά την κοινωνικοασφαλιστική ενοποίηση αλλά μόνο την οργανωτική-λειτουργική και διαδικαστική. Προβλέπει περιορισμένου επιπέδου αυξήσεις στις συντάξεις συγκριτικά με τις απώλειες του συνταξιοδοτικού εισοδήματος, ενώ εισάγει μεταρρυθμίσεις στις εισφορές ελευθέρων επαγγελματιών/αγροτών οι οποίες ενδέχεται να επηρεάζουν προς το δυσμενέστερο τις καταβαλλόμενες στο μέλλον συνταξιοδοτικές παροχές¹⁰⁵.

Από τη σκοπιά της αναπηρίας το νέο ασφαλιστικό δυστυχώς δεν ενσωμάτωσε κανέναν από τα αιτήματα του αναπηρικού κινήματος παρότι αυτά είχαν εκτεθεί εκτενώς από την Ε.Σ.Α.μεΑ., στα σχόλια και τις

14.10.2020 - Κατάθεση ασφαλιστικών και συνταξιοδοτικών προτάσεων της Ε.Σ.Α.μεΑ. εν όψη προγραμματισμένης συνάντησης με τον Υφυπουργό στις 13.10.2020

Η Ε.Σ.Α.μεΑ., τον Οκτώβριο του 2020, καταθέτει εκ νέου τα αιτήματα του αναπηρικού κινήματος στον αρμόδιο Υφυπουργό, κ. Τσακλόγλου...

Επιστολή

¹⁰⁴ Βασικά σημεία του νόμου είναι επίσης τα εξής: Αναδιαμόρφωση των συντελεστών αναπλήρωσης σε κύριες και επικουρικές συντάξεις, Μείωση των ασφαλιστικών εισφορών, Τροποποίηση του θεσμικού πλαισίου για παράλληλη ασφάλιση, Αναδιαμόρφωση των διατάξεων για τη διαδοχική ασφάλιση, Επαναπροσδιορισμός του τρόπου υπολογισμού των ασφαλιστικών εισφορών των ελευθέρων επαγγελματιών, Μεταρρύθμιση του θεσμικού πλαισίου για την απασχόληση συνταξιούχων.

¹⁰⁵ Σταμάτη, Α. Συνοπτική παρουσίαση του 4670/2020, Βασικά σημεία του νέου ασφαλιστικού. ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, Δίκτυο Υπηρεσιών, Πληροφόρησης & Συμβουλευτικής Εργαζομένων και Ανέργων.

προτάσεις που υπέβαλλε κατά τη διαδικασία διαβούλευσης του νομοσχεδίου.

Εκτός των άλλων, ο νέος νόμος αντιμετωπίζει άνισα τους συνταξιούχους με αναπηρία, τους οποίους εξαιρεί από τη διάταξη που καθορίζει το ύψος της μείωσης των συντάξιμων αποδοχών των συνταξιούχων που αναλαμβάνουν εργασία στο ποσοστό του 30%.

Ο Στόχος 15 του Εθνικού Σχεδίου Δράσης

Παρότι η εξασφάλιση ενός ικανοποιητικού επιπέδου διαβίωσης μέσω των

05.02.2020 - Μηδέν αιτήματα του αναπηρικού κινήματος στο νέο ασφαλιστικό νομοσχέδιο!

Επιστολή στον Υπουργό Εργασίας απέστειλε η Ε.Σ.Α.μεΑ., στην οποία περιλαμβάνονται όλα τα αιτήματα του αναπηρικού κινήματος σχετικά με την ασφάλιση και τις συντάξεις, καθώς στο νέο ασφαλιστικό νομοσχέδιο που τέθηκε σε δημόσια διαβούλευση δεν έχει συμπεριληφθεί ούτε ένα!

Επιστολή

πολιτικών κοινωνικής προστασίας αποτελεί την πεμπτούσια της πολιτικής για την αναπηρία, στο υπό έγκριση Εθνικό Σχέδιο Δράσης, δυστυχώς ο Στόχος 15: *Ικανοποιητικό Επίπεδο Διαβίωσης και Κοινωνικής Προστασίας*, περιλαμβάνει περιορισμένες παρεμβάσεις, που αφορούν σχεδόν αποκλειστικά την κατάρτιση του Ενιαίου Κανονισμού Παροχών για την Κύρια Σύνταξη και για τα συνταξιοδοτικά επιδόματα, που χορηγεί ο e-ΕΦΚΑ στα άτομα με αναπηρία¹⁰⁶.

Η παντελής απουσία στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης, ολοκληρωμένων παρεμβάσεων προς την κατεύθυνση:

- ενός δίκαιου ασφαλιστικού/συνταξιοδοτικού και φορολογικού συστήματος και
- ενός φορολογικού συστήματος, που να είναι σύμφωνο με την παράγραφο 41 των Τελικών Παρατηρήσεων της Επιτροπής, το οποίο θα συμβάλει στην προστασία και ενίσχυση των εισοδημάτων των ατόμων με αναπηρία, με χρόνιες παθήσεις και των οικογενειών τους και τη διασφάλιση επαρκούς βιοτικού επιπέδου, λαμβάνοντας υπόψη το πρόσθετο κόστος που απαιτείται για την κάλυψη των αναγκών αναπηρίας,

¹⁰⁶ Ως προς αυτό η Ε.Σ.Α.μεΑ. ζητάει την επικαιροποίηση και τη νομοθέτηση του Πορίσματος της Επιτροπής του Υπουργείου Εργασίας για την ενιαιοποίηση των συντάξεων αναπηρίας κατ' εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 11 του ν.4387/2016, προκειμένου να τεθούν σε ισχύ ενιαίοι κανόνες συνταξιοδότησης και απονομής ασφαλιστικών παροχών λόγω αναπηρίας.

αποτελεί σημαντική παράβλεψη, που επισημαίνει η Ε.Σ.Α.μεΑ. στις προτάσεις τις επί του Εθνικού Σχεδίου Δράσης, προτείνοντας ζωτικής σημασίας συμπληρώσεις και τροποποιήσεις.¹⁰⁷

ΘΕΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ (+)

- Η σταθερή πτώση του ποσοστού ατόμων με σοβαρή αναπηρία χωρίς πρόσβαση σε επαρκή θέρμανση από το 2016 έως το 2019.
- Το ύψος των χρηματικών ενισχύσεων που παρέμεινε σταθερό κατά τη δεκαετή οικονομική κρίση, παρά τις έντονες πιέσεις προς τη χώρα.
- Η κατάργηση της απαράδεκτης πρακτικής του συνυπολογισμού των αναπηρικών επιδομάτων στο φορολογητέο εισόδημα.

ΑΡΝΗΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ (-)

- Η δραματική αύξηση του δείκτη κινδύνου φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού στα άτομα με σοβαρή αναπηρία, το διάστημα 2010-2019, κατά 14 ποσοστιαίες μονάδες.
- Το γεγονός ότι οι 6 στους 10 πολίτες με σοβαρή αναπηρία (16-64 ετών) διαβιούν σε κίνδυνο φτώχειας ή/και κοινωνικού αποκλεισμού.
- Η συνεχής τάση περικοπών των δαπανών κοινωνικής προστασίας για την αναπηρία στην Ελλάδα κατά την περίοδο 2010-2017, που ανέρχεται σε συνολική μείωση κατά 28%.
- Οι ελλείψεις συνθήκες στέγασης των ατόμων με σοβαρή αναπηρία.
- Η μη δυνατότητα της πλειονότητας των νοικοκυριών με άτομο με αναπηρία (64%) να κάνουν τις αναγκαίες προσαρμογές προσβασιμότητας στην κατοικία τους.
- Η άνιση αντιμετώπιση των ατόμων με αναπηρία στη χορήγηση του επιδόματος πετρελαίου θέρμανσης, καθώς προσμετρήθηκαν στα εισοδήματά τους, τα επιδόματα αναπηρίας.
- Το γεγονός ότι στο νόμο για την προστασία των δανειοληπτών πρώτης κατοικίας δεν λήφθηκαν υπόψη τα αιτήματα του αναπηρικού κινήματος.
- Το ισχύον ποσοστό (15%) των νοικοκυριών που αναφέρουν ότι έχουν την οικονομική δυνατότητα να ανταπεξέλθουν σε εξειδικευμένες ανάγκες του μέλους τους που χρήζει φροντίδας ή υποστήριξης.
- Η περιορισμένη πρόσβαση των πολιτών με αναπηρία σε υπηρεσίες βοήθειας/φροντίδας καθώς και υπηρεσίες αποκατάστασης.
- Η εξαίρεση από την καταβολή του κοινωνικού μερίσματος των πολιτών με αναπηρία που λάμβαναν αναπηρική σύνταξη, αλλά όχι αναπηρικό επίδομα.

¹⁰⁷ <https://www.esamea.gr/press-office/press-releases/4973-theseis-tis-esamea-epi-toy-ethnikoy-sxedioy-drasis-gia-ta-dikaiomata-ton-atomon-me-anapiria>

- Το νέο ασφαλιστικό Ν. 4670/20 που δεν ενσωμάτωσε κανέναν από τα αιτήματα του αναπηρικού κινήματος.
- Ο Στόχος 15 στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία: «Ικανοποιητικό Επίπεδο Διαβίωσης και Κοινωνικής Προστασίας», που περιλαμβάνει περιορισμένες μόνο παρεμβάσεις για τη ουσιαστική βελτίωση του επιπέδου διαβίωσης των ατόμων με αναπηρία.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΚΑΙ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

- ✓ Καθολικό δικαίωμα ψήφου σε ίση βάση και χωρίς καμία διάκριση λόγω αναπηρίας
- ✓ Δικαίωμα του εκλέγεσθαι σε όλα τα δημόσια αξιώματα, και υποστήριξη στην άσκηση των καθηκόντων
- ✓ Ενεργή και ισότιμη συμμετοχή στις δημόσιες υποθέσεις και τη δημόσια ζωή

Καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη.

Σύνταγμα της Ελλάδος Άρθρο 5, παρ. 1

Τα άτομα με αναπηρία έχουν δικαίωμα να απολαμβάνουν μέτρων που εξασφαλίζουν την αυτονομία, την επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή τους στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας.

Σύνταγμα της Ελλάδος Άρθρο 21, παρ. 6

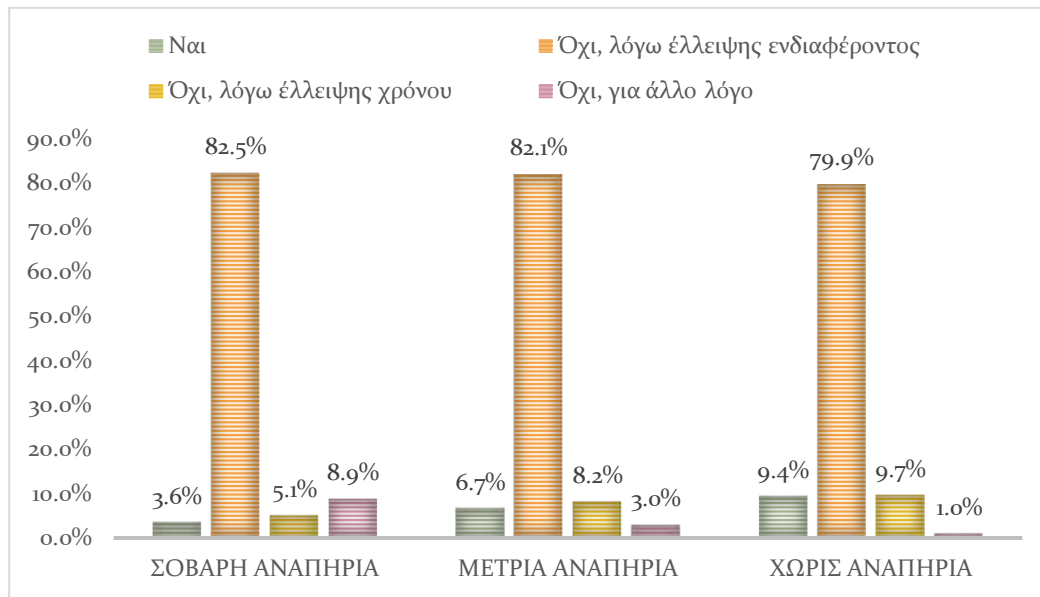
Η συμμετοχή των Ελλήνων και Ελληνίδων, με ή χωρίς αναπηρία, στη πολιτική ζωή της χώρας έχει διασφαλιστεί και προστατευθεί μέσα από το συνδυασμό αρκετών εθνικών και διεθνών νομικών πλαισίων¹⁰⁸ που έχουν κυρωθεί από το ελληνικό κράτος.

Παρά την καθολικότητα του δικαιώματος στην πολιτική συμμετοχή, η ενεργή συμμετοχή των ατόμων με ή χωρίς αναπηρία στην πολιτική ζωή της χώρας, όπως μέσα από τη συμμετοχή τους σε δράσεις πολιτικών κομμάτων ή άλλων οργανωμένων ομάδων συμφερόντων,

δημόσιες διαβουλεύσεις, διαμαρτυρίες (όπως συλλογή υπογραφών), διαδηλώσεις κ.ο.κ., είναι αρκετά περιορισμένη. Συγκεκριμένα, όπως προκύπτει από την Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης για το έτος 2015, 8 στους 10 πολίτες, ανεξαρτήτως κατάστασης αναπηρίας, δηλώνουν ότι δεν έχουν συμμετάσχει τους τελευταίους 12 μήνες σε καμία πολιτική δράση για το λόγο ότι δεν τους ενδιαφέρει.

¹⁰⁸ Συγκεκριμένα, σε ότι αφορά το Διεθνές νομικό πλαίσιο, το δικαίωμα στην πολιτική συμμετοχή των έχει διασφαλιστεί μέσα από την Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του ΟΗΕ (Άρθρο 21), το Διεθνές Σύμφωνο των Ηνωμένων Εθνών για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (Άρθρο 25), τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών (Άρθρο 8), τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την Εξάλειψη κάθε Μορφής Φυλετικών Διακρίσεων (Άρθρο 5), τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (Άρθρο 12) (CRC), τον αναθεωρημένο Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη (Άρθρο 15) και, τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες (Άρθρο 29).

Γράφημα 12: Ενεργή συμμετοχή σε πολιτικές δραστηριότητες και κατάσταση αναπηρίας

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης 2015 /
Επεξεργασία: Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας-Ε.Σ.Α.μεΑ.¹⁰⁹

Αν και το Σύνταγμα προβλέπει την καθολική συμμετοχή όλων των Ελληνίδων και Ελλήνων πολιτών στην πολιτική και κοινωνική ζωή του τόπου, εξαίρεση από την καθολικότητα του δικαιώματος στην πολιτική συμμετοχή αποτελούν, σύμφωνα με τον Αστικό Κώδικα (ΦΕΚ Α' 164/24.10.1984), οι Έλληνες και Ελληνίδες πολίτες που βρίσκονται σε καθεστώς πλήρους δικαστικής συμπαράστασης. Δηλαδή, άτομα με νοητική ή ψυχοκοινωνική αναπηρία που στερούνται της δικαιοπρακτικής τους ικανότητας αυτομάτως στερούνται την απόλαυση άλλων δικαιωμάτων του, όπως είναι και το δικαίωμα του εκλέγειν, χωρίς να αξιολογείται το αν και κατά πόσον τα εν λόγω άτομα αντιλαμβάνονται την έννοια της ψήφου.¹¹⁰

Ωστόσο, η πρόσφατη αλλαγή στον Εκλογικό Κώδικα, που αφορά στη μείωση του ορίου ηλικίας προκειμένου ένα άτομο να έχει δικαίωμα ψήφου στην Ελλάδα και εφαρμόστηκε πρώτη φορά στις εκλογές του 2019, δημιούργησε ένα παράδοξο στην ελληνική πραγματικότητα. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με το νέο νομικό πλαίσιο, οι Έλληνες και οι Ελληνίδες πολίτες έχουν το δικαίωμα να

¹⁰⁹ Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας της Ε.Σ.Α.μεΑ.. (2018). 4^ο Δελτίο Παρατηρητηρίου Θεμάτων Αναπηρίας της Ε.Σ.Α.μεΑ.: Συμμετοχή σε κοινωνικές και πολιτιστικές δραστηριότητες. Ανακτήθηκε 25 Νοεμβρίου 2020 από:

<https://www.paratiritirioanapirias.gr/el/results/publications/31/40-deltio-statistikhs-plhroforhshs-symmetoxh-se-koinwnikes-kai-politistikhes-drasthriothtes>

¹¹⁰ Για το θεσμό της υποκαθιστάμενης λήψης αποφάσεων ή στέρησης της δικαιοπρακτικής ικανότητας βλ. την ενότητα «Ισότητα Ενώπιον του Νόμου και Πρόσβαση στη Δικαιοσύνη» αυτής εδώ της έκθεσης (σελ.).

ψηφίσουν για πρώτη φορά στην ηλικία των 17 ετών, αντί των 18 που ίσχυε μέχρι και το 2018. Έτσι, ένα παιδί που έχει μια νοητική ή ψυχοκοινωνική αναπηρία και είναι 17 ετών μπορεί να ψηφίσει κανονικά. Ωστόσο, σύμφωνα με τον Αστικό Κώδικα, ένα παιδί που έχει μια νοητική ή ψυχοκοινωνική αναπηρία, και δεν μπορεί να φροντίσει το ίδιο για τις υποθέσεις, θα πρέπει, λίγο πριν την ενηλικίωση, να ξεκινήσει τη διαδικασία για στέρηση της δικαιοπρακτικής του ικανότητας (ο.π.). Το παράδοξο που προκύπτει είναι ότι, ενώ όταν ένα παιδί είναι 17 ετών και ζει μέσα στο υποστηριζόμενο περιβάλλον της οικογένειας μπορεί να απολαύσει το δικαίωμα του εκλέγειν, ένα χρόνο αργότερα, όταν το ίδιο το άτομο ενηλικιωθεί, χάνει αυτό το δικαίωμα γιατί σύμφωνα με το υπάρχον νομικό πλαίσιο θα πρέπει να μπει σε καθεστώς πλήρους δικαστικής συμπαράστασης.

Αυτό το 'χάσμα' αφήνει χώρο για σκέψη σε σχέση με το κατά πόσον τελικά, στο πλαίσιο ενός συστήματος υποστηριζόμενης λήψης αποφάσεων, μέσα από την κατάλληλη εκπαίδευση και την παροχή πληροφορίας σε προσβάσιμες μορφές, τα άτομα με νοητική ή/και ψυχοκοινωνική αναπηρία θα μπορούσαν να απολαύσουν το δικαίωμα ψήφου. Επίσης, και η Επιτροπή των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες, μέσα από τις Τελικές Παρατηρήσεις εκφράζει τον προβληματισμό της για το καθεστώς αυτό αφού εμποδίζει τα άτομα με νοητική ή/και ψυχοκοινωνική να απολαύσουν το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι.

Εμπόδια στην ενεργή συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις στην πολιτική ζωή

Η ενεργή πολιτική συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις δυσχεραίνεται από εμπόδια και περιορισμούς του περιβάλλοντος -είτε του φυσικού είτε του ψηφιακού- που έχουν ως συνέπεια να τα αποτρέπουν την ενεργό συμμετοχή τους. Πιο συγκεκριμένα, τα εμπόδια εντοπίζονται στην προσβασιμότητα των εκλογικών κέντρων, στην πρόσβαση στο εκλογικό υλικό και στην πρόσβαση στη πληροφορία σε σχέση με ζητήματα που αφορούν την πολιτική ζωή.

Προσβασιμότητα των εκλογικών κέντρων

Τα εκλογικά κέντρα, αρκετές φορές, είναι απρόσιτα στα άτομα με κινητικές αναπηρίες, και ιδιαίτερα στους χρήστες αναπηρικών αμαξιδίων. Για παράδειγμα, πολύ συχνά, επειδή η κάλπη των εκλογών δεν επιτρέπεται να μετακινηθεί έξω από το εκλογικό τμήμα, οι χρήστες αναπηρικών αμαξιδίων ασκούν το δικαίωμα ψήφου είτε στο δρόμο είτε στο αυτοκίνητο είτε στην τουαλέτα. Επίσης, τα παραβάν δεν είναι προσβάσιμα στους χρήστες αναπηρικών αμαξιδίων ή στα άτομα με χαμηλό ανάστημα, επειδή ο πάγκος είναι αρκετά ψηλά για αυτούς.

Οι τυφλοί/ες δεν είναι ποτέ σίγουροι για τον τελικό προορισμό της ψήφου τους, ενώ οι κωφοί/ες χρειάζεται να μαντέψουν ποια είναι η σωστή κάλπη, ιδίως σε περιπτώσεις ταυτόχρονης πολλαπλής διαδικασίας ψηφοφορίας (π.χ. όπως κατά τη διάρκεια των εκλογών του Μαΐου 2019, που διενεργήθηκαν ταυτόχρονα δημοτικές, περιφερειακές, και ευρωπαϊκές εκλογές).

Παρά τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία στην άσκηση του δικαιώματος ψήφου, θα πρέπει να διατηρηθεί η μυστικότητα της ψηφοφορίας.

Στις εκλογές που έλαβαν χώρα το 2019,¹¹¹ το Υπουργείο Εσωτερικών μέσα από τη δημοσίευση εγκυκλίων¹¹² αλλά και σύμφωνα με τον Εκλογικό Κώδικα¹¹³, γίνεται αναφορά στην υποχρέωση των μελών της εφορευτικής επιτροπής να διευκολύνουν τα άτομα με αναπηρία στην άσκηση του εκλογικού τους δικαιώματος, σε περίπτωση που ζητηθεί η οποιαδήποτε βοήθεια. Η βοήθεια αυτή, ωστόσο, απευθύνεται κυρίως σε άτομα με σωματικές/κινητικές αναπηρίες, και όχι στους/στις τυφλούς/ες ή μερικώς βλέποντες, τους/τις κωφούς/ες ή βαρήκοους/ες ή τα άτομα με νοητική αναπηρία. Παραδείγματος χάρη, στις εγκυκλίους του Υπουργείου Εσωτερικών του 2019 γινόταν αναφορά στην προτεραιότητα που πρέπει να δοθεί έναντι άλλων πολιτών για την άσκηση του εκλογικού τους δικαιώματος ή κάποιες διευκολύνσεις για τα άτομα με κινητική αναπηρία, όταν τα εκλογικά κέντρα δεν είναι προσβάσιμα. Παρ' όλα αυτά, στις διευκολύνσεις αυτές δεν υπήρχε καμία αναφορά σε άλλες κατηγορίες αναπηρίας. Επίσης, δεν προβλέπεται κάποια διευκόλυνση για τα άτομα με βαριές σωματικές αναπηρίες που ενώ δεν βρίσκονται σε καθεστώς πλήρους δικαστικής συμπαράστασης ωστόσο ζουν σε ιδρύματα. Τα άτομα αυτά δεν μπορούν να ασκήσουν το εκλογικό τους δικαίωμα καθώς δεν μπορούν να μεταφερθούν στα εκλογικά κέντρα, δεδομένου ότι η πλειονότητα των εκλογικών κέντρων δεν είναι προσβάσιμα, και η ψηφοφορία δεν επιτρέπεται να πραγματοποιηθεί εκτός των εκλογικών τμημάτων.

Πρόσβαση στο εκλογικό υλικό

Η έλλειψη διάθεσης του εκλογικού υλικού σε εναλλακτικές μορφές, η έλλειψη παροχής πληροφοριών σχετικά με τη διαδικασία των εκλογών σε κείμενο

---

¹¹¹ Κατά τη διάρκεια του 2019, πραγματοποιήθηκαν εκλογές σε δημοτικό και περιφερειακό επίπεδο (26 Μαΐου 2019 και 2 Ιουνίου 2019 -επαναληπτικές), σε ευρωπαϊκό επίπεδο (26 Μαΐου 2019), και σε εθνικό επίπεδο (7 Ιουλίου 2019) .

¹¹² Υπουργείο Εσωτερικών (2019). Αρ. Εγκυκλίου 17 «[Διευκολύνσεις για την άσκηση του εκλογικού δικαιώματος από πολίτες με αναπηρία στις αυτοδιοικητικές εκλογές της 26^{ης} Μαΐου και τα επαναληπτικές τους, καθώς και τις εκλογές για την ανάδειξη των μελών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 26ς Μαΐου 2019](#)», Υπουργείο Εσωτερικών (2019). Αρ. Εγκυκλίου 67 «[Διευκολύνσεις για την άσκηση του εκλογικού δικαιώματος από πολίτες με αναπηρία στις γενικές βουλευτικές εκλογές της 7^{ης} Ιουλίου 2019](#)».

¹¹³ Προεδρικό Διάταγμα 26, Αρ. ΦΕΚ 57. Κωδικοποίηση σ' ενιαίο κείμενο των διατάξεων της νομοθεσίας για την εκλογή βουλευτών. Αθήνα, 12 Μαρτίου.

εύκολο για ανάγνωση, η έλλειψη διερμηνέων νοηματικής γλώσσας για τους κωφούς ή βαρήκοους πολίτες, αποτελούν εμπόδια για την άσκηση του εκλογικού δικαιώματος. Μέτρα για την παροχή εναλλακτικών μέσων επικοινωνίας ή βοήθειας, όπως οδηγοί, αναγνώστες ή διερμηνείς στη νοηματική γλώσσα, ώστε να καλυφθούν τυχόν ανάγκες και αυτών των ψηφοφόρων με αναπηρία, δεν υπάρχουν.

Εμπόδιο για την ενεργή συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία αποτελεί και η μη διάθεση των προεκλογικών προγραμμάτων των κομμάτων σε προσβάσιμες μορφές. Επιπλέον, κατά τη διάρκεια τηλεοπτικών πολιτικών συζητήσεων και συνεντεύξεων εκπροσώπων των πολιτικών κομμάτων, ακόμα και στην πολιτική αναμέτρηση (debate) των αρχηγών των πολιτικών κομμάτων ή/και στην τηλεοπτική μετάδοση των εκλογικών αποτελεσμάτων, συνήθως δεν παρέχεται ταυτόχρονη διερμηνεία στη νοηματική γλώσσα, ούτε υποτιτλισμός.¹¹⁴ Αξίζει ωστόσο να αναφερθεί εδώ ότι κατά τη διάρκεια των προεκλογικών ομιλιών των αρχηγών των πολιτικών κομμάτων στις εκλογές του Μαΐου και του Ιουλίου 2019 υπήρχε διερμηνεία στη νοηματική γλώσσα.

Πρόσβαση στη πληροφορία

Σημαντικό ρόλο στην ενεργό εμπλοκή των ατόμων με αναπηρία στην πολιτική και κοινωνική ζωή της χώρας αποτελεί η πρόσβαση τους στην πληροφορία. Ωστόσο, ο υπάρχον «ψηφιακός κόσμος» φαίνεται ότι δεν είναι «φιλικός» προς τα άτομα με αναπηρία, αφού ένας μεγάλος αριθμός ιστοσελίδων δεν είναι προσβάσιμος σε αυτά, εμποδίζοντας τα στην αναζήτηση πληροφοριών σχετικά με τις εκλογές και το εκλογικό υλικό.

Παραδείγματος χάρη, η ιστοσελίδα του [Υπουργείου Εσωτερικών](#), ενός υπουργείου που έχει κεντρικό ρόλο στην διεξαγωγή των εκλογών, αλλά και η ιστοσελίδα της [Βουλής των Ελλήνων](#), φαίνεται ότι συμμορφώνονται με τα πρότυπα προσβασιμότητας WCAG 2.0. Ωστόσο, ιστοσελίδες όπως της Πρωτοβουλίας της Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης ή [OpenGov](#), όπου τα άτομα με αναπηρία μπορούν να συμμετέχουν ελεύθερα στη διαβούλευση και τη χάραξη νέων πολιτικών, αλλά και του [Εθνικού Τυπογραφείου](#), το οποίο είναι υπεύθυνο για τη διάδοση της ελληνικής νομοθεσίας, δε συμμορφώνονται με τα πρότυπα προσβασιμότητας του WCAG 2.0. Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται

---

¹¹⁴ Ε.Σ.Α.μεΑ. (2019, Ιούνιος 26). «Ε.Σ.Α.μεΑ.: Προσβάσιμες εκλογικές αναμετρήσεις – να γίνει πράξη.» Δελτίο τύπου. Διαθέσιμο στο: https://www.esamea.gr/component/cck/?task=download&collection=press_filegroup&xi=o&file=press_file&id=4383

τα αποτελέσματα του ελέγχου προσβασιμότητας των ιστοσελίδων που αναφέρθηκαν παραπάνω¹¹⁵:

Πίνακας 14: Ιστοσελίδες δημοσίων φορέων και η συμμόρφωση του με τα πρότυπα WCAG 2.0

Ιστοσελίδες Δημοσίου	Συνολική βαθμολογία	Προβλήματα
Υπουργείο Εσωτερικών	90	<ul style="list-style-type: none"> - Τα χρώματα φόντου και προσκηνίου δεν έχουν επαρκή λόγο αντίθεσης - Οι εικόνες δεν έχουν τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα [alt] - Οι σύνδεσμοι δεν έχουν διακριτό όνομα
Βουλή των Ελλήνων	91	<ul style="list-style-type: none"> - Τα στοιχεία κεφαλίδας δεν είναι σε διαδοχική φθίνουσα σειρά - Οι εικόνες δεν έχουν τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα [alt] - Οι σύνδεσμοι δεν έχουν διακριτό όνομα
OpenGov	61	<ul style="list-style-type: none"> - Τα κουμπιά δεν έχουν προσβάσιμα ονόματα - Οι εικόνες δεν έχουν τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα [alt] - Τα στοιχεία φόρμας δεν σχετίζονται με ετικέτες - Τα χρώματα φόντου και προσκηνίου δεν έχουν επαρκή λόγο αντίθεσης - Οι σύνδεσμοι δεν έχουν διακριτό όνομα
Εθνικό Τυπογραφείο	67	<ul style="list-style-type: none"> - Τα κουμπιά δεν έχουν προσβάσιμα ονόματα - Τα χρώματα φόντου και προσκηνίου δεν έχουν επαρκή λόγο αντίθεσης

Επιπροσθέτως, αρκετό από το υλικό, αν όχι όλο, που έχει αναρτηθεί στην ιστοσελίδα του Εθνικού Τυπογραφείου, όπως νόμοι, προεδρικά διατάγματα, υπουργικές αποφάσεις, και ούτω καθεξής, δεν είναι διαθέσιμο σε προσβάσιμες μορφές.

Τα άτομα με αναπηρία αντιμετωπίζουν εμπόδια και σε ότι αφορά την πρόσβαση τους στις ιστοσελίδες των πολιτικών κομμάτων, από τις οποίες θα μπορούσαν εύκολα να αντλήσουν πληροφορίες για τις θέσεις ή τις δράσεις των πολιτικών κομμάτων, και συνεπώς να ενισχύσουν την εμπλοκή τους στην πολιτική ζωή. Ωστόσο, αυτές, δεν είναι πλήρως προσβάσιμες. Ο έλεγχος για το κατά πόσον οι ιστοσελίδες των πολιτικών κομμάτων τηρούν τα πρότυπα προσβασιμότητας

¹¹⁵ Ο έλεγχος προσβασιμότητας πραγματοποιήθηκε τον Νοέμβριο 2020 μέσω της χρήσης του εργαλείου [Lighthouse v6](#)

WCAG 2.0 έδειξε ότι, αν και έχουν βελτιωθεί¹¹⁶, δεν τα τηρούν.¹¹⁷ Τα αποτελέσματα του ελέγχου απεικονίζονται στον Πίνακα 15 που ακολουθεί:

Πίνακας 15: Ιστοσελίδες πολιτικών κομμάτων και η συμμόρφωση του με τα πρότυπα WCAG 2.0

Πολιτικά κόμματα	Συνολική βαθμολογία ¹¹⁸	Προβλήματα
Νέα Δημοκρατία	89	<ul style="list-style-type: none"> - Τα χρώματα φόντου και προσκηνίου δεν έχουν επαρκή λόγο αντίθεσης - Οι εικόνες δεν έχουν τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα [alt] - Οι σύνδεσμοι δεν έχουν διακριτό όνομα
ΣΥΡΙΖΑ	74	<ul style="list-style-type: none"> - Τα χρώματα φόντου και προσκηνίου δεν έχουν επαρκή λόγο αντίθεσης - Τα κουμπιά δεν έχουν προσβάσιμα ονόματα - Τα στοιχεία <frame> ή <iframe> δεν έχουν τίτλο - Το στοιχείο <html> δεν έχει χαρακτηριστικό [lang]
ΚΙΝΑΛ	89	<ul style="list-style-type: none"> - Τα χρώματα φόντου και προσκηνίου δεν έχουν επαρκή λόγο αντίθεσης - Το [user-scalable = "όχι"] χρησιμοποιείται στο στοιχείο <meta name = "viewport"> ή το χαρακτηριστικό [maximum-scale] είναι μικρότερο από 5
ΚΚΕ	92	<ul style="list-style-type: none"> - Τα στοιχεία κεφαλίδας δεν είναι σε διαδοχική φθίνουσα σειρά - Οι σύνδεσμοι δεν έχουν ένα διακριτό όνομα
Ελληνική Λύση	83	<ul style="list-style-type: none"> - Τα χρώματα φόντου και προσκηνίου δεν έχουν επαρκή λόγο αντίθεσης - Οι εικόνες δεν έχουν τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα [alt] - Τα στοιχεία φόρμας δεν σχετίζονται με ετικέτες - Οι σύνδεσμοι δεν έχουν ένα διακριτό όνομα

¹¹⁶ Σε σχέση με τη συνολική βαθμολογία που είχαν λάβει ένα χρόνο νωρίτερα και απεικονίζεται στο Κείμενο Πολιτική του Παρατηρητήριου Θεμάτων Αναπηρίας της Ε.Σ.Α.μεΑ. ««Δικαίωμα στην Πολιτική Συμμετοχή; ... Όχι για Όλους...: Εμπόδια για τα άτομα με αναπηρία – Προκλήσεις για τη Δημοκρατία» και με τη χρήση του ίδιου εργαλείου αξιολόγησης.

¹¹⁷ Ως δείγμα για τον έλεγχο προσβασιμότητας των πολιτικών κομμάτων επιλέχθηκαν τα 6 κόμματα που εκπροσωπούνται στο ελληνικό κοινοβούλιο μετά τις εκλογές της 7^{ης} Ιουλίου 2020. Ο έλεγχος προσβασιμότητας πραγματοποιήθηκε τον Νοέμβριο 2020 μέσω της χρήσης του εργαλείου [Lighthouse v6](#)

¹¹⁸ Στην κλίμακα μέτρησης που χρησιμοποιείται η πλήρης συμμόρφωση βαθμολογείται με 100.

<u>ΜεΡΑ25</u>	87	<ul style="list-style-type: none"> - Τα χρώματα φόντου και προσκηνίου δεν έχουν επαρκή λόγο αντίθεσης - Οι εικόνες δεν έχουν τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα [alt] - Τα στοιχεία <frame> ή <iframe> δεν έχουν τίτλο - Οι σύνδεσμοι δεν έχουν ένα διακριτό όνομα
---------------	----	--

Τα ζητήματα έλλειψης προσβασιμότητας των εκλογικών διαδικασιών, των εγκαταστάσεων των εκλογικών κέντρων αλλά και η πρόσβαση στο εκλογικό υλικό¹¹⁹ αποτελούν ζητήματα που ανησύχησαν και τα μέλη της Επιτροπής των Η.Ε., στο κείμενο της με τις Τελικές Παρατηρήσεις¹²⁰ ζητώντας από το Ελληνικό κράτος να λάβει άμεσα δράσεις που θα διασφαλίζουν ότι τα άτομα με αναπηρία θα μπορούν να συμμετάσχουν στην πολιτική και δημόσια ζωή της χώρας.

Τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία στην άσκηση του εκλογικού τους δικαιώματος και στην

απρόσκοπτη πρόσβαση στην ψηφοφορία αποτελεί μία από τις δράσεις που έχουν ενταχθεί στο *Εθνικού Σχεδίου Δράσης* και στοχεύει στον περιορισμό ή/και στην εξάλειψη τους. Ειδικότερα, προβλέπονται μια σειρά από δράσεις που στοχεύουν στην ισότιμη άσκηση του δικαιώματος του εκλέγειν από τα άτομα με αναπηρία, αντιμετωπίζοντας εμπόδια που έχουν να κάνουν με τη διασφάλιση

43. «Η Επιτροπή συνιστά στο συμβαλλόμενο Κράτος να αναμορφώσει το σχετικό εκλογικό πλαίσιο, συμπεριλαμβανομένων των σχετικών νόμων, κανονιστικών διατάξεων και υποστηρικτικών μηχανισμών, προκειμένου να διασφαλίσει ότι τα άτομα με αναπηρία μπορούν να συμμετέχουν αποτελεσματικά και πλήρως στην πολιτική και δημόσια ζωή, και να εξασκούν το δικαίωμά τους να ψηφίζουν, διασφαλίζοντας, μεταξύ άλλων, την απρόσκοπτη φυσική προσβασιμότητα στην ψηφοφορία, το απόρρητο της ψήφου και τη διαθεσιμότητα εκλογικού υλικού και πληροφόρησης σε προσβάσιμες μορφές, σύμφωνα και με το γενικό σχόλιο Αρ. 2 (2014) για την προσβασιμότητα.

Σύσταση της Επιτροπής των ΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες

¹¹⁹ Σχετικές παρεμβάσεις για την αντιμετώπιση των εμποδίων που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία από την άσκηση του εκλογικού τους δικαιώματος έχουν κάνει τόσο το Ευρωπαϊκό Φόρουμ Ατόμων με Αναπηρία (European Disability Forum - EDF) όσο και η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (European Economic and Social Committee ECSC) (βλ. <https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/files/qe-02-19-153-el-n.pdf>, Ανακτήθηκε 25 Νοεμβρίου 2020)

¹²⁰

<https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhskOcZ9cO6iPair3wEJzoMtZPRIsn2F8be6qzYChDHrmBTMH%2bqHKEyy9lkiKsnfl7vYm%2b%2fX3mXiOTCPBgssnHiOpTdzNgr3iDcGr9iV9ip4N2>

της ακεραιότητας και μυστικότητας της ψήφου, με τη φυσική προσβασιμότητα των εκλογικών κέντρων, την διαθεσιμότητα του εκλογικού υλικού και την πρόσβαση στην πληροφορία μέσα από τη χρήση ψηφιακών μέσων.

ΑΡΝΗΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ (-)

- Τα μη προσβάσιμα εκλογικά τμήματα.
- Η έλλειψη εναλλακτικών τρόπων άσκησης του δικαιώματος ψήφου.
- Οι μη προσβάσιμες ιστοσελίδες των πολιτικών κομμάτων, των περιφερειών, των δήμων, και των ιστοσελίδων του δημοσίου που σχετίζονται με τη πολιτική συμμετοχή.
- Η μη διάθεση των προεκλογικών προγραμμάτων των κομμάτων σε προσβάσιμες μορφές, όπως στη νοηματική γλώσσα, σε Braille ή μεγάλους χαρακτήρες, σε μορφές εύκολες για ανάγνωση (easy-to-read) κ.λπ.
- Η μη μετάδοση των τηλεοπτικών πολιτικών συζητήσεων και συνεντεύξεων εκπροσώπων των πολιτικών κομμάτων, της πολιτικής αναμέτρησης (debate) των αρχηγών των πολιτικών κομμάτων ή/και η μετάδοση των αποτελεσμάτων των εκλογών στη νοηματική γλώσσα και με υποτιτλισμό.

ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ, ΣΤΟΝ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ

- ✓ Συμμετοχή σε ίση βάση με τους άλλους στην πολιτιστική ζωή, σε ψυχαγωγικές δραστηριότητες, σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου και σε αθλητικές δραστηριότητες.
- ✓ Πρόσβαση στο πολιτιστικό υλικό, σε τηλεοπτικά προγράμματα, ταινίες, θέατρο και σε άλλες πολιτιστικές δραστηριότητες σε προσβάσιμες μορφές
- ✓ Πρόσβαση σε τόπους πολιτιστικών παραστάσεων ή υπηρεσιών (θέατρα, μουσεία, κινηματογράφους, βιβλιοθήκες, μνημεία και περιοχές εθνικής πολιτιστικής σημασίας)
- ✓ Ισότιμη πρόσβαση σε τουριστικές υπηρεσίες

Συμμετοχή σε ίση βάση με τους άλλους στην πολιτιστική ζωή, σε ψυχαγωγικές δραστηριότητες, σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου και σε αθλητικές δραστηριότητες

Η σημασία της συμμετοχής στον πολιτισμό είναι καταλυτική, όχι μόνο για τα ίδια τα άτομα, ως μοχλός ατομικής εξέλιξης και κοινωνικής ένταξης, αλλά και για το σύνολο της κοινωνίας ως παράγοντας που προσδιορίζει την ποιότητα της δημοκρατίας και την κοινωνική συνοχή.

Σήμερα, οι συνθήκες που έχουν διαμορφωθεί λόγω της πανδημίας έχουν επιφέρει ανυπολόγιστη καταστροφή στον τομέα του πολιτισμού. Τα άτομα με αναπηρία αντιμετωπίζουν ωστόσο χρόνιους φραγμούς και εμπόδια, με αποτέλεσμα να στερούνται του δικαιώματος ισότιμης συμμετοχής στα αγαθά του πολιτισμού, της ψυχαγωγίας, του ελεύθερου χρόνου και του αθλητισμού.

Η ισότιμη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στον πολιτισμό περιλαμβάνει 3 πτυχές:
το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία να απολαμβάνουν τα πολιτιστικά αγαθά και τις υπηρεσίες σε ίση βάση με τους άλλους,
το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία να μετέχουν ενεργά και να συνδιαμορφώνουν τον πολιτισμό ως δημιουργοί/παραγωγοί πολιτιστικών αγαθών,
το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία, ως φορείς ιδιαίτερων πολιτισμικών ταυτοτήτων, να απολαμβάνουν την αποδοχή και τον σεβασμό της κοινωνίας.

Η εκπλήρωση του δικαιώματος στην πολιτιστική συμμετοχή απαιτεί τα πολιτιστικά αγαθά, οι δραστηριότητες και οι υπηρεσίες να πληρούν, μεταξύ άλλων, τα κριτήρια της Διαθεσιμότητας, της Προσβασιμότητας, της Αποδοχής και της Προσαρμοστικότητας, σύμφωνα με την αρχή της ισότητας και της μη-διάκρισης (*Γενικό σχόλιο της Επιτροπής Οικονομικών, Κοινωνικών και Πολιτιστικών Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών, αρ. 21*).

Βασική αρχή του Ελληνικού Συντάγματος αποτελεί το δικαίωμα των πολιτών να αναπτύσσουν και να καλλιεργούν συνεχώς την προσωπικότητά τους, μέσω της συμμετοχής τους στην κοινωνική, οικονομική ή πολιτική ζωή

*Σύνταγμα της Ελλάδος,
Άρθρο 5 παρ. 1 και Άρθρο 21, παρ. 6)*

Στη χώρα μας, η συμμετοχή του πληθυσμού σε πολιτιστικές δραστηριότητες βρίσκεται διαχρονικά σε πολύ χαμηλά επίπεδα σε σύγκριση με τα άλλα κράτη της Ε.Ε., ενώ τα άτομα με αναπηρία εμφανίζουν ακόμα χαμηλότερη έως ισχνή συμμετοχή.

Η Επιτροπή των Η.Ε., στις Τελικές Παρατηρήσεις της προς τη χώρα, αναφορικά με την πορεία υλοποίησης του Άρθρου 30, εκφράζει την ανησυχία της για το γεγονός ότι

τα άτομα με αναπηρία αντιμετωπίζουν εμπόδια στη συμμετοχή τους στην πολιτιστική ζωή, την αναψυχή, τον ελεύθερο χρόνο και τον αθλητισμό σε ίση βάση με τους άλλους, λόγω, μεταξύ άλλων, της περιορισμένης πρόσβασης σε πολιτισμικό υλικό και δραστηριότητες σε προσβάσιμες μορφές, σε πολιτιστικές παραστάσεις και υπηρεσίες, αθλητικές δραστηριότητες, μνημεία και αξιοθέατα εθνικής πολιτισμικής σημασίας.

Τα τελευταία διαθέσιμα στατιστικά δεδομένα (2015)¹²¹ σχετικά με τα επίπεδα συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία στον πολιτισμό και την ψυχαγωγία, έρχονται να επιβεβαιώσουν αυτήν την ανησυχία. Τα ευρήματα που παρουσιάζονται στο 4^ο Δελτίο Στατιστικής Πληροφόρησης του Παρατηρητηρίου “Συμμέτοχη σε κοινωνικές και πολιτιστικές δραστηριότητες” είναι απογοητευτικά, και αποδεικνύουν την ισχυρή αρνητική συσχέτιση της αναπηρίας με τους δείκτες πολιτιστικής συμμετοχής.

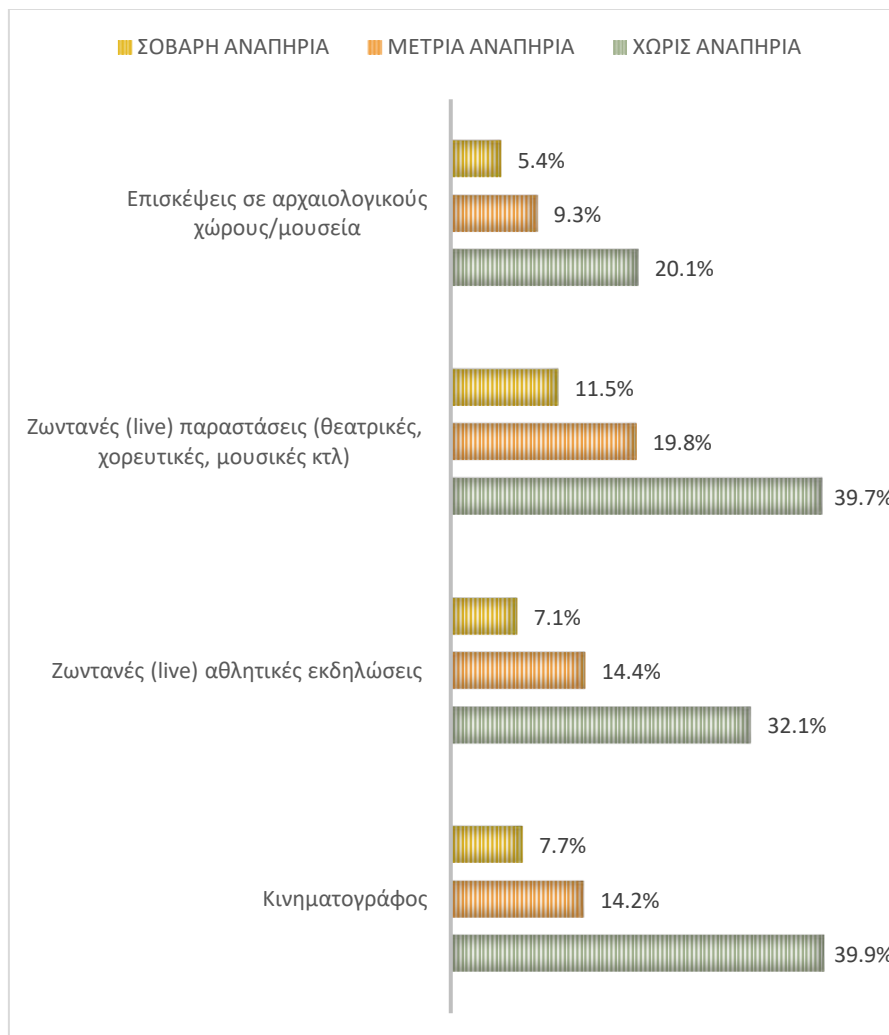
Χαρακτηριστικά ευρήματα που προκύπτουν είναι τα εξής:

- Το 70% των ατόμων με σοβαρή αναπηρία 16-64 ετών δεν είχε καμία καλλιτεχνική ενασχόληση (hobby) τους τελευταίους 12 μήνες. Το αντίστοιχο ποσοστό στα άτομα δίχως αναπηρία είναι 40%.
- Μόνο το 5,4% του πληθυσμού των ατόμων με σοβαρή αναπηρία έχουν επισκεφτεί κάποιον αρχαιολογικό χώρο ή μουσείο - έστω και μια φορά τους τελευταίους δώδεκα μήνες, έναντι του 20,1% των ατόμων χωρίς αναπηρία.

¹²¹ 4^ο Δελτίο Στατιστικής Πληροφόρησης: Συμμέτοχη σε Κοινωνικές και Πολιτιστικές Δραστηριότητες (2018). Πηγή των στοιχείων είναι η έρευνα «Εισόδημα και Συνθήκες Διαβίωσης των Νοικοκυριών» (EU-SILC, AD-HOC MODULE, 2015), που διενεργήθηκε από την Ελληνική Στατιστική Αρχή. <https://paratiritirioanapirias.gr/el/results/publications/31/40-deltio-statistikhs-plhroforhshs-symmetoxh-se-koinwnikes-kai-politistikhes-drasthriothtes>

- Ζωντανές παραστάσεις (θεατρικές, μουσικές κ.α.), έχει παρακολουθήσει το 11,5% των ατόμων με σοβαρή αναπηρία, και το 40% των ατόμων χωρίς κανέναν περιορισμό δραστηριότητας.
- Ιδιαίτερα μικρό, της τάξεως του 7%, είναι το ποσοστό των ατόμων με σοβαρή αναπηρία που έχει παρακολουθήσει ζωντανή αθλητική εκδήλωση, όταν στο πληθυσμό χωρίς αναπηρία, το αντίστοιχο ποσοστό ανέρχεται σε 32,1%.
- Παρομοίως, μόνο το 7,7% του πληθυσμού με σοβαρή αναπηρία έχουν παρακολουθήσει κινηματογράφο, ενώ στα άτομα χωρίς αναπηρία το ποσοστό συμμετοχής ανέρχεται στο 40%.

Γράφημα 13: Συμμετοχή σε πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες τους τελευταίους 12 μήνες (τουλάχιστον 1 φορά) στον πληθυσμό 16 ετών και άνω

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης 2015 /
Επεξεργασία: Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας-Ε.Σ.Α.μεΑ.

Επίσης, σύμφωνα με τα στοιχεία του 4^{ου} δελτίου στατιστικής πληροφόρησης του Παρατηρητηρίου, το 70% των ατόμων με σοβαρή αναπηρία 16 έως 64 ετών δεν είχε καμία δημιουργική /καλλιτεχνική ενασχόληση κατά τους τελευταίους 12 μήνες.

Γράφημα 14: Ενεργή ενασχόληση με πολιτιστικές/καλλιτεχνικές δραστηριότητες: μουσική, χορός, θέατρο κ.α. (16-64 ετών)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης 2015 /
Επεξεργασία: Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας-Ε.Σ.Α.μεΑ.

Το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία να μετέχουν ενεργά και να συνδιαμορφώνουν τον πολιτισμό ως δημιουργοί/παραγωγοί πολιτιστικών αγαθών, εκπληρώνεται σε πολύ χαμηλότερο βαθμό, καθώς μέχρι πρόσφατα υπήρχαν και σημαντικοί θεσμικοί φραγμοί. Μόλις το 2017, καταργήθηκε ο όρος της «αρτιμέλειας» ως προϋπόθεση εισαγωγής στις ανώτερες δραματικές σχολές της χώρας.

Τα τελευταία χρόνια διαπιστώνονται ωστόσο θετικές μεταβολές στο πεδίο του πολιτισμού, με την αυξανόμενη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στο πεδίο της καλλιτεχνικής έκφρασης, καθώς όλο και περισσότερες συμπεριληπτικές καλλιτεχνικές ομάδες ή και ανεξάρτητοι καλλιτέχνες με αναπηρία λαμβάνουν σημαντικές καλλιτεχνικές πρωτοβουλίες εντός και εκτός συνόρων. Ταυτόχρονα διαπιστώνεται επίσης ότι η τάση αυτή παγιώνεται πλέον και σε οργανωμένες και θεσμικές πρωτοβουλίες.

Τέτοια παραδείγματα με θετικό αντίκτυπο είναι, το Διεθνές Φεστιβάλ Χορού Αναπηρίας που διοργανώνεται στην Καρδίτσα από την Καλλιτεχνική Ομάδα «Δρυάδες Εν Πλω»¹²² και το Φεστιβάλ «Η αντανάκλαση της αναπηρίας στην τέχνη – Reflection Of Disability in art» (RoDi) που κατέστη θεσμός του Πανεπιστημίου Μακεδονίας (βάσει της υπ' αριθμ. 19/22-4-2019 Συνεδρίασης της Συγκλήτου).

Η επίτευξη της «πολιτιστικής δημοκρατίας» απαιτεί ωστόσο ριζική αλλαγή των αντιλήψεων περί αναπηρίας εντός του πολιτιστικού πεδίου. Στο πεδίο της πολιτιστικής δημιουργίας, τα άτομα με αναπηρία στην Ελλάδα δεν μπορούν εύκολα να εργαστούν ως καλλιτέχνες, δημιουργοί, και ούτω καθεξής. Εξαιτίας των βαθιά ριζωμένων προκαταλήψεων και στερεοτύπων, οι αρχές και οι φορείς που εμπλέκονται στην ανάπτυξη και τη διάδοση πολιτιστικών προϊόντων προσεγγίζουν την κοινωνική ομάδα των ατόμων με αναπηρία μόνο ως παθητικούς αποδέκτες και όχι ως δημιουργούς. Σε αυτό έχει συμβάλει και η απαξίωση της δημιουργικότητας των ατόμων με αναπηρία στο πλαίσιο του ιατρικού/φιλανθρωπικού μοντέλου, που αντιμετωπίζει την καλλιτεχνική έκφραση των ατόμων με αναπηρία αποκλειστικά ως μέσο αποθεραπείας και αποκατάστασης. Ακόμη και σήμερα δεν έχει εμποδωθεί από την πλειονότητα των πολιτιστικών φορέων ότι η συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στον πολιτισμό αποτελεί δικαίωμα, η άσκηση του οποίου είναι θεμελιώδης και ευεργετική όχι μόνο για το άτομο, αλλά και για τον εμπλουτισμό και την εξέλιξη του πολιτισμού.

«Πολιτισμός για όλους, Διασφαλίζοντας την ισότιμη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στην πολιτιστική ζωή»
Κείμενο Πολιτικής του Παρατηρητηρίου Θεμάτων Αναπηρίας.

Παρά τα θετικά βήματα που γίνονται, εκλείπει μια ενιαία στρατηγική που να εξασφαλίζει την προώθηση του δικαιώματος των ατόμων με αναπηρία στην ισότιμη και πλήρη πρόσβαση στον πολιτισμό. Βασικό στοιχείο αυτής της στρατηγικής οφείλει να είναι η οριζόντια ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας σε κάθε πολιτική, διαδικασία, δράση, μέτρο και πρόγραμμα για τον πολιτισμό, σε αντίθεση με μια αποσπασματική προσπάθεια. Αυτή η έλλειψη συνολικής προσέγγισης γίνεται φανερή στον τρόπο που εντάσσεται ή δεν εντάσσεται, η διάσταση της αναπηρίας στα χρηματοδοτικά εργαλεία του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού.

¹²² Το Φεστιβάλ πραγματοποιήθηκε τον Μάιο του 2019, για δεύτερη συνεχή χρονιά σε διεθνές επίπεδο και για έκτη συνεχή σε εθνικό επίπεδο, υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού, του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, του Υπουργείου Τουρισμού, της Ε.Σ.Α.μεΑ. και με την ευγενική υποστήριξη της Π.Ε. Καρδίτσας, της ΠΕΔ Θεσσαλίας, του Δήμου Καρδίτσας, του Δήμου Μουζακίου, της Ι.Μ. Θεσσαλιώτιδος και Φαναριοφερσάλων, του Επιμελητηρίου Καρδίτσας και του Ιδρύματος Ιωάννου Φ. Κωστόπουλου. Φέτος το φεστιβάλ θα διεξαχθεί διαδικτυακά (3-10 Δεκεμβρίου) και τελεί υπό την αιγίδα της Προέδρου της Δημοκρατίας, Κατερίνας Σακελλαροπούλου.

Ως προς την στοχευμένη χρηματοδότηση πολιτιστικών /καλλιτεχνικών δράσεων που προάγουν τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού εξέδωσε πρόσκληση επιχορήγησης (15/1/2020), με τίτλο «Πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος για επιχορήγηση ή/και αιγίδα δράσεων και προγραμμάτων της καθολικής πρόσβασης των ατόμων με αναπηρία στον πολιτισμό»¹²³ με σκοπό να υποστηρίξει δράσεις που προάγουν τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, την άρση των διακρίσεων, καθώς και την κοινωνική ενσωμάτωσή - συμμετοχή τους στον Πολιτιστικό και Δημιουργικό Τομέα.

Παρ' όλα αυτά, οι 3 γενικές προσκλήσεις¹²⁴ που δημοσιεύτηκαν από το Υπουργείο Πολιτισμού τον Μάρτιο του 2020 σχετικά με την επιχορήγηση ελληνικών πολιτιστικών φορέων, δυστυχώς δεν περιλαμβάνουν ως κριτήριο την προσβασιμότητα του πολιτιστικού υλικού¹²⁵, γεγονός που δεν διασφαλίζει την απρόσκοπτη πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στα αγαθά του πολιτισμού.

Πρόσβαση σε τόπους πολιτιστικών παραστάσεων ή υπηρεσιών (θέατρα, μουσεία, κινηματογράφους, βιβλιοθήκες, μνημεία και περιοχές εθνικής πολιτιστικής σημασίας)

Ζητήματα φυσικής προσβασιμότητας παρουσιάζουν τα περισσότερα αρχαιολογικά μνημεία της χώρας, ενώ μη προσβάσιμα στην πλειονότητά τους είναι και τα θέατρα, τα οποία εξακολουθούν να είναι αφιλόξενα, λειτουργώντας σε ορόφους ή σε υπόγεια, χωρίς πρόβλεψη για ράμπες ή σταθερά εγκατεστημένους μηχανισμούς, χωρίς διερμηνέα νοηματικής γλώσσας, υπότιτλους ή οπτικοακουστική μετάφραση. Αντίστοιχα ζητήματα μη προσβασιμότητας υπάρχουν και στους κινηματογράφους.

---

¹²³ <http://drasis.culture.gr/images/amea.pdf>

¹²⁴ Υποστήριξη έργων και δράσεων για την ανάπτυξη και προώθηση υψηλής ποιότητας σύγχρονου ελληνικού ψηφιακού πολιτισμού (Κείμενο πρόσκλησης)/ Δράσεις στον τομέα των συλλογών και μουσείων του νεότερου πολιτισμού στην Ελλάδα (Κείμενο πρόσκλησης)/Δράσεις στον τομέα της διαχείρισης της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας (Κείμενο πρόσκλησης)

¹²⁵ Στην πρόσκληση για την προώθηση υψηλής ποιότητας σύγχρονου ελληνικού ψηφιακού πολιτισμού παρότι αναφέρεται ως στρατηγικός στόχος η «Ανάπτυξη ψηφιακού πολιτιστικού υλικού που είναι εξίσου προσβάσιμο και από ΑμεΑ», δεν καθορίζεται ως κριτήριο αξιολόγησης η προσβασιμότητα. Στην πρόσκληση στον τομέα των συλλογών και μουσείων του νεότερου πολιτισμού στην Ελλάδα υπάρχει αναφορά στο κριτήριο της προσέλκυσης «νέων ομάδων κοινού όπως παιδιά προσχολικής ηλικίας, έφηβοι, νέοι κ.ά. καθώς και η έμφαση σε κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες όπως οι πρόσφυγες ,οι μετανάστες κ.ά», χωρίς εξειδίκευση στα άτομα με αναπηρία. Στην πρόσκληση στον τομέα της διαχείρισης της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας, δεν υπάρχει καμία αναφορά στην αναπηρία.

Η πρόσφατη εξέλιξη που λαμβάνει χώρα με την χρηματοδότηση του ιδρύματος Ωνάση και αφορά στην κατασκευή καινούργιου αναβατορίου, αλλά και την επίστρωση των διαδρόμων για την πρόσβαση των ατόμων με κινητικές δυσκολίες στην Ακρόπολη, κρίνεται ιδιαίτερα θετικά από την Ε.Σ.Α.μεΑ., καθώς, όπως επισημάνει στην σχετική της ανακοίνωση, η Ε.Σ.Α.μεΑ., έθεσε ως προτεραιότητα, εδώ και πλέον 25 χρόνια το ζήτημα της προσβασιμότητας του Ιερού Βράχου της Ακρόπολης.

Θετικά εξέλιξη αποτελεί επίσης η διαμόρφωση του στόχου «25: Συμμετοχή στην πολιτιστική ζωή, την ψυχαγωγία, τον ελεύθερο χρόνο και τον αθλητισμό» στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης και ιδιαίτερα ο υποστόχος 1. «Φυσικά και αντιληπτικά προσβάσιμος πολιτισμός για όλους», ο οποίος περιλαμβάνει ενέργειες για την καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης από άποψη προσβασιμότητας στα μουσεία, και ενέργειες βελτίωσης της προσβασιμότητας αυτών καθώς και των θεάτρων και των αρχαιολογικών χώρων.

Όμως, παρότι έχει ήδη θεσπιστεί στη χώρα μας μια αξιολογη νομοθεσία, αλλά και προδιαγραφές και οδηγίες σχεδιασμού για την εξασφάλιση της πρόσβασης και εξυπηρέτησης των ατόμων με αναπηρία, σε πολλές περιπτώσεις η εφαρμογή της προσβασιμότητας είναι μη ικανοποιητική. Σε αρκετές περιπτώσεις, αυτή η πλημμελής εφαρμογή των προϋποθέσεων είναι αποτέλεσμα άγνοιας ή ακόμα και αδιαφορίας¹²⁶ σε σχέση με τη νομοθεσία και τις επί μέρους ιδιαιτερότητες και απαιτήσεις που καθιστούν ένα έργο ουσιαστικά προσβάσιμο σε όλες τις κατηγορίες των εμποδιζόμενων ατόμων.

Ως εκ τούτου, απαιτείται σε κάθε περίπτωση από την πολιτεία, η εκ των προτέρων εμπλοκή και διαβούλευση με το αναπηρικό κίνημα αναφορικά με τις προδιαγραφές και τις απαιτήσεις προσβασιμότητας των υπό ανάπτυξη παρεμβάσεων.

Αναπόσπαστη διάσταση της προσβασιμότητας είναι και η οικονομική προσβασιμότητα. Τα πολιτιστικά αγαθά, οι δραστηριότητες και οι υπηρεσίες πρέπει να είναι οικονομικά προσιτά σε όλο τον πληθυσμό, και ιδιαίτερα στις κατηγορίες που διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο φτώχειας όπως τα άτομα με αναπηρία.

Με την Κοινή Υπουργική Απόφαση ΥΠΠΟΑ/ΓΡΥΠ/591722/12422/2019 (ΦΕΚ 3976/Β/31-10-2019) Τροποποίηση της αριθμ. ΥΠΠΟΑ/ΓΔΑΠΚ/ΔΑΜΕΕΠ/ΤΑΜΣ/346553/247338/5874/3323/27.6.2019 κοινής υπουργικής απόφασης «Καθορισμός

---

¹²⁶ Πολυχρονίου, Γ (2014). Η πρόσβαση και εξυπηρέτηση των ΑμεΑ σε μουσεία, πολιτιστικούς χώρους και μνημεία της Ελλάδας, *Αρχιτέκτονες*, 9. Διαθέσιμο στο: <http://www.sadas-pea.gr/i-prosvasi-ke-exipiretisi-ton-amea-se-mousia-politistikous-chorous-ke-mnimia-tis-elladas-architektones/>

αντιτίμου επίσκεψης οργανωμένων αρχαιολογικών χώρων, ιστορικών τόπων, μνημείων και μουσείων - Απαλλαγή από την υποχρέωση καταβολής αντιτίμου», απαλλάσσονται από την καταβολή αντιτίμου τα άτομα με αναπηρία και ένας συνοδός αυτών (ο τελευταίος εφόσον οι εν λόγω ανάπηροι έχουν αναπηρία άνω του 80%).

Η απόφαση εισάγει το θετικό μέτρο της ελεύθερης πρόσβασης σε όλα τα άτομα με αναπηρία, ανεξαρτήτως ποσοστού αναπηρίας (ενώ σύμφωνα με την καταργηθείσα διάταξη αφορούσε μόνο σε άτομα με ποσοστό 50% και άνω) ωστόσο, περιορίζει σημαντικά την πρόσβαση για τους συνοδούς καθώς ελεύθερη είσοδο δικαιούνται οι συνοδοί μόνο όσων ατόμων με αναπηρία έχουν ποσοστό αναπηρίας άνω του 80%.¹²⁷

Παρά όλα αυτά/Πρέπει να τονιστεί εδώ ότι η εξασφάλιση της ουσιαστικής πρόσβασης των ατόμων με αναπηρία -που επεκτείνεται σε ζητήματα στάσεων και συμπεριφορών και ειδικότερα στους χώρους πολιτισμού- συνδέεται άρρηκτα με τη δημιουργία φιλόξενων και συμπεριληπτικών περιβαλλόντων όπου «όλοι οι επισκέπτες θα αισθάνονται ευπρόσδεκτοι» (Αργυρόπουλος & Κανάρη, 2017), ζητήματα δηλαδή που σχετίζονται πρωτίστως με την κατάλληλη επιμόρφωση του προσωπικού. Συνεπώς, η απόλαυση του δικαιώματος της ισότιμης συμμετοχής στον πολιτισμό απαιτεί την εφαρμογή ελάχιστων προτύπων και κατευθυντήριων γραμμών για όλες τις προαναφερθείσες διαστάσεις της προσβασιμότητας, στη βάση της αρχής του «καθολικού σχεδιασμού»

Πρόσβαση στο πολιτιστικό υλικό, σε τηλεοπτικά προγράμματα, ταινίες, θέατρο και σε άλλες πολιτιστικές δραστηριότητες σε προσβάσιμες μορφές

Θετική εξέλιξη που έλαβε χώρα το 2019 ήταν η έναρξη της ισχύος από 1/1 της Κοινής Υπουργικής Απόφασης 3586/2018 - ΦΕΚ 5491/6-12-2018 «Καθορισμός των μέσων, της διαδικασίας καθώς και κάθε άλλου θέματος τεχνικού ή λεπτομερειακού χαρακτήρα για την διασφάλιση της πρόσβασης των Ατόμων με Αναπηρία στις υπηρεσίες των παροχών υπηρεσιών μέσων μαζικής ενημέρωσης και επικοινωνίας», η οποία αφορά στην εφαρμογή του ν. 4488/2017 για την ενίσχυση των όρων πρόσβασης στα τηλεοπτικά προγράμματα.

¹²⁷ Ενδεικτικά, αποκλείονται οι συνοδοί ατόμων με σύνδρομο Down και ποσοστό αναπηρίας 67%. Επιπλέον καταργείται η δωρεάν πρόσβαση στους αρχαιολογικούς χώρους και στα μουσεία για όλους τους μαθητές άνω των 25 ετών, οι οποίοι φοιτούν σε δομές δευτεροβάθμιας ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης για άτομα με αναπηρία.

Η απόφαση, προβλέπει, μεταξύ άλλων, ότι οι ιδιωτικοί τηλεοπτικοί σταθμοί ελεύθερης λήψης θα πρέπει:

- Μεταξύ των ωρών 17.00 έως 23.00 να μεταδίδουν δελτία Ειδήσεων στην ελληνική νοηματική γλώσσα¹²⁸ με ταυτόχρονη αναγραφή υποτίτλων, διάρκειας τουλάχιστον επτά λεπτών ημερησίως.
- Στα κεντρικά δελτία Ειδήσεων θα πρέπει να διασφαλίζεται η ροή όλων των εθνικών και διεθνών ειδήσεων με τη μορφή κυλιόμενων τίτλων με χαμηλή ταχύτητα.
- Να μεταδίδουν ενημερωτικές και ψυχαγωγικές εκπομπές, ελληνικές σειρές, ντοκιμαντέρ κ.ά., με αναγραφή υποτίτλων, για τουλάχιστον τέσσερις ώρες την εβδομάδα.
- Να μεταδίδουν στην ελληνική νοηματική γλώσσα με ταυτόχρονη αναγραφή υποτίτλων τις δημόσιες ανακοινώσεις εξαιρετικής πολιτικής σημασίας (π.χ. διαγγέλματα του Προέδρου της Δημοκρατίας, Πρωθυπουργού).
- Να μεταδίδουν ανακοινώσεις για έκτακτα γεγονότα, όπως φυσικές καταστροφές, στην ελληνική νοηματική γλώσσα με ταυτόχρονη αναγραφή υποτίτλων.

Το Παιδικό & Εφηβικό Διεθνές Φεστιβάλ Κινηματογράφου Αθήνας επιστρέφει προσαρμοσμένο στα δεδομένα της εποχής παρουσιάζοντας **online** το πρόγραμμά του από τις **14 έως τις 22 Νοεμβρίου**. Στο watch.athicff.com, το κοινό μπορεί να παρακολουθήσει εντελώς δωρεάν. Μέρος του Φεστιβάλ (31 ταινίες μικρού μήκους) θα είναι προσβάσιμο σε άτομα με δυσκολία στην κατανόηση, αυτισμό και νοητική αναπηρία, μέσω της γλώσσας **easy2read** που «μεταφράζει» τα κείμενα κάνοντάς τα πιο κατανοητά.

Στην περίπτωση της Ελληνικής Ραδιοφωνίας και Τηλεόρασης (ΕΡΤ), προβλέπονται αυξημένες υποχρεώσεις μετάδοσης προγράμματος προσβάσιμου στα άτομα με αναπηρία, όπως ημερήσιο 14λεπτο δελτίο Ειδήσεων στην ελληνική νοηματική γλώσσα με ταυτόχρονη αναγραφή υποτίτλων και η μετάδοση ενημερωτικού και ψυχαγωγικού προγράμματος για 12 ώρες εβδομαδιαίως με την αναγραφή υποτίτλων.

Οι τυφλοί/ες και οι μερικώς βλέποντες/ουσες αντιμετωπίζουν σοβαρά εμπόδια πρόσβασής σε γραπτό υλικό, καθώς οι εκδοτικοί οίκοι αποφεύγουν την εκτύπωση βιβλίων στο σύστημα Braille λόγω θεμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Ως εκ τούτου, είτε η χρήση προορίζεται για την ψυχαγωγία, είτε για την εκπαίδευσή τους, τα τυφλά άτομα και οι μερικώς βλέποντες/ουσες εξαρτώνται από τη βοήθεια του κοινωνικού τους περιβάλλοντος ώστε να έχουν πρόσβαση

¹²⁸ Με τον ν. 4488/2017, η Ελληνική νοηματική γλώσσα αναγνωρίζεται ως ισότιμη με την Ελληνική γλώσσα και το Κράτος έχει την ευθύνη να λάβει μέτρα για την προώθησή της

σε αυτά, παρότι το κράτος είναι υπεύθυνο για τη θέσπιση μέτρων για την προώθησή της γραφής Braille ως το γραπτό σύστημα για τυφλούς (ν.4488/2017).

Η ενσωμάτωση της κοινοτικής οδηγίας «Οδηγία (ΕΕ) 2017/1564 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Σεπτεμβρίου 2017, σχετικά με ορισμένες επιτρεπόμενες χρήσεις ορισμένων προστατευόμενων έργων και άλλων αντικειμένων προστασίας δυνάμει δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και συγγενικών δικαιωμάτων προς όφελος των τυφλών, των αμβλυώπων και των ατόμων με άλλα προβλήματα ανάγνωσης εντύπων και για την τροποποίηση της οδηγίας 2001/29/ΕΚ για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας», ή της Συνθήκη του Μαρρακές όπως είναι περισσότερο γνωστή, στην ελληνική έννομη τάξη αποτέλεσε μια ιδιαίτερα θετική εξέλιξη του τελευταίου χρόνου. Η ενσωμάτωση της εν λόγω οδηγίας στο ν. 4672/2020 (ΦΕΚ Α' 48/04.03.2020) αποτελούσε βασικό αίτημα του αναπηρικού κινήματος για την πρόσβαση των τυφλών και των ατόμων με οπτική αναπηρία σε δημοσιευμένα έργα, ώστε να βοηθήσει στην εφαρμογή του υπάρχοντος νομικού πλαισίου το οποίο αν και κάλυπτε την πρόσβαση των ατόμων με οπτική αναπηρία στο βιβλίο, δυστυχώς έβρισε αντίσταση στην υλοποίηση του από τους εκδότες.¹²⁹

Συνεπώς, αν και με αργούς ρυθμούς, διαμορφώνεται ένα πιο ευνοϊκό περιβάλλον αναφορικά με την πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στο πολιτιστικό υλικό. Σε αυτή τη τάση, συμβάλλει και η κατά τα άλλα δυσμενής συνθήκη της πανδημίας που έδωσε ώθηση στον ψηφιακό μετασχηματισμό.

Πρόσβαση στον αθλητισμό και την ψυχαγωγία

Στον τομέα του αθλητισμού επίσης διαπιστώνονται θετικές εξελίξεις αναφορικά με την προσβασιμότητα των υφιστάμενων αθλητικών υποδομών αλλά και την κατασκευή νέων υποδομών για τους αθλητές με αναπηρία.

Ειδικότερα, στο πλαίσιο του προγράμματος ΦΙΛΟΔΗΜΟΣ II, «Κατασκευή,

---

¹²⁹ Η Ε.Σ.Α.μεΑ. με [επιστολή](#) της στο Υπουργείο Πολιτισμού το Φεβρουάριο του 2019 με αφορμή την τότε συζήτηση του σχεδίου νόμου «Ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2017/1564 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13ης Σεπτεμβρίου 2017 σχετικά με ορισμένες επιτρεπόμενες χρήσεις ορισμένων προστατευόμενων έργων και άλλων αντικειμένων προστασίας δυνάμει δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και συγγενικών δικαιωμάτων προς όφελος των τυφλών, των αμβλυώπων και των ατόμων με άλλα προβλήματα ανάγνωσης εντύπων και για την τροποποίηση της οδηγίας 2001/29/ΕΚ για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας» μιλούσε για τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία στην ισότιμη πρόσβαση τους στα δημοσιευμένα έργα και ζητούσε την κύρωση της Συνθήκης του Μαρρακές που θα οδηγούσε στην άρση αυτών των εμποδίων.

επισκευή, συντήρηση αθλητικών εγκαταστάσεων των Δήμων», προβλέπονται και παρεμβάσεις προσβασιμότητας (π.χ. ράμπες) καθώς και η ευρύτερη αναβάθμιση των αθλητικών εγκαταστάσεων των δήμων.

Ταυτόχρονα, ο αθλητισμός αποτελεί άξονα προτεραιότητας και στο νέο Ειδικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα ΟΤΑ Α' και Β' βαθμού «Αντώνης Τρίτσης 2020-2023», ενώ σύμφωνα με το Εθνικό Σχέδιο Δράσης πρόκειται σε αυτό το πλαίσιο να υλοποιηθούν δράσεις αναβάθμισης και κατασκευής αθλητικών εγκαταστάσεων των Δήμων.¹³⁰

Σημαντική εξέλιξη στο πεδίο του αθλητισμού αποτελεί ο σχεδιασμός και η εξασφάλιση της χρηματοδότησης του 1^{ου} στην Ελλάδα αθλητικού παραολυμπιακού κέντρου που πρόκειται να κατασκευαστεί στην Ραφήνα. Σύμφωνα με το Υπουργείο Αθλητισμού αναμένεται άμεσα η ολοκλήρωση των διαδικασιών παράδοσης των μελετών και η δημοπράτηση του Παραολυμπιακού Αθλητικού Κέντρου. Το κέντρο πρόκειται να είναι το μοναδικό στα Βαλκάνια και από τα κορυφαία στην Ευρώπη, με έκταση 65 στρεμμάτων, αθλητικές εγκαταστάσεις ανοιχτών γηπέδων διαφόρων αθλημάτων, στίβο, κλειστό γυμναστήριο, κολυμβητήριο, ποδηλατόδρομο, υποδομές μαζικού αθλητισμού, ξενοδοχειακές υποδομές και πλήθος εγκαταστάσεων.

Αρνητικό σημείο της διαδικασίας υπήρξε ο αποκλεισμός της Εθνικής Αθλητικής Ομοσπονδίας Ατόμων με Αναπηρίες (ΕΑΟΜ-ΑμεΑ), από τις συσκέψεις που πραγματοποιούνταν από το Υφυπουργείο Αθλητισμού και την Ελληνική Παραολυμπιακή Επιτροπή και αφορούσαν στην ανέγερση του νέου Παραολυμπιακού Κέντρου. Η ομοσπονδία που εκπροσωπεί το 90% του Παραολυμπιακού αθλητικού χώρου, με περισσότερα από 70 σωματεία (και 21 Παραολυμπιακά αθλήματα), εξέφρασε ανοιχτά τη δυσαρέσκεια της, καθώς και την ανησυχία πως -παρ' όλη την καλή θέληση για τη δημιουργία του Παραολυμπιακού Κέντρου- υπάρχουν πολλές ελλείψεις στον σχεδιασμό¹³¹.

Σε επίπεδο νομοθεσίας, το 2020 ψηφίζεται ο ν. 4726/2020 «Αναμόρφωση θεσμικού πλαισίου των αρχαιρεσιών των αθλητικών φορέων, διακρινόμενοι συνοδοί αθλητών ΑμεΑ, σύσταση Εθνικής Πλατφόρμας Αθλητικής

---

¹³⁰ Ενδεικτικά αναφέρονται: ανοιχτά κολυμβητήρια, ταρτάν στίβου, εξωτερικούς χώρους θεραπευτικής ιππασίας και αναβαθμίζουμε την ποιότητα του ερασιτεχνικού και μαζικού αθλητισμού, βλ. Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία.

¹³¹ Βλ. Δυσαρέσκεια της Ε.Α.Ο.Μ.-ΑμεΑ για τον αποκλεισμό της από τα θέματα που αφορούν στην ανέγερση του νέου Παραολυμπιακού Κέντρου, 26/10/2020: <https://www.eaom-amea.gr/portal/enimerosi/1933-dysareskeia-tis-eaom-amea-gia-ton-apokleismo-tis-apo-ta-themata-pou-aforoyn-stin-anegersi-tou-neou-paraolympiakoy-kentrou>

Ακεραιότητας, Ελληνική Ολυμπιακή Επιτροπή (Ε.Ο.Ε.), Ελληνική Παραολυμπιακή Επιτροπή (Ε.Π.Ε.) και άλλες διατάξεις».

Ο νόμος έχει ως στόχο μεταξύ άλλων να ενισχύσει τον αθλητισμό των ατόμων με αναπηρία σε ισότιμη βάση με τους υπόλοιπους αθλητές. Μεταξύ των προβλέψεων του νόμου είναι:

- Η δικαιότερη εκπροσώπηση στην ολομέλεια της διοίκησης της Ελληνικής Παραολυμπιακής Επιτροπής (ΕΠΕ) των επιμέρους φορέων όπως της Ε.Α.Ο.Α-ΑμεΑ, της Ομοσπονδίας Σωματείων Ελλήνων Καλαθοσφαιριστών με Αμαξίδιο και των Παραολυμπιονικών.
- Η εξομοίωση των συνοδών αθλητών με τους συναθλητές τους με αναπηρία και αναγνώριση της συνεισφορά τους
- Η πρόβλεψη για σύσταση Ομοσπονδίας για το άθλημα ποδοσφαίρου ακρωτηριασμένων.

Επίσης, στο πλαίσιο του Εθνικού Σχεδίου Δράσης, και ειδικότερα στον στόχο 25: Συμμετοχή στην πολιτιστική ζωή, την ψυχαγωγία, τον ελεύθερο χρόνο και τον αθλητισμό, προβλέπονται σημαντικές ενέργειες προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης του αθλητισμού των ατόμων με αναπηρία, μεταξύ των οποίων:

- Καταγραφή αθλητών με αναπηρία και αθλητικών φορέων ατόμων με αναπηρία.
- Δημιουργία Μητρώου Αθλητών με Αναπηρία μέσω των αθλητικών ομοσπονδιών ατόμων με αναπηρία.
- Δημιουργία Μητρώο Προπονητών με ειδικότητα στην Ειδική Φυσική Αγωγή.
- Αύξηση του μαθήματος της φυσικής αγωγής στα ειδικά σχολεία μέσω ειδικών προγραμμάτων της ΓΓΑ.
- Ειδικά προγράμματα ένταξης της φυσικής αγωγής σε κλειστές και ανοιχτές δομές που φιλοξενούν άτομα με αναπηρία.

Αναφορικά με την πρόσβαση σε δραστηριότητες ψυχαγωγίας παρότι εξακολουθεί να είναι και αυτή σοβαρά περιορισμένη, σημειώνονται επίσης θετικές εξελίξεις. Ειδικότερα, σε εξέλιξη βρίσκεται σε πολλούς δήμους της χώρας η υλοποίηση έργων προσβασιμότητας σε υφιστάμενες και νέες υποδομές παιδικών χαρών, ώστε να είναι προσβάσιμες και κατάλληλες και για παιδιά με αναπηρία (βλ. ΦΙΛΟΔΗΜΟΣ II, 2018-2020, Ειδικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα ΟΤΑ α' και β' βαθμού 'Αντώνης Τρίτσης' 2020-2023, Εθνικό Σχέδιο Δράσης).

Ισότιμη πρόσβαση σε τουριστικές υπηρεσίες

Ο «Τουρισμός για Όλους» δεν αποτελεί ειδική μορφή τουρισμού, αλλά βάση σχεδιασμού για κάθε είδος τουρισμού. Η διεθνής πρακτική μάλιστα έχει αποδείξει ότι η ενσωμάτωση αυτών των αρχών στο εθνικό τουριστικό προϊόν αυξάνει την αγορά

των δυνητικών πελατών, συμβάλλει στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου με αποτέλεσμα την αύξηση της ανταγωνιστικότητας, τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, και συνακόλουθα την ενίσχυση της εθνικής οικονομίας. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι στην Ευρωπαϊκή Ένωση σήμερα ο αριθμός των ατόμων με αναπηρία και εν δυνάμει επισκεπτών της χώρας μας ανέρχεται σε 80.000.000 άτομα (στοιχεία του Ευρωπαϊκού Φόρουμ Ατόμων με Αναπηρία (EDF)), τα οποία συνήθως ταξιδεύουν συνοδευόμενα, πολλαπλασιάζοντας τον αριθμό των δυνητικών τουριστών. Εάν δε σε αυτά συνυπολογισθεί και ο αριθμός των ηλικιωμένων ατόμων, τα οποία μέχρι το 2050 αναμένεται να φθάσουν το 40% του συνολικού πληθυσμού, και των οικογενειών με παιδιά σε καρότσι, οι οποίες τα τελευταία χρόνια έχουν αρχίσει να ταξιδεύουν ολοένα και συχνότερα (δύο κατηγορίες με παρόμοιες ανάγκες πρόσβασης με τα άτομα με αναπηρία), ο τελικός αριθμός αυξάνει σημαντικά.

Βλ. Επιστολή Ε.Σ.Α.μεΑ., Αρ.π.:749/02/06/2020 «Κατάθεση θεμάτων που αφορούν στα άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις και σχετίζονται με τους τομείς αρμοδιότητας του Υπουργού Τουρισμού».

Δειλά βήματα υλοποιούνται τα τελευταία χρόνια στη χώρα για την προώθηση του προσβάσιμου τουρισμού. Η Ε.Σ.Α.μεΑ. αναγνωρίζοντας τη σημασία του που έχει για τα άτομα με αναπηρία η απόλαυση της τουριστικής εμπειρίας έχει αναπτύξει πλούσια διεκδικητική δράση στο πεδίο αυτό, καταθέτοντας επεξεργασμένες προτάσεις που στοχεύουν στην υιοθέτηση ενός καθολικού μοντέλου «τουρισμού για όλους».

Από τη μεριά της πολιτείας, θετικές παρεμβάσεις έχουν υλοποιηθεί το τελευταίο διάστημα μέσω της δράσης «Δημιουργία Ολοκληρωμένων Τουριστικών Προσβάσιμων Θαλάσσιων Προορισμών»¹³² του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία, 2014-2020» που απευθύνεται στους Δήμους της χώρας και στην Εταιρεία Ακινήτων Δημοσίου Ανώνυμη Εταιρεία (ΕΤΑΔ Α.Ε.). Στο πλαίσιο της πρόσκλησης χρηματοδοτείται η δημιουργία κατάλληλων υποδομών (εγκαταστάσεων και προσβάσεων) στον ευρύτερο χώρο των παραλιών κολύμβησης, όσο και στον χώρο κολύμβησης, για την εξυπηρέτηση ατόμων με αναπηρία και άλλων κατηγοριών ατόμων με περιορισμένη κινητικότητα, σύμφωνα με τις ισχύουσες προδιαγραφές σχεδιασμού και κατασκευής.

¹³² Λόγω της πανδημίας Covid-19, με απόφαση του Ειδικού Γραμματέα Διαχείρισης Προγραμμάτων ΕΤΠΑ και ΤΑ, παρατάθηκε το χρονοδιάγραμμα υλοποίησης των 72 ενταγμένων πράξεων έως τις 31/12/2021, ενώ η επιλέξιμη δημόσια δαπάνη ανέρχεται στο ποσό των 12.836.649,32 € και η συνολική δημόσια δαπάνη ανέρχεται στο ποσό των 12.837.967,32 €.

24.06.2020 - Προτάσεις για τον νέο «Τουρισμό για όλους»

Επιστολή της Ε.Σ.Α.μεΑ. προς τον Υπουργό Τουρισμού

Επιστολή

Παρ' όλα αυτά, οι ενέργειες αυτές, συνήθως, δεν αποτελούν μέρος ενός ολοκληρωμένου σχεδιασμού βελτίωσης του συνολικού τουριστικού προϊόντος για τους καταναλωτές με αναπηρία, αλλά γίνονται μεμονωμένα. Έτσι η «τουριστική αλυσίδα» δεν είναι ενιαία. Η εγκατάσταση λ.χ. σε παραλίες της χώρας συστήματος SEATRAC, που εξασφαλίζει στα

άτομα με κινητική αναπηρία την αυτόνομη πρόσβαση στη θάλασσα για κολύμβηση, από μόνη της δεν εξασφαλίζει την πλήρη πρόσβαση στην απόλαυση του θαλάσσιου τουρισμού. Απαιτείται παράλληλα η παροχή υποστηρικτικών τουριστικών υπηρεσιών στην εν λόγω περιοχή (προσβάσιμα καταλύματα, χώροι εστίασης και ψυχαγωγίας, εκπαίδευση των επαγγελματιών/προσωπικού κ.α.) καθώς και η προσβάσιμη και ασφαλής μετακίνηση από και προς την παραλία.

Βασικός παράγοντας της πρόσβασης στο αγαθό του τουρισμού αποτελεί και η οικονομική προσβασιμότητα. Ειδικότερα, για τα άτομα με αναπηρία τα οποία αντιμετωπίζουν τεράστια ποσοστά φτώχειας είναι ζωτικής σημασίας να έχουν πρόσβαση σε προγράμματα κοινωνικού τουρισμού. Στην παρούσα υγειονομική συγκυρία ωστόσο, υπήρξε ακόμα πιο επιτακτική η ανάγκη να ληφθούν υπόψη στον σχεδιασμό των δράσεων του Υπουργείου Τουρισμού οι αυξημένες ανάγκες των ατόμων με αναπηρία, δεδομένου ότι ο παρατεταμένος εγκλεισμός τους επέφερε πολλαπλάσιες επιπτώσεις στην ψυχική και σωματική τους υγεία.

Με την υπ' αριθ. πρωτ. 9126 Κοινή Υπουργική Απόφαση (ΦΕΚ Β' 2393/17-6-2020) καθορίστηκαν οι δικαιούχοι του προγράμματος «Τουρισμός για όλους» έτους 2020. Δυστυχώς όμως, η εν λόγω απόφαση δεν περιέχει καμία ευνοϊκή ρύθμιση για τα άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις. Σύμφωνα με την ΚΥΑ, καθορίστηκαν αμιγώς εισοδηματικά κριτήρια για την επιλογή των δικαιούχων, η τελική επιλογή των οποίων προέκυψε κατόπιν ηλεκτρονικής κλήρωσης.

Απόσπασμα τοποθέτησης του Προέδρου της Ε.Σ.Α.μεΑ. κ. Ιωάννη Βαρδακαστάνη κατά την διάρκεια συνεδρίασης της Υποεπιτροπής για τα Θέματα των Ατόμων με Αναπηρία της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Ισότητας, Νεολαίας και Δικαιωμάτων του Ανθρώπου την 3η Ιουνίου 2020 με θέμα: «Τουρισμός και άτομα με αναπηρία: ένα στοιχείο με κοινωνικές και οικονομικές προεκτάσεις»: «Πρέπει τα άτομα με αναπηρία να μπορούν να επισκεφθούν τους αρχαιολογικούς χώρους, να έχουν την αλυσίδα της μετακίνησης προσβάσιμη, να έχουν προσβάσιμες πόλεις, υπηρεσίες, καταστήματα, να υπάρχει σήμανση, να υπάρχει πραγματικά μια ολοκληρωμένη πολιτική. Εμείς στο υπόμνημα που σας καταθέσαμε περιγράψουμε μια τέτοια πολιτική. Θα πρέπει και οι επιχειρηματίες να αντιληφθούν ότι το να έχουν προσβάσιμες υπηρεσίες, προσβάσιμες υποδομές, αυτό δεν είναι φιλανθρωπία, είναι επιχειρηματική εξυπνάδα και τους δίνει συγκριτικό πλεονέκτημα”.

«Επικοινωνώντας τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία», Ομάδα μελέτης της ΕΟΚΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, 28 Ιουνίου 2019, Βρυξέλλες.

«Η επικοινωνία της ποικιλομορφίας της κοινωνίας από τα ΜΜΕ συνδέεται άρρηκτα με την ποιότητα της δημοκρατίας και με το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ιδιαίτερα στις ημέρες μας αποτελεί καθήκον των δημοκρατικών θεσμών αλλά και κάθε σκεπτόμενου πολίτη η προστασία των δικαιωμάτων των ευάλωτων ομάδων από τα νεοφασιστικά μορφώματα που επιβουλεύονται δικαιώματα και κατακτήσεις δεκαετιών...η υπόθεση αυτή είναι βαθιά πολιτική, κάτι που όμως ασφαλώς προϋποθέτει τεχνικές λύσεις όπως για τα ζητήματα προσβασιμότητα κλπ. Απαιτούνται όμως και πολιτικές αποφάσεις, νομοθετικές και κανονιστικές ρυθμίσεις, και ιδιαίτερα η προσαρμογή της Ευρωπαϊκής νομοθεσίας αλλά και των εθνικών νομοθεσιών [στο άρθρο 8 της Σύμβασης των ΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία](#). «Η αναπηρία ως μέρος της ανθρώπινης ποικιλομορφίας πρέπει να παρουσιάζεται είτε στις ειδήσεις είτε στα ψυχαγωγικά προγράμματα είτε στη διαφήμιση ως τέτοια: χωρίς δηλαδή χαρακτηριστικά ηρωισμού, οίκτου, φιλανθρωπίας και συμπονετικού συντηρητισμού»

Ιωάννης Βαρδακαστάνης, αντιπρόεδρος της Ομάδας 3 της ΕΟΚΕ

Από όλα τα παραπάνω σκιαγραφείται η ανάγκη μιας ολιστικής προσέγγισης του προσβάσιμου τουρισμού. Θετική ωστόσο πρωτοβουλία, προς την κατεύθυνση είναι η συγκρότηση της Επιτροπής Προσβάσιμου Τουρισμού που έλαβε χώρα εντός του 2020 (βλ. Απόφαση Υπουργείου Τουρισμού με α.π.14836/21.09.2020). Βασικός στόχος της Επιτροπής Προσβάσιμου Τουρισμού είναι η αξιολόγηση καλών πρακτικών και η κατάθεση προτάσεων, μεταξύ άλλων για α) ενέργειες και δράσεις, αναφορικά με την προσβασιμότητα, που στόχο έχουν την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και την καλύτερη εξυπηρέτηση και ικανοποίηση των επισκεπτών, β) τη δημιουργία στρατηγικής του Υπουργείου αναφορικά με την ενσωμάτωση της προσβασιμότητας στην τουριστική αλυσίδα (tourism value chain) και στο ταξίδι του επισκέπτη (visitor journey), γ) την ένταξη της προσβασιμότητας ως προϋπόθεση για όλους τους τύπους τουρισμού (π.χ. οικογενειακός τουρισμός, ιατρικός τουρισμός, ιαματικός τουρισμός, συνεδριακός τουρισμός, θρησκευτικός τουρισμός, εναλλακτικός τουρισμός, κλπ.) και δ) τη δημιουργία νέου θεσμικού πλαισίου για τον προσβάσιμο τουρισμό.

ΘΕΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ (+)

- Οι θετικές μεταβολές τα τελευταία χρόνια στο πεδίο του πολιτισμού, με την αυξανόμενη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στο πεδίο της καλλιτεχνικής έκφρασης.

- Η κατασκευή καινούργιου αναβατορίου για την πρόσβαση των ατόμων με κινητικές δυσκολίες στον ιερό βράχο της Ακρόπολης.
- Η διαμόρφωση του στόχου «25: Συμμετοχή στην πολιτιστική ζωή, την ψυχαγωγία, τον ελεύθερο χρόνο και τον αθλητισμό» στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης.
- Το θετικό μέτρο της απαλλαγής από την καταβολή αντιτίμου επίσκεψης οργανωμένων αρχαιολογικών χώρων, ιστορικών τόπων, μνημείων και μουσείων, για όλα τα άτομα με αναπηρία, ανεξαρτήτως ποσοστού αναπηρίας, βάσει της Κοινής Υπουργικής Απόφασης ΥΠΠΟΑ/ΓΡΥΠ/591722/12422/2019 (ΦΕΚ 3976/Β/31-10-2019).
- Η έναρξη ισχύος από 1/1/2019 της Κοινής Υπουργικής Απόφασης 3586/2018 - ΦΕΚ 5491/6-12-2018 «Καθορισμός των μέσων, της διαδικασίας καθώς και κάθε άλλου θέματος τεχνικού ή λεπτομερειακού χαρακτήρα για την διασφάλιση της πρόσβασης των Ατόμων με Αναπηρία στις υπηρεσίες των παροχών υπηρεσιών μέσων μαζικής ενημέρωσης και επικοινωνίας».
- Η ψήφιση του ν. 4672/2020, ο οποίος ενσωματώνει στην ελληνική νομοθεσία την Οδηγία (ΕΕ) 2017/1564 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13ης Σεπτεμβρίου 2017.
- Οι θετικές εξελίξεις αναφορικά με την προσβασιμότητα των υφιστάμενων αθλητικών υποδομών αλλά και την κατασκευή νέων υποδομών για τους αθλητές με αναπηρία (Πρόγραμμα ΦΙΛΟΔΗΜΟΣ II, Κατασκευή Παραολυμπιακού Κέντρου στη Ραφήνα)
- Η ψήφιση του ν. 4726/2020 «Αναμόρφωση θεσμικού πλαισίου των αρχαιρεσιών των αθλητικών φορέων, διακρινόμενοι συνοδοί αθλητών ΑμεΑ, σύσταση Εθνικής Πλατφόρμας Αθλητικής Ακεραιότητας, Ελληνική Ολυμπιακή Επιτροπή (Ε.Ο.Ε.), Ελληνική Παραολυμπιακή Επιτροπή (Ε.Π.Ε.) και άλλες διατάξεις», που ενισχύσει τον αθλητισμό των ατόμων με αναπηρία σε ισότιμη βάση με τους υπόλοιπους αθλητές.
- Η υλοποίηση έργων προσβασιμότητας σε υφιστάμενες και νέες υποδομές παιδικών χαρών (βλ. ΦΙΛΟΔΗΜΟΣ II, 2018-2020, Ειδικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα ΟΤΑ α' και β' βαθμού 'Αντώνης Τρίτσης' 2020-2023).
- Η δράση "Δημιουργία Ολοκληρωμένων Τουριστικών Προσβάσιμων Θαλάσσιων Προορισμών" του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία, 2014-2020».
- Η συγκρότηση της Επιτροπής Προσβάσιμου Τουρισμού.

ΑΡΝΗΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ (-)

- Τα ισχνά επίπεδα συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία στον πολιτισμό, τον αθλητισμό και την ψυχαγωγία
- Η έλλειψη ενιαίας στρατηγικής που να εξασφαλίζει την προώθηση του δικαιώματος των ατόμων με αναπηρία στην ισότιμη και πλήρη πρόσβαση στην πολιτισμό.
- Τα ζητήματα φυσικής προσβασιμότητας που παρουσιάζουν τα περισσότερα αρχαιολογικά μνημεία της χώρας, όπως επίσης τα θέατρα και οι κινηματογράφοι.
- Η μη ένταξη της διάστασης της αναπηρίας και της προσβασιμότητας σε προγράμματα επιχορηγήσεων του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού.
- Ο περιορισμός του δικαιώματος απαλλαγής από καταβολή αντιτίμου σε οργανωμένους αρχαιολογικούς χώρους, ιστορικούς τόπους, μνημεία και μουσεία μόνο σε συνοδούς ατόμων με αναπηρία 80% και άνω, βάσει της Κοινής Υπουργικής Απόφασης ΥΠΠΟΑ/ΓΡΥΠ/591722/12422/2019 (ΦΕΚ 3976/Β/31-10-2019).
- Η έλλειψη ολοκληρωμένης προσέγγισης για τον προσβάσιμο τουρισμό για τους καταναλωτές με αναπηρία, ώστε η «τουριστική αλυσίδα» να είναι ενιαία.
- Η απουσία ευνοϊκών προβλέψεων για τα άτομα με αναπηρία στο πρόγραμμα «Τουρισμός για όλους» έτους 2020.

ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗ, ΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

Η Ε.Σ.Α.μεΑ., από την ίδρυσή της έως και σήμερα, ιεραρχεί ως ύψιστη προτεραιότητα την άρση των στερεοτύπων σχετικά με την αναπηρία και τη διάδοση της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας.

Οι αντιλήψεις και οι στάσεις μπορούν να αποτελέσουν είτε σημαντικό διευκολυντή είτε σοβαρό εμπόδιο στην ένταξη και τη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στην κοινωνία. Το οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον, οι εργοδότες και οι εργαζόμενοι, οι παραγωγοί αγαθών και υπηρεσιών, οι εκπαιδευτικοί και οι επαγγελματίες υγείας, τα στελέχη της δημόσιας διοίκησης, αποτελούν ομάδες οι στάσεις των οποίων εντείνουν τα εμπόδια ή αντίθετα μπορούν να διευκολύνουν την πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στην κοινωνική ζωή.

Αναγνωρίζοντας το ειδικό βάρος του ζητήματος των κοινωνικών αντιλήψεων ως προς την εφαρμογή της αρχής της ισότητας, η Σύμβαση αφιερώνει στο θέμα της ευαισθητοποίησης ξεχωριστό άρθρο με οριζόντια εφαρμογή.

Με το Άρθρο 8, τα Κράτη-Μέλη αναλαμβάνουν να υιοθετήσουν άμεσα και αποτελεσματικά μέτρα προκειμένου να ενημερώσουν όλη την κοινωνία σχετικά με τα άτομα με αναπηρία, να ενθαρρύνουν τον σεβασμό των δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειάς τους, να καταπολεμήσουν τα στερεότυπα, τις προκαταλήψεις και τις επιβλαβείς πρακτικές σε βάρος τους, σε όλους τους τομείς της ζωής, και να προάγουν την ενημέρωση για τη συνεισφορά τους στην κοινωνία.

Στη χώρα μας, τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει σημαντικά βήματα προς την κατεύθυνση της αποδοχής της αναπηρίας ως μέρος της ανθρώπινης ποικιλομορφίας. Παρ' όλα αυτά, οι διακρίσεις λόγω αναπηρίας παραμένουν εκτεταμένες, ενώ εξακολουθούν να υφέρπουν στις αντιλήψεις και στις στάσεις των πολιτών αρνητικά στερεότυπα και προκαταλήψεις για τα άτομα με αναπηρία.

Το 2019, δημοσιεύτηκαν τα αποτελέσματα του 5^{ου} κύματος του Ειδικού Ευρωβαρόμετρου¹³³ για τις διακρίσεις στην Ε.Ε. που επικεντρώνεται μεταξύ

---

¹³³ Το Ευρωβαρόμετρο αποτελεί σειρά πολυθεματικών, πανευρωπαϊκών ερευνών που διενεργούνται από το 1970 για λογαριασμό της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της αρμόδιας Γενικής Διεύθυνσης Επικοινωνίας (Directorate-General for Communication). Το Ειδικό Ευρωβαρόμετρο για τις διακρίσεις στην Ε.Ε. επικεντρώνεται μεταξύ άλλων και στις διακρίσεις λόγω αναπηρίας, και διενεργείται σε περιοδική βάση, έχοντας από το 2006 μέχρι σήμερα συμπληρώσει 5 ερευνητικά κύματα (2006, 2009, 2012, 2015, 2019). Το τελευταίο κύμα της έρευνας, πραγματοποιήθηκε τον Μάιο του 2019 σε δείγμα 27.438 ευρωπαίων πολιτών με τη μέθοδο των

άλλων, στις αντιλήψεις και τις στάσεις των πολιτών καθώς και στις διακρίσεις λόγω αναπηρίας.

Όπως και στις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε., στην Ελλάδα τα διαχρονικά στοιχεία φανερώνουν τη θετική μεταβολή των αντιλήψεων και των στάσεων των πολιτών απέναντι στα άτομα με αναπηρία.

Ωστόσο, η συνολική εξέταση των δεδομένων, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι στις αντιλήψεις και τις στάσεις των πολιτών επενεργούν ταυτόχρονα αντιφατικοί παράγοντες. Πιο αναλυτικά, από τη μία διαπιστώνεται πλειοψηφική αποδοχή των αρχών της ισότητας, της δικαιοσύνης και της ανεκτικότητας, οι οποίες ενσωματώνονται στο επίπεδο των έκδηλων αντιλήψεων για τα άτομα με αναπηρία, ενώ από την άλλη, αναδύονται σε μεγάλο τμήμα του πληθυσμού της χώρας φοβικές και συντηρητικές στάσεις, που συνδέονται με εμμένοντα αρνητικά στερεότυπα.

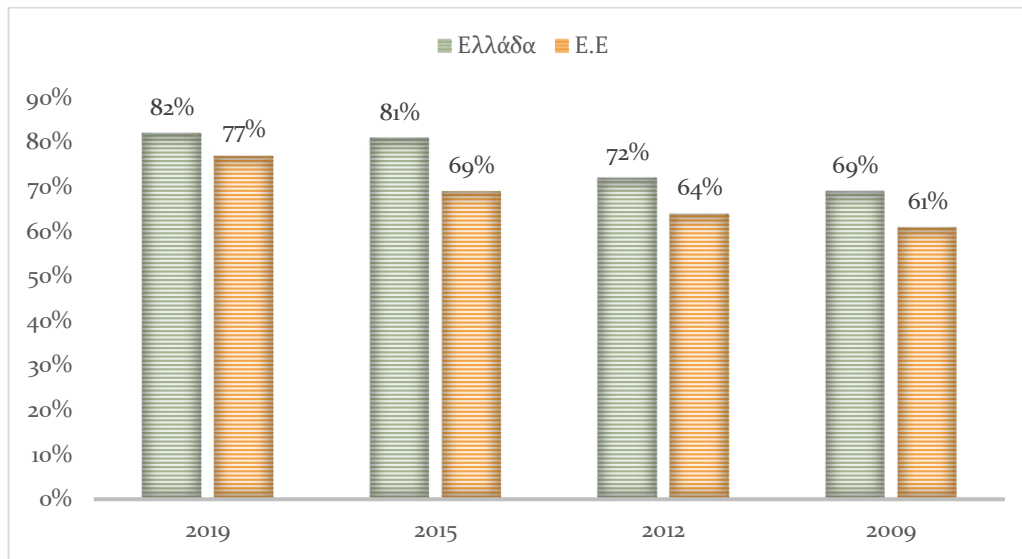
Ειδικότερα:

- Οι πολίτες της χώρας καταγράφουν το τρίτο μεγαλύτερο εθνικό ποσοστό (53%) πολιτών που πιστεύουν ότι οι διακρίσεις λόγω αναπηρίας είναι διαδεδομένες στη χώρα τους (Ε.Ε.: 44%). Η αίσθηση αυτή δεν φαίνεται να έχει καμφθεί κατά το διάστημα 2006-2019.
- Στην Ελλάδα, παρότι έχει σημειώσει αύξηση τα τελευταία χρόνια, καταγράφεται ένα από τα χαμηλότερα ποσοστά πολιτών που αναφέρουν ότι έχουν κοινωνικές συναναστροφές με άτομα με αναπηρία. Το ποσοστό ανέρχεται στο 46%, ενώ σε επίπεδο Ε.Ε. είναι 63%.
- Πάνω από τους 8 στους 10 υποστηρίζουν ότι αισθάνονται άνετα με την ιδέα ενός ατόμου με αναπηρία στο ανώτατο πολιτικό αξίωμα της χώρας, και οι 9 στους 10 νιώθουν επίσης «άνετα» με το ενδεχόμενο να έχουν έναν συνάδελφο με αναπηρία.

προσωπικών συνεντεύξεων. Στην Ελλάδα πραγματοποιήθηκαν 1.016 ατομικές συνεντεύξεις κατά το διάστημα 9-20/5/2019. Στην έρευνα εξετάζονται, οι αντιλήψεις των πολιτών σχετικά με τη διάδοση των διακρίσεων στη χώρα τους, οι στάσεις απέναντι σε κοινωνικές ομάδες που βρίσκονται σε κίνδυνο διακρίσεων, οι προσωπικές εμπειρίες διάκρισης, οι αντιλήψεις σχετικά με τις ίσες ευκαιρίες στην απασχόληση καθώς και για τα μέτρα και τις πολιτικές καταπολέμησης των διακρίσεων.

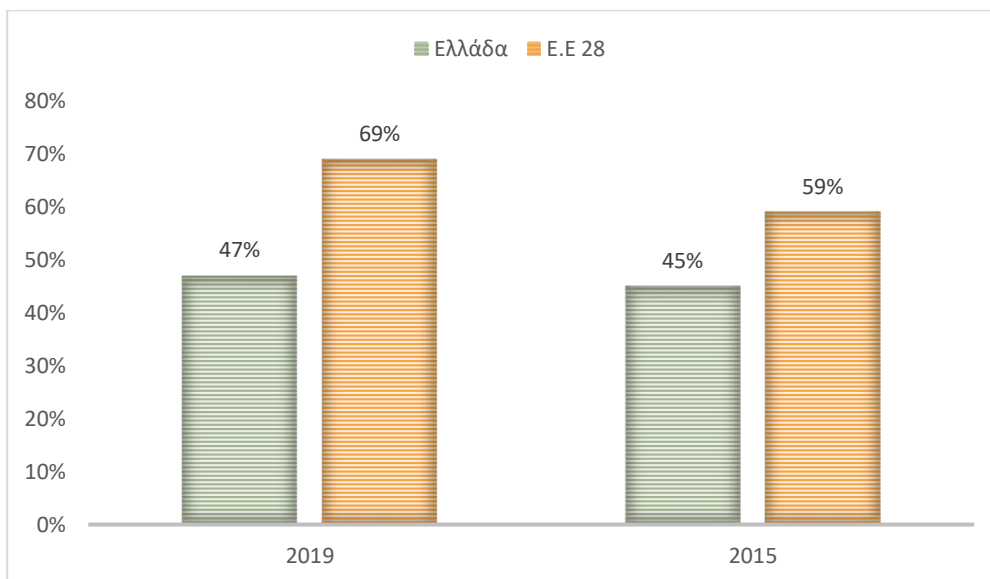
Γράφημα 15: Ποσοστό ερωτηθέντων που αισθάνονται άνετα (βαθμοί 7-10) με το ενδεχόμενο το ανώτατο εκλεγμένο πολιτικό αξίωμα να κατείχε ένα άτομο με αναπηρία (2015)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης 2015 / Επεξεργασία: Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας-Ε.Σ.Α.μεΑ.

- Αντιθέτως, λιγότεροι από τους μισούς ερωτηθέντες στη χώρα (47%), ποσοστό σημαντικά χαμηλότερο από το ευρωπαϊκό, νιώθουν «άνετα» στην ιδέα ότι ένα από τα παιδιά τους συνάπτει δεσμό με άτομο με αναπηρία.

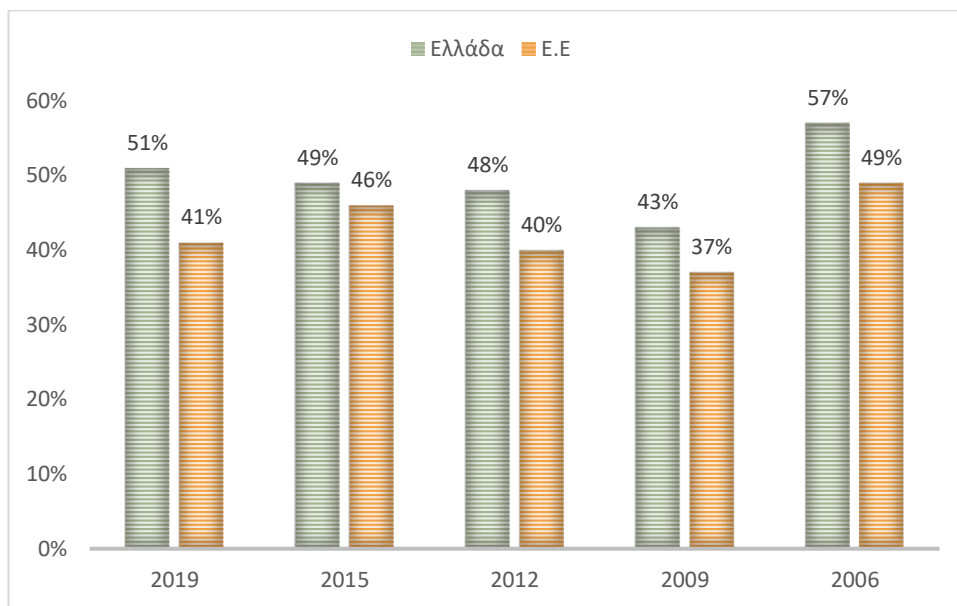
Γράφημα 16: Ποσοστό ερωτηθέντων που αισθάνονται άνετα (7-10) με το ενδεχόμενο ένα από τα παιδιά τους να διατηρεί δεσμό με ένα άτομο με αναπηρία (2015)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης 2015 / Επεξεργασία: Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας-Ε.Σ.Α.μεΑ.

- Οι πολίτες αναγνωρίζουν σε ιδιαίτερα μειωηφικό ποσοστό τον εαυτό τους ως μέρος μειονοτικής ομάδας, καταγράφοντας το χαμηλότερο στην Ε.Ε. ποσοστό πολιτών (4%), που αυτοπροσδιορίζονται ως μειονότητα στη βάση των κριτηρίων της έρευνας (φύλο, ηλικία, εθνοτική καταγωγή, φυλή, σεξουαλικό προσανατολισμό, θρησκεία/πεποιθήσεις, αναπηρία κ.λπ.).
- Οι μισοί πολίτες θεωρούν ότι η αναπηρία στην Ελλάδα είναι δυνητικό μειονέκτημα για έναν υποψήφιο εργαζόμενο.

Γράφημα 17: Ποσοστό ερωτηθέντων που υποστηρίζουν ότι η αναπηρία μπορεί να αποτελέσει μειονέκτημα για έναν υποψήφιο για θέση εργασίας (2015)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης 2015 /
Επεξεργασία: Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας-Ε.Σ.Α.μεΑ.

- Ωστόσο ποσοστό πολιτών 57%, πιστεύουν ότι στο εργασιακό περιβάλλον τους, «γίνονται αρκετά» για να προωθηθεί η «διαφορετικότητα» της αναπηρίας. Το ποσοστό αυτό δε, έχει σημειώσει εντυπωσιακή αύξηση 20 μονάδων μεταξύ των ετών 2015 και 2019.
- Μεταξύ των τεσσάρων (4) τελευταίων, βρίσκονται οι πολίτες της χώρας αναφορικά με τη «συμμετοχή σε οργάνωση/εκστρατεία για την καταπολέμηση των διακρίσεων» και την «τοποθέτηση σε ζητήματα διάκρισης στον χώρο εργασίας».
- Η ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας στα σχολικά μαθήματα και το εκπαιδευτικό υλικό, καταλαμβάνει τα μεγαλύτερα ποσοστά θετικών στάσεων των ερωτηθέντων, με το 93% του εθνικού δείγματος να «συμφωνούν απολύτως» ή «μάλλον να συμφωνούν» με την ένταξη πληροφοριών για την αναπηρία στα σχολεία. Ωστόσο το 1/3 του δείγματος, παρότι εκφράζουν θετική γνώμη διαπιστώνεται ότι διατηρούν ενδοιασμούς, καθώς δηλώνουν «μάλλον» και όχι απολύτως σύμφωνοι με αυτό το μέτρο.

Επίσης, σύμφωνα με τα ευρήματα της διαχρονικής πανελλαδικής έρευνας για τα άτομα με αναπηρία που διενεργείται από την Kappa Research,¹³⁴ η πλειονότητα των πολιτών, τον Νοέμβριο του 2019, εκτιμούν ότι τα άτομα με αναπηρία εξακολουθούν να αντιμετωπίζονται από την ελληνική κοινωνία με προκατάληψη (57%) και με οίκτο (46%). Παράλληλα η πλειονότητα των ερωτώμενων πιστεύει ότι η οικονομική κρίση συνετέλεσε την τελευταία δεκαετία σε αύξηση των διακρίσεων εις βάρος των ατόμων με αναπηρία.

Σχετικά με την προβολή των ατόμων με αναπηρία στα μέσα ενημέρωσης, οι πολίτες σε ποσοστό 44% αντιλαμβάνονται ως θετικό ή μάλλον θετικό τον τρόπο που τα άτομα με αναπηρία παρουσιάζονται στις ενημερωτικές εκπομπές, ενώ πολύ μικρότερη μερίδα πολιτών έχει την ίδια γνώμη για την προβολή τους στις ψυχαγωγικές εκπομπές (θετικό/μάλλον θετικό: 22%).

Η Ε.Σ.Α.μεΑ., θέλοντας να συμβάλει στη στοχευμένη και χρήσιμη ενημέρωση των ατόμων με αναπηρία, αλλά και να προβάλλει με μεγαλύτερη εξωστρέφεια τα αιτήματα του αναπηρικού κινήματος, ξεκίνησε από τα τέλη του 2019 μια προσπάθεια που αγκαλιάστηκε από χιλιάδες πολίτες με αναπηρία. Η 15θήμερη ενημερωτική εκπομπή «Τα Νέα της Ε.Σ.Α.μεΑ.» αποτελεί την πρώτη πλήρως προσβάσιμη τηλεοπτική και διαδικτυακή εκπομπή η οποία ενημερώνει για όλα τα επίκαιρα ζητήματα και τις τελευταίες εξελίξεις στα ζητήματα της αναπηρίας. Τα Νέα της Ε.Σ.Α.μεΑ προβάλλονται κάθε Σάββατο στις 15.30 από τον Τηλεοπτικό Σταθμό της Βουλής και αναμεταδίδονται από πολλά περιφερειακά τηλεοπτικά κανάλια.

Το Παρατηρητήριο ξεκίνησε πρόσφατα μια δράση παρακολούθησης δημοσιευμάτων που αφορούν την αναπηρία και τα άτομα με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις (είτε άμεσα, είτε έμμεσα), σε ηλεκτρονικά μέσα ενημέρωσης ευρείας επισκεψιμότητας (Electronic media Monitoring).

Η υπό εξέλιξη έρευνα στοχεύει στην διαχρονική παρακολούθηση των μιντιακών αναπαραστάσεων για την αναπηρία, και στην αξιολόγηση της συμβατότητας τους με τη δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας.

---

¹³⁴ <https://www.athensvoice.gr/sites/default/files/ereuna-gia-amea.pdf>

Κατηγορία
Άτομα με αναπηρία συγκλονίζουν στους «Ήρωες» μέσα από τα βιώματα, τις δυσκολίες και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν στην καθημερινότητά τους

Ένα πρώτο εύρημα που προέκυψε από τη μέχρι τώρα ανάλυση των δημοσιευμάτων δείχνει ότι, σε επίπεδο ορολογίας υπάρχει βελτίωση σε σχέση με το παρελθόν ως προς την χρήση προσβλητικών εκφράσεων και αναφορών (π.χ. αναφορές σε άτομα με ειδικές ανάγκες), παρότι ωστόσο αυτές δεν απουσιάζουν εντελώς από τον δημόσιο λόγο. Ταυτόχρονα, παρατηρείται μια «αμηχανία» στις κυρίαρχες αφηγήσεις. Από τη μία το άτομο με αναπηρία προβάλλεται ως «ήρωας/μαχητής» της ζωής, και από την άλλη αναπαρίσταται

ως αντικείμενο οίκτου και φιλανθρωπίας. Ελάχιστά δημοσιεύματα μέχρι τώρα, βρέθηκαν ότι προβάλλουν τους πολίτες με αναπηρία ως ισότιμα μέλη της κοινωνίας, φορείς δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Σύμφωνα με τον ερευνητικό μας σχεδιασμό, εντός του 2021 θα δημοσιευτεί ειδικό δελτίο που θα παρουσιάζει τα ευρήματα της έρευνας.

Κατά το διάστημα αναφοράς υπήρξαν περιστατικά που έλαβαν δημόσια προβολή και προκάλεσαν την αντίδραση του αναπηρικού κινήματος αλλά και μεμονωμένων πολιτών. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται, ορισμένες προσβλητικές αναφορές στην αναπηρία από δημόσια πρόσωπα («με ένα παιδί 16 χρονών μιλάς, συνομιλείς, δεν είναι ανάπηρο», «Έχει ανοίξει το τρελάδικο, βγήκαν οι τρελοί στους δρόμους. Θα τους ξαναμαζέψουμε»), καθώς και ρατσιστικές εκδηλώσεις που έλαβαν το φως της δημοσιότητας, όπως το περιστατικό που διαδραματίστηκε στο γυμνάσιο καλαμαριάς (02/2019), και η απόπειρα έξωσης οικογένειας στην Ξάνθη λόγω παιδιού με αυτισμό (06/2020).

06.02.2019 - Η Ε.Σ.Α.μεΑ. ζητά εντόνως να αναλάβουν δράση όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς ενάντια στη ρατσιστική αντιμετώπιση του 12χρονου μαθητή στο 2ο Γυμνάσιο Καλαμαριάς.

Επιστολή της Ε.Σ.Α.μεΑ. στην Πρόεδρο Εθνικού Συμβουλίου κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας και στον Υπουργό Παιδείας

Επιστολή

Στο επίπεδο των δημόσιων πολιτικών, παρά την θεσμοθέτηση θετικών νομικών διατάξεων, στο πλαίσιο του εφαρμοστικού νόμου της Σύμβασης του ν. 4488/2017, οι προσπάθειες που γίνονταν εκ μέρους του ελληνικού κράτους για

την ευαισθητοποίηση, την άρση των στερεοτύπων και την καταπολέμηση των διακρίσεων παραμένουν ιδιαίτερα περιορισμένες.

N.4488/2017, βλ. Άρθρο 66 «Ενημέρωση, ευαισθητοποίηση, εκπαίδευση και κατάρτιση σε θέματα δικαιωμάτων ΑμεΑ» & Άρθρο 67 «Μη διάκριση στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και στις οπτικοακουστικές δραστηριότητες»

Θετικά αξιολογείται από την Ε.Σ.Α.μεΑ. η κατάρτιση του Στόχου 3ο: Αφύπνιση της κοινωνίας στο -υπό οριστικοποίηση- Εθνικό Σχέδιο Δράσης, και οι επιμέρους άξονες ενεργειών που προβλέπονται, όπως: η προβολή των δικαιωμάτων μέσω τηλεοπτικών σποτ, η διεξαγωγή σεμιναρίων για την αναπηρία και τις χρόνιες παθήσεις, απευθυνόμενα σε δημοσιογράφους, παρόχους υπηρεσιών ΜΜΕ και επικοινωνίας κ.α., η ενημέρωση εργοδοτών, συνδικαλιστικών φορέων εργαζομένων και δημοσίων υπαλλήλων και του κοινού για την αρχή της ίσης μεταχείρισης, η ενημέρωση για τους τρόπους καταγγελίας της ρατσιστικής συμπεριφοράς και βίας κ.α.

ΘΕΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ (+)

- Οι προβλέψεις του ν.4488/2017 και ειδικότερα τα άρθρα 66 & 67.
- Ο στόχος 3ο του Εθνικού Σχεδίου Δράσης.
- Τα διαχρονικά στοιχεία του Ευρωβαρόμετρο που φανερώνουν σταδιακή θετική μεταβολή των αντιλήψεων και των στάσεων των πολιτών απέναντι στην αναπηρία.
- Οι θετικές αντιλήψεις των πολιτών για την ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας στα σχολικά μαθήματα και το εκπαιδευτικό υλικό (93% του εθνικού δείγματος να «συμφωνούν απολύτως» ή «μάλλον να συμφωνούν»).

ΑΡΝΗΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ (-)

- Το υψηλό ποσοστό πολιτών που φέρουν φοβικές και συντηρητικές στάσεις, που συνδέονται με εμμένοντα αρνητικά στερεότυπα για την αναπηρία.
- Το χαμηλό ποσοστό πολιτών (ένα από τα χαμηλότερα στην Ε.Ε.) που αναφέρουν ότι έχουν κοινωνικές συναναστροφές με άτομα με αναπηρία.
- Το γεγονός ότι η πλειονότητα των πολιτών, τον Νοέμβριο του 2019, εκτιμούν ότι τα άτομα με αναπηρία εξακολουθούν να αντιμετωπίζονται από την ελληνική κοινωνία με προκατάληψη (57%) και με οίκτο (46%).
- Τα περιστατικά προσβλητικού λόγου από δημόσια πρόσωπα καθώς και ορισμένες ρατσιστικές εκδηλώσεις πολιτών εις βάρος ατόμων με αναπηρία που έλαβαν χώρα το διάστημα αναφοράς.

ΕΙΔΙΚΟ ΘΕΜΑ

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ Ή/ΚΑΙ ΧΡΟΝΙΕΣ ΠΑΘΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ ΤΟΥΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ COVID -19

Αναμφισβήτητα, το 2020 στιγματίστηκε από την πανδημία του κορωνοϊού που έχει επηρεάσει κάθε τομέα της ζωής όλων των πολιτών του πλανήτη, φέρνοντας μας αντιμέτωπους με νέες προκλήσεις, φόβους, απώλειες και ανησυχίες.

Η απειλή της μόλυνσης από τον ιό, έχει διαμορφώσει μια πρωτοφανή συνθήκη φόβου και επισφάλειας των πολιτών. Τα άτομα με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις, οι ηλικιωμένοι και τα άτομα που διαβιούν σε κλειστές δομές, είναι οι πιο ευάλωτοι σε αυτή την αναμέτρηση.

Τα αυστηρά μέτρα περιορισμού που πάρθηκαν για την αντιμετώπιση της πανδημίας, τα μέτρα κοινωνικής αποστασιοποίησης, η απαγόρευση της κυκλοφορίας, η άρση λειτουργίας των εκπαιδευτικών δομών και των καταστημάτων, το κλείσιμο των συνόρων, η επιβολή τηλεργασίας κ.ά., αποτελούν πρωτόγνωρες καταστάσεις, που ταυτόχρονα έχουν πυροδοτήσει την παγκόσμια ανησυχία για τη διαφύλαξη των ανθρώπινων δικαιωμάτων και ελευθεριών, και ιδιαίτερα των ομάδων που αντιμετωπίζουν αυξημένο κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού.

Πρόσβαση στη πληροφορία και ενημέρωση

Από τις αρχές Μαρτίου 2020, όταν η πανδημία του κορωνοϊού ξεκίνησε να εξαπλώνεται και στην Ελλάδα, η ελληνική κυβέρνηση έλαβε από νωρίς αυστηρά μέτρα για τον περιορισμό της εξάπλωσής της, με τα μέτρα αυτά να περιορίζονται κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού και να εντείνονται ξανά το φθινόπωρο. Λόγω της κρισιμότητας της συνθήκης, δόθηκε βαρύτητα στην επικοινωνία και την ενημέρωση των πολιτών σχετικά με τα επιβαλλόμενα μέτρα και την εξέλιξη της πανδημίας. Ωστόσο οι πολίτες με αναπηρία βίωσαν σημαντικά εμπόδια στην ενημέρωσή τους για τις κρίσιμες αυτές εξελίξεις.

Ο Πρωθυπουργός επέλεξε να επικοινωνεί άμεσα με τους πολίτες της χώρας μέσω μαγνητοσκοπημένων διαγγελμάτων με το τελευταίο να μεταδίδεται στις 5 Νοεμβρίου 2020, ανακοινώνοντας το δεύτερο lockdown. Σύμφωνα με το άρθρο 4 της Κοινής Υπουργικής Απόφασης Αρ. 3586/2018 (ΦΕΚ 5491/6-12-2018)¹³⁵, τα διαγγέλματα του Πρωθυπουργού, λόγω της κρισιμότητας του περιεχομένου τους, θα έπρεπε να μεταδίδονται και με ταυτόχρονη αναγραφή υποτίτλων στην ελληνική γλώσσα. Ωστόσο, ενώ στα διαγγέλματα υπήρχε η ταυτόχρονη μετάδοση τους στην ελληνική νοηματική γλώσσα, η επιλογή των υπότιτλων δυστυχώς δεν ήταν διαθέσιμη.

Οι δημόσιες ανακοινώσεις, όπως τα διαγγέλματα του Προέδρου της Δημοκρατίας και του Πρωθυπουργού, καθώς και οι ανακοινώσεις σε εξαιρετικές ή κρίσιμες περιπτώσεις ... **πρέπει να μεταδίδονται** στο γενικό κοινό μέσω υπηρεσιών οπτικοακουστικών μέσων **στην ελληνική νοηματική γλώσσα με ταυτόχρονη αναγραφή υποτίτλων στην ελληνική γλώσσα** και σε ένταση μεγαλύτερη της συνήθους ροής του προγράμματος.

[Άρθρο 4 ΚΥΑ Αρ. 3586/2018
(ΦΕΚ 5491/6-12-2018)]

Η τακτική ενημέρωση του κοινού επίσης, που έλαβε και λαμβάνει χώρα μέσω της κοινής συνέντευξης τύπου, του εκπροσώπου του Υπουργείου Υγείας και του Υφυπουργού Πολιτικής Προστασίας,¹³⁶ παρότι είναι και αυτή διαθέσιμη στη νοηματική γλώσσα, δεν διέθετε/διαθέτει υποτιτλισμό, γεγονός που αποτελεί σοβαρό εμπόδιο για την άμεση πρόσβαση στην πληροφόρηση μιας μερίδας ατόμων με αναπηρία.

Επιπρόσθετα, η ελληνική δημόσια τηλεόραση, είχε εντάξει στο πρόγραμμα την καθημερινή εκπομπή «COVID-19: Συνεχής Ενημέρωση» η οποία προβαλλόταν, κατά τη διάρκεια του πρώτου lockdown, το απόγευμα πριν τη κοινή συνέντευξη τύπου των εκπροσώπων των Υπουργείων και ολοκληρωνόταν μετά το τέλος αυτής. Αν και το περιεχόμενο της εκπομπής αφορούσε ζητήματα που σχετίζονταν με την πανδημία μέσα από συζητήσεις με ειδικούς και προφανώς το θέμα της εκπομπής αφορούσε όλους τους πολίτες της χώρας, δεν υπήρχε ούτε διερμηνεία της στην ελληνική νοηματική γλώσσα αλλά ούτε και υποτιτλισμός της.

¹³⁵ Κοινής Υπουργικής Απόφασης Αρ. 3586/2018 «Καθορισμός των μέσων, της διαδικασίας καθώς και κάθε άλλου θέματος τεχνικού ή λεπτομερειακού χαρακτήρα για την διασφάλιση της πρόσβασης των Ατόμων με Αναπηρία στις υπηρεσίες των παροχών υπηρεσιών μέσω μαζικής ενημέρωσης και επικοινωνίας», ΦΕΚ 5491/6-12-2018.

¹³⁶ Την περίοδο Μαρτίου – Μαΐου 2020 η κοινή συνέντευξη τύπου των Υπουργείων Υγείας και Προστασίας του Πολίτη σχετικά με την πληροφόρηση για την εξάπλωση του ιού αλλά και τα νέα μέτρα για τον περιορισμό της εξάπλωσης του ιού ήταν σε καθημερινή βάση. Στα τέλη Μαΐου η ενημέρωση αυτή σταμάτησε, ωστόσο ξεκίνησε ξανά από τον Αύγουστο του 2020 λόγω της αύξησης των κρουσμάτων και συνεχίζεται και μέχρι σήμερα (Νοέμβριος 2020) τρεις φορές την εβδομάδα.

17.03.2020 - Επιστολή της Ε.Σ.Α.μεΑ. στον Πρωθυπουργό για την πρόσβαση στην ενημέρωση για τον κορωνοϊό και για μεγαλύτερη μέριμνα των θεμάτων υγείας των ατόμων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις.

Επιστολή

Η Ε.Σ.Α.μεΑ., αναλογιζόμενη την κρισιμότητα της πρωτοφανούς αυτής κατάστασης, και τη σημασία της ισότιμης πρόσβασης όλων των πολιτών με ή χωρίς αναπηρία στη πληροφόρηση, ζήτησε με επιστολή της προς τον Πρωθυπουργό¹³⁷ να καταστούν τα διαγγέλματα, οι καθημερινές ενημερώσεις, αλλά και η εκπομπή της δημόσιας τηλεόρασης «COVID-19: Συνεχής Ενημέρωση», πλήρως προσβάσιμες, με υπότιτλο και διερμηνεία στη νοηματική γλώσσα¹³⁸.

Από τις αρχές του 2020, η Εθνική Υπηρεσία Έκτακτων Αναγκών (112) τέθηκε σε λειτουργία. Από την έναρξη της πανδημίας η Γ. Γραμματεία Πολιτικής Προστασίας μέσω μηνυμάτων ενημερώνει τους πολίτες σχετικά με την εξέλιξη της¹³⁹. Ενώ σύμφωνα με τον ν. 4727/2020 (ΦΕΚ 184/Α/23-9-2020), η υπηρεσία οφείλει να είναι προσβάσιμη στα άτομα με αναπηρία, μέχρι τον Νοέμβριο του 2020, η υπηρεσία είναι προσβάσιμη στους τυφλούς και στα άτομα με μειωμένη όραση, όμως σε ότι αφορά τους κωφούς και βαρήκοους, παρότι έχει υπάρξει μια πρώτη συνεργασία μεταξύ του αρμόδιου Υπουργείου και της Ομοσπονδίας Κωφών Ελλάδας (ΟΜ.Κ.Ε.) δεν έχει ακόμα ολοκληρωθεί η υλοποίησή της.

Άτομα με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις και πρόσβαση στην υγεία

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Ο.Ο.Σ.Α. που δημοσιεύτηκαν στην πρόσφατη έκδοση «Health at a Glance: Europe 2020», η διαθεσιμότητα κλινών Μ.Ε.Θ. στην Ελλάδα, πριν το ξέσπασμα της πανδημίας, ήταν 5,3 κλίνες Μ.Ε.Θ. ανά 100.000 κατοίκους, κατατάσσοντας την Ελλάδα δεύτερη από το τέλος μεταξύ των χωρών της Ε.Ε. για τις οποίες υπάρχουν ανάλογα δεδομένα (<https://stat.link/vilk48>).¹⁴⁰ Το Εθνικό Σύστημα Υγείας (Ε.Σ.Υ.) δεν ήταν έτοιμο

¹³⁷ Ε.Σ.Α.μεΑ. (2020, 17 Μαρτίου). Δελτίο Τύπου: Νέα επιστολή στον Πρωθυπουργό για Φάρμακα, Ενημέρωση, Εργασία. Ανακτήθηκε στις 16 Νοεμβρίου 2020 από: <https://www.esamea.gr/pressoffice/press-releases/4684-nea-epistoli-ston-prothyπουργo-gia-farmaka-enimerosi-ergasia>

¹³⁸ Μέχρι και σήμερα, που βρισκόμαστε πλέον στο επιθετικό δεύτερο κύμα της πανδημίας, τα διαγγέλματα του Πρωθυπουργού και η κοινή συνέντευξη τύπου ή άλλες ενημερώσεις που αφορούν την πανδημία εξακολουθούν να μην είναι πλήρως προσβάσιμα.

¹³⁹ Το πρώτο μήνυμα που στάλθηκε από το 112 στα μέσα Μαρτίου, έδινε οδηγίες στις ευπαθείς ομάδες και στο γενικό πληθυσμό για την εφαρμογή των μέτρων. Εξαιτίας τεχνικών προβλημάτων το μήνυμα αυτό δεν ελήφθη από πολλούς πολίτες, ωστόσο το πρόβλημα αυτό στη συνέχεια αντιμετωπίστηκε.

¹⁴⁰ OECD/European Union (2020), *Health at a Glance: Europe 2020: State of Health in the EU Cycle*, OECD Publishing, Paris. Ανακτήθηκε στις 16 Νοεμβρίου 2020 από [//doi.org/10.1787/82129230-en](https://doi.org/10.1787/82129230-en)

να αντιμετωπίσει τις συνθήκες της πανδημίας λόγω, αφενός της πρωτόγνωρης αύξησης των υγειονομικών αναγκών και αφετέρου της ήδη προβληματικής κατάστασης των δημόσιων δομών υγείας ως απόρροια της οικονομικής κρίσης.¹⁴¹

Στη διάρκεια των μηνών που μεσολάβησαν μέχρι σήμερα έχουν ληφθεί μέτρα για την ενίσχυση του δημόσιου συστήματος υγείας, ιδίως με την εμπλοκή και του ιδιωτικού τομέα στην περίθαλψη των non-covid περιστατικών με στόχο την αποσυμφόρηση των δημόσιων νοσοκομείων, αλλά και με την αξιοποίηση δωρεών ιδιωτών που υπήρξαν προς το ΕΣΥ.

Παρά τις προσπάθειες που έγιναν από την κυβέρνηση για αύξηση των ΜΕΘ και του υγειονομικού προσωπικού, φαίνεται ότι αυτές δεν ήταν επαρκείς, καθώς το δημόσιο σύστημα υγείας, με το ξέσπασμα του δεύτερου κύματος, ήρθε γρήγορα στα όρια της κατάρρευσης, υπό το βάρος της εκθετικής αύξησης των κρουσμάτων και του αριθμού των διασωληνωμένων -νοσούντων με Covid-19.

Σύμφωνα και πάλι με τα στοιχεία του ΟΟΣΑ,¹⁴² η Ελλάδα κατατάσσεται στην προτελευταία θέση αναφορικά με τις πρόσθετες κατά κεφαλήν δαπάνες Υγείας για την αντιμετώπιση της πανδημίας.

Από την αρχή της πανδημίας επίσης, έχουν δει το φως της δημοσιότητας καταγγελίες και εκκλήσεις από φορείς, επαγγελματίες και πολίτες, αναφορικά με ελλείψεις σε μέτρα προστασίας για το υγειονομικό προσωπικό στο πρώτο κύμα, ελλείψεις υγειονομικού προσωπικού, ακατάλληλες συνθήκες νοσηλείας κ.ά. Η δραματική κατάσταση που διαμορφώθηκε στη περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας και γενικά στη Βόρεια Ελλάδα, ανάγκασε την κυβέρνηση να προχωρήσει στα τέλη Νοεμβρίου στην αναγγελία επίταξης¹⁴³ ιδιωτικών κλινικών προκειμένου να ενισχυθεί την ύστατη ώρα το σύστημα υγείας.

Ωστόσο, οι επιπτώσεις της πανδημίας στη δημόσια υγεία δεν αφορούν μόνο τη διαχείριση των ασθενών με κορωνοϊό, αλλά επεκτείνονται με δραματικό τρόπο στους πάσχοντες από κοινά νοσήματα και ιδιαίτερα στους χρόνια πάσχοντες.

---

¹⁴¹ Βλέπε επίσης και την ενότητα «Υγεία» αυτής της Έκθεσης.

¹⁴² OECD/European Union (2020), *Health at a Glance: Europe 2020: State of Health in the EU Cycle*, OECD Publishing, Paris. Ανακτήθηκε στις 16 Νοεμβρίου 2020 από [//doi.org/10.1787/82129230-en](https://doi.org/10.1787/82129230-en)

¹⁴³ <https://www.naftemporiki.gr/story/1660735/epitaksi-duo-idiotikon-klinikon-sti-thessaloniki-apomakrunetai-o-stoxos-tis-iis-dekembriou>

Τα άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις αντιμετωπίζουν καθημερινές προκλήσεις σε ότι αφορά την υγεία τους έχοντας ανάγκη άμεσης πρόσβασης σε μονάδες υγείας.

Ήδη από τις αρχές της πανδημίας η οδηγία που απέτρεπε τους πολίτες, αν δεν υπήρχε απόλυτη ανάγκη, να επισκέπτονται νοσοκομειακές μονάδες για να μη μολυνθούν από τον ιό, είχε σαν αποτέλεσμα την παραμέληση των ζητημάτων υγείας τους και την παρεμπόδιση της τακτικής παρακολούθησης ασθενών ακόμα και με χρόνια προβλήματα. Ο δραματικός δε περιορισμός των τακτικών χειρουργείων σε ποσοστό 80%, ως μέτρο αποσυμφόρησης των νοσοκομείων συνετέλεσε στην υποβάθμιση της παρεχόμενης φροντίδας υγείας στο γενικό πληθυσμό.

Μεταξύ των χρόνιων πασχόντων, δραματική είναι η κατάσταση που βιώνουν σήμερα τα άτομα με μεσογειακή αναιμία. Το πρόβλημα της πρόσβασης σε αίμα ήταν ήδη πολύ σοβαρό για τους μεταγγιζόμενους ασθενείς, το οποίο διογκώθηκε με την έλευση της πανδημίας όπου οι ελλείψεις σε αίμα είναι πλέον τραγικές. Υπάρχουν καταγγελίες ότι οι πάσχοντες αναγκάζονται να αναζητούν μόνοι τους εθελοντές αιμοδότες, ενώ σε κάποιες περιπτώσεις πληρώνουν ανθρώπους για να δώσουν αίμα.¹⁴⁴

Σοβαρές επιπτώσεις έχει η πανδημία στους καρκινοπαθείς με τις σημαντικές καθυστερήσεις που σημειώνονται στις εισαγωγές των ασθενών για χημειοθεραπείες, αλλά και λόγω της διασποράς του κορωνοϊού σε μεγάλα ογκολογικά νοσοκομεία με τη συνεπαγόμενη συρρίκνωση του διαθέσιμου προσωπικού, μέρος του οποίου τίθεται σε καραντίνα, το κλείσιμο τμημάτων¹⁴⁵ κ.λπ.

Οι πλημμελείς συνθήκες νοσηλείας λόγω των δραματικών ελλείψεων σε προσωπικό και υποδομές αποτελούν βέβαια ευθεία απειλή για τα άτομα με υποκείμενα νοσήματα, τα οποία σε περίπτωση που νοσήσουν, κινδυνεύουν περισσότερο από τις επιπλοκές του κορωνοϊού, όπως οι καρδιοπαθείς, οι νεφροπαθείς, οι ανοσοκατασταλαμένοι κ.α.

Η Ε.Σ.Α.μεΑ., με επιστολή της στον Πρωθυπουργό¹⁴⁶ ήδη τον Μάρτιο του 2020, ζήτησε τη λήψη μέτρων στα νοσοκομεία ώστε να συνεχίσουν ομαλά οι

---

¹⁴⁴ <https://www.news247.gr/reportaz/martyria-sto-news24-7-plironoyme-anthropoys-gia-na-dosoy-n-to-aima-toys.8985742.html>

¹⁴⁵ <https://www.ieidiseis.gr/ellada/item/68580-agios-savvas-akomi-kai-eos-60-kroysmata-se-prosopiko-kai-astheneis-ton-teleftaio-mina>

¹⁴⁶ Ε.Σ.Α.μεΑ. (2020, 17 Μαρτίου). «Επιστολή της Ε.Σ.Α.μεΑ. στον Πρωθυπουργό για την πρόσβαση στην ενημέρωση για τον κορωνοϊό και για μεγαλύτερη μέριμνα των θεμάτων υγείας

χημειοθεραπείες και αιμοδοσίες. Επίσης, τόνισε τη σημασία λήψης μέτρων και κατάλληλου σχεδιασμού ώστε να αποτραπεί η μετάδοση του ιού στις Μονάδες Μεσογειακής Αναιμίας.

Μεταξύ των αιτημάτων της Ε.Σ.Α.μεΑ. για την αποφυγή της διάδοσης του κορωνοϊού ήταν και η υιοθέτηση της «άυλης συνταγογράφησης» μέσω της οποίας είναι εφικτή η διεκπεραίωση της διαδικασίας μέσω τηλεφώνου ή μέσω μηνύματος ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e-mail). Θετικά κρίνεται το ότι η εν λόγω πρόταση υλοποιήθηκε από το Υπουργείο Υγείας μια εβδομάδα μετά την επιστολή της Ε.Σ.Α.μεΑ.¹⁴⁷

Ζητήματα επίσης ανέκυψαν αναφορικά με την πρόσβαση στην υγεία των ανασφάλιστων. Η παράταση της φαρμακευτικής κάλυψης για τους ανασφάλιστους μέχρι το τέλος του 2020¹⁴⁸ και η διακομιδή των ανασφάλιστων που νοσηλεύονται στα δημόσια νοσοκομεία σε ιδιωτικά θεραπευτήρια χωρίς τελικά δική τους επιβάρυνση¹⁴⁹ αποτελούν θετικά μέτρα που έλαβε η κυβέρνηση αυτή τη περίοδο.

Εκπαίδευση

Ένα από τα πρώτα μέτρα που λήφθηκε για τον περιορισμό της εξάπλωσης της πανδημίας ήταν το κλείσιμο των σχολείων όλων των βαθμίδων. Οι ψυχοκοινωνικές συνέπειες αυτού του μέτρου στα παιδιά, και ειδικότερα στα παιδιά με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις, ήταν σοβαρές, και ιδιαίτερα στο βαθμό που συνεπάγονταν σε πολλές περιπτώσεις και στέρηση των αναγκαίων θεραπειών τους.

των ατόμων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις». Ανακτήθηκε στις 16 Νοεμβρίου 2020 από: <https://www.esamea.gr/our-actions/rest-actions/4683-epistoli-ston-prothypoyrgo-gia-tin-prosbasi-stin-enimerosi-gia-ton-koronoio-kai-gia-megalyteri-merimna-ton-thematon-ygeias-ton-atomon-me-anapiria-kai-xronies-pathiseis>

¹⁴⁷ «Σε λειτουργία η άυλη συνταγογράφηση με αποστολή της συνταγής σε κινητό ή email». (2020, 3 Απριλίου). Οδηγός του Πολίτη. Ανακτήθηκε στις 16 Νοεμβρίου 2020 από: <http://www.odigostoupoliti.eu/se-leitourgia-ayli-syntagografisi-me-apostoli-tis-syntagis-se-kinito-email/>

¹⁴⁸ Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου (ΦΕΚ Α' 84/13-04-2020) «Μέτρα για την αντιμετώπιση των συνεχιζόμενων συνεπειών της πανδημίας του κορωνοϊού COVID-19 και άλλες κατεπείγουσες διατάξεις»; <https://www.typosthes.gr/oikonomia/214274-paratasi-dorean-farmakeytikis-perithalpsis-anasfaliston>

¹⁴⁹ «Δωρεάν διακομιδή των ανασφάλιστων πολιτών στα ιδιωτικά νοσοκομεία». (2020, 11 Νοεμβρίου). Οδηγός του Πολίτη. Ανακτήθηκε στις 16 Νοεμβρίου 2020 από: <http://www.odigostoupoliti.eu/dorean-diakomidi-ton-anasfaliston-politon-sta-idiotika-nosokomeia/>

Ωστόσο, παρά τη σταδιακή αποκλιμάκωση των περιοριστικών μέτρων τον περασμένο Μάιο, και την επαναλειτουργία των σχολικών μονάδων, συνεχίστηκε χωρίς καμία επιστημονική αιτιολόγηση η αναστολή λειτουργίας των δομών εκπαίδευσης για τα άτομα με αναπηρία, σχολικές μονάδες ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης (Σ.Μ.Ε.Α.Ε.), προσχολικής ηλικίας, Α/θμιας και Β/θμιας Εκπαίδευσης (Ειδικά Δημοτικά Σχολεία, Ε.Ε.Ε.Ε.Κ., Ε.Ν.Ε.Ε.Γ.Υ.Λ., Ειδικά Λύκεια).

19.05.2020 - Ο παρατεταμένος εγκλεισμός των παιδιών με αναπηρία και των οικογενειών τους θα έχει ολέθρια αποτελέσματα

Επιστολή της Ε.Σ.Α.μεΑ. στον Πρωθυπουργό

Επιστολή

21.05.2020

«Αποτελεί νίκη της Ε.Σ.Α.μεΑ., του αναπηρικού κινήματος, όλων των συλλόγων και των οργανώσεων, όλων των γονέων σε όλη την Ελλάδα, που το τελευταίο διάστημα με επιστολές, παρεμβάσεις στον Τύπο και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, μάζεμα υπογραφών, απαίτησαν να σταματήσει ο παρατεταμένος εγκλεισμός των παιδιών και των ατόμων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις και των οικογενειών τους στο σπίτι, που έχει φέρει σε απόγνωση χιλιάδες οικογένειες.»

Από το Τύπο Ε.Σ.Α.μεΑ.

Όπως τόνισε ο Πρόεδρος της Ε.Σ.Α.μεΑ., στην ομιλία του στη Βουλή στις 21 Μαΐου για το μη άνοιγμα των ειδικών σχολείων «Πρόκειται για μέγα λάθος δικαίου, πρόκειται για στιγματισμό και αποκλεισμό που τον σηκώνουν μόνες τους οι οικογένειες και τα παιδιά με αναπηρία».¹⁵⁰ Η απόφαση να παραμείνουν τα ειδικά σχολεία ανοικτά κατά τη διάρκεια του δεύτερου κύματος της πανδημίας και της νέας λήψης περιοριστικών μέτρων από την πολιτική ηγεσία της χώρας κρίνεται θετικά. Ωστόσο, η λειτουργία τόσο των γενικών όσο και των ειδικών σχολείων στην συνθήκη της πανδημίας οφείλει να συνοδεύεται από αυστηρά μέτρα για τον περιορισμό της εξάπλωσης του ιού στις σχολικές κοινότητες.

Σε ότι αφορά τα αναγκαία μέτρα που έπρεπε και πρέπει να ληφθούν για την διασφάλιση της ασφαλούς λειτουργίας των σχολικών μονάδων, με επιστολές προς το Υπουργείο Παιδείας, η Ε.Σ.Α.μεΑ. είχε επισημάνει ότι χρειάζεται η

λήψη μέτρων προστασίας για τους εκπαιδευτικούς με αναπηρία ή/και χρόνια πάθηση, εκπαιδευτικούς που προστατεύουν άτομο με αναπηρία ή/και χρόνια πάθηση, μαθητές και φοιτητές με αναπηρία ή/και χρόνια πάθηση, ώστε να μην

¹⁵⁰ Ε.Σ.Α.μεΑ. (2020, 21 Μαΐου). Δελτίο Τύπου: Κ.Δ.Η.Φ. και Κ.Δ.Α.Π.-μεΑ. ανοίγουν την επόμενη εβδομάδα, ομιλία Ι. Βαρδακαστάνη στη Βουλή. Ανακτήθηκε στις 16 Νοεμβρίου 2020 από: <https://www.esamea.gr/press-office/press-releases/4813-kdif-kai-kdapmea-anoigoy-n-tin-epomeni-ebdomada-omilia-i-bardakastani-sti-boyli>

κινδυνεύσει κανένας.¹⁵¹ Ειδικότερα προτάθηκαν: α) η λήψη μέτρων για τη μείωση των μαθητών ανά τάξη ώστε να αποφευχθεί ο συγχρωτισμός, β) η επιλογή της χρήσης εναλλακτικών τρόπων διδασκαλίας αν ο/η εκπαιδευτικός χρήζει προφύλαξης λόγω του νοσήματος που έχει ο/η ίδιος/ίδια ή το άτομο που είναι υπό την προστασία του, γ) η δυνατότητα στον μαθητή/μαθήτρια με κάποιο σοβαρό νόσημα να μπορεί να προστατεύσει την υγεία του/της μέσα από τη χρήση άλλων μεθόδων, όπως η ανάθεση εργασιών, η παρακολούθηση του μαθήματος μέσω μαγνητοσκοπημένου υλικού, η συμμετοχή στις εξετάσεις χωρίς φυσική παρουσία αλλά μέσω διαδικτύου, δ) η τοποθέτηση σχολικών νοσηλευτών/ριών στα σχολεία της χώρας για την άμεση αντιμετώπιση πιθανόν προβλημάτων υγείας που μπορεί να αντιμετωπίσουν ξαφνικά οι μαθητές με αναπηρία, όπως οι μαθητές με διαβήτη.¹⁵²

Προβλήματα προέκυψαν επίσης και ως προς την ισότιμη πρόσβαση των μαθητών με αναπηρία στην εκπαίδευση, λόγω της εφαρμογής μεθόδων τηλεεκπαίδευσης την περίοδο που τα σχολεία ήταν κλειστά. Σύμφωνα με ρεπορτάζ¹⁵³ που είδαν το φως της δημοσιότητας, οι εντυποανάπηροι μαθητές δεν μπορούσαν να συνδεθούν μόνοι τους στην πλατφόρμα χωρίς τη βοήθεια κάποιου άλλου ατόμου όμως ούτε προβλεπόταν παράλληλη διερμηνεία στη νοηματική γλώσσα και με υποτιτλισμό.¹⁵⁴

Στην πλατφόρμα ασύγχρονης τηλεεκπαίδευσης δεν υπήρχαν οδηγίες που να εξηγούν ότι το υλικό που αναρτούν οι εκπαιδευτικοί, π.χ. ασκήσεις, οφείλει να είναι διαμορφωμένο με τρόπο ώστε να είναι προσβάσιμο στους μαθητές/τριες με αναπηρία ή/και με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

Ταυτόχρονα, τα υψηλά ποσοστά ψηφιακού αναλφαβητισμού στα άτομα με αναπηρία, η μη ύπαρξη σύνδεσης στο διαδίκτυο και η μη κατοχή των αναγκαίων

---

¹⁵¹ Ε.Σ.Α.μεΑ. (2020, 23 Απριλίου). Δελτίο Τύπου: Ειδικά μέτρα για εκπαιδευτικούς, φοιτητές και μαθητές με αναπηρία κατά το άνοιγμα των σχολείων. Ανακτήθηκε στις 16 Νοεμβρίου 2020 από: <https://www.esamea.gr/pressoffice/press-releases/4752-eidika-metra-gia-ekpaideytikoys-foitites-kai-mathites-me-anapiria-kata-to-anoigma-ton-sxoleion>

¹⁵² , Ε.Σ.Α.μεΑ. (2020, 7 Μαΐου). Δελτίο Τύπου: Στηρίζει το αίτημα του Συλλόγου για την Κυστική Ύψωση στην υπουργό Παιδείας. Ανακτήθηκε στις 16 Νοεμβρίου 2020 από: <https://www.esamea.gr/pressoffice/press-releases/4779-stirizei-to-aitima-toy-sylogoy-gia-tin-kystiki-inosi-stin-ypourgo-paideias>, Ε.Σ.Α.μεΑ. (2020, 8 Μαΐου). Δελτίο Τύπου: Η έλλειψη σχολικών νοσηλευτών εγκυμονεί κινδύνους για τους μαθητές με Διαβήτη! Ανακτήθηκε στις 16 Νοεμβρίου 2020 από: <https://www.esamea.gr/pressoffice/press-releases/4785-i-elleipsi-sxolikon-nosileyton-egkymonei-kindynoys-gia-toys-mathites-me-diabiti>

¹⁵³ «Κρ. Αρσένης: Αποκλείονται οι μαθητές με αναπηρία από την εξ αποστάσεως διδασκαλία». (2020, 8 Απριλίου). [Webpost]. Alfavita.gr. Ανακτήθηκε στις 16 Νοεμβρίου 2020 από: <https://www.alfavita.gr/ekpaideysi/318198-kr-arsenis-apokleiontai-oi-mathites-me-anapiria-apo-tin-ex-apostaseos-didaskalia>

¹⁵⁴ Ο. π.

ηλεκτρονικών συσκευών, (π.χ. υπολογιστών και tablet), αποτελούν επιπρόσθετα εμπόδια¹⁵⁵ ως προς την ισότιμη πρόσβαση τους στην τηλεκπαίδευση.

Εργασία και απασχόληση

Στο πεδίο της εργασίας και της απασχόλησης προέκυψαν τρία ζητήματα. Το πρώτο αφορούσε την αρχική «σύγχυση» για το ποιοι εντάσσονται στην ομάδα-ομπρέλα «ευπαθείς ομάδες». Όπως τόνισε η Ε.Σ.Α.μεΑ. σε Δελτίο Τύπου στις 19 Μαρτίου 2020, κάθε πράξη νομοθετικού περιεχομένου, εγκύκλιος ή/και εξαγγελία που είχε δημοσιευθεί πρόσφερε και μια δική της ερμηνεία στο ποιοι ανήκουν στις «ευπαθείς ομάδες» εντείνοντας κατά συνέπεια τον φόβο και την ανησυχία που ήδη υπήρχε στους πολίτες σχετικά με την ευαλωτότητα τους απέναντι στον ίο.¹⁵⁶ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο διαβήτης, όπου γίνεται αναφορά σε αυτόν ως «αρρυθμιστος διαβήτης», έννοια μη αποδεκτή επιστημονικά. Επιπλέον, στις αρχικές αναφορές σχετικά με τις «ευπαθείς ομάδες» απουσίαζε αναφορά στα άτομα με Μεσογειακή Αναιμία, Δρεπανοκυτταρική Νόσο και άλλες αιμοσφαιρινοπάθειες, που χρειάζονται συνεχείς μεταγγίσεις ή σε ότι αφορά τους καρκινοπαθείς, λαμβάνονταν ως ευάλωτοι μόνο όσοι ήταν υπό ενεργό ακτινοθεραπεία ή ανοσοθεραπεία. Το ίδιο ίσχυε και για τους αιμοκαθαρούμενους πάσχοντες.

Επιπρόσθετα, δεν υπήρξε αναφορά και μέριμνα για δυο συγκεκριμένες κατηγορίες αναπηρίας, των ατόμων με οπτική αναπηρία και των ατόμων με κινητική αναπηρία. Για τα άτομα με οπτική αναπηρία η χρήση της αφής είναι ζωτικής σημασίας, αφού σε πολλές συνθήκες της καθημερινότητας τους η αίσθηση της αφή αντικαθιστά την όραση, ενώ και τα άτομα με κινητική αναπηρία που είναι χρήστες αναπηρικού αμαξιδίου, χρησιμοποιούν σε μεγαλύτερο βαθμό τα χέρια τους για τη μετακίνηση τους. Οι κατηγορίες αυτές, για τις οποίες δεν υπήρξε κάποια ειδική αναφορά, είναι αντικειμενικά περισσότερο εκτεθειμένες στον ίο.

Το δεύτερο ζήτημα που προέκυψε αφορούσε τις οδηγίες σχετικά με τη προφύλαξη των εργαζομένων ατόμων που ανήκουν στις ομάδες υψηλού

---

¹⁵⁵ Σε ορισμένες περιπτώσεις δε, η αναστολή λειτουργίας των σχολικών μονάδων σήμαινε ότι ο απαραίτητος εξοπλισμός που χρειάζεται ένας μαθητής με αναπηρία για να μπορέσει να συμμετέχει στην εκπαιδευτική διαδικασία, παρέμεινε στο σχολείο δημιουργώντας πρόσθετα εμπόδια στα παιδιά αυτά. Για παράδειγμα περιπτώσεις τυφλών μαθητών που δεν μπορούσαν να πάρουν τη μηχανή braille στο σπίτι.

¹⁵⁶ Ε.Σ.Α.μεΑ. (2020, 19 Μαρτίου). Δελτίο Τύπου: Δώστε τέλος στις ασάφειες και στη σύγχυση, προστατέψτε αποτελεσματικά ΣΗΜΕΡΑ άτομα με αναπηρία, χρόνιες παθήσεις και τις οικογένειές τους. Ανακτήθηκε στις 16 Νοεμβρίου 2020 από: <https://www.esamea.gr/pressoffice/press-releases/4690-doste-telos-stis-asafeies-kai-sti-sygyysi-prostatepste-apotelesmatika-simera-atoma-me-anapiria-xronies-pathiseis-kai-tis-oikogeneies-tous>

κινδύνου -όπως είναι τα άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις. Ωστόσο, οι δύο εγκύκλιοι για τον ιδιωτικό και τον δημόσιο τομέα που δημοσιεύθηκαν μετά τις Πράξεις Νομοθετικού Περιεχομένου της 11ης Μαρτίου και της 14ης Μαρτίου περιέχουν οδηγίες προφύλαξης για τους εργαζομένους που ανήκουν στις ευπαθείς ομάδες, χωρίς όμως αυτές οι οδηγίες να δίνονται ισότιμα.¹⁵⁷

Όπως τονίζεται στην επιστολή της Ε.Σ.Α.μεΑ. προς τον Πρωθυπουργό, τόσο οι εργαζόμενοι στο δημόσιο με χρόνιες παθήσεις και νοσήματα καθώς και τα στελέχη των Ενόπλων Δυνάμεων Ειδικής Κατάστασης¹⁵⁸ με χρόνιες παθήσεις και νοσήματα, θα έπρεπε να μην βρίσκονται σε θέσεις back office, αλλά να παραμένουν σπίτι τους με τις ίδιες αποδοχές, όπως όριζε η εγκύκλιος για τους εργαζομένους που ανήκουν σε ευπαθείς ομάδες στον ιδιωτικό τομέα.¹⁵⁹

Πρόσθετα ζητήματα προέκυψαν και με τις άδειες ειδικού σκοπού,¹⁶⁰ και τις προϋποθέσεις χορήγησης αυτών των αδειών. Κενό στη νομοθετική πρόβλεψη αποτελεί η μη επέκταση του μέτρου σε εργαζόμενους που είναι δικαστικοί συμπαραστάτες ατόμου με αναπηρία, αλλά και στην περίπτωση των δημοσίων υπαλλήλων που είναι γονείς ατόμων με αναπηρία ή/και χρόνια πάθηση, όπου ισχύουν παράλογοι περιορισμοί στην ηλικία του παιδιού και στο είδος της δομής που είναι ενταγμένο το τέκνο.

Άδικη θεωρείται επίσης η προϋπόθεση που έχει οριστεί προκειμένου ένας γονέας να κάνει χρήση της άδειας ειδικού σκοπού στην περίπτωση που ο άλλος γονέας δεν εργάζεται και είναι άτομο με αναπηρία, καθώς απαιτείται ο δεύτερος να λαμβάνει επίδομα από τον ΟΠΕΚΑ (άρθρο 4 παρ. 3 δ) της Π.Ν.Π. (11/3). Ωστόσο, η πραγματικότητα είναι ότι πλειοψηφία των ατόμων με αναπηρία ή χρόνια πάθηση δεν λαμβάνουν κανένα επίδομα.

---

¹⁵⁷ Ε.Σ.Α.μεΑ. (2020, 17 Μαρτίου). Δελτίο Τύπου: Νέα επιστολή στον Πρωθυπουργό για Φάρμακα, Ενημέρωση, Εργασία. Ανακτήθηκε στις 16 Νοεμβρίου 2020 από: <https://www.esamea.gr/pressoffice/press-releases/4684-nea-epistoli-ston-prothypourgo-gia-farmaka-enimerosi-ergasia>

¹⁵⁸ Βλ. επίσης τις επιστολές της Ε.Σ.Α.μεΑ. στον [Υπουργό Εθνικής Άμυνας](#) και στον [Υπουργό Προστασίας του Πολίτη](#)

¹⁵⁹ Ο.π.

¹⁶⁰ Μέτρο που θεσπίστηκε με την Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου της 11^{ης} Μαρτίου 2020 (η οποία κυρώθηκε με το νόμο ν. 4682/2020), και αφορούσε «εργαζόμενους γονείς παιδιών που είναι εγγεγραμμένα σε βρεφικούς, βρεφονηπιακούς και παιδικούς σταθμούς ή φοιτούν σε σχολικές μονάδες υποχρεωτικής εκπαίδευσης (δηλαδή μέχρι και το Γυμνάσιο) ή φοιτούν σε ειδικά σχολεία ή σχολικές μονάδες ειδικής αγωγής, καθώς και σε εργαζόμενους γονείς ατόμων με αναπηρία, οι οποίοι δικαιούνται να λάβουν την εν λόγω ειδική άδεια σε περίπτωση αναστολής λειτουργίας, καθώς και αναστολής της δια ζώσης εκπαιδευτικής λειτουργίας μονάδων/δομών παροχής φροντίδας ή εκπαίδευσης, ή/και τμημάτων αυτών στο πλαίσιο αντιμετώπισης και περιορισμού της διάδοσης του κορωνοϊού COVID-19»

Επιπροσθέτως, η άδεια ειδικού σκοπού δεν έχει επεκταθεί σε εργαζόμενους που έχουν στο οικογενειακό τους περιβάλλον άτομα με χρόνιες παθήσεις, μεταμοσχευμένους, σε ανοσοκαταστολή και κινδυνεύουν να μεταφέρουν στο σπίτι τους τον ιό.

Επιπτώσεις της πανδημίας στις δομές και υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας

Ύστερα από την εμφάνιση των πρώτων κρουσμάτων κορωνοϊού στη χώρα, η ηγεσία του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων αποφάσισε την αναστολή λειτουργίας των Κέντρων Δημιουργικής Απασχόλησης (Κ.Δ.Α.Π.-μεΑ) και των Κέντρων Δημέρευσης και Ημερήσιας Φροντίδας (Κ.Δ.Η.Φ.) όπως και όλων των προνοιακών δομών ανοιχτής φροντίδας στις οποίες δεν διανυκτερεύουν ωφελούμενοι.¹⁶¹ Επίσης, αποφασίστηκε η αναστολή των επισκεπτηρίων στις δομές κλειστής φροντίδας, όπως στις Μονάδες Ψυχικής Υγείας, ως μέτρο αποφυγής της μετάδοσης του ιού στους φιλοξενούμενους αυτών των δομών.¹⁶² Τα Κέντρα Ημερήσιας Φροντίδας Ηλικιωμένων (Κ.Η.Φ.Η.) και τα Κέντρα Αποκατάστασης παρέμειναν ανοιχτά, όμως με περιορισμούς στον αριθμό των επισκέψεων για την αποφυγή του συγχρωτισμού.

Η άρση λειτουργίας των Κ.Δ.Α.Π.-μεΑ. και των Κ.Δ.Η.Φ. είχε σαν αποτέλεσμα των εγκλεισμό των παιδιών με αναπηρία -όπως των παιδιών με νοητική αναπηρία, αυτισμό, σύνδρομο down, εγκεφαλική παράλυση, βαριές και πολλαπλές αναπηρίες που είναι ωφελούμενοι αυτών των δομών- στο σπίτι, με αρνητικές συνέπειες στη ψυχοσυναισθηματική τους υγεία.

Η Ε.Σ.Α.μεΑ., μετά την ανακοίνωση της κυβέρνησης για τη σταδιακή άρση της καραντίνας, απόστειλε/απέστειλε επιστολές¹⁶³ προς την Υφυπουργό Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, ζητώντας αφενός το άμεσο άνοιγμα των Κ.Δ.Α.Π.-μεΑ. και των Κ.Δ.Η.Φ., αφετέρου τη λήψη των απαραίτητων μέτρων που θα διασφαλίσουν τη σταδιακή και ασφαλή λειτουργία τους. Ευτυχώς, κατά τη διάρκεια του δεύτερου κύματος της πανδημίας (Νοέμβριος 2020), οι εν λόγω δομές παρέμειναν ανοικτές.

---

¹⁶¹ «Κορωνοϊός: Νέα μέτρα για τις δομές πρόνοιας - Οι αποφάσεις». (2020, 12 Μαρτίου). *Enikos.gr*. Ανακτήθηκε στις 16 Νοεμβρίου 2020 από <https://www.enikos.gr/politics/707257/koronoios-nea-metra-gia-tis-domes-pronoias-oi-apofaseis>

¹⁶² Ο.π.

¹⁶³ Ε.Σ.Α.μεΑ., (2020, 28 Απριλίου). «Λήψη ειδικών μέτρων προστασίας των ατόμων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις που φοιτούν σε Κ.Δ.Η.Φ. και Κ.Δ.Α.Π.-μαία, από τον κορωνοϊό ...». Ανακτήθηκε 30 Νοεμβρίου 2020 από: <https://www.esamea.gr/our-actions/ypdbmth/4757-lipsi-aidikon-metron-prostasias-gia-mathites-kai-foitites-me-anapiria-i-xronia-pathisi-apo-ton-koronoio-covid-19-kata-tin-epistrofi-toys-stis-ekpaideytikes-domes>

Στα μέσα Νοεμβρίου 2020 ένα τραγικό περιστατικό ήρθε στη δημοσιότητα όταν ένας ενήλικας με βαριά αναπηρία που νοσούσε με κορωνοϊό βρέθηκε αβοήθητος δίπλα στη 90-χρονη νεκρή μητέρα του που είχε καταλήξει δυο μέρες νωρίτερα από τον ιό.¹⁶⁴ Το περιστατικό αυτό αναδεικνύει με δραματικό τρόπο το κενό που υπάρχει στην κατ' οίκον φροντίδα και στήριξη, καθώς και στη συνεργασία και επικοινωνία μεταξύ των υφιστάμενων κοινωνικών και υγειονομικών υπηρεσιών. Οι νέες συνθήκες,¹⁶⁵ του κατ' οίκον περιορισμού και της κοινωνικής αποστασιοποίησης, έχουν δημιουργήσει νέες απειλές στις ζωές των ατόμων με αναπηρία και των οικογενειών τους. Για την αντιμετώπιση αυτών των απειλών υπάρχει περισσότερο από ποτέ η ανάγκη λήψης μέτρων στήριξης για τα άτομα με αναπηρία που αδυνατούν να αυτοεξυπηρετηθούν.

18.11.2020 - Κανένα άτομο με αναπηρία αβοήθητο και μόνο στο σπίτι!

Επιστολή της Ε.Σ.Α.μεΑ. στον Υπουργό Υγείας για την διενέργεια άμεσης έρευνας για το συμβάν με τον ενήλικο με βαριά αναπηρία και κορωνοϊό στη Καβάλα.

Επιστολή

Στις Μονάδες Ψυχικής Υγείας, τα μέτρα που υιοθετήθηκαν για τη αποφυγή της εξάπλωσης του ιού στους φιλοξενούμενους ήταν αρκετά σκληρά, και φαίνεται ότι σημαντικός παράγοντας που συνηγόρησε στην επιλογή αυτών των μέτρων εκ μέρους διαφόρων δομών, ήταν η υποστελέχωση τους.¹⁶⁶ Πιο συγκεκριμένα, μερικά από τα μέτρα περιορισμού που επιβλήθηκαν ήταν, η απαγόρευση κάθε εξόδου από τα ψυχιατρικά τμήματα νοσοκομείων και στεγαστικών δομών, ο περιορισμός ακόμα και του προαυλισμού, η απαγόρευση προμήθειας φαγητού εκτός νοσοκομείου και η απαγόρευση χρήσης κινητών τηλεφώνων όπως και πρόσβασης στο διαδίκτυο.¹⁶⁷ Τα μέτρα αυτά, είναι προφανές ότι δημιούργησαν ασφυκτικές συνθήκες πλήρους απομόνωσης και περιστολής βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ψυχικά ασθενών.

Παράλληλα, η ταχεία εξάπλωση του κορωνοϊού σε δομές κλειστής φροντίδας, κρούει τον κώδωνα του κινδύνου και στη χώρα μας όπως και σε όλη την Ευρώπη. Τα πολλαπλά κρούσματα και οι θάνατοι σε κλειστές δομές και κυρίως

¹⁶⁴ Βλ. ενδεικτικά, «Καβάλα : Η ιστορία 45χρονου με αναπηρία που νοσεί από Κορωνοϊό - Βρέθηκε να κλαίει δίπλα στη νεκρή μητέρα του» (2020, 18 Νοεμβρίου). *Τα Νέα*. Ανακτήθηκε 30 Νοεμβρίου 2020 από: <https://www.tanea.gr/2020/11/18/greece/kavala-i-tragiki-istoria-45xronou-me-anapiria-pou-nosei-apo-koronaio-vrethike-na-klaiei-dipla-sti-nekri-mitera-tou/>

¹⁶⁵ Ε.Σ.Α.μεΑ., (2020, 31 Μαρτίου). Δελτίο Τύπου: Νέες συνθήκες για τα άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις μέσα στην πανδημία - ζητείται αυξημένη στήριξη από το «Βοήθεια στο Σπίτι».

¹⁶⁶ «Τα δικαιώματα των ψυχικά ασθενών στην εποχή της πανδημίας COVID-19». (2020, 25 Μαρτίου). [Weblog post]. Ανακτήθηκε στις 16 Νοεμβρίου 2020 από: https://mentalhealth-law.blogspot.com/2020/03/covid-19.html?fbclid=IwARoQ-RNXOdIGBH0SIUPpNgaqY5xCzY633_Q13QZ4WVKfCobHbgsJmww57d4

¹⁶⁷ Ο.π.

σε γηροκομεία και μονάδες φροντίδας ηλικιωμένων, εγείρουν σοβαρά ζητήματα σχετικά με τα μέτρα προστασίας των πλέον ευάλωτων πληθυσμών που διαβιούν σε αυτές τις δομές.

«Μένουμε Σπίτι»: Ψηφιακά περιβάλλοντα και εμπόδια στις καθημερινές συναλλαγές των ατόμων με αναπηρία

Η χρήση του διαδικτύου και της τεχνολογίας, ή ο «ψηφιακός μετασχηματισμός» που λαμβάνει χώρα καθ' όλη της διάρκειας της πανδημίας, είναι επίσης ένα νέο δεδομένο που χαρακτήρισε το 2020.

Στη διαδικτυακή πύλη gov.gr, έχουν συγκεντρωθεί όλες οι παρεχόμενες ψηφιακές υπηρεσίες που προσφέρονται από τα υπουργεία, τους φορείς, τους οργανισμούς και τις ανεξάρτητες αρχές (βλ. και «Ψηφιακή Προσβασιμότητα»), Εάν κάποιος/α, επισκεφτεί την πύλη θα βρει έναν αριθμό από διοικητικές υπηρεσίες που έχουν ψηφιοποιηθεί, και μπορεί εύκολα από τον υπολογιστή του/της να αιτηθεί και να έχει πρόσβαση σε διάφορα πιστοποιητικά (πιστοποιητικό γέννησης, οικογενειακής κατάστασης, κ.λπ.) ή να κλείσει ραντεβού με γιατρό, να λάβει στοιχεία συνταγών και παραπεμπτικών κ.ά. Η συνεισφορά αυτής της πύλης εκτείνεται σαφώς πέραν της υγειονομικής συγκυρίας του κορωνοϊού, αφού θα βοηθήσει στην επίλυση εμποδίων που αντιμετώπιζαν τα άτομα με αναπηρία και αφορούσαν τόσο γραφειοκρατικά ζητήματα, όσο και ζητήματα προσβασιμότητας των δημοσίων υπηρεσιών.

Οι ανάγκες των ατόμων με αναπηρία δεν περιορίζονται, ωστόσο, μόνο σε συναλλαγές με τον δημόσιο τομέα. Εξαιτίας της καραντίνας και του περιορισμού στις μετακινήσεις των πολιτών, οι καθημερινές συναλλαγές, όπως το να πληρώσουν λογαριασμούς ή να κάνουν καθημερινές αγορές από τα σούπερ μάρκετ, θα έπρεπε να μεταφερθούν στα ψηφιακά περιβάλλοντα, χωρίς ωστόσο οι υπηρεσίες αυτές να είναι πλήρως προσβάσιμες.

Σίγουρα από το Μάρτιο του 2020 λόγω των νέων αναγκών και αλλαγών που επέφερε η πανδημία στο τρόπο ζωής, πολλές εφαρμογές και ιστοσελίδες έχουν αναπτυχθεί στοχεύοντας στην μετάβαση από τον «πραγματικό κόσμο» στο «ψηφιακό κόσμο». Ωστόσο, ο «ψηφιακός μετασχηματισμός» που συντελείται δεν εξασφαλίζει ότι όλες αυτές οι εφαρμογές είναι προσβάσιμες στα άτομα με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις. Αντίθετα, αυτή η νέα συνθήκη δημιουργεί αυξημένο ρίσκο νέων εμποδίων και αποκλεισμών για τα άτομα με αναπηρία. Μπορεί η τεχνολογία να έχει τη δυνατότητα να λειτουργήσει σαν «σύμμαχος» για όλους, αλλά ο μη σωστός σχεδιασμός της, όπως το να μη λαμβάνονται υπόψη τα πρωτόκολλα προσβασιμότητας για τα άτομα με αναπηρία, μπορεί

τελικά να εξελιχθεί σαν «εχθρός» για αυτά, αυξάνοντας την εξάρτησή τους από το οικογενειακό και φιλικό τους περιβάλλον.

Πρόσφυγες με αναπηρία και πανδημία

Οι πρόσφυγες και ειδικότερα οι πρόσφυγες με αναπηρία αποτελούν μια από τις πιο ευάλωτες ομάδες κατά την περίοδο της υγειονομικής κρίσης λόγω του κορωνοϊού. Οι δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης των προσφύγων στα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης (Κ.Υ.Τ.), λόγω του αυξημένου συγχρωτισμού, των ανεπαρκών υγειονομικών εγκαταστάσεων και της περιορισμένης πρόσβασης τους σε ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, αυξάνουν τον κίνδυνο εξάπλωσης του ίου στις δομές αυτές.

Η Ε.Σ.Α.μεΑ. με επιστολή προς το Υπουργείο Μεταναστευτική Πολιτικής¹⁶⁸, εξέφρασε την ανησυχία της σχετικά με τον κίνδυνο εξάπλωσης του κορωνοϊού στις δομές Υποδοχής των προσφύγων ζητώντας τη λήψη μέτρων που θα προστατεύσουν τους πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο. Μεταξύ των μέτρων που πρότεται ήταν: ο άμεσος σχεδιασμός υγειονομικού πλάνου για την προστασία των προσφύγων και μεταναστών απέναντι στον κορωνοϊό, η αποσυμφόρηση των υπεράριθμων ΚΥΤ και των άλλων δομών φιλοξενίας της νησιωτικής και ηπειρωτικής χώρας, από προσφυγές και μετανάστες που είναι άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις, η μεταφορά των προσφύγων και μεταναστών με αναπηρία, χρόνιες παθήσεις και των οικογενειών τους σε ασφαλή, προσβάσιμη στέγαση, η άμεση έναρξη διαδικασίας για τη απόδοση του Προσωρινού Αριθμού Ασφάλισης και Υγειονομικής Περίθαλψης Αλλοδαπού (Π.Α.Α.Υ.Π.Α) για τους αιτούντες άσυλο και η διασφάλιση πρόσβασης των προσφύγων και μεταναστών με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις στο Ε.Σ.Υ.

«Μένουμε σπίτι, δεν μένουμε σιωπηλοί»

Τα άτομα με αναπηρία διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο να είναι θύματα ενδοοικογενειακής βίας.¹⁶⁹ Στις αρχές Απριλίου, λίγες εβδομάδες μετά την ολική απαγόρευση κυκλοφορίας, «φωνές» κυρίως από οργανώσεις γυναικών αλλά και άλλες οργανώσεις για την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τόνισαν ότι το «Μένουμε Σπίτι» δεν είναι το ίδιο ασφαλές για όλους τους πολίτες.

Ιδίως οι γυναίκες και τα άτομα με αναπηρία, «μένοντας σπίτι» και όντας απομονωμένοι από το εργασιακό ή/και το κοινωνικό τους περιβάλλον, σε

¹⁶⁸ Ε.Σ.Α.μεΑ.. (2020, 8 Απριλίου). Δελτίο Τύπου: Προστατέψτε τους πρόσφυγες με αναπηρία από τον κορωνοϊό! Ανακτήθηκε στις 16 Νοεμβρίου 2020 από: <https://www.esamea.gr/pressoffice/press-releases/4725-prostatepste-toys-prosphyges-me-anapiria-apo-ton-koronoio>

¹⁶⁹ Βλ. και ενότητα «Ενδοοικογενειακή Βία» της Έκθεσης αυτής

πολλές περιπτώσεις αντιμετωπίζουν αυξημένες πιθανότητες να υποστούν ενδοοικογενειακή βία ή/και κακοποίηση.

Στην πρόσφατη Έκθεση για τη Βία κατά των Γυναικών που εκπονήθηκε από την Γενική Γραμματεία Οικογενειακής Πολιτικής & Ισότητας των Φύλων σε συνεργασία με την UNICEF, αναφέρεται ότι κατά τη διάρκεια της πρώτης καραντίνας οι κλήσεις προς την Τηλεφωνική Γραμμή Υποστήριξης S.O.S. 15900 για τη βία κατά των γυναικών, αυξήθηκαν κατά 230%.¹⁷⁰ Παρότι τα στατιστικά δεδομένα που παρουσιάζονται δεν περιλαμβάνουν τη διάσταση της αναπηρίας, η έκθεση επισημαίνει ότι η αύξηση του κινδύνου της έμφυλης και ενδοοικογενειακής βίας λόγω του περιορισμού της μετακίνησής (και της συνεχούς συγκατοίκησης των θυμάτων με τον κακοποιητή τους), υπήρξε ακόμη μεγαλύτερη για γυναίκες και κορίτσια ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, όπως είναι οι γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία κ.ά.¹⁷¹ Αξίζει να επισημανθεί ωστόσο ότι, σε αντίθεση με τα στατιστικά δεδομένα της Γενικής Γραμματείας Ισότητας για την Γραμμή Υποστήριξης S.O.S., οι καταγγελίες ενδοοικογενειακής βίας που υποβλήθηκαν στην Ελληνική Αστυνομία δεν αυξήθηκαν το τρίμηνο Μάρτιος-Μάιος 2020 (1103 καταγγελίες) σε σύγκριση με το ίδιο τρίμηνο το 2019 (1287 καταγγελίες).¹⁷² Η διαφοροποίηση αυτή αποκαλύπτει κυρίως τον φόβο των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας να καταγγείλουν στις αρμόδιες αρχές τα περιστατικά βίας και αφετέρου μπορεί να υποδηλώνει μη επαρκή ενημέρωση και παρότρυνση για το πώς πρέπει να δράσουν.

Στο πλαίσιο αυτό, ως θετικές αξιολογούνται οι πρωτοβουλίες/ενημερωτικές καμπάνιες της Ελληνικής Αστυνομίας και της Γενικής Γραμματείας Οικογενειακής Πολιτικής & Ισότητας των Φύλων με σκοπό την πρόληψη της ενδοοικογενειακής βίας, που έλαβαν χώρα, μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης («Μένουμε σπίτι, δεν μένουμε σιωπηλοί») και μέσω τηλεοπτικών σποτ («Μένουμε Σπίτι αλλά δεν Μένουμε Σιωπηλές» για την προβολή της Τηλεφωνικής Γραμμής SOS 15900 και του email sos15900@isotita.gr, οι εν λόγω καμπάνιες δεν ήταν πλήρως προσβάσιμες στις γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία που αποτελούν ιδιαίτερα ευάλωτη ομάδα. Συγκεκριμένα, το τηλεοπτικό σποτ της Γενικής Γραμματείας Οικογενειακής Πολιτικής & Ισότητας των Φύλων ενώ είναι υποτιτλισμένο δεν υπάρχει ταυτόχρονη διερμηνεία του στην ελληνική νοηματική γλώσσα. Επίσης, το μήνυμα που παρουσιαζόταν στο τηλεοπτικό σποτ δεν ήταν και δεν είναι διαθέσιμο υπό μορφή κειμένου εύκολο για ανάγνωση (easy-to-read) για τα άτομα με νοητική αναπηρία, και κυρίως για

---

¹⁷⁰ <https://www.in.gr/wp-content/uploads/2020/11/1st-annual-report.pdf>

¹⁷¹ Ο.π.

¹⁷² <https://www.amna.gr/home/article/508700/Mi-fobountai-na-milisoun-stin-Astunomia-ta-thumata-tis-endooikogeneiakis-bias--tonizei-sto-APE--MPE-i-ekprosopos-Tupou-tis-ELAS>

γυναίκες και κορίτσια με νοητική αναπηρία.¹⁷³ Ως γενική διαπίστωση, επισημαίνεται η απουσία στοχευμένων δράσεων εκ μέρους των αρμόδιων φορέων, για την πρόληψη και την προστασία των γυναικών και των ατόμων με αναπηρία από την ενδοοικογενειακή βία.

ΘΕΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ (+)

- Οι ειδικές προβλέψεις για τους εργαζόμενους που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες.
- Η παράταση της φαρμακευτικής κάλυψης για τους ανασφάλιστους (μέχρι τέλη του 2020) και η διακομιδή των ανασφάλιστων που νοσηλεύονται στα δημόσια νοσοκομεία σε ιδιωτικά θεραπευτήρια χωρίς δική τους επιβάρυνση.
- Η συνέχιση της λειτουργίας των ειδικών σχολείων καθώς και των Κ.Δ.Α.Π.μεΑ και των Κ.Δ.Η.Φ. κατά το δεύτερο κύμα της πανδημίας.
- Η διεργασία στη ελληνική νοηματική γλώσσα των διαγγελλμάτων του πρωθυπουργού και της κοινής συνέντευξης τύπου των Υπουργείων Υγείας και Προστασίας του Πολίτη.
- Η έναρξη της Εθνικής Υπηρεσίας Έκτακτων Αναγκών (112).
- Η υιοθέτηση της άυλης συνταγογράφησης.
- Η δυνατότητα πρόσβασης σε παρεχόμενες ψηφιακές υπηρεσίες που προσφέρονται από υπουργεία, φορείς, οργανισμούς και ανεξάρτητες αρχές μέσω της πλατφόρμας gov.gr.
- Οι πρωτοβουλίες ενημέρωσης για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας.

ΑΡΝΗΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ (-)

- Οι ελλείψεις και η υπό-στελέχωση του Εθνικού Συστήματος Υγείας.
- Η ανεπάρκεια των υπηρεσιών φροντίδας και στήριξης στο σπίτι.
- Η ανεπαρκής συνεργασία και επικοινωνία μεταξύ των ήδη υπάρχοντων υπηρεσιών, των κοινωνικών και υγειονομικών υπηρεσιών που λειτουργούν σε κάθε δήμο της χώρας.
- Τα εμπόδια προσβασιμότητας στην ενημέρωση και την πληροφόρηση των ατόμων με αναπηρία ως προς την εξέλιξη της πανδημίας και τα μέτρα.
- Οι αυστηροί περιορισμοί που τέθηκαν σε ισχύ στις Μονάδες Ψυχικής Υγείας και οι συνθήκες απομόνωσης των φιλοξενούμενων.
- Τα εμπόδια και οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις στις ψηφιακές τους συναλλαγές.

---

¹⁷³ Βλ. επίσης την ενότητα «Ενδοοικογενειακή Βία»

- Οι δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης των προσφύγων με αναπηρία και ο αυξημένος κίνδυνος εξάπλωσης της πανδημίας στις δομές υποδοχής και φιλοξενίας.
- Τα πρόσθετα εκπαιδευτικά εμπόδια και οι δυσκολίες που είχαν να αντιμετωπίσουν οι μαθητές με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες από την χρήση εφαρμογών τηλεκπαίδευσης.
- Τα ελλιπή μέτρα υγειονομικής προστασίας στις σχολικές μονάδες ειδικής και γενικής εκπαίδευσης.
- Ο μη σαφής ορισμός της κατηγορίας «ευάλωτες ομάδες» στις σχετικές νομοθετικές προβλέψεις.

ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

Ισότητα ενώπιον του νόμου & πρόσβαση στη δικαιοσύνη

- Να επεκταθεί η αρχή της ίσης μεταχείρισης και σε άλλους τομείς, όπως η κοινωνική προστασία, οι κοινωνικές παροχές, η εκπαίδευση, και ούτω καθεξής και όχι μόνο στη εργασία και την απασχόληση.
- Να ληφθούν συγκεκριμένα νομοθετικά μέτρα ώστε να αναγνωρίζεται ότι η άρνηση «εύλογων προσαρμογών» συνιστά άμεση διάκριση λόγω αναπηρίας.
- Να εξειδικευτεί ο όρος «εύλογες προσαρμογές» και να υλοποιηθούν μέτρα για την παροχή τους σε όλα τα πεδία πολιτικής και όχι μόνο στην εργασία.
- Να αντικατασταθεί το υπάρχον σύστημα υποκαθιστώμενης λήψη αποφάσεων, που εμποδίζει τα άτομα με αναπηρία να απολαμβάνουν πλήρως τα δικαιώματά τους αντιμετωπίζοντας τα ως «αντικείμενα» και όχι ως φορείς δικαιωμάτων, από το σύστημα της υποστηριζόμενης λήψης αποφάσεων.
- Να ληφθούν μέτρα τα οποία θα διασφαλίζουν ότι όλα τα άτομα με αναπηρία θα λάβουν τη στήριξη που απαιτείται ώστε να διασφαλίζεται το δικαίωμα τους στην ισότητα ενώπιον του νόμου.
- Να καταργηθούν οι νομικές διατάξεις που αποκλείουν τα άτομα με αναπηρία λόγω της αναπηρίας τους από το να είναι μάρτυρες κατά τη διάρκεια ποινικών διαδικασιών (άμεση διάκριση).
- Να επεκταθεί και να εφαρμοστεί η παροχή «εύλογων προσαρμογών» στον τομέα της δικαιοσύνης, ώστε τα άτομα με αναπηρία να μπορούν να ασκούν πλήρως το δικαίωμά τους για πρόσβαση στη δικαιοσύνη.
- Να παρέχεται συνεχής εκπαίδευση και κατάρτιση σε όλους όσους εμπλέκονται στο δικαστικό σύστημα στην Ελλάδα (δικηγόρους, δικαστές, αστυνομικούς) για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία.
- Να ληφθούν μέτρα που θα διασφαλίζουν την αποτελεσματική και δωρεάν πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στις νομικές υπηρεσίες και στη νομική βοήθεια, σε βοηθητικές τεχνολογίες και σε ποιοτική μετάφραση και διερμηνεία στη νοηματική γλώσσα, στη γραφή Braille, και σε άλλες εναλλακτικές μορφές, σε όλα τα στάδια των αστικών, ποινικών και διοικητικών διαδικασιών.

Ζωή, ελευθερία, ασφάλεια και αξιοπρέπεια του ατόμου

- Να καταργηθεί όλο το νομοθετικό πλαίσιο που επιτρέπει την ακούσια στέρηση της ελευθερίας λόγω αναπηρίας.

- Να ληφθούν μέτρα για την εξάλειψη της χρήσης περιοριστικών μεθόδων σε ιατρικά περιβάλλοντα που μπορεί να οδηγούν σε βασανισμό, σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία.
- Να παρέχονται αποτελεσματικά ένδικα μέσα στα άτομα με αναπηρία που στερούνται την ελευθερία τους λόγω της αναπηρίας τους.
- Να ληφθούν αποτελεσματικά μέτρα που θα διασφαλίζουν ότι οι συνθήκες διαβίωσης των ατόμων με αναπηρία στα ιδρύματα και σε οποιουδήποτε τύπου εγκαταστάσεις σέβονται την αξιοπρέπεια των ατόμων με αναπηρία.
- Να δημιουργηθεί μηχανισμός παρακολούθησης κατά της κακομεταχείρισης στα ιδρύματα και κάθε είδους δομές όπου βρίσκονται άτομα με αναπηρία, και να διασφαλιστεί ότι καταγράφονται συστηματικά και γνωστοποιούνται στις αρμόδιες αρχές τα περιστατικά βίας και κακομεταχείρισης που λαμβάνουν χώρα.
- Να ληφθούν κατάλληλα μέτρα και να προσφέρεται εξατομικευμένη στήριξη στους φυλακισμένους και κρατούμενους με αναπηρία για την κάλυψη των καθημερινών τους αναγκών.
- Να θεσπιστεί μία στρατηγική για την πρόληψη όλων των μορφών βίας, κακοποίησης και εκμετάλλευσης, τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα, εναντίον των ατόμων με αναπηρία, και ειδικότερα των παιδιών και γυναικών με αναπηρία.
- Να συγκεντρωθούν και να δημοσιευθούν στοιχεία για τη βία, την κακοποίηση, την εκμετάλλευση, τη διακίνηση και εμπορία ανθρώπων και την πολλαπλή ή/και διατομεακή διάκριση εις βάρος γυναικών και παιδιών με αναπηρία.
- Να σχεδιαστεί ένα αποτελεσματικό πλαίσιο αντιμετώπισης της ενδοοικογενειακής βίας και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης, κατά των ατόμων με αναπηρία.
- Να διασφαλιστεί η πρόσβαση των γυναικών-θυμάτων βίας, κακοποίησης, εκμετάλλευσης, διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων κ.λπ. και των παιδιών τους, σε όλες τις υποστηρικτικές δομές και υπηρεσίες, και να εκπαιδευτεί όλο το αρμόδιο προσωπικό σε θέματα αναπηρίας.
- Να παρέχεται ειδική κατάρτιση στις αρχές επιβολής του νόμου, στο ιατρικό προσωπικό και τους κοινωνικούς λειτουργούς στις μεθόδους εντοπισμού και αντιμετώπισης της βίας κατά των ατόμων με αναπηρία και της σεξουαλικής εκμετάλλευσής τους.

Φυσική και ηλεκτρονική προσβασιμότητα

- Να λειτουργήσει άμεσα η Εθνική Αρχή Προσβασιμότητας.

- Να υλοποιηθεί άμεσα η δέσμευση που προβλεπόταν στον Νέο Οικοδομικό Μηχανισμό και αφορούσε στη μετατροπή όλων των δημόσιων κτιρίων σε προσβάσιμα μέχρι το τέλος του 2020.
- Να καθοριστεί άμεσα το περιεχόμενο της μελέτης προσβασιμότητας όπως προβλέπεται στο ν. 4030/2011 που είναι ακόμα σε εκκρεμότητα.
- Να σχεδιαστούν και υλοποιηθούν δράσεις εκπαίδευσης του προσωπικού των δημοσίων αρχών, των παρόχων δημοσίων υπηρεσιών, των μηχανικών, κ.λπ., σε θέματα που αφορούν τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία και την προσβασιμότητα.
- Να συμπεριληφθεί η προσβασιμότητα των κτιρίων ως πρόσθετη παράμετρος προς εξέταση από την Ελληνική Στατιστική Αρχή στο πλαίσιο Απογραφών Κτιρίων.
- Να συμπεριληφθεί το θέμα της προσβασιμότητας και του Σχεδιασμού για Όλους/Καθολικού Σχεδιασμού στα βασικά προγράμματα εκπαίδευσης μηχανικών, αρχιτεκτόνων και πολεοδόμων.
- Να εφαρμοστεί άμεσα η Οδηγία 2016/2012 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (που αρχικά είχε ενσωματωθεί στο ν. 4591/2019 και στη συνέχεια στο ν. 4727/2020) σχετικά με την προσβασιμότητα των ιστότοπων και των εφαρμογών για φορητές συσκευές των οργανισμών του δημόσιου τομέα.
- Να λειτουργήσει άμεσα το Μητρώο Δημοσίων Ιστοσελίδων και Εφαρμογών (ΜΗ.Δ.ΙΣ.ΕΦ) στο οποίο θα γίνεται η καταγραφή των οργανισμών των οποίων οι ιστότοποι και οι εφαρμογές τους για φορητές συσκευές τους είναι προσβάσιμες.
- Να ληφθούν μέτρα για την παροχή πληροφορίας και επικοινωνίας σε προσβάσιμες μορφές, συμπεριλαμβανομένης της μορφής εύκολης για ανάγνωση (Easy-to-read) και της μορφής σε απλή γλώσσα.
- Να προωθηθεί η έρευνα στις νέες τεχνολογίες - συμπεριλαμβανομένων των τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας - με σκοπό τη δημιουργία νέων εργαλείων (συσκευών και βοηθητικών τεχνολογιών) που θα υποστηρίζουν την αυτόνομη διαβίωση των ατόμων με αναπηρία.
- Να ενσωματωθεί η διάσταση της αναπηρίας σε όλες τις πολιτικές και τα προγράμματα για την κινητικότητα και την αστική κινητικότητα, καθώς και την οδική ασφάλεια.
- Να διασφαλιστεί η πλήρης πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία, τόσο ως πολιτών όσο και ως εργαζομένων, στη δημόσια διοίκηση και την ψηφιακή διακυβέρνηση, σε όλα τα επίπεδα.
- Να προβλεφθεί συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα και προϋπολογισμός που θα επιτρέψουν την πλήρη πρόσβαση ατόμων με αναπηρία και ατόμων με μειωμένη κινητικότητα σε όλα τα δημόσια μέσα μεταφοράς και τις σχετικές εγκαταστάσεις, συμπεριλαμβανομένων, μεταξύ άλλων, των τρένων, των πούλμαν/υπεραστικών λεωφορείων και των ταξί.

- Να αναπτυχθεί ειδική υπηρεσία δημόσιων μέσων μεταφοράς που θα υποστηρίζει ειδικές περιπτώσεις ατόμων με αναπηρία (π.χ. οικογένειες με περισσότερα από ένα μέλη με αναπηρία, άτομα με βαριές αναπηρίες, κ.λπ.), και θα λειτουργεί 7 μέρες την εβδομάδα και 24 ώρες την ημέρα.

Ανεξάρτητη διαβίωση & ζωή στην κοινότητα

- Να καταρτιστεί Εθνική Στρατηγική για την Αποϊδρυματοποίηση και σχέδιο δράσης, με σκοπό την σταδιακή κατάργηση όλων των δομών ιδρυματικού τύπου.
- Να θεσμοθετηθεί ο θεσμός του προσωπικού βοηθού.
- Να σχεδιαστεί και να εκπονηθεί πρόγραμμα για την εκπαίδευση εκπαιδευτών κινητικότητας, προσανατολισμού και δεξιοτήτων καθημερινής διαβίωσης για άτομα με οπτική αναπηρία.
- Να επιδοτηθεί η υλοποίηση βελτιώσεων προσβασιμότητας της κατοικίας των ατόμων με αναπηρία.
- Να αναπτυχθούν υποστηρικτικές υπηρεσίες για την κάλυψη των εξατομικευμένων αναγκών των ατόμων με αναπηρία που διαβιούν στην οικία τους ή λαμβάνουν φροντίδα από συγγενείς και φίλους, με στόχο την πρόληψη και αποφυγή της ιδρυματοποίησης.
- Να μετασχηματιστούν και να μεταρρυθμιστούν τα Κέντρα Κοινωνικής Πρόνοιας και οι δομές που υπάγονται σε αυτά δημιουργώντας νέους οργανισμούς για την ανάπτυξη, οργάνωση και λειτουργία των δομών διαβίωσης στην κοινότητα, με πλήρη διασφάλιση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις.
- Να διαμορφωθεί θεσμικό πλαίσιο σε συνεργασία με την Ε.Σ.Α.μεΑ. για τη δημιουργία και λειτουργία Κέντρων Ανεξάρτητης Διαβίωσης σε όλη την επικράτεια.
- Να αναθεωρηθεί το κανονιστικό πλαίσιο των ΚΔΑΠ-μεΑ ώστε να ανταποκρίνεται στις νέες ανάγκες των ατόμων και των παιδιών με αναπηρία και στη δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας, και να ενισχυθεί το δίκτυο τους, σε όλους τους Δήμους της χώρας.
- Να διασφαλιστεί η συγχρηματοδότηση της λειτουργίας των ΚΔΗΦ την παρούσα περίοδο και στη συνέχεια η ένταξη της στο ΕΣΠΑ 2021-2027.
- Να απλοποιηθούν οι διαδικασίες ίδρυσης και αδειοδότησης Στεγών Υποστηριζόμενης Διαβίωσης (ΣΥΔ) από πιστοποιημένους φορείς παροχής υπηρεσιών κοινωνικής φροντίδας και διασφαλίζουμε την ομαλή χρηματοδότησή τους.
- Να διευρυνθεί το πρόγραμμα «Βοήθεια στο σπίτι» προκειμένου να συμπεριληφθούν στους ωφελούμενους και άτομα με σοβαρές αναπηρίες και χρόνιες παθήσεις.

- Να αναπτυχθεί μηχανισμός για την παρακολούθηση, τη συλλογή στοιχείων και την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των πολιτικών και των μέτρων αποϊδρυματοποίησης.

Εκπαίδευση και κατάρτιση

- Να εκπονηθεί Στρατηγικό Σχέδιο Δράσης για την ισότιμη πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία σε μία ποιοτική, συμπεριληπτική εκπαίδευση όλων των βαθμίδων, συμπεριλαμβανομένης μιας στρατηγικής για τη μετάβαση των μαθητών με αναπηρία από τα ειδικά στα γενικά σχολεία, σε στενή συνεργασία και διαβούλευση με την Ε.Σ.Α.μεΑ. και αντιπροσωπευτικές οργανώσεις των ατόμων με αναπηρία.
- Να αξιολογηθεί η συμβατότητα της υφιστάμενης νομοθεσίας που διέπει την εκπαίδευση των ατόμων με αναπηρία με τα άρθρα της Σύμβασης και ιδίως με το άρθρο 24, και με την παράγραφο 34(α) των Τελικών Παρατηρήσεων της Επιτροπής, σε συνεργασία με το Ινστιτούτο της Ε.Σ.Α.μεΑ. (IN-Ε.Σ.Α.μεΑ.).
- Να υπάρξει ανακατανομή των πόρων από τη διαχωρισμένη ειδική εκπαίδευση στην συμπεριληπτική εκπαίδευση, και να διατεθεί επαρκές ανθρώπινο δυναμικό και υλικοί πόροι στις ενταξιακές δομές και υπηρεσίες, από μόνιμες και σταθερές πηγές χρηματοδότησης.
- Να στελεχωθούν όλες οι σχολικές μονάδες με σχολικό νοσηλευτή.
- Να ενισχυθεί η εξατομικευμένη υποστήριξη των μαθητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες μέσω του θεσμού της παράλληλης στήριξης ώστε να καλυφθούν επαρκώς οι υφιστάμενες ανάγκες των μαθητών.
- Να ενσωματωθεί η συμπεριληπτική εκπαίδευση στα προγράμματα σπουδών ανώτερης εκπαίδευσης για τους μελλοντικούς εκπαιδευτικούς και στα προγράμματα κατάρτισης για το σημερινό διδακτικό προσωπικό, διαθέτοντας επαρκή χρηματοδότηση.
- Να διασφαλιστεί η καθολική προσβασιμότητα του εκπαιδευτικού συστήματος, συμπεριλαμβανομένων των υποδομών και του εξοπλισμού, του εκπαιδευτικού υλικού και των εκπαιδευτικών μεθόδων και διαδικασιών, και, επίσης, να διασφαλιστεί η παροχή των αναγκαίων εύλογων προσαρμογών (συμπεριλαμβανομένης της μετακίνησης των μαθητών).
- Να αναμορφωθούν τα σχολικά βιβλία και όλο το εκπαιδευτικό υλικό, σε όλες τις βαθμίδες του εκπαιδευτικού συστήματος, ώστε να είναι συμβατά με τις διατάξεις της Σύμβασης και το δικαιωματικό μοντέλο προσέγγισης της αναπηρίας.

- Να διασφαλιστεί η επάρκεια του ειδικού εκπαιδευτικού και ειδικού βοηθητικού προσωπικού (ΕΕΠ-ΕΒΠ) σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης στην πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.
- Να ληφθούν άμεσα μέτρα ώστε να αντιμετωπιστεί η υποστελέχωση και η υπολειτουργία των Κέντρων Εκπαιδευτικής Συμβουλευτικής και Υποστήριξης (ΚΕΣΥ).
- Να διασφαλιστεί η πρώιμη διάγνωση παιδιών με αναπηρία και να θεσπιστούν δωρεάν δημόσιες υπηρεσίες για την πρώιμη παρέμβαση και εκπαίδευση όλων των παιδιών που έχουν ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.
- Να ληφθούν άμεσα μέτρα ώστε να διασφαλιστεί ότι οι οικογένειες παιδιών με αναπηρία δεν θα επιβαρυνθούν εν τέλει με το κόστος του ειδικού βοηθού – συνοδού στους δημοτικούς βρεφονηπιακούς, βρεφικούς και παιδικούς σταθμούς, σύμφωνα με το άρθρο 48 του Ν. 4647/2019 (ΦΕΚ Α' 204/16.12.2019).
- Να εκπονηθούν στοχευμένα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης και δια βίου μάθησης, με ιδιαίτερη έμφαση στα άτομα που αντιμετωπίζουν πολλαπλή διάκριση (π.χ. νέοι/γυναίκες/μετανάστες και πρόσφυγες με αναπηρία, κ.λπ.).
- Να εξασφαλιστούν οι αναγκαίες εύλογες προσαρμογές και διευκολύνσεις στους εκπαιδευτικούς και στους ΕΕΠ και ΕΒΠ με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις.
- Να θεσπιστούν κοινές προδιαγραφές για την εξασφάλιση συνθηκών προσβασιμότητας και δράσεων στήριξης των ατόμων με αναπηρία και χρόνια πάθηση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.
- Να διευκολυνθεί η φοίτηση των φοιτητών με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, μέσω της ευνοϊκής αναμόρφωσης του θεσμικού πλαισίου που διέπει τις μετεγγραφές στον τόπο μόνιμης κατοικίας.
- Να καθιερωθεί ένας έγκαιρος και προσβάσιμος μηχανισμός αποκατάστασης για μαθητές/φοιτητές με αναπηρία και τις οικογένειές τους, όταν δεν έχουν λάβει επαρκή στήριξη ή έχουν βιώσει διάκριση εντός του εκπαιδευτικού συστήματος.
- Να εκπονηθεί σχέδιο δράσης για την επέκταση και βελτίωση της συλλογής στατιστικών δεδομένων για τον πληθυσμό παιδιών με αναπηρία μαθητικής ηλικίας (εντός και εκτός εκπαίδευσης), αλλά και δεδομένων για τη μαθητική διαρροή των παιδιών με αναπηρία.
- Να ληφθούν άμεσα μέτρα ώστε να αντιμετωπιστούν τα εμπόδια που αναδείχτηκαν λόγω της υγειονομικής κρίση του κορωνοϊού για τους μαθητές με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, π.χ., εμπόδια σχετικά με την τηλε-εκπαίδευση.

Υγεία

- Να ενσωματωθεί η διάσταση της αναπηρίας σε όλες τις δημόσιες πολιτικές υγείας, ώστε να διασφαλιστεί το δικαίωμα σε προσβάσιμες υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης για όλα τα άτομα με αναπηρία, μέσω του δημόσιου συστήματος υγειονομικής περίθαλψης.
- Να υιοθετηθούν μέτρα που θα διασφαλίζουν ότι όλα τα νοσοκομεία και άλλες εγκαταστάσεις υγείας είναι φυσικά προσβάσιμες σε όλα τα άτομα με αναπηρία, σε όλες τις περιοχές της χώρας, συμπεριλαμβανομένων των αγροτικών και νησιώτικων περιοχών, και ότι όλα τα άτομα με αναπηρία και μέλη των οικογενειών τους λαμβάνουν ποιοτική φροντίδα υγείας, συμπεριλαμβανομένων των γυναικών και κοριτσιών, καθώς και των μεταναστών εργαζομένων.
- Να ενισχυθεί το σύστημα πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας και να βελτιωθεί η πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις στον οικογενειακό γιατρό και τους λοιπούς επαγγελματίες υγείας, ώστε να αντιμετωπίζονται σε τοπικό επίπεδο οι ανάγκες διαχείρισης, παραπομπής, παρακολούθησης της υγείας και αποκατάστασης των ατόμων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις.
- Να συσταθεί Διεύθυνση Χρόνιων Παθήσεων στο Υπουργείο Υγείας, καθώς και ειδικό δίκτυο παρακολούθησης χρόνιων παθήσεων.
- Να καταρτιστεί το οργανόγραμμα και ο κανονισμός λειτουργίας του Ε.Ο.Π.Υ.Υ. για την εξασφάλιση της σωστής εφαρμογής των παρεχόμενων υπηρεσιών του.
- Να επεκταθούν οι παροχές του ΕΟΠΥΥ σε λοιπές υπηρεσίες υγείας (π.χ. βελτίωση πρόσβασης σε φαρμακευτική αγωγή, αναλώσιμα υγειονομικά υλικά και νέα ιατροτεχνολογικά υλικά) σε διαβούλευση με την Ε.Σ.Α.μεΑ. και τις αντιπροσωπευτικές οργανώσεις της.
- Να τροποποιηθεί ο Ενιαίος Κανονισμός Παροχών Υγείας (ΕΚΠΥ) για να αντιμετωπισθούν πειστικές ανάγκες των ατόμων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις και να καλυφθεί πλήρως το κόστος αγοράς τεχνικών βοηθημάτων και προσαρμογών.
- Να διασφαλιστεί ότι όσοι παρέχουν υπηρεσίες υγείας γνωρίζουν τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία βάσει της Σύμβασης, και διαθέτουν τις αναγκαίες γνώσεις ώστε να ανταποκρίνονται αποτελεσματικά στις ανάγκες των ασθενών με αναπηρία.
- Να διασφαλιστεί η παροχή πληροφόρησης σε προσβάσιμες μορφές για τα άτομα με αναπηρία, συμπεριλαμβανομένων της γραφής Braille, της νοηματικής γλώσσας και της μορφής εύκολης για ανάγνωση (Easy-to-Read), κατά την επικοινωνία τους με τους επαγγελματίες υγείας.

- Να συσταθεί Διεύθυνση Αποκατάστασης στο Υπουργείο Υγείας και να δημιουργηθεί Δίκτυο Μονάδων Αποκατάστασης με αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών, και εκσυγχρονισμό του Εθνικού Κέντρου Αποκατάστασης με εξειδικευμένο προσωπικό και σύγχρονο εξοπλισμό.
- Να κατοχυρωθεί θεσμικά η παροχή ολοκληρωμένων υπηρεσιών υγείας στην κατ' οίκον φροντίδα και νοσηλεία, και ολοκληρωμένο πρόγραμμα οδοντιατρικής φροντίδας για άτομα με βαριά αναπηρία.
- Να θεσμοθετηθεί η συμμετοχή της Ε.Σ.Α.μεΑ και των Οργανώσεων Μελών της σε όλους τους Φορείς Σχεδιασμού και Εφαρμογής πολιτικών για την υγεία.

Εργασία και απασχόληση

- Να εκπονηθεί σε συνεργασία με την Ε.Σ.Α.μεΑ. και τους κοινωνικούς εταίρους εθνική στρατηγική για την προώθηση της απασχόλησης των ατόμων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις,
- Να αναμορφωθούν και να εκσυγχρονιστούν τα θετικά μέτρα δράσης που έχει προβλέψει το Ελληνικό Κράτος για να διευκολύνει την πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στην απασχόληση, τα οποία στην πράξη παραμένουν ανενεργά (π.χ. αναμόρφωση του εθνικού συστήματος ποσόστωσης του Νόμου 2643/1996) και να προωθηθούν νέα θετικά μέτρα (π.χ. υποστηριζόμενη απασχόληση).
- Να ενσωματωθεί η διάσταση της αναπηρίας σε όλες τις πολιτικές, τα μέτρα και τα προγράμματα απασχόλησης και κατάρτισης, και να βελτιωθεί η προσβασιμότητα των φυσικών και ηλεκτρονικών υπηρεσιών του ΟΑΕΔ στα άτομα με αναπηρία.
- Να θεσπιστεί το θεσμικό πλαίσιο για την Υποστηριζόμενη Απασχόληση για τα άτομα με αναπηρία.
- Να καταργηθεί η αναγραφή του «άνικανος/η για κάθε βιοποριστική εργασία» από το πιστοποιητικό αναπηρίας των ΚΕΠΑ.
- Να υπάρξει ευρεία εκστρατεία ενημέρωσης για το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία στις «εύλογες προσαρμογές» στην εργασία τους.
- Να αποσυνδεθεί η απονομή των αναπηρικών επιδομάτων από την απασχόληση των ατόμων με αναπηρία.
- Να καθιερωθεί ένα σύγχρονο σύστημα κινήτρων (π.χ. επιχορηγήσεις, φοροαπαλλαγές για εργοδότες κ.λπ.) διευκολύνοντας την πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στην αμειβόμενη εργασία στον ιδιωτικό τομέα, στην αυτοαπασχόληση, στην επιχειρηματικότητα και στην κοινωνική επιχειρηματικότητα.

- Να ενταχθεί η μεταβλητή για την αναπηρία/χρόνια πάθηση στην Έρευνα Εργατικού Δυναμικού που διεξάγει η Ελληνική Στατιστική Αρχή σε τριμηνιαία βάση.
- Να αναμορφωθεί η υφιστάμενη νομοθεσία για την υγιεινή και ασφάλεια στους χώρους εργασίας προκειμένου να συμπεριληφθούν σε αυτήν η διάσταση της αναπηρίας και οι εύλογες προσαρμογές
- Να καταρτιστεί και να εφαρμοστεί νομοθετικό πλαίσιο για την τηλε-εργασία με πρόβλεψη ειδικών ρυθμίσεων για τους εργαζόμενους με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις.

Βιοτικό επίπεδο και κοινωνική προστασία

- Να αναγνωριστεί ότι η αναπηρία και χρόνια πάθηση συνεπάγεται πρόσθετο κόστος διαβίωσης για τα άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις και τις οικογένειές τους και να διαμορφωθεί ένα πλαίσιο μέτρων που θα διασφαλίζει ένα επαρκές επίπεδο διαβίωσης όπως το Σύνταγμα της χώρας ορίζει στο άρθρο 25, άρθρο 21, παρ.6 και το άρθρο 28 της Σύμβασης.
- Να σχεδιαστεί και να εφαρμοστεί ένα φορολογικό σύστημα, σύμφωνο με την παράγραφο 41 των Τελικών Παρατηρήσεων της Επιτροπής, το οποίο θα συμβάλει στην προστασία και ενίσχυση των εισοδημάτων των ατόμων με αναπηρία, με χρόνιες παθήσεις και των οικογενειών τους και τη διασφάλιση επαρκούς βιοτικού επιπέδου, λαμβάνοντας υπόψη το πρόσθετο κόστος που απαιτείται για την κάλυψη των αναγκών αναπηρίας, μέσω συγκεκριμένων μέτρων, όπως:
  - Διατήρηση των φοροαπαλλαγών που είναι σε ισχύ για τα άτομα με αναπηρία/ χρόνιες παθήσεις και τις οικογένειές τους.
  - Απαλλαγή όλων των ατόμων με αναπηρία με ποσοστό τουλάχιστον 50% και των οικογενειών που βαρύνονται φορολογικά με άτομα με βαριά αναπηρία, από την ειδική εισφορά αλληλεγγύης, από τον ΕΝΦΙΑ για την πρώτη κατοικία χωρίς εισοδηματικά κριτήρια, από τα τεκμήρια του εισοδήματος, κ.α.
  - Επαναφορά του άρθρου 18 του ν. 4172/2013 που προέβλεπε μείωση φόρου από ιατρικές δαπάνες, για τα άτομα με αναπηρία, με χρόνιες παθήσεις και τις οικογένειές τους, καθώς και διεύρυνση αυτού.
- Να αναμορφωθεί αναμόρφωση ο ν.4387/2016 με τον οποίο έχουν καταργηθεί σημαντικά δικαιώματα και παροχές στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης των ατόμων με αναπηρία, με χρόνιες παθήσεις και των οικογενειών τους και έχουν θεσπιστεί άδικες διατάξεις.
- Να επικαιροποιηθεί και να εφαρμοστεί το Πόρισμα της Επιτροπής του Υπουργείου Εργασίας για την ενιαιοποίηση των συντάξεων αναπηρίας, κατ' εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 11 του ν.4387/2016 ,

προκειμένου να τεθούν σε ισχύ ενιαίοι κανόνες συνταξιοδότησης και απονομής ασφαλιστικών παροχών λόγω αναπηρίας.

- Να υπάρξει επαναφορά ευνοϊκών ρυθμίσεων, όπως επαναφορά των ρυθμίσεων της παρ. 4 του άρθρου 5 του ν. 3232/2004, οι οποίες αφορούν τη συνταξιοδότηση των γονέων/ συζύγων/ αδελφών που έχουν στη φροντίδα τους άτομα με βαριά αναπηρία, επαναφορά της καταβολής του ΕΚΑΣ ή ισοδύναμου μέτρου σε όλους τους συνταξιούχους αναπηρίας, όπως ίσχυε με το άρθρο 34 του ν. 3996/2011 κ.α.
- Να αποκατασταθούν οι αδικίες που έχουν υποστεί οι συνταξιούχοι αναπηρίας και γήρατος του ιδιωτικού τομέα με την ψήφιση των εφαρμοστικών νόμων του 2ου μνημονίου, καθώς επίσης και αποκατάσταση των αδικιών που έχουν υποστεί οι συνταξιούχοι γήρατος γονείς ατόμων με βαριές αναπηρίες του ιδιωτικού τομέα.
- Να επεκταθεί η εξαίρεση από την περικοπή σύνταξης λόγω απασχόλησης συνταξιούχων με αναπηρία που έχουν συνταξιοδοτηθεί με τις διατάξεις του ν. 612/1977 σε όλους τους συνταξιούχους αναπηρίας.
- Να διασφαλιστεί η ορθή χρηματοδότηση του συστήματος προνοιακών παροχών και την ενίσχυση των ατόμων με αναπηρία με κριτήρια κοινωνικής δικαιοσύνης μέσω της αύξησης των επιδομάτων των ατόμων με αναπηρία και επέκτασή τους σε όλες τις κατηγορίες αναπηρίας, όπως στα κωφά βαρήκοα άτομα ηλικίας 18 έως 65 ετών.
- Να διασφαλιστεί ένα σύστημα παροχής υπηρεσιών σε επίπεδο κοινότητας, με επαρκή χρηματοδότηση για τη στελέχωση και λειτουργία κοινωνικών υπηρεσιών.
- Να προωθηθούν οι Δήμοι ως βασικοί πάροχοι υπηρεσιών υποστήριξης - σε επίπεδο κοινότητας - για άτομα με αναπηρία, μέσω της λειτουργίας κοινωνικών δομών.
- Να ενισχυθεί ο θεσμός της προστατευόμενης διαβίωσης και να διασφαλιστεί η ομαλή χρηματοδότησή του.

Πολιτική συμμετοχή και συμμετοχή στην κοινωνική ζωή

- Να αντικατασταθεί το σύστημα υποκαθιστάμενης λήψης αποφάσεων από το σύστημα υποστηριζόμενης λήψης αποφάσεων, έτσι ώστε όλα τα άτομα με αναπηρία, και ειδικότερα τα άτομα με νοητική ή ψυχοκοινωνική αναπηρία, να ασκούν το δικαίωμα ψήφου.
- Να υπάρξει διαβούλευση μεταξύ του ελληνικού κράτους και εκπροσώπων της Εθνικής Συνομοσπονδίας Ατόμων με Αναπηρία (Ε.Σ.Α.μεΑ.) προκειμένου να γίνουν αλλαγές στη νομοθεσία που εμποδίζει τα άτομα με αναπηρία να απολαμβάνουν πλήρως τα πολιτικά τους δικαιώματα.

- Να αναθεωρηθεί ο υπάρχων Εκλογικός Κώδικας ώστε να απαλειφθούν διατάξεις που εμποδίζουν, είτε άμεσα είτε έμμεσα, τα άτομα με αναπηρία να ασκούν το δικαίωμά τους στην πολιτική συμμετοχή, και να θεσμοθετηθούν εναλλακτικές μέθοδοι άσκησης του δικαιώματος ψήφου.
- Να ληφθούν μέτρα ώστε τα άτομα με σοβαρές κινητικές αναπηρίες, που διαβιούν σε ιδρύματα κλειστού τύπου και δε μπορούν να επισκεφθούν τα εκλογικά κέντρα, να μην στερούνται το δικαίωμα ψήφου. Αντίστοιχα μέτρα θα πρέπει να ληφθούν και για αυτούς που για προσωρινούς λόγους βρίσκονται στα νοσοκομεία την ημέρα διεξαγωγής των εκλογών και για το λόγο αυτό δε μπορούν να ασκήσουν το εκλογικό τους δικαίωμα.
- Να ληφθούν συγκεκριμένα μέτρα τα οποία θα προωθήσουν τη συμμετοχή όλων των ατόμων με αναπηρία στην πολιτική και δημόσια ζωή, συμπεριλαμβανομένων των παροχών εύλογων προσαρμογών και υποστήριξης σε άτομα με αναπηρία που κατέχουν πολιτικά αξιώματα ανεξάρτητα από την αναπηρία τους.
- Να ληφθούν μέτρα ευαισθητοποίησης για τη σημασία της συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία, και ιδιαίτερα των γυναικών με αναπηρία, στην πολιτική και δημόσια ζωή, αλλά και στη δημόσια λήψη αποφάσεων.
- Να δημιουργηθεί ομάδα εργασίας με τη συμμετοχή μελών της Ε.Σ.Α.μεΑ., η οποία θα διερευνήσει πώς η εκλογική διαδικασία μπορεί να γίνει πιο προσιτή ή προσβάσιμη στα άτομα με αναπηρία.
- Να είναι δυνατή η παροχή πληροφοριών σχετικά με την εκλογική διαδικασία σε προσιτές και προσβάσιμες μορφές, έτσι ώστε κάθε άτομο με αναπηρία να είναι ενήμερο.
- Να ληφθούν όλα τα απαραίτητα μέτρα ώστε τα εκλογικά κέντρα να είναι πλήρως προσβάσιμα στα άτομα με αναπηρία.
- Να ληφθούν μέτρα ώστε οι ιστοσελίδες των πολιτικών κομμάτων, καθώς επίσης και τα προεκλογικά προγράμματα, να είναι προσβάσιμα στα άτομα με αναπηρία.
- Να παρέχεται υποτιτλισμός ή/και διερμηνεία στη νοηματική γλώσσα σε πολιτικές τηλεοπτικές εκπομπές, συνεντεύξεις πολιτικών προσώπων, debates πολιτικών αρχηγών, τηλεοπτικά σποτ και σε κάθε πρόγραμμα που σχετίζεται με τις εκλογές και την πολιτική συμμετοχή.

Συμμετοχή στον πολιτισμό, στον αθλητισμό και την ψυχαγωγία

- Να ενσωματωθεί η διάσταση της αναπηρίας σε κάθε πολιτική, διαδικασία, δράση, μέτρο και πρόγραμμα για τον πολιτισμό, για να διασφαλιστεί το ανθρώπινο δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις να συμμετέχουν πλήρως και ισότιμα, ως κοινό, εργαζόμενοι ή/και δημιουργοί, στην πολιτισμική κληρονομιά, στον σύγχρονο πολιτισμό και στην πολιτιστική βιομηχανία.

- Να ληφθούν μέτρα για τη διασφάλιση τόσο της φυσικής όσο και ψηφιακής προσβασιμότητας των ατόμων με αναπηρία σε πολιτιστικές/τουριστικές/ψυχαγωγικές/αθλητικές εγκαταστάσεις και υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένων των συστημάτων πληροφόρησης και επικοινωνίας.
- Να ληφθούν μέτρα που θα διασφαλίζουν την προσβασιμότητα των αρχαιολογικών μνημεία της χώρας, των θεάτρων και των κινηματογράφων.
- Να απλοποιηθούν οι διαδικασίες για την παροχή προνομίων, όπως η Κάρτα Πολιτισμού, και να θεσπιστεί ειδική τιμολογιακή πολιτική για τα άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις με ποσοστό αναπηρίας 50% και άνω και τις οικογένειές τους.
- Να προβληθούν τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία μέσα από τους χώρους πολιτισμού (π.χ. μουσεία), με στόχο την καταπολέμηση των διακρίσεων και ανισοτήτων που λειτουργούν και αναπαράγονται στην κουλτούρα της καθημερινής ζωής σε βάρος τους.
- Να εκδοθούν ειδικές προσκλήσεις επιχορήγησης δράσεων πολιτισμού κατά των διακρίσεων με στόχο και την καθολική προσβασιμότητα των ατόμων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις σε δράσεις πολιτισμού.
- Να ενσωματωθεί η διάσταση της αναπηρίας σε κάθε πολιτική, διαδικασία, δράση, μέτρο και πρόγραμμα για τον τουρισμό και τον αθλητισμό.
- Να ενισχυθεί η Φυσική Αγωγή, οι δράσεις αθλητισμού και οι υπαίθριες δραστηριότητες στα σχολεία γενικές και ειδικής εκπαίδευσης.
- Να βελτιωθεί και να συμπληρωθεί το νομοθετικό πλαίσιο για τον τουρισμό θεσπίζοντας διατάξεις που προωθούν τον προσβάσιμο τουρισμό ως βάση σχεδιασμού όλων των ειδών γενικού και θεματικού τουρισμού.
- Να θεσμοθετηθεί μηχανισμός παρακολούθησης των έργων προσβασιμότητας των υποδομών τουριστικού ενδιαφέροντος σε τοπικό επίπεδο σε συνεργασία με τους Δήμους και τις Περιφέρειες.
- Να καθιερωθεί η συστηματική καταγραφή και συνεχής επικαιροποίηση και προώθηση προσβάσιμων τουριστικών εγκαταστάσεων και υπηρεσιών, σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο, σε προσβάσιμες μορφές.
- Να θεσπιστεί ένα ισχυρό νομικό πλαίσιο για την εφαρμογή της αρχής «Τουρισμός για Όλους» ως βάσης για τον σχεδιασμό και την ανάπτυξη όλων των ειδών πολιτικής και πρακτικής για τον τουρισμό.
- Να υλοποιηθεί η ψηφιακή χαρτογράφηση προσβάσιμων προορισμών σε άτομα με αναπηρία και εμποδιζόμενα άτομα σε μορφές προσβάσιμες σε άτομα με αναπηρία και σε συνεργασία με την Ε.Σ.Α.μεΑ.
- Να υλοποιηθούν προγράμματα εκπαίδευσης, ευαισθητοποίησης στελεχών και επιχειρηματιών του τουριστικού τομέα και προβολής

δράσεων προσβάσιμου τουρισμού σε συνεργασία με το Ινστιτούτο της Ε.Σ.Α.μεΑ. (IN-Ε.Σ.Α.μεΑ.).

- Να αναβαθμιστεί η ιστοσελίδα του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού και του Υπουργείου Τουρισμού, σύμφωνα με την Οδηγία 2016/2102 όπως ενσωματώθηκε με τον ν.4727/2020 στην εθνική νομοθεσία.
- Να ενταχθεί η διάσταση της αναπηρίας και της προσβασιμότητας των τουριστικών υπηρεσιών στην Τουριστική Εκπαίδευση
- Να διασυνδεθούν οι δράσεις προσβασιμότητας στο φυσικό και δομημένο περιβάλλον, με τις μεταφορές και τον πολιτισμό, με τον στόχο του Προσβάσιμου Τουρισμού.
- Να δοθούν κίνητρα για την απορρόφηση επιχορηγήσεων προς τους δήμους για την υλοποίηση έργων προσβασιμότητας σε παραλίες κολύμβησης και στις παραθαλάσσιες περιοχές της χώρας, καθώς και σε περιοχές φυσικού περιβάλλοντος με τουριστικό ενδιαφέρον.
- Να προβληθούν οι δράσεις προσβασιμότητας στα μουσεία, στους αρχαιολογικούς χώρους και φορείς πολιτισμού στα κανάλια διάχυσης του τουριστικού προϊόντος.

Ευαισθητοποίηση, στάσεις και αντιλήψεις για την αναπηρία

- Υλοποίηση εκστρατείας ενημέρωσης του κοινού για τα δικαιώματά των ατόμων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις, ώστε να αντιμετωπιστούν τα αρνητικά στερεότυπα και οι προκαταλήψεις, και να προωθηθεί η ενημέρωση για τη συνεισφορά των ατόμων με αναπηρία στην κοινωνία.
- Να προωθηθεί ο σεβασμός στα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία σε όλα τα επίπεδα του εκπαιδευτικού συστήματος και να ενσωματωθεί οριζόντια στο εκπαιδευτικό υλικό όλων των βαθμίδων η δικαιωματική οπτική της αναπηρίας.
- Να υπάρξει ευρεία ενημέρωση των ατόμων με αναπηρία για τους τρόπους καταγγελίας και την παρεχόμενη προστασία από τις διακρίσεις, τη ρατσιστική συμπεριφορά και τη βία.
- Να εκδοθούν Κατευθυντήριες Οδηγίες σχετικά με την υποχρέωση προσβασιμότητας των υπηρεσιών των ΜΜΕ.
- Να διαμορφωθεί Κώδικας Δεοντολογίας αναφορικά με τους γλωσσικούς και εξωγλωσσικούς τρόπους έκφρασης και αναφοράς στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης για τα άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις σε συνεργασία με την Ε.Σ.Α.μεΑ.
- Να υπάρξει ευρεία ενημέρωση εργοδοτών, συνδικαλιστικών φορέων εργαζομένων και δημοσίων υπαλλήλων για την αρχή της ίσης μεταχείρισης και την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης στην εργασία.

Ειδικό θέμα: Ζητήματα προστασίας των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID -19

- Να διασφαλιστεί ότι όλες οι δράσεις αντιμετώπισης της πανδημίας περιλαμβάνουν και τα άτομα με αναπηρία, μεταξύ άλλων μέσω διαβούλευσης και συνεργασιών με άτομα με αναπηρία.
- Να εκπονηθεί και να εφαρμοστεί, σε συνεργασία με την Ε.Σ.Α.μεΑ. και τις αντιπροσωπευτικές οργανώσεις των ατόμων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις, σχέδιο δράσης για την ολοκληρωμένη προστασία αυτών και αφετέρου εξειδικευμένες παρεμβάσεις για την προστασία των ατόμων με αναπηρία, χρόνιες παθήσεις και των οικογενειών τους από την πανδημία του κορωνοϊού.
- Να διασφαλιστεί η απρόσκοπτη και ασφαλής πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις στις μονάδες πρωτοβάθμιας, δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας φροντίδας υγείας, και σε όλες τις αναγκαίες εξετάσεις και θεραπείες.
- Να διασφαλιστεί ότι τα άτομα με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις θα έχουν προτεραιότητα στον προληπτικό εμβολιασμό κατά του COVID-19.
- Να διασφαλιστεί ότι τα άτομα με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις που παρουσιάζουν συμπτώματα έχουν προτεραιότητα στον έλεγχο για τον κορωνοϊό.
- Να δοθεί προτεραιότητα στους ελέγχους για το κορωνοϊό και να προωθηθούν προληπτικά μέτρα εντός των ιδρυμάτων κλειστής φροντίδας για τον περιορισμό της μετάδοσης του ιού με την εφαρμογή μέτρων φυσικής απόστασης για τους φιλοξενούμενους, την χρήση προστατευτικού εξοπλισμού και τη βελτίωση των συνθηκών υγιεινής.
- Να διασφαλιστεί ότι οι αυστηροί περιορισμοί που έχουν ληφθεί στις Μονάδες Ψυχικής Υγείας για την εξάπλωση του κορωνοϊού δεν καταπατούν τα ανθρωπίνια δικαιώματα των ατόμων με ψυχική αναπηρία.
- Να ληφθούν άμεσα μέτρα για την αντιμετώπιση του κενού που υπάρχει στη συνεργασία και επικοινωνία μεταξύ των ήδη υπαρχόντων υπηρεσιών, των κοινωνικών και υγειονομικών υπηρεσιών που λειτουργούν σε κάθε δήμο της χώρας.
- Να διασφαλιστεί ο σεβασμός των δικαιωμάτων των προσφύγων και των προσφυγών με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις ειδικότερα με τη λήψη μέτρων για την αντιμετώπιση των δυσμενών συνθηκών διαβίωσης τους στις δομές φιλοξενίας, την πρόσβαση τους σε υγειονομικές υπηρεσίες και σε φαρμακευτικό υλικό, την χρήση προστατευτικού εξοπλισμού και τη βελτίωση των συνθηκών υγιεινής.
- Να ληφθούν άμεσα μέτρα ώστε να αρθούν οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μαθητές με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές

ανάγκες και οι εκπαιδευτικοί με αναπηρία από την χρήση εφαρμογών τηλε-εκπαίδευσης.

- Να διασφαλιστεί η πρόσβαση στο Διαδίκτυο για τους μαθητές με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες όπως και να διασφαλιστεί ότι το λογισμικό είναι προσβάσιμο στους μαθητές με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και στους εκπαιδευτικούς με αναπηρία, συμπεριλαμβανομένης της παροχής βοηθητικών συσκευών και εύλογων προσαρμογών.
- Να διασφαλιστεί η συνεχής λειτουργία των ειδικών σχολείων και των δομών όπως τα Κ.Δ.Α.Π.-μεΑ. με τη λήψη αυξημένων μέτρων προστασίας από τη διάδοση του COVID-19.
- Να καταρτιστεί και εφαρμοστεί νομοθετικό πλαίσιο για την τηλε-εργασία με πρόβλεψη ειδικών ρυθμίσεων, όπως παροχή εύλογων προσαρμογών, για τους εργαζόμενους με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις.
- Να προωθηθεί η ενημέρωση σχετικά με το κίνδυνο βίας που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία, και περισσότερο οι γυναίκες και τα κορίτσια με αναπηρία, κατά τη διάρκεια των lockdown και να διασφαλιστεί η πρόσβαση των ατόμων αυτών σε υποστηρικτικές υπηρεσίες και σε μηχανισμούς καταγγελίας και αποκατάστασης.
- Να εφαρμοστεί πλήρως η ΚΥΑ Αρ. 3586/2018 (ΦΕΚ 5491/6-12-2018) σύμφωνα με την οποία η ύπαρξη υποτίτλων στα διαγγέλματα του Πρωθυπουργού λόγω της σοβαρότητας των γεγονότων είναι υποχρεωτική.
- Να εντατικοποιηθεί η διαδικασία προσβασιμοποίησης της Εθνική Υπηρεσία Έκτακτων Αναγκών (112) ώστε οι κωφοί και βαρήκοοι άμεσα να έχουν πρόσβαση στην υπηρεσία αυτή.
- Να επεκταθεί ο υποτιτλισμός και κατά τη διάρκεια της κοινής συνέντευξης τύπου των Υπουργείων Υγείας και Προστασίας του Πολίτη που αφορά στην ενημέρωση όλων των πολιτών σχετικά με την πορεία της πανδημίας.